

Antenne 2010

Trends in alcohol,
tabak en drugs
bij jonge Amsterdammers

with English summary

Antennale Research • Tim Nabben • Dirk J. Koop

ANTENNE 2010

ANTENNE 2010

TRENDS IN ALCOHOL, TABAK EN DRUGS BIJ JONGE AMSTERDAMMERS

Annemieke Benschop - Ton Nabben - Dirk J. Korf
m.m.v. Floor van Bakkum en Jaap Jamin

Antenne 2010 (Jellinek Reeks, nr. 22) is uitgevoerd door het Bonger Instituut voor Criminologie, Universiteit van Amsterdam, in opdracht van Jellinek Preventie.

Bonger Instituut voor Criminologie (UvA)

Postbus 1030

1000 BA Amsterdam

www.bonger.nl

Tel : 020 525 3918

E-mail : bonger-fdr@uva.nl

Jellinek Preventie

Postbus 75848

1070 AV Amsterdam

www.jellinek.nl

Tel : 020 590 1330

E-mail : preventie@jellinek.nl

Uitgave: Rozenberg Publishers

Omslagontwerp: Anne Toledo

English summary: Michael Dallas

Benschop A., Nabben T. & Korf D.J. (2011) *Antenne 2010. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.

ISBN 978 90 3610 242 1 / NUR 740

Trefwoorden: uitgaan, alcohol, tabak, cannabis, drugs, trends, preventie

© 2011, de auteurs

INHOUD

I	intro	9
II	panel	27
III	cafébezoekers	89
IV	preventie indicatoren	145
V	samenvatting	167
VI	english summary	175
	bijlagen	
	A panel	183
	B cafébezoekers	199
	C preventie indicatoren	251
	muzieklexicon	261
	literatuur	265

I

INTRO

naar de kroeg	11
1 een gecombineerde monitor	12
2 cijfers uit voorgaande Antennes	13
2.1 scholieren.....	13
2.2 jongeren in de jeugdzorg	14
2.3 coffeeshopbezoekers	15
2.4 clubbezoekers	16
3 andere Amsterdamse cijfers	16
3.1 middelengebruik in de algemene bevolking	16
3.2 opiaatverslaafden.....	18
3.3 arrestaties	19
3.4 drugsconfiscaties	20
3.5 ongevallen.....	24
4 de volgende hoofdstukken	25

naar de kroeg

Gewapend met flyers en vragenlijsten gaan groepjes enquêteurs in het najaar van 2010 's avonds op pad. Het is de derde keer dat de Amsterdamse cafébezoekers worden bevroegd. Een fors deel van de ruim 1.000 cafés in de hoofdstad ligt rond de twee grote uitgaanspleinen in het stadshart en in levendige cafébuurten in de Pijp, de Nieuwmarkt, Jordaan en de Staatsliedenbuurt. De enquêteurs struinen in het weekend langs de uitverkoren dranklokalen die speciaal voor deze survey zijn geselecteerd. Van tevoren is niet helemaal goed in te schatten wanneer een café druk is. En soms zit het tegen wanneer het pijpenstelen regent en menig café is uitgestorven. Maar vaker is het druk, loeidruk soms, en moeten de cafégangers schuifelend naar de bar voor een vaasje, fluitje of sterke borrel.

De veldimpressies van de enquêteurs zijn bloemrijk. Hip, mainstream, homo of overwegend student? De uitstraling en entourage van een café kleurt voor een belangrijk deel de bezoekerspopulatie. Een wat morsig bruin café met een ruim gesorteerde bierkaart trekt vooral studenten die wars zijn van de laatste mode-trends. Hier kun je een warme daghap bestellen voor 9 euro en je inschrijven voor een dart- of damtoernooi. Ook zijn er modieuze cocktailbars met meterslange spiegelwanden en veel jonge dames op hoge hakken en gefortuneerde heren in chique pakken. In de negentiende-eeuwse ring wemelt het van de hippe buurtcafés. Hier komen de getapt vrolijke streepjesbloezen, creatievelingen, mediaty-pes, scootervolk, studenten en afgestudeerden die op zoek zijn naar een wereld-baan.

Hoewel de sociologische indeling van verschillende type locaties ons enig houvast geeft bij het duiden van smaakculturen van jonge cafébezoekers, zijn de grenzen behoorlijk fluïde. Uit de verhalen van enquêteurs blijkt dat, naast de typische studenten- en homocafés, het predicaat hip of mainstream vrij diffuus is. Wat in de ene buurt voor hip doorgaat, wordt in de andere buurt als plat of mainstream gezien. Sommige cafés trekken de aandacht met thema's als een speciale margaritadag, een jazzmiddag of een sterrenkok die culinaire trucs laat zien.

Tijdens de cafésurvey valt vooral de grote groep hoogopgeleide witte twintigers op, waarvan veel student. De promiscuïteit is hoog. Het klassieke studentencafé lijkt verleden tijd, omdat iedereen bij elkaar naar binnen loopt en in de zomer op het terras zit. Homo's in een hip studentencafé, brave studiebollen naast alternatievelingen en creatief naast kak. Wat vandaag mainstream is, is morgen opeens hip en andersom. De doorsnee caféganger maalt hier niet om. *Lachuh toch!*

1 een gecombineerde monitor

Sinds 1993 beschrijft Antenne elk jaar op basis van zowel kwalitatieve als kwantitatieve gegevens trends en middelengebruik bij jongeren en jongvolwassenen in Amsterdam. De multi-methodische onderzoeksaanpak kent drie vaste onderdelen: de panelstudie, de survey en de preventie indicatoren.

In de **panelstudie** worden de laatste ontwikkelingen gevolgd aan de hand van halfjaarlijkse individuele interviews met een panel van insiders. Hierbij richten we ons vooral op het uitgaansleven. De nadruk ligt op trendsetters uit verschillende club- en partyscenes. Dit zijn degenen die voor het eerst met nieuwe middelen experimenteren of waar 'oude' middelen voor het eerst weer in zwang raken. Trendsetters zijn ook degenen bij wie zich het eerst een dalende populariteit van een bepaald middel of een bepaalde manier van gebruik aandient. De panelleden uit het clubcircuit zijn innoverende consumenten met een sterk besef van de vergankelijkheid van trendmatigheden en zij kunnen snel switchen tussen scènes en locaties. In hun netwerken bevinden zich relatief veel economisch en cultureel succesvolle twintigers en dertigers. De partygangers zijn over het algemeen jonger en doorgaans lager opgeleid. Een deel van de partyscene bezoekt ook kleinschalige feesten in tunnels, gebouwtjes, schuurtjes of braakliggende terreinen. Daarnaast richt de panelstudie zich op buurt- en probleemjongeren. Hier verlopen ontwikkelingen anders en gaat het ook om andere middelen. In plaats van 'partydrugs' gaat het bij deze jongeren vooral om cannabis en soms 'straatdrugs' (zoals basecoke of crack).

De panelstudie rapporteert over geruchten, signalen en trends in Amsterdamse jongerenculturen, maar precieze cijfers ontbreken daarbij. De **survey** levert juist wel cijfers over middelengebruik in specifieke jongerengroepen. Aan de hand van de surveys krijgen we een beeld van de mate waarin nieuwe trends die waargenomen worden via de panelstudie zich voordoen bij bredere en/of andere groepen jongeren en jongvolwassenen. Verschillende groepen worden afwisselend onderzocht: scholieren, jongeren in de jeugdzorg, coffeeshopbezoekers, cafébezoekers en clubbezoekers. In 2010 is voor de derde maal een survey uitgevoerd in de Amsterdamse cafés.

Bij de **preventie indicatoren** gaat het om cijfers over informatie- en adviesvragen via een telefonische servicelijn en vragen via internet, over voorlichtingscontacten op party's en over testuitslagen van vrijwillig aangeleverde drugs. Dit noemen we indicatoren omdat het secundaire informatie over markt of gebruik betreft of informatie is die afkomstig is van een selecte groep gebruikers. Dit neemt niet weg dat deze informatie aanwijzingen kan verschaffen over veranderingen in middelengebruik en verschuivingen in de drugsmarkt, waar preventie op kan inspelen.

De gegevens uit de verschillende onderdelen van Antenne schetsen samen een beeld van ontwikkelingen op de Amsterdamse drugsmarkt. De ervaringen met Antenne hebben een model voor de algemene verspreiding van (uitgaans)drugs opgeleverd. In het onderstaande schema onderscheiden we vier elkaar opeenvolgende fasen. De vierde fase van dalende populariteit kan, na kortere of langere tijd, weer gevolgd worden door een herhaling van de cyclus. Per fase is aangegeven welk onderdeel van Antenne de meest relevante informatie oplevert.

model voor de algemene verspreiding van (uitgaans)drugs

fase	antenne onderdeel
1. TRENDSETTERS Introductie van nieuwe middelen of manieren van gebruik en revival van oude middelen of manieren van gebruik.	Panelstudie
2. TRENDVOLGERS Verspreiding van middelen in subculturele settings (vaak met muziek als dragende, bindende kracht).	Survey (vooral clubbezoekers) Preventie indicatoren
3. MAINSTREAM Verdere verspreiding onder een breder publiek van jongeren en jongvolwassenen.	Survey (vooral scholieren) Preventie indicatoren
4. DALENDE POPULARITEIT Middelen verliezen aan invloed onder trendsetters.	Panelstudie

2 cijfers uit voorgaande Antennes

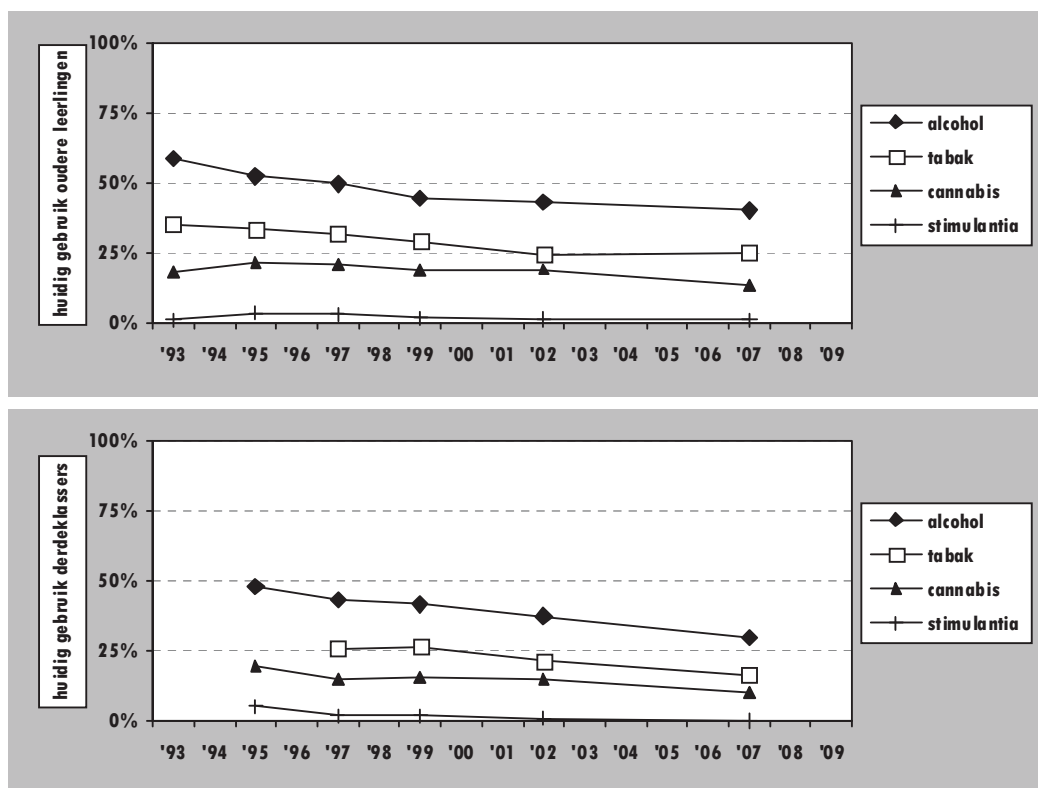
De cijfers en trends uit de surveys onder middelbare scholieren, jongeren in de jeugdzorg, coffeeshopbezoekers en clubbezoekers van eerdere jaargangen van Antenne worden in dit inleidende hoofdstuk kort weergegeven. We richten ons hierbij op het huidige gebruik (afgelopen maand). Resultaten van voorgaande surveys onder cafébezoekers komen later in deze rapportage aan bod.

2.1 scholieren

Vanaf 1993 is in totaal zes maal een survey uitgevoerd onder leerlingen in het voortgezet onderwijs in Amsterdam.¹ Drie groepen leerlingen werden onderzocht:

¹ Korf & van der Steenhoven (1994); Korf, Nabben & Schreuders (1996); Korf et al. (1998); Korf et al. (2000); Korf, Nabben & Benschop (2003); Nabben, Benschop & Korf (2008).

oudere leerlingen in de voorlaatste klassen (3 vmbo, 4 havo en 5 vwo), derdeklassers (sinds 1995) en brugklassers (sinds 2007). In 2007 was een kwart van de oudere leerlingen huidige roker, tweevijfde was huidige drinker en één op de zeven huidige blower. Bij de derdeklassers was dat respectievelijk één op de zes, één op de drie en één op de tien. Brugklassers scoorden nog weer ongeveer de helft lager. Huidig gebruik van stimulantia (ecstasy, cocaïne en/of amfetamine) kwam bij oudere leerlingen af en toe voor (1%), maar bij de derdeklassers en brugklassers vonden we geen enkele huidige gebruiker. Het gebruik van al deze middelen daalde in de loop der tijd, vooral onder derdeklassers.

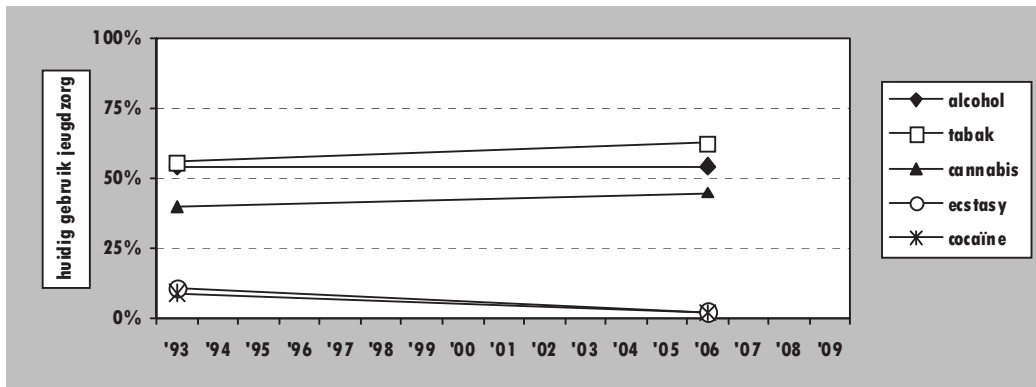

2.2 jongeren in de jeugdzorg

In 1993 zijn 'probleemjongeren' van het Jongeren Advies Centrum (JAC) en Psychologisch Pedagogisch Instituut (PPI) onderzocht. In 2006 waren dat jongeren van jeugdzorginstelling Spirit.² Van deze jongeren was een kleine meerderheid huidige drinker, bijna tweederde huidige roker en bijna de helft huidige blower. Huidig gebruik van ecstasy of cocaïne (2%) was gering.

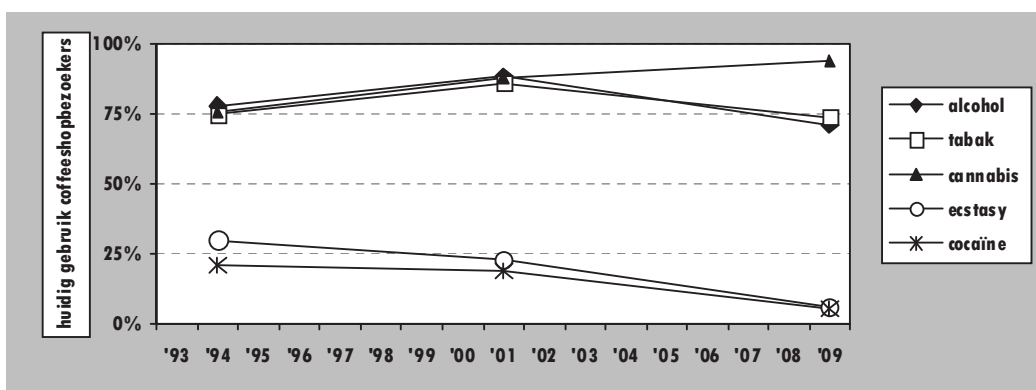
² Korf & Van der Steenhoven (1994); Nabben, Benschop & Korf (2007).

Vanwege de lange tussenliggende periode en de verschillende instanties moeten we de term 'trend' hier voorzichtig hanteren. Vergelijking van de twee surveys laat voor 2006 echter wel duidelijk lagere cijfers zien wat betreft ecstasy- en cocaïnegebruik. Het aandeel huidige rokers was in 2006 iets groter; het aandeel huidige drinkers en blowers bleef vrijwel gelijk.

2.3 coffeeshopbezoekers

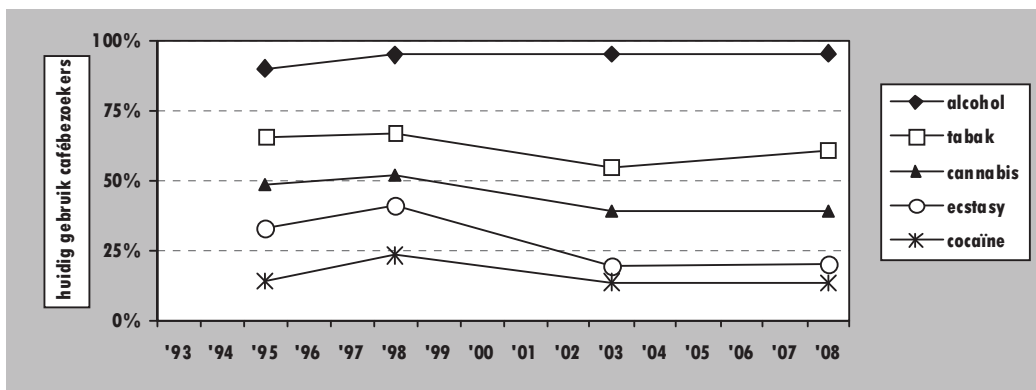
De coffeeshopbezoekers zijn in het kader van Antenne driemaal onderzocht.³ In 2009 waren negen van de tien coffeeshopbezoekers huidige blower. Dat lijkt logisch voor coffeeshopbezoekers, maar voorheen werden wel meer niet-blowers aangetroffen in de coffeeshops. Een kleine driekwart was huidige roker en drinker, waarmee het aandeel rokers en drinkers lager lag dan in de coffeeshopsurvey van 2001. Ook het huidige gebruik van ecstasy en cocaïne nam vooral tussen 2001 en 2009 fors af, van rond de 20% naar circa 5%.

³ Korf, Nabben & Schreuders (1995); Korf, Nabben & Benschop (2002); Nabben, Benschop & Korf (2010).

2.4 clubbezoekers

Clubbezoekers waren in 1995, 1998, 2003 en 2008 onderwerp van de Antenne survey.⁴ In 2008 waren bijna alle clubbezoekers huidige drinkers, zes op de tien huidige rokers en vier op de tien huidige blowers. Eén op de vijf was huidige ecstasygebruiker en één op de zeven huidige cocainegebruiker. Het aandeel huidige rokers is in de loop der jaren licht gedaald, maar het aandeel dagelijkse rokers is vrijwel gehalveerd. Gebruikscijfers van ecstasy, cocaine en amfetamine laten een piek zien in 1998. Het gebruik van ecstasy en amfetamine is vervolgens gedaald naar een niveau onder dat van 1995. Cocaine daalde ook, maar komt in 2008 uit op een vergelijkbaar niveau met dat van 1995.

3 andere Amsterdamse cijfers

Daar waar Antenne zich richt op de jongere bevolking, geven andere cijfers een breder beeld van middelengebruik. Naast cijfers over middelengebruik in de algemene bevolking zijn dat gegevens over de methadonverstrekking, drugsconfiscaties, arrestaties voor overtreding van de Opiumwet en drugsgerelateerde ongevallen. Hieronder een kort overzicht.⁵

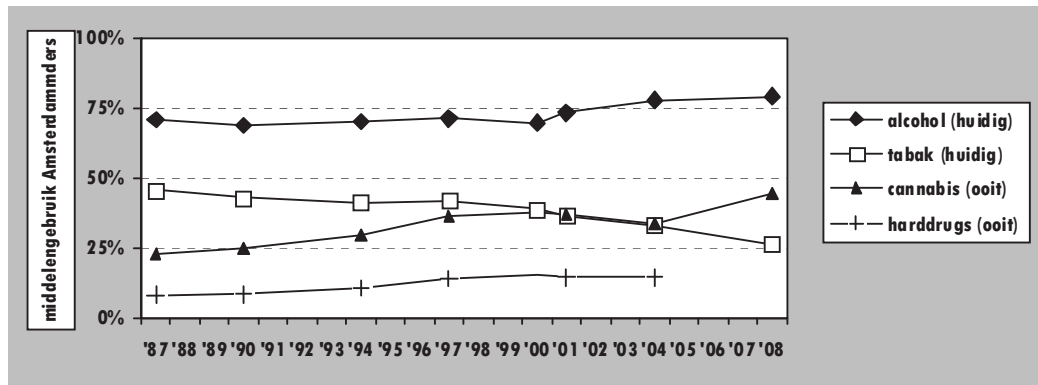
3.1 middelengebruik in de algemene bevolking

In het kader van het Nationaal Prevalentie Onderzoek (NPO) is tussen 1987 en 2001 vijfmaal het gebruik van legale en illegale drugs bij grote, representatieve

⁴ Korf, Nabben & Schreuders (1996); Korf et al. (1999); Korf, Nabben & Benschop (2004); Benschop, Nabben & Korf (2009).

⁵ De meeste van deze cijfers zijn ook in voorgaande Antennes terug te vinden. Daar waar mogelijk zijn gegevens aangevuld en geactualiseerd.

steekproeven van de Amsterdamse bevolking van 12 jaar en ouder onderzocht.⁶ De Amsterdamse Gezondheidsmonitor GGD Amsterdam leverde over 1999/2000, 2004 en 2008 cijfers met betrekking tot roken, drinken en druggebruik bij de algemene Amsterdamse bevolking van 16 jaar en ouder.⁷ In onderstaande grafiek zijn de gegevens van deze onderzoeken gezamenlijk weergegeven.

Op basis van de gegevens uit 2008 rookt ruim een kwart van de Amsterdammers. Vergeleken met autochtone Nederlandse Amsterdammers, wordt er onder Surinaamse en Turkse Amsterdammers veel meer gerookt, voornamelijk door de mannen. Marokkaanse Amsterdammers, vooral de vrouwen, roken daarentegen juist minder.⁸ Het aandeel rokers is in de afgelopen jaren gestaag afgenomen.

De meerderheid van de hoofdstedelingen is huidige drinker. Dat geldt echter niet voor de Turkse en Marokkaanse Amsterdammers, waar 69% respectievelijk 89% geen alcohol drinkt. Autochtone Nederlanders zijn het minst vaak geheelonthouders (11%).⁸ In totaal is 80% van de Amsterdamse bevolking van 2008 huidige drinker. Hierin is in de loop der jaren nauwelijks iets veranderd.

Het ooit-gebruik van cannabis leek rond de eeuwwisseling te stabiliseren of zelfs licht te dalen. In 2008 is het ooit-gebruik van cannabis onder Amsterdammers weer gestegen ten opzichte van 2004. Bijna de helft (45%) van de Amsterdammers heeft ooit wel eens gebloed. Huidig cannabisgebruik (laatste 4 weken) bedraagt 10%.

⁶ Abraham, Kaal & Cohen (2003).

⁷ Dijkshoorn (2002); Uitenbroek et al. (2006); Dijkshoorn, Van Dijk & Janssen (2009).

⁸ Deze resultaten komen overeen met eerder onderzoek met speciale aandacht voor Turkse, Marokkaanse en Surinaamse Amsterdammers (Dijkshoorn, 2002; Dijkshoorn, 2006).

Gebruik van harddrugs is niet gemeten in de laatste Gezondheidsmonitor.⁹ In 2004 had één op de zes Amsterdammers ooit wel eens harddrugs gebruikt.

Uit een studie naar middelengebruik onder mbo-scholieren in Amsterdam van 2005 komt naar voren dat, in vergelijking met de algemene bevolking van 12 jaar en ouder, deze specifieke groep 16-19 jarigen minder vaak huidige drinkers zijn (59%), maar meer ervaring hebben met cannabis (45% ooit-gebruik).¹⁰

In de Amsterdamse Jeugdmonitor wordt leerlingen in de tweede klas van het voortgezet onderwijs (13-14 jaar) in het kader van (on)gezonde leefstijl gevraagd naar gebruik van alcohol, tabak en cannabis.¹¹ In het schooljaar 2005-2006 en 2006-2007 dronk 39% wel eens alcohol en had 11% de afgelopen week alcohol gedronken. Verder had 6% de afgelopen week gerookt en 5% de afgelopen maand gebloed. De afzonderlijke stadsdelen laten grote verschillen zien: binnen de ring wordt vaker gebloed dan daarbuiten. In vergelijking met de resultaten van schooljaar 2004-2005 lijkt tabak- en cannabisgebruik toegenomen.¹²

3.2 opiaatverslaafden

Op basis van de registraties van verstrekking van opiaten (methadon en medische heroïne) publiceert de GGD Amsterdam regelmatig schattingen van het aantal opiaatverslaafden in Amsterdam. De meest recente schatting uit 2004 komt neer op 3.500 á 4.000 opiaatverslaafden.¹³ In dat jaar ontvingen 2.660 patiënten via CAD/Jellinek, huisarts of GGD methadonbehandeling en kregen 1.157 verslaafden in de politiecel methadon verstrekt. De schattingen van het aantal opiaatverslaafden laten al jaren een daling zien. De schatting op jaarbasis is in 15 jaar gehalveerd. Dit komt vooral door het wegblijven van buitenlandse of buitenstedse verslaafde 'toeristen' (verslaafden die korte tijd in Amsterdam verblijven). De belangrijkste verandering in de samenstelling van de populatie is echter de stijging van de leeftijd. De doorsnee leeftijd van methadoncliënten stijgt onge-

⁹ Met harddrugs wordt bedoeld: cocaïne, heroïne, amfetamine of ecstasy. Voor de NPO-gegevens (1987-2001) tevens hallucinogenen, inclusief paddo's. De vergelijking van de gegevens is daarom ook lastig.

¹⁰ Stolte, Schilthuis & Van der Wal (2005).

¹¹ GGD (2008), Booi et al. (2009).

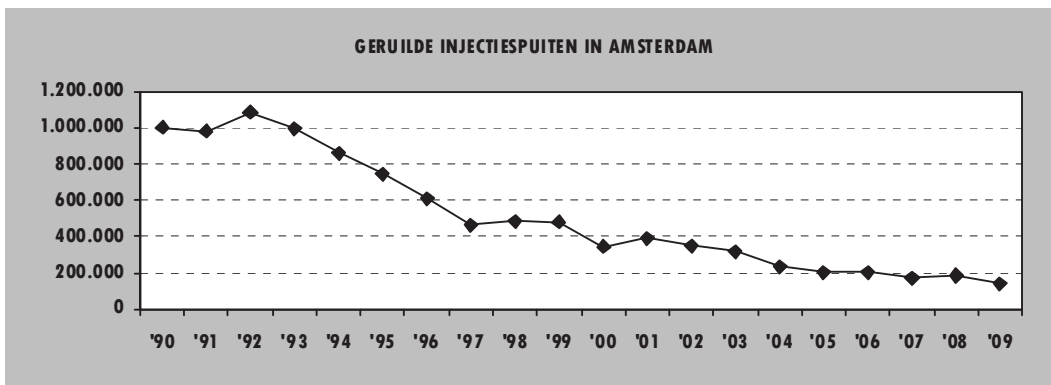
¹² Toen rookte 7% van de leerlingen, waarvan 33% de afgelopen 4 weken (= 2% van het totaal). Daarnaast had 9% ooit gebloed, waarvan 24% de afgelopen 4 weken (= 2% van het totaal). Zie: Van Vuuren & Nijman (2006).

¹³ Afhankelijk van de schattingsmethode. Via een kwartaalberekening wordt het aantal geschat op 3.491; via een jaarberekening is dat 3.928.

veer een jaar per jaar: van 28 in 1985 naar 45 in 2004. Er komen weinig jonge opiaatverslaafden bij.¹⁴

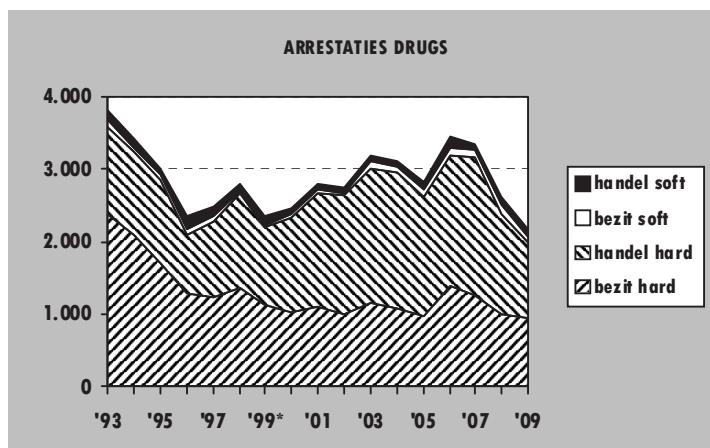
3.2.1 spuitenuil

Om het risico van besmetting met gevaarlijke infectieziektes als hepatitis en hiv te beperken, kunnen druggebruikers hun gebruikte spuiten omwisselen voor schoon, nieuw injectiemateriaal. Met de daling van het aantal drugsverslaafden is ook het aantal omgeruilde spuiten drastisch gedaald. Ook blijken de nog bestaande verslaafden hun drugs minder vaak te injecteren. Begin jaren negentig werden jaarlijks nog meer dan een miljoen spuiten geruild, maar de laatste vijf jaar zijn dat er nauwelijks 200.000. In 2009 zakte het aantal verder naar minder dan 140.000 spuiten.¹⁵

3.3 arrestaties

In 2009 werden in de politieregio Amsterdam-Amstelland **2.176** arrestaties verricht in verband met overtreding van de Opiumwet.¹⁶ Sinds twee jaar daalt vooral het aantal aanhoudingen voor bezit

¹⁴ Van Brussel & Buster (2005).

¹⁵ Uit: Tabel 5.2.5 Spuitenuil, 1990-2009 (O+S, 2010).

¹⁶ Uit: Tabel 3.1.7 Aanhoudingen in verband met drugs in de regio Amsterdam-Amstelland (O+S, 2010). Let wel: een persoon kan meerdere malen gearresteerd zijn. Deze cijfers gaan dus niet over unieke personen.

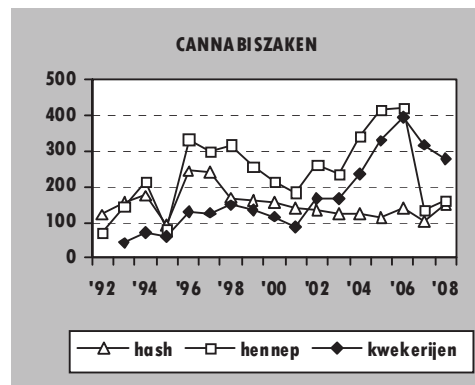
van of handel in harddrugs. Het aantal arrestaties in verband met softdrugs zijn al circa tien jaar min of meer stabiel.

3.4 drugsconfiscaties

In Antenne 2009 konden eenmalig ook Amsterdamse cijfers over door de politie geconfisqueerde drugs worden gepresenteerd. We ontvingen gegevens over 1992-2008 van inbeslagnames per middel per jaar (in kilogrammen of aantal tabletten) en van het aantal politiezaken waarin deze confiscaties werden gedaan.¹⁷ Het gaat hierbij uitsluitend om zaken waarbij meer dan 1 gram of 10 tabletten harddrugs of meer dan 100 gram softdrugs is geconfisqueerd. Ook is het van belang te vermelden dat de luchthaven Schiphol niet onder het politiekorps Amsterdam-Amstelland valt.

3.4.1 cannabis

Het aantal zaken waarin cannabis werd geconfisqueerd is onderverdeeld in drie categorieën: hasj, hennep en kwekerijen. Het aantal hasjzaken is de laatste tien jaar vrijwel stabiel. Het aantal hennepzaken kende een hoogtepunt in de laatste helft van de jaren negentig en halverwege het nieuwe decennium. Het eerste hoogtepunt zal ongetwijfeld te maken hebben met de wijzigingen in het coffeeshopbeleid in

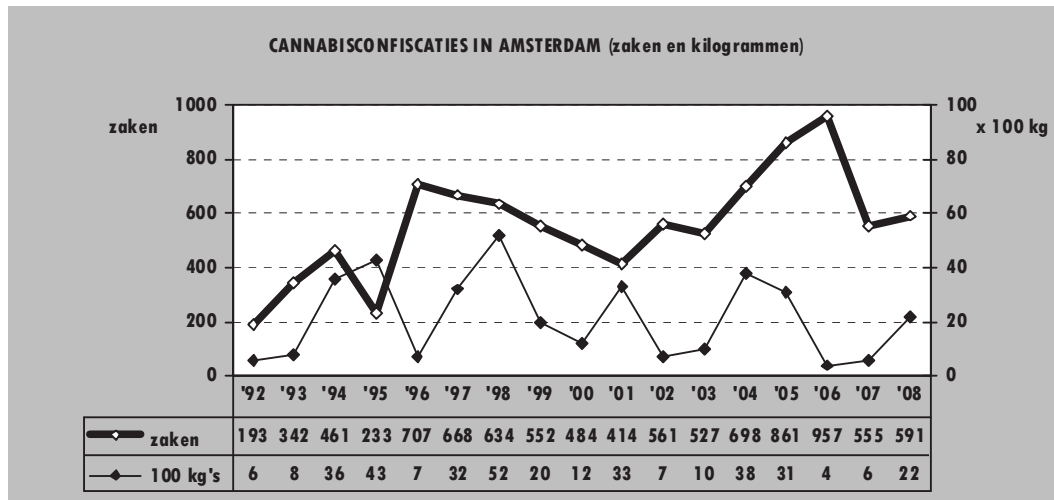
1996.¹⁸ Het laatste hoogtepunt viel samen met een fikse toename van het aantal politiezaken rond hennepkwekerijen. De laatste twee jaar is zowel het aantal hennepzaken als het aantal zaken rond kwekerijen weer (fors) afgenomen.

Als we al deze cannabiszaken bij elkaar optellen en afzetten tegen de in beslaggenomen hoeveelheden, dan blijkt de toename in het aantal zaken niet gepaard te zijn gegaan met stijgende hoeveelheden. De hoeveelheid geconfisqueerde cannabis schommelt flink: ongeveer tussen de 500 en 5.000 kilogram per jaar. Die schommeling is echter onafhankelijk van het aantal zaken. Sterker nog in het jaar met het grootste aantal cannabiszaken, 957 zaken in 2006, was de cannabisvangst het laagst, 'slechts' 419 kilo. De grafiek suggereert dat de politie vanaf de eeuwwisseling meer is gaan focussen op kleinschaligere cannabistelers en -dealers. Opvallend, maar wellicht toevallig, is overigens dat ook het hoogste

¹⁷ Met dank aan drs. Ruurd Jellema van het politielaboratorium Amsterdam-Amstelland.

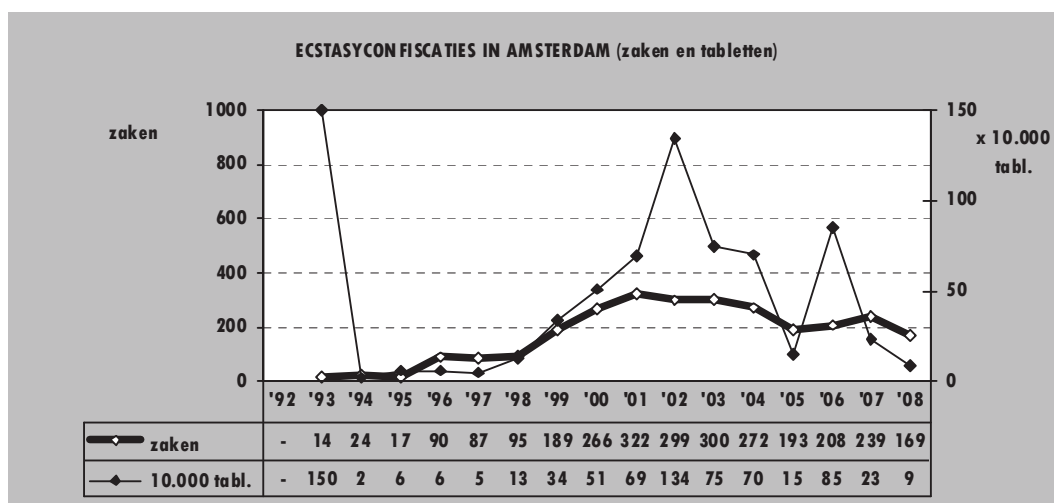
¹⁸ Verhoging van de minimumleeftijd van 16 naar 18 jaar en verlaging van de maximum hoeveelheid per transactie van 30 naar 5 gram.

punt in de jaren negentig (707 zaken in 1996) samenviel met een relatief beperkte vangst (722 kilo). In totaal confisqueerde de politie Amsterdam-Amstelland in 1992-2008 meer dan 30.000 kilo hasj en 5.000 kilo hennep.

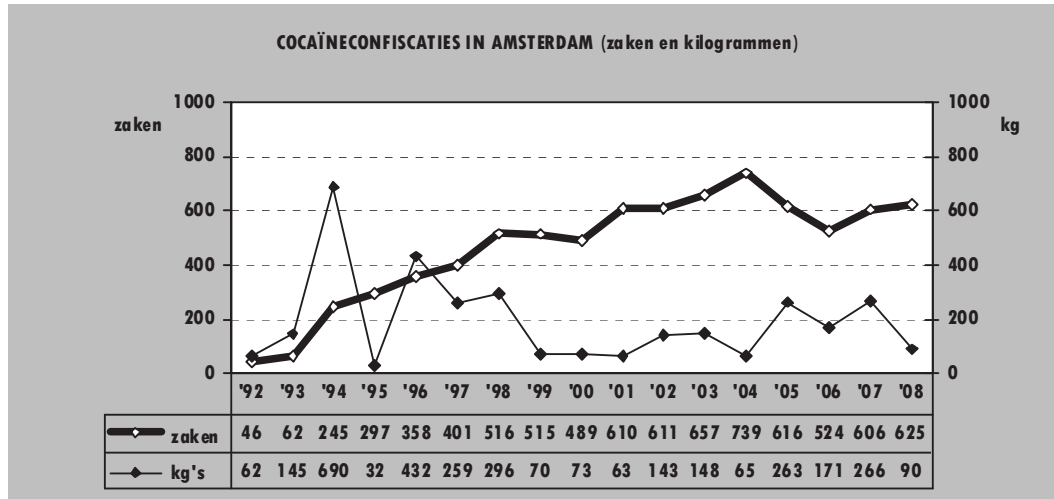
3.4.2 ecstasy

Na een opschietende megavangst in 1993 groeide het aantal ecstasyzaken om rond de eeuwwisseling een hoogtepunt te bereiken. Sindsdien is er sprake van een langzame daling. In tegenstelling tot cannabis nemen de geconfisqueerde hoeveelheden ecstasypillen wel toe met het aantal zaken. Rond de eeuwwisseling lijkt er bovendien meer politieaandacht te zijn geweest voor grote ecstasyhandelaren. In die periode steeg de geconfisqueerde hoeveelheid sneller dan het aantal zaken, het aantal in beslaggenomen ecstasytabletten per zaak nam dus toe. In totaal confisqueerde de politie Amsterdam-Amstelland in 1992-2008 bijna 7,5 miljoen ecstasypillen.

3.4.3 cocaïne

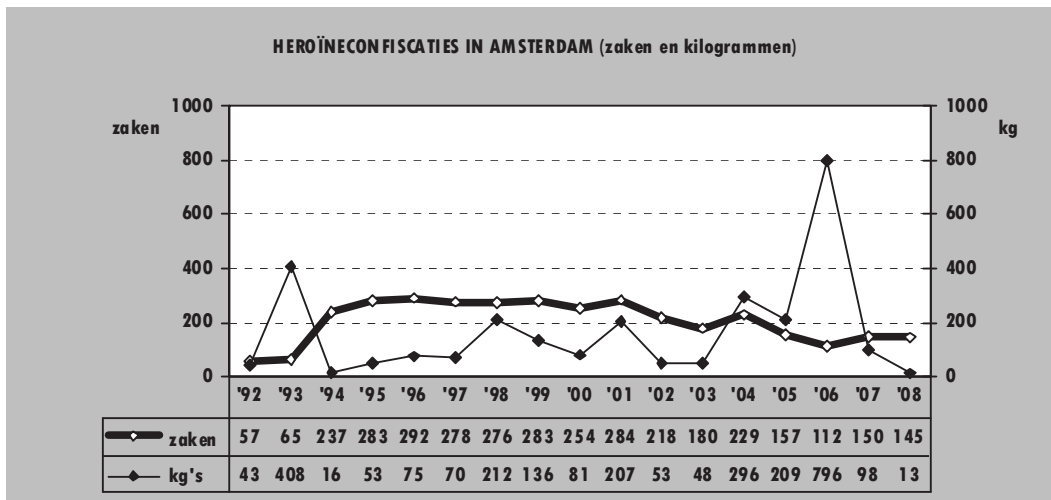
Het eerste dat opvalt aan de grafiek over cocaïneconfiscaties in Amsterdam, is dat het aantal cocaïne-zaken ongeveer twee maal zo groot is als het aantal ecstasy-zaken. De hoeveelheden van beide middelen zijn slecht te vergelijken omdat geconfisqueerde cocaïne in kilogrammen en ecstasy in tabletten worden geregistreerd.

Vanaf begin jaren negentig neemt het aantal politiezaken rond cocaïne gestaag toe. Dat kan niet gezegd worden van de hoeveelheid cocaïne die in beslag wordt genomen, die schommelt al zo'n tien jaar tussen de 50 en 250 kilo per jaar. Gelijkblijvende hoeveelheden bij een toenemend aantal zaken wijst op steeds meer relatief kleine inbeslagnames (hetzelfde fenomeen dat we bij cannabisconfiscaties zagen). In totaal confisqueerde de politie Amsterdam-Amstelland in 1992-2008 ruim 3.000 kilo cocaïne.

3.4.4 heroïne

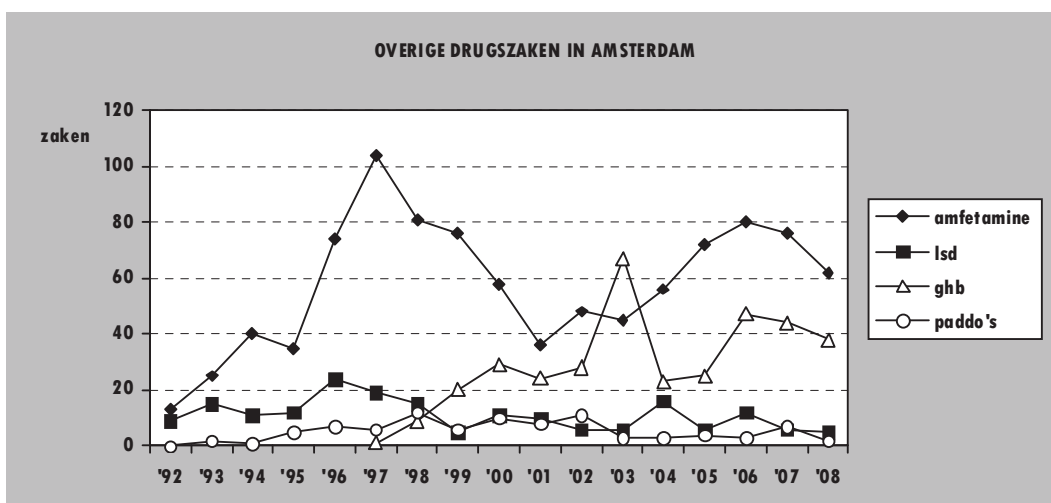
De in beslag genomen hoeveelheden heroïne zijn, een enkele uitschieter daargelaten, vergelijkbaar met cocaïne. Het aantal politiezaken waarin heroïne werd geconfisqueerd is echter veel kleiner dan cocaïne en bovendien stabiel over de jaren heen. In totaal confisqueerde de politie Amsterdam-Amstelland in 1992-2008 ongeveer 2.800 kilo heroïne.

Naast heroïne wordt ook de handel in 'grijze' of illegale methadon door de politie bestreden. In 1992-2008 ging het om 1.573 zaken waarin in totaal 124.503 methadontabletten werden ingenomen.

3.4.5 overige zaken

Andere politiezaken waarin drugs worden geconfisqueerd betreffen, amfetamine, LSD, GHB, paddo's en een veelheid aan overige middelen en grondstoffen voor de productie van drugs, variërend van 2,5-dimethoxyfenethylamine tot PMK. Van de eerste vier middelen is het aantal zaken per jaar hieronder weergegeven. Amfetaminezaken kwamen vooral voor aan het einde van de jaren negentig en halverwege de jaren nul. GHB is sinds eind jaren negentig onder de aandacht van de politie gekomen. Zaken rond LSD en paddo's liggen op een stabiel, laag niveau.

3.5 ongevallen

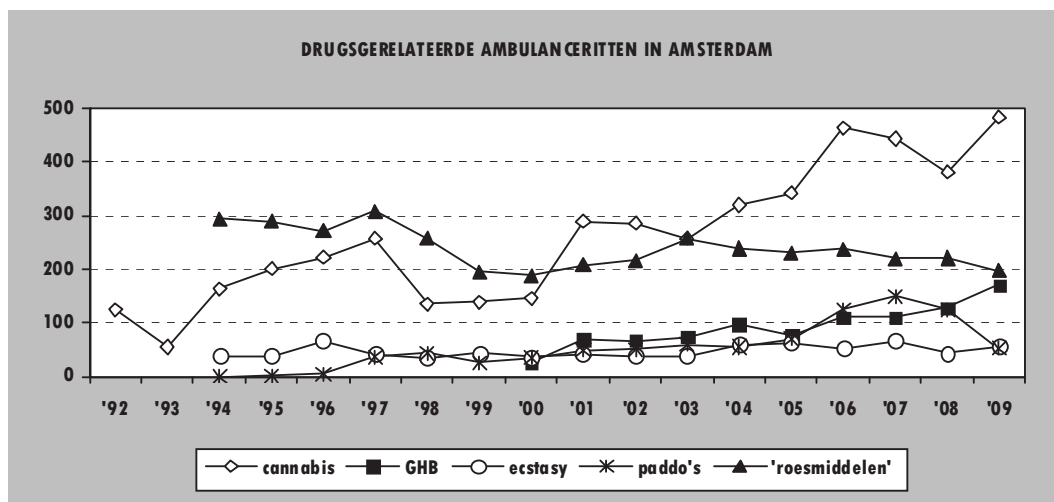
De GGD Amsterdam registreerde in 2009 een totaal van **3.386** interventies van de Centrale Post Ambulancevervoer (CPA) in verband met het gebruik van alcohol en/of drugs.¹⁹ Dit kunnen zowel gevallen zijn geweest van mensen die onwel werden door alcohol- of druggebruik, als ongelukken onder invloed. Zoals gebruikelijk is het grootste deel gerelateerd aan **alcohol**; maar liefst 2.304 ambulanceritten.

Het aantal **cannabis**gerelateerde ritten laat, afgezien van een dip voor de eeuwwisseling, een stijgende trend zien. In 2009 was het aantal ongevallen in verband met cannabisgebruik met 484 hoger dan ooit.

Het aantal ongevallen als gevolg van het gebruik van **'roesmiddelen'** (heroïne, cocaïne) en **ecstasy** is de laatste jaren min of meer stabiel. In 2009 ging het om 197 ambulanceritten in verband met roesmiddelen en 55 in verband met ecstasy.

GHB-gerelateerde ongevallen laten vanaf de eerste registratie hiervan in 2000 een lichte, maar continue stijging zien. Tussen 2008 (128 GHB-ritten) en 2009 (170 GHB-ritten) was er sprake van een stijging van meer dan 30%.

Ongevallen als gevolg van het gebruik van **paddo's** verschenen eind jaren negentig ten tonele. Sinds de eeuwwisseling was er sprake van een forse stijging, maar de laatste twee jaar neemt het aantal geregistreerde ambulanceritten in verband met paddogebruik ook weer flink af. In 2009 ging het om 55 ritten. Uit analyse van de paddoritten van 2007 en 2008 bleek het overgrote deel van de slachtoffers toerist te zijn. In ongeveer de helft van de gevallen was eerste hulp ter plaatse afdoende en was vervoer naar het ziekenhuis niet nodig.²⁰

¹⁹ Uit: Tabel 5.2.6 Ambulance interventies met betrekking tot het gebruik van (uitgaans)drugs naar soort middel, 2005-2009 (O+S, 2010). Dubbeltellingen door combinaties van middelen zijn mogelijk.

²⁰ GGD (2008).

Het aantal sterfgevallen in Amsterdam ten gevolge van een overdosis bedroeg 29 in 2009. Hierbij gaat het vooral om opiaten, eventueel in combinatie met andere middelen. Het aantal drugsdoden is al ruim tien jaar redelijk stabiel.²¹

4 de volgende hoofdstukken

Nadat we in dit hoofdstuk de voorgaande Antennes en andere Amsterdamse gegevens in vogelvlucht hebben beschreven, gaan de volgende hoofdstukken in op de trends in alcohol en druggebruik onder jonge Amsterdammers in 2010. De resultaten van de *panelstudie* – interviews met insiders uit verschillende scenes in de uitgaanswereld en buurt- en probleemjongeren – worden in **hoofdstuk II** uitgebreid besproken. De bevindingen van de *survey* onder cafébezoekers en (trends in) middelengebruik binnen deze groep worden gepresenteerd in **hoofdstuk III**. De *preventie indicatoren* – gegevens over informatie- en adviesvragen, voorlichtingscontacten en testuitslagen – komen aan bod in **hoofdstuk IV**. In **hoofdstuk V** (Nederlands) en **hoofdstuk VI** (Engels) vatten we de belangrijkste bevindingen samen. Meer gedetailleerde (achtergrond)informatie over het panel en tabellen met cijfers van de survey en preventie indicatoren zijn te vinden in de **bijlagen**. Tot slot is achter in dit rapport een **muzieklexicon** en lijst met geraadpleegde **literatuur** opgenomen.

²¹ Uit: *Tabel 5.2.10 Drugsdoden, 1997-2009* (O+S, 2010).

II

PANEL

het Amsterdamse uitgaanscircuit	29
1 het panel	29
2 uitgaanscircuit (nachtleven)	31
2.1 selfactoren	33
2.2 leefstijlen en smaaksferen	34
2.3 vrijetijdsbesteding	36
2.4 mode	38
2.5 settings en muziekstijlen	38
2.6 beoordeling van het uitgaanscircuit	46
3 de Amsterdamse drugsmarkt	47
3.1 cannabismarkt	48
3.2 stimulantiamarkt	48
3.2.1 cocaïne	48
3.2.2 ecstasy	50
3.2.3 amfetamine	51
3.2.4 mephedrone	51
3.3 narcosemarkt	52
3.4 smartmarkt en overige markten	53
4 middelengebruik	54
4.1 alcohol	56
4.2 tabak en cannabis	57
4.3 ecstasy	59
4.3.1 2-cb	62
4.3.2 mephedrone	63
4.4 cocaïne	64
4.5 amfetamine	67
4.6 narcosemiddelen	69
4.6.1 ghb	70
4.6.2 ketamine	73
4.7 psychedelica	75
4.7.1 paddo's	75
4.7.2 lsd	75
4.7.3 overige psychedelica	76

4.8	overige middelen	76
4.9	combigebruik	77
5	buurt- en probleemjongeren.....	79
5.1	buurtjongeren	79
5.2	probleemjongeren	83
6	conclusies en trends	85
6.1	trends op de uitgaansmarkt.....	85
6.2	trends op de alcohol- en drugsmarkt	86

het Amsterdamse uitgaanscircuit

2010 was een rampjaar voor de Amsterdamse homoscene. Eerder al luidden woordvoerders de noodklok over de gestage teloorgang van de ooit zo wereldwijd befaamde homocultuur. De culturele homohoofdstad van Europa kreeg concurrentie van Barcelona, Brussel en Berlijn en moest door de voortschrijdende verschraving van het aanbod een flinke stap terugdoen. Agressie tegen homo's in het publieke domein haalde regelmatig het nieuws in de buitenlandse media en betekende een pijnlijke knieval voor het tolerante imago dat de stad met trots uitdroeg in de jaren negentig. Na de val van het Kooistra imperium, die gepaard ging met de sluiting van enkele toonaangevende homocafés (Exit, April, Soho en Havanna), werd het nachtleven in de Regulierdwarsstraat praktisch gedecimeerd. Alles bij elkaar dus een forse aderlating voor de homoscene. Daar bovenop werd in de zomer van 2010, op last van de waarnemend burgmeester, de Cockring gesloten. Politieobservaties hadden uitgewezen uit dat twee 'huisdealers' bezoekers geregeld van drugs voorzagen. Tijdens de inval werden twaalf mensen aangehouden wegens drugsbezit. De bezoekers werden voor fouillering naar het dichtstbijzijnde politiebureau geleid. De actie leidde tot veel kritiek in de scene. "Nog even en er is geen flikker meer te beleven", laat een bezoeker woevend weten op een van de gaysites. Een ander zegt verbaasd te zijn dat het oppakken van daders van homofoob geweld blijkbaar erg ingewikkeld is, terwijl bij de Cockringactie honderd man politie kon worden opgetrommeld. Tot overmaat van ramp brandden daarna in korte tijd ook nog eens twee homotablisementen af: de legendarische en als morsig en ruig bekendstaande gaybar The Eagle, en de roemruchte homosauuna Thermos. Maar er zijn ook nog een paar lichtpuntjes. De Gay Pride botenparade trekt nog steeds elk jaar tienduizenden bezoekers. Ook voor en na de parade is er veel feestgedruis op straat, in cafés, clubs en op thuisfeesten. En de kersverse club Air, op de plek van de voormalige iT, richt zich in de programmering mede op de verweesde homoscene.

1 het panel

In deze Antenne doen we verslag van de drieëndertigste (t33) en vierendertigste (t34) meting in respectievelijk voorjaar/zomer en najaar/winter 2010. Het huidige panel telt 28 **panelleden** die 34 **netwerken** vertegenwoordigen, verdeeld over drie clusters (zie ook bijlage A).

Het **uitgaanscircuit** vormt het grootste cluster met 24 panelleden en 29 netwerken. De panelleden hebben vooral zicht op de segmenten: **dance** en **urban**. Daarnaast is er het **mix** segment, met netwerken/scenes die (ook) van andere muziekgenres houden (pop, rock, e.d.) en/of een specifieke groep vertegenwoordigen die minder vast zit aan een bepaalde muziekstroming (homo's, vriendengroepen of cafés.scenes).

Het tweede cluster betreft **buurtjongeren** (3 panelleden en 3 netwerken). Deze jongeren worden vertegenwoordigd door professionals die werkzaam zijn als (ambulante) jongerenwerker of veldwerker. Zij hebben kennis van straatculturen in de buurt en hebben regelmatig en intensief contact met jongerencliques die hun vrije tijd grotendeels in de eigen woonbuurt doorbrengen.

Probleemjongeren (2 panelleden – waarvan één ook over buurtjongeren vertelt – en 2 netwerken) vormen het derde en tevens kleinste cluster. Zij worden vertegenwoordigd door hulpverleners die contacten onderhouden met onder andere dak- en thuisloze jongeren.

Het panel bestaat uit leden die *primair* of *secundair* contact hebben met netwerken en publieksgroepen. We spreken van een primair contact wanneer een panellid ook deel uitmaakt van een netwerk, scene of vriendengroep, over inside-informatie beschikt en in microperspectief over middelengebruik vertelt. Panelleden met secundaire contacten bekleden beroepsmatige posities (bijv. glazenophaler, portier, organisator, dj, barbediende, boeker of programmeur) in het uitgaansleven of in de buurt. Deze leden hebben minder gedetailleerde informatie, maar kunnen wel veel vertellen over de verschillende stapculturen die het nachtleven bevolken.

geruchten, signalen, trends en hypes

Geruchten zijn berichten die niet verifieerbaar en soms zelfs empirisch pertinent onjuist zijn.

Signalen zijn duidelijk waarneembare, maar zich (nog) niet systematisch manifesterende ontwikkelingen in middelengebruik, waarbij (nog) niet gesproken kan worden van een trend.

Van **trends** is sprake wanneer we uit van elkaar onafhankelijke bronnen een duidelijke, systematische en empirisch verifieerbare toe- of afname in aard of omvang van middelengebruik waarnemen. Ze zijn het resultaat van een cumulatie van ontwikkelingen die al langer aan de gang zijn. Er is een duidelijke verspreiding van het gebruik van een 'nieuw' middel of van een 'nieuwe' toedieningswijze, dan wel een revival van 'oude' middelen of toedieningswijzen over uiteenlopende netwerken.

Hypes zijn vluchtige fenomenen die snel wegebben. Zij kunnen wel enige empirische basis hebben, maar het gaat doorgaans toch vooral om anekdotische verhalen die vaak in de media worden opgeklopt.

horizontale en verticale popularisering op lokaal niveau

De massaconsumptie van middelengebruik blijft continu aan trends onderhevig. Om naast kwantitatieve data óók in kwalitatieve zin meer greep te krijgen, benoemen we de mate van popularisering in termen van verticale of horizontale verspreiding. **Verticale trends** ontstaan als trendvolgers de door trendsetters ingezette ontwikkelingen oppakken en de trend eventueel op een later tijdstip ook bij de mainstream aanslaat. Bij **horizontale trends** doen nieuwe ontwikkelingen zich in het centrum van innovatie voor, om zich vervolgens binnen netwerken of scenes in de breedte te verspreiden. Horizontale en verticale trends kunnen zich tegelijkertijd voordoen.

In dit hoofdstuk komen achtereenvolgens het uitgaanscircuit – en het daarbij horende middelengebruik – aan bod, gevolgd door de buurt- en probleemjongeren. Het hoofdstuk eindigt met conclusies en trends van de panelstudie.

2 uitgaanscircuit (nachtlevens)

Het uitgaanscircuit is het hart van de panelstudie. Een mix van stappers en professionals vormt de staalkaart van het Amsterdamse uitgaansleven. Centraal staat de sociaal-culturele context van uitgaan en muziek: meer specifiek wordt gekeken naar het druggebruik. Door het longitudinale karakter van de panelstudie blijven we op de hoogte van actuele ontwikkelingen in het nachtlevens (o.a. nieuwe clubprogrammeringen, feestlocaties en de entree van spraakmakende groepen in het nachtlevens).²² Daarbij wordt vooral gelet op de rol van de trendmakers, de *movers & shakers* die het sociaal en cultureel kapitaal uitdragen in het Amsterdamse uitgaansleven.

nightlife: bezoekers en danslocaties

Het totaal aantal clubbezoekers op een gemiddelde zaterdagavond bedraagt naar schatting ruwweg 25.000-30.000 personen.²³ De panelleden vertegenwoordigen daarbinnen het innoverende en trendvolgende deel. Het zwaartepunt ligt

²² Om de anonimiteit van clubs, cafés, coffeeshops, et cetera te waarborgen noemen we geen namen van panelleden en horecagelegenheden als er informatie wordt gegeven over, of er een duidelijke link is met, druggebruik op een desbetreffende locatie. Clubs en party's programmeren vaak verschillende muziekgenres. We richten ons meer specifiek op clubavonden en party's die populair zijn bij stappers binnen het dance en urban genre. Het popcircuit komt slechts zijdelings aan de orde.

²³ Ongeveer de helft van de 75 danslocaties bestaat uit kleine (250-750 personen) en grote clubs (750-1.500 personen), waarbij de grote clubs een meer veelzijdige dansprogrammering hebben. De andere helft bestaat uit een bonte verzameling van cafépodia, danscafés, studenten- en homocafés en alternatieve broedplaatsen. De muziekgenres zijn net als in het clubcircuit wisselend.

op en rond het Rembrandtplein en Leidseplein, gevolgd door Jordaan, Nieuwmarkt, Pijp en Westergasterrein. De trendsetters zijn in Amsterdam over verschillende locaties verspreid, omdat de muziekprogrammering in elke club op een breed en gevarieerd publiek is afgestemd. De dansvloer wordt daarom aan uiteenlopende feestorganisaties verhuurd. Een nadeel volgens critici is dat de identiteit van veel clubs daardoor wat flets blijft.

De nachtprogrammering geeft vaak een goed beeld van het muziekaanbod. Een doorsnee grote club in Amsterdam bedient verschillende groepen. Er is een avond speciaal voor veertigers die af en toe nog willen vlammen. Op de andere avonden domineren studenten, homo's, hiphoppers en housers. Toeristen vind je op alle avonden. Het dance genre beslaat verschillende stijlmaken. Andere groepen houden meer van hedendaagse alternatieve pop, rock en indie-hits die in het verlengde liggen van de jaren '80 en '90 muziekavonden. In de zwarte hoek doet drum 'n bass het goed.

Hoewel de termen soms een beetje sleets klinken, kwalificeren panelleden het uitgaanspubliek nog steeds als mainstream, trendvolgend en trendsettend.²⁴ *Mainstream* is massagericht, heeft een minder expliciete smaakvoorkeur en is vaak gespist op populaire hitmuziek. *Trendsetters* zijn meer te vinden in alternatieve muziekculturen en/of creatieve scènes die in groepen uitwaaiëren over de stad. De grenzen tussen trendvolgend en mainstream zijn soms diffuus. Vooral in de alternatieve uitgaansscene bestaat een krachtig verband tussen stijl en setting en de wijze waarop men met elkaar de tijd door wil brengen. De panelstudie laat zien dat scènes samenklonteren en uit elkaar vallen in op- en neergaande golfbewegingen van 5-10 jaar. Nieuwe stijlen ontwikkelen zich, met als gevolg ook andere sociale interacties en veranderend gebruik van genotmiddelen.

Onder **dance** worden bekende stromingen geschaard als techno, trance, house, hardcore en hardstyle. De grenzen zijn nooit scherp afgebakend en vervloeien soms tot nieuwe stijlen of cross-overs. Stijlen als dubstep, electro en Chicago house timmeren al een poosje aan de weg. De nieuw opkomende dj's maken vaak ook deel uit van een jonge clubgarde die langzaam aanzwelt en de trendsettende 25-plussers op termijn uit het epicentrum zal verdrijven. De grote party's bestrijken een nog groter segment. Veel Amsterdamse clubgangers lopen, met uitzondering van de zomerperiode, weinig warm voor dit grootschalige dansver-

²⁴ Met mainstream wordt bijvoorbeeld een geijkte doorsnee clubavond bedoeld die veel publiek trekt en volgens een beproefd recept werkt. Een trendsettende clubavond of scene is qua muziek, samenstelling van publiek of specifiek druggebruik innovierend en weet zich te verbreden naar trendvolgers die hierop afkomen of het concept gaan kopiëren. De begrippen mainstream en trendsettend zijn soms discutabel aangezien de verschillen in het Amsterdamse uitgaansleven eerder kleiner dan groter zijn geworden.

tier. Het fanatieke deel van de alternatieve dance scene gaat zowel naar binnenlandse als buitenlandse festivals, waarbij de voorkeur ligt bij kleinere feesten van 4.000-5.000 bezoekers.

Urban, dat voor een belangrijk deel geënt is op zwarte ritmes als hiphop, reggaeton, reggae, latin house, dancehall en nu-jazz, bevindt zich in een vacuüm. De clubs die het brede genre succesvol hebben gelift, worstelen nu met hun programmering. Kenners vinden dat clubs te lang op safe hebben gespeeld bij een groot publiek dat vooral voor de hits komt. Nu het economisch ook tegenzit, slinkt de bezoekersschare en krijgen dj's minder betaald. Maar de optimisten oordelen dat uiteindelijk de muziek wint en dj's weer terugkeren naar de roots. De dj krijgt weer meer draaitijd en hoeft niet meer te concurreren met nog tien anderen die elkaar gaan aftroeven met hits.

De **mix** categorie van (indie)rock, pop(trash) en clubavonden met jaren '80 en '90 muziekhits blijft stabiel. Deze muziekavonden, die vaak al jarenlang een beproefde formule zijn in het uitgaansleven, draaien vaak op de nieuwe studentenlichting.

De klassieke feesten als het Ballonnenfeest en Manifesto weten hun cultstatus goed te conserveren bij jong (20+), ouder (30+) en oud (40+). Ook MuseumN8 en het Amsterdam Dance Event (ADE) zijn inmiddels instituten waar veel Amsterdammers voor warm lopen.²⁵

2.1 setfactoren

leeftijd

De gemiddelde leeftijd in de uitgaansnetwerken ligt tussen de 22 en 28 jaar. De grootste groep instromende stappers is 20-plus. Het middensegment (25+) is traditioneel breed vertegenwoordigd en vaak ook smaakbepalend. Rond de 30 jaar beginnen scènes af te brokkelen doordat er minder frequent en hevig wordt gestapt. Het circuit van organisatoren, programmeurs, et cetera bestaat vooral uit veertigers en vijftigers. Er is sprake van leeftijdsegregatie, bij urban meer dan bij dance. De jongste garde (18-23 jaar) profileert zich nadrukkelijker met nieuwe muziekstijlen, als reactie op de thans heersende stromingen binnen dance of urban. De oudere scènes (28-35 jaar) zijn wat minder dwingend muziek- en club georiënteerd. Urban stappers (scholieren, buurtjongeren, studenten) zijn doorgaans iets jonger dan de uitgaanders bij dance en mix. Het homo, kinky en fetisj segment is traditioneel wat ouder (30-40 jaar). De grootste leeftijdsspreiding is te

²⁵ Sinds de eerste editie van ADE in 1996 zijn er tegenwoordig honderden artiesten op tientallen locaties te beluisteren in de binnenstad, die jaarlijks overspoeld wordt door 2.000 dance producers, dj's, managers en boekers uit meer dan 40 landen.

zien op nostalgische house feesten en op zomerfestivals als Dance Valley en Mysteryland.

ethniciteit

Dance blijft in grote meerderheid autochtoon (75%-100%). De hardcore en hardstyle feesten zijn praktisch helemaal wit. De etnische mix van Amsterdammers is het grootst op hippe urban en house feesten. Sommige vriendenkringen representeren het kosmopolitische van Amsterdam: een Chileense homo dj, een Colombiaanse doorbitch, een Frans-Italiaanse kapper en een Belgische make-laar. Allen al jarenlang wonend in de stad. Op hiphop en latin house feesten voeren Surinaamse en Caribische bezoekers (60%-70%) de boventoon, terwijl bezoekers van dancehall en reggaeton overwegend zwart zijn. Jonge Aziaten, Chinezen, Turken en Marokkanen mengen het minst met andere etnische groepen in het uitgaansleven.

seks

Het Amsterdamse clubcircuit is erg divers en volgens panelleden een goede mix van mannen en vrouwen. Organisator Sytz (123a) zegt als de dood te zijn dat zijn feesten ontaarden in een hanenbal of kippenhok. De krimp van de homoscene wordt voor een deel verklaard doordat de nieuwe garde minder affiniteit zegt te hebben met de specifieke traditionele homolocaties in de stad. Het aandeel homo's bedraagt in sommige gemengde netwerken 10% tot 25%. Dansen op goede muziek in een alternatieve club geniet vaker de voorkeur. Naast de gay-feesten trekken dance party's (o.a. techno en hardcore) verhoudingsgewijs de meeste mannen. Surinaamse en Nederlandse jonge vrouwen zijn beduidend meer in het nachtleven vertegenwoordigd dan Marokkaanse en Turkse.

2.2 leefstijlen en smaaksferen

Amsterdam heeft haar hippe elan voor een deel te danken aan de groei van het creatieve en culturele segment en de gestage uitbreiding van innovatieve dienstverlening. Het aantrekken van talent en technologie blijven in beleid belangrijke speerpunten. Panelleden verwachten dat met het aantreden van de nieuwe burgemeester nieuwe politieke accenten worden gelegd. Zo is bijvoorbeeld de grote politiecapaciteit op evenementen ter discussie komen te staan. De zerotolerance aanpak lijkt een meer passief karakter te krijgen. De landelijke opmars van de PVV en het volgens critici heersende anti-intellectuele klimaat in Nederland is in een aantal netwerken meermaals een punt van discussie. De politiek is meer gaan leven bij stappers. Er is een breed besef dat de culturele sector door toekomstige bezuinigingen onder druk komt te staan. Bram (94a/b) juicht de polarisatie echter toe. "Er is wel angst in culturele kringen, maar het maakt ook

iedereen scherper." Zorgen zijn er wel over het huidige politieke klimaat. De nieuwe antikraakwet, de wietpas en het sluiten van meer coffeeshops zijn slechts enkele heikele thema's die ook voor Amsterdam gevolgen hebben. Rogier (41a) zegt er betrekkelijk nuchter onder te blijven. "We hopen met dansen de wereld een beetje te veranderen en we gaan gewoon door met kraken."

De crisis doet zich met name ook in de horeca voelen. Cafés worden minder vaak bezocht. Sommige clubs trekken te weinig bezoekers en bezuinigen op dj's en de programmering. Bij tegenslag worden nieuwe concepten sneller geschrapt. Boekingskantoren kunnen hierdoor moeilijker hun sterren behouden. De grote dj's draaien soms alleen nog op de grote dance feesten en krijgen daar voor een set al snel 6.500 euro.

De culturele diversiteit blijft vooralsnog op peil. Het opleidingsniveau van de stappers in de panelnetwerken is vaak hoog. Soms wordt een (fors) deel van de vrije tijd in het uitgaansleven doorgebracht.²⁶ Menigeen studeert en/of werkt in de binnenstad, met haar diverse horeca, winkels en andere dienstverlenende bedrijven. Werken, uitgaan, studeren en consumeren ligt bij twintigers vaak in het verlengde van elkaar. Sommige panelleden verwijzen expliciet naar de 'rich kids' van gefortuneerde ouders die in Amsterdam zijn komen studeren. Het lijkt wel alsof deze groep groter is geworden. Het wil nog wel eens wrikken omdat ze het meest de beest uithangen en niet hoeven te werken.

In de Amsterdamse stadsbiotoop lopen sociale, technologische en culturele netwerken soms als een kluwen door elkaar. Kunnen hechte en meer introverte scènes hier nog wel gedijen? Als we dit aan onze panelleden voorleggen dan springen er een handvol alternatieve locaties uit, met groepen die een scene in klassieke zin van het woord nog het dichtst benaderen. Anderzijds profileert de grote groep studenten zich weinig. Of dit het gevolg is van sociale netwerken als Facebook en Hyves laten we hier in het midden. De trendsettende stapculturen zijn soms moeilijk te definiëren. Soms wordt er weer teruggevallen op oude succesformules. Tien jaar na dato bedenken organisatoren feestformules waarbij bezoekers worden opgeroepen om zich in de geest van het themafeest te kleden. De Johnny en Anita verkleedfeesten, de nachtspeken, de blotevoeten parade, Valtifest of de maffiameetings zijn slechts een greep uit het aanbod. In sommige kringen dreigt de verkleedmoetheid alweer toe te slaan.

Het uitgaansleven blijft voor elke generatie een ideale arena om met vrienden te stappen en (nieuwe) contacten te leggen. Hechte stapgroepen zoeken elkaar ook buiten het nachtleven op. Toch zijn je stapvrienden niet automatisch je echte vrienden, vindt Saskia (95a), die met haar stapgroep op vakantie ging. Ze kwam erachter dat mensen ook een andere kant hebben. "Normaal gaat iedereen uit

²⁶ Benschop, Nabben & Korf (2009).

zijn dak, maar nu maak je ze ook nuchter mee. Onthullend. Sommigen waren helemaal niet leuk en zelfs egoïstisch.”

Muziekbeleving blijft een belangrijke bindende factor. Urenlang dansen in clubs tot het ochtendgloren. Op sommige feesten hangt de seks gewoon in de lucht en wordt er geflirt en versierd dat het een lust is. Op andere feesten domineert de dure parfumlucht en lijkt zweten taboe. Alternatief georiënteerde stapgroepen koesteren een onbedwingbare drang naar underground en houden van donkere, kale, liefst industriële ruimtes met een moddervette sound die je, bij wijze van spreken, tegen de muur blaast. Praten gebeurt hier in gebarentaal. In de meer urban georiënteerde nachtcultuur mag het allemaal wel wat chiquer en sexy, meer lampen en minder rook, vrolijk ook en met herkenbare hitmuziek. Mannen zijn doorgaans in de meerderheid, maar in vriendengroepen domineren de vrouwen vaak en spelen mannen de tweede viool. In netwerken waar de stimulantia meer gangbaar zijn tijdens het stappen, wordt de nacht niet zelden verlengd tot de ochtend, middag of de nieuwe avond.

2.3 vrijetijdsbesteding

internetcommunicatie

Wie alles wil weten over de partyscene en feesten bezoekt de agenda van Partyflock. Sociale netwerksites als Hyves en Facebook zijn populair. Hyves heeft meer leden, maar in Amsterdam heeft Facebook de slag gewonnen. Facebook concurreert zelfs met homo datingsites. Via Facebook stromen de uitnodigingen binnen van feesten, clubavonden, picknicks, etentjes, parkraves, kookmarathons, proeverijen, et cetera. Toch is er ook kritiek, op de privacy bijvoorbeeld, als het intieme opeens publiekelijk bekend wordt. Niet iedereen is er gecharmeerd van dat vrienden zonder te overleggen je stoned kop ‘taggen’. Anderen wijzen op de valse werkelijkheid van Facebook. Alsof iedereen constant piekt en vrolijk is. Het liefst ook nog met iets unieks wat nog niemand anders doet. Maar wat als het tegenzit, vraagt Saskia (95a) zich af. Depressies en stress over je zorgvuldig gekoesterde imago zijn veel moeilijker te communiceren. In de vriendenkring van Gregory (112a) is Facebook minder populair. De communicatie verloopt hoofdzakelijk via ping. Ook Apple applicaties zijn hot. De iPad rukt verder op. MySpace is uit de gratie, Spotify en Soundcloud zijn in opmars. De twitterrage slaat lang niet overal aan.

Het lijkt wel of uitgaan door de snelle interactieve communicatie een nieuwe betekenis heeft gekregen, die verder reikt dan de traditionele clubs en massafeesten. Sommige feestorganisaties timmeren stevig aan de weg en bestoken hun achterban elke week met nieuwe feesten ergens in Amsterdam. Sommige gemeenschappen zijn zo groot dat de kaarten soms in een paar minuten zijn uit-

verkocht en zonder moeite een club met 1.000 bezoekers wordt gevuld. Als je vervolgens op zo'n feest rondloopt, valt pas echt op hoe wijdverbreid de invloed van technologie is geworden. iPhones, Blackberry's en Androids behoren tegenwoordig standaard tot de uitrusting van stappers. Blackberry lijkt populairder bij jongere groepen, terwijl iPhone het goed doet bij de creatieven. iPods verdwijnen langzaam uit beeld. Op de dansvloer, bij de bar, in het rookhok of in de rij voor de deur: naar je scherm kijken, twitteren en pingen is net zo vanzelfsprekend geworden als dansen, praten en rondkijken. Spike (77a) heeft zo zijn bedenkingen bij de invloed van de instant communicatieve smartphones. Iedereen oogt gëmancipeerd, maar wordt tegelijkertijd sterk beïnvloed door wat anderen vinden. Bedrijven maken hier handig gebruik van. Door alle oplichtende telefoonschermen wordt het nooit donker in een club. Dj's, zelf ook niet vies van technologische gadgets, klagen soms dat er meer gepingd dan geswingd wordt. Dj Spike (77a) zegt hierover:

"Al die Blackberry's en iPods storen mij enorm. Niemand praat meer met elkaar, maar pingt met een ander. Het is een soort collectief autisme. De 'alles' of 'confetti' generatie is materialistisch. Ze profileren zich heel erg als de succesvolle nieuwkomers. Van afstand ziet alles er dik voor elkaar uit: jong en dynamisch, een bruisend sociaal en virtueel leven samen met vrienden die allemaal fantastische en knotsgekke dingen doen de hele dag. Waar ook ter wereld. Iedereen is happy en alles is perfect onder controle."

De internetcommunicatie domineert het uitgaansleven. Feestgroepen maken voor hun promotie handig gebruik van filmpjes, foto's, graffiti en elektronische flyers. De snelle technologische ontwikkelingen op communicatiegebied zijn niet meer bij te houden. Nieuwe applicaties worden massaal geïnstalleerd, muziek gedownload, feestfoto's geupload en getagd op een netwerksite. Als het niet de muziek is, dan is het zeker de huidige technologie die hypnotiseert.

Ook de Wapshop annex Chillwinkel timmert op internet flink aan de weg. We lezen op de site wat wappen is. Voor de één een ware levensstijl met ieder weekend de matrassjes in de woonkamer en lekker chillen, al dan niet met vrienden. En voor de ander zo heel af en toe eens lekker uit je bol. En bij het wappen mogen sommige waproducten natuurlijk niet ontbreken. De Wapwinkel heeft talloze producten op voorraad die binnen 24 uur thuis worden afgeleverd. De Wapwinkel is gespecialiseerd in de online verkoop van onder andere snuifsetjes, lege buisjes, lege capsules, slagroompatronen, injectiespuitjes, wietzaadjes, drugstesten, herstelproducten, paddokweeksets, capsule machines en nog heel veel meer.

2.4 mode

In tijden van economische tegenspoed is het goed garen spinnen voor de 'doe-het-zelver'. Met minimale middelen en een paar repen stof de show stelen. Dát is de kunst. Het uitgaansleven is een perfect podium voor mode- en kunststudenten om je ideeën en buitenissige smaak te etaleren. Mode is altijd massagericht en volgens de critici daarom per definitie conservatief. Wat voegt een nieuwe H&M nog toe aan het modefront? Met zo'n grote winkeldichtheid zie je de H&M trends automatisch terug in het nachtleven. De groei van outletwinkels is een teken aan de wand. Logoafdankertjes van het vorig seizoen, vinden *fashion victims*. Professionals met een oog voor modetrends zien soms nauwelijks verschillen bij publieksgroepen. Moni (85a) omschrijft het heersende modegevoel als 'retro chique' en Clara (99a/b) als 'grandma fashion'; vrouwen die gehuld gaan in oude jurken van het Waterlooplein.

Vaak blijft het bij de lancering van een 'nieuw' modeartikel dat het seizoen kleur moet geven. De kekke hoedjes en houthakkersbloezen duiken anno 2010 op in het alternatieve en in het glammy feestmilieu. Skinny jeans, leggings en high pumps zie je ook overal. Sommigen verlangen hevig naar de jaren tachtig en negentig, toen stappers zich veel gedurfter kleedden. Alleen de beige Chino-broek uit de kakkerige jaren tachtig duikt in sommige segmenten weer op. Maar in een paar niches knettert het van de creativiteit. Alsof stappers zo uit modebladen als de Blend of Glamcult weggelopen zijn.

Het urban publiek is net als in de homoscene meer stijl- en merkgericht en gevoeliger voor nieuwe kledingtrends. In het urban milieu zijn de designbroeken van Blue Blood met vlekken en gaten heel hot, net als de merken Dsquare en Iceberg. In de modegevoelige homokringen is ES (ondergoed, zwem- en sportkleding) hét mode item. De eigenaar is op alle feesten aanwezig om zijn kleurrijke kleding vol bravoure te showen.

Maar een bredere trend is dat design, vintage en sportmode meer naar elkaar toe zijn gegroeid en moeiteloos worden gecombineerd. Niet meer weg te denken zijn de megagrote zonnebrillen, riemen, tassen en lange kettingen met een trits aan nepsieraden. Leggings met een glimmertje, glitterjasjes, T-shirt jurkjes en haarbandjes doen het ook goed, net als de sneaker. Opvallend is de grote variatie aan T-shirts met persoonlijke prints en tags. Laserlampjes en lichtstaafjes maken een comeback.

2.5 settings en muziekstijlen

Amsterdam biedt een ruim palet aan muziekgenres. Dj's komen en gaan en maken soms de sprong naar beroemde clubvloeren in Europa of verder. In het buitenland heeft Amsterdam een hoog aanzien. Berlijners zijn volgens ingewijden

danslustiger dan Amsterdammers, die meer kletsen tijdens het stappen. Berlijn heeft qua settings misschien een betere reputatie, maar de muziek in de hoofdstad is veelzijdiger. Nederlandse dance producers scoren goed in het buitenland. 'De nieuwe Amsterdamse school' worden ze ook wel genoemd door dance kenners. Tientallen, vaak nieuwe, feestorganisaties timmeren ijverig aan de weg. De nieuwkomers surfen meestal mee met de eigen leeftijdsgroep. In het alternatieve feestmilieu worden de ritmes weer steviger. Alles is voller en dieper in het techno- en house genre. Dj's grijpen ook terug op klassieke tracks uit de jaren negentig. Fanatieke staggroepjes snakken naar een undergroundgevoel. Niet een illegaal feest zoals in de jaren negentig; met een vergunning desnoods, maar wel het liefst op een onbekende en spannende locatie. Het is een soort 'anti-uitgaan', vindt Moni (85a). Vanuit het besef dat autonome vrijheid, zelfs in een stad als Amsterdam, schaars is, zijn er geregeld feesten buiten het reguliere clubcircuit. De verlangde uitgaansvrijheid wordt in het clubcircuit vaak verstikt door regels en verordeningen. De kick om nieuwe ruimtes te vinden wordt breed gedeeld in het alternatieve feestmilieu. Tips over potentiële locaties worden uitgewisseld. Een deel van de feestaanhang is nog piepjong en soms etnisch gemixt. Het saamhorigheidsgevoel is gewoon anders in een vuige kelder, oud laboratorium, slachthuis of fietstunnel. Het ademt meer underground dan een alternatieve nacht in Paradiso. Maar het Trouwgebouw met zijn industriële inrichting komt hier volgens avontuurlijke clubcracks dicht bij in de buurt. De mooiste nachten, volgens Ernie (116a), zijn die waar een tijdloze bubbel ontstaat. De wisselwerking tussen dj en publiek blijft cruciaal voor dance. Sommige dj's draaien altijd top, anderen zijn weer grillig. En soms valt alles op zijn plek. Zoals die keer toen een club twee etmalen lang open was met 25 verschillende dj's. Ernie (116a): "600 mensen om zeven uur 's ochtends die niet meer fris en fruitig zijn is eigenlijk het allerleukste. Je ziet dat er een behoefte is om bij elkaar te blijven hangen."

In het reguliere circuit is er een nieuwe loot aan de clubstam. Een moedig initiatief volgens sommigen om juist nu te investeren. Waar ooit de iT stond, is nu Air neergestreken. Deze gloednieuwe club voldoet aan alle regels (isolatie, geluid, etc.) voor discotheken in de binnenstad. Club Air heeft een internationaal uiterlijk en is uitgerust met de nieuwste technologische snuffjes op het gebied van modern betalingsverkeer, LED verlichting, garderobe, et cetera. Gezien de brede programmering mikt Air op verschillende feestgroepen die hier wonen of in het weekend komen stappen. House is de basis, maar er is ook techno, dubstep, hip-hop, alles eigenlijk wat een scene vertegenwoordigt. Ook zijn er bijvoorbeeld speciale avonden voor gays of ravers uit Engeland, die in het kielzog van een Britse dj meereizen naar Amsterdam. En er worden releases van platenlabels gelanceerd. De groep hierachter bestaat uit liefhebbers die hun sporen in het nachtleven hebben verdiend. Met een capaciteit van maximaal 1.200 bezoekers

gokt de club op het kwaliteitspubliek. Het betalingssysteem verloopt met een pas die je oplaadt en tegelijkertijd de sleutel van je kluisje is. De betaling verloopt sneller en de Air kan marketingacties lanceren bij haar bezoekers. De rookruimte heeft de beste afzuiginstallatie van het Amsterdamse clubcircuit. Hier is het geen straf om een sigaret of joint te roken. En geheel in stijl is er ook een vipruimte waar een groep van zes personen voor 400 euro én een fles sterke drank in de watten wordt gelegd. Een uitdaging is om ook studenten warm te maken. Naast portiers is er een deurhost, die bij twijfel vraagt welke dj's er draaien.

Maar Amsterdam zou Amsterdam niet zijn als er niet gemopperd wordt. Air is zeker een aanwinst, maar zit avontuurlijk Amsterdam hier wel op te wachten? Dikke namen worden geprogrammeerd, een Ibiza-gevoel opgewekt. Allemaal geweldig, maar uit de alternatieve muzikscene komt de kritiek dat de club te gelikt en te commercieel is. Vooral het elektronische betaalsysteem met een privépasje (overschot kan niet worden afgeschreven) wordt niet als gastvrij gezien. Vooralsnog heeft de Air een succesvoller jaar gekend dan bijvoorbeeld de Arena, Panama en Odeon. Op deze locaties heeft de muziekprogrammering te lijden als gevolg van geluidsoverlast. Het vermaarde dj-café TWSTD, broedplaats en *hang-out* van lokaal dj-talent, heeft het loodje gelegd. Dat wordt als een gemis in de stad gevoeld.

Volgens muziekkenners is er momenteel geen duidelijke muziektrend. Dance kenners zijn het er wel over eens dat de house revival in clubland weer hoge ogen gooit. De warme house sound geeft een organisch gevoel en trekt een zeer gemêleerd publiek. De 'platte' house muziek met dj-setjes van 40 minuten heeft zijn langste tijd gehad. Deephouse is op zijn retour. De minimale ritmes van minimal techno zijn binnen het genre meer robuuster. Er wordt zelfs weer gedanst op technofeesten. Dubstep begint volwassen te worden. Disco house trekt steeds meer aanhang. De platen binnen deze stroming moeten underground klinken met veel old school house invloeden. De UK funky stijl is een mengelmoes van house, dubstep, 2-step, garage en een vleugje hiphop. De stijl wordt zowel in het dance als urban circuit opgepakt.

clubcircuit en party's (dance, urban)

De meeste clubs stromen pas na 01:00 uur vol. Een deel van de clubschare verkast in de zomerperiode naar de buitenparty's. Het nieuwe feestseizoen begint traditioneel na Koninginnedag. Amsterdammers gaan liever naar feesten van maximaal 5.000 bezoekers. Jongeren (20-24 jaar) bezoeken party's het meest frequent. Dance liefhebbers gaan in hun vrije tijd vaker naar cafés dan de stappers in het urban milieu. De uitgaansfrequentie in panelnetwerken ligt meestal tussen de twee en vier keer per maand. Stimulantiagebruikers brengen naar verhouding de meeste tijd door in het nachtleven en op afterfeesten. Elk netwerk

heeft golfbewegingen in stapgedrag. Elke week uitbundig stappen in clubs en cafés wordt afgewisseld met stille periodes. Daarnaast verandert het nachtleven als gevolg van een doorlopende generatieverschuiving. De aanzwellende groep twintigers in het clubcircuit verdringt de groep dertigers die minder uitgaat en nu één voor één afhaakt. Op megafestijnen als Dance Valley en Mysteryland komen verhoudingsgewijs nog veel dertigers en veertigers. Hier voelen zij zich meer op hun gemak dan in een hippe club in de binnenstad.

parkraves en afters

De park- of boomfeesten verspreiden zich in de zomer over meerdere plekken en trekken tussen de 50 en 100 bezoekers op een warme zomerdag. Ze hebben een illegaal karakter en worden vaak via Facebook gepromoot. De locatie wordt pas op het laatste moment bekend gemaakt. Iemand zorgt voor een paar draaitafels, anderen voor speakers en een aggregaat; er wordt drinken geregeld en voor je het weet heb je een feestje gebouwd. Maar in Amsterdam iets nieuws een poosje onder de hoed houden, is bijkans onmogelijk. Zeker toen de parkrave breeduit belicht werd in het stadsmagazine 020. De toenemende populariteit wekte de aandacht van de politie.

Organisator Sytz (123a) bestiert een mateloos populair feestcollectief. De kerngroep van 50 personen is in een paar jaar uitgegroeid tot een community van ruim 1.000 leden. Flyers komen er niet meer aan te pas. Alle communicatie verloopt via Facebook. Sytz typeert zijn organisatie als een goed geoliede en professioneel geleide subunderground. Soms is er gedoe over de geluidsoverlast. Maar als het feest 85 decibel mag zijn, is de uitdaging om ter plekke oplossingen te verzinnen en creatief de regels te omzeilen. Sytz: "Ze moeten de spirit aanvoelen van onze feesten, die een hoge knuffel- en vriendenfactor kennen." We kregen een uitnodiging van een feestgezelschap dat eveneens haar heil buiten het clubcircuit zoekt. Hieruit een fragment.

"Nog luttele nachtjes scheiden ons van een nacht vol rauwe romantiek en duistere diepe house beats. Tien glorieuze uren lang zullen we samen de loods naar een hoger niveau tillen. JIJ kan extra toedragen aan de meesterlijkheid van deze avond! Hoe? Plunder de feestwinkel, de rommelmarkt en de tweedehandswinkel. Denk porno, denk rauwe romantiek, denk Berlijn in de jaren twintig. Denk ongeschoren bush, denk leer, denk onverhoeds ontblote borstpartijen. Laat je vunzigste, stoutste, burlesque fantasie los op je outfit, ontwikkel je hoogstpersoonlijke nachtelijke alter-ego!"

Sytz ziet de aftercultuur als de achterkant van het nachtleven. Wie de scene echt wil leren kennen moet de afters aflopen. "Professioneel naar de klote gaan", noemt Vince (76a) het gekscherend. Hij herinnert zich nog de tijd dat afters not

done waren in het tijdperk van de Dino's en Latido. Maar het wat triestige imago van afters is verleden tijd. Er is een andere scene en er zijn andere drugs. Er zijn thuisafters evenals afters in het nachteven op locaties met een speciale vergunning, maar ook ergens op een bedrijvenpark. Het succes van afters wordt verklaard doordat de verruiming van de sluitingstijden niet zo wil vlotten en een harde kern van 400-500 stappers na een geslaagd feest ook nog op zondag door wil. Bovendien kunnen clubs door alle regelgeving in de binnenstad niet voldoen aan de wens van een avontuurlijke feestlocatie. Saskia (95a) is dol op afters, maar ze zuigen je ook leeg.

“Je wilt soms niet dat het ophoudt. Voor een deel zijn het natuurlijk de drugs die ons wakker houden. Samen genieten met vrienden, alle gekte en lol is gewoon gaaf. Maar vroeg of laat stuit je op je grenzen. Je komt in een negatieve spiraal. Door de week gaat het stroever en mentaal kun je minder verdragen. Deadlines en verplichtingen vliegen je soms opeens aan. Je voelt meer stress als je niet helder genoeg meer bent. Soms wil je in bed blijven liggen omdat alles op je afkomt.”

Bij de prille dertigers zijn privéfeesten in zwang. De leeftijd en de strenge controles op feesten zijn hier een beetje debet aan, volgens Angel (65a), maar de belangrijkste reden is toch dat je thuis lekker kunt doen waar je zin in hebt. In een kleinere niche worden ook meer seksfeestjes georganiseerd. Naast de bekende organisatoren somt Angel (65a) nog een handvol privéruimtes op. De één nog groter en exclusiever dan de ander. Naast zijn eigen privéfeesten verhuurt een eigenaar de in zijn luxe kelder gelegen feestruimte ook aan gezelschappen en swingers die louter voor de seks komen. Behalve een professioneel geoutilleerde bar is de ruimte ingericht met grote plasmaschermen, seksmeubilair en allerhande speelgoed ter verhoging van de opwindings.

Een soms voorbeeldige multiculturele menging van jonge Amsterdammers in het urban milieu, zien panelleden in de Melkweg, Club Up, Winston en Bitterzoet. De versmelting van urban en house lijkt op haar grenzen te zijn gestuit. Stappers trekken zich terug in hun eigen feestbastion en de nieuwelingen klitten het liefst aan de bekende urban clubavonden. Een deel is terug bij R&B, evenals de laat-twintigers die de eclectische feestjes hebben meegemaakt. Urban feestjes worden volgens Spike (77a) weinig thuis georganiseerd. “Iedereen is dan hetzelfde. Juist tijdens het stappen kun je anderen laten zien wat je bestelt en met welke vrouw je bent.”

Succesvolle clubconcepten als Sneakers en Addicted, op het snijvlak van house en urban, zijn gesneuveld. Maar het urban milieu rond het Leidseplein bruist. An-

gelina (118a) ziet veel dynamiek in de kleine clubs. Hier draaien 'goede dj's' die nog nauwelijks bekend zijn bij het grote publiek. Het honorarium is met 100 euro beslist nog geen vetpot. De doorzetters hopen dat ze bij grotere clubs voet aan de grond krijgen en meer kunnen vragen (als het om grote namen gaat, blijft house de klok slaan). Panelleden die zowel op witte als zwarte feesten komen, balen ervan dat de sfeer op bepaalde zwarte feesten zo gespannen is. Een reden waarom het aantal portiers op deze feesten wordt verdubbeld. Het lontje is bij sommigen wel heel kort volgens Angelina (118a).

"Een jamrock feest komt vaak pas na middernacht op gang. De laatste keer re-gende het flink. Er stond een enorme rij omdat er uitgebreid werd gefouilleerd. Er waren zelfs extra portiers ingezet. De lange wachttijd in de regen kwam de sfeer niet ten goede. Binnen verspreiden de bezoekers zich snel en willen op de dansvloer meteen laten zien hoe goed ze kunnen dansen. Voordat ik er erg in had, waren er alweer opstootjes tussen bezoekers. Er hangt dan meteen een gespannen sfeer. Als er wordt gebekvecht gaan andere groepen zich er meteen mee bemoeien, waardoor de sfeer explosief wordt. Zelfs meisjes vechten soms mee."

Maar op het succesvolle Latin Lovers in de Panama gedraagt het publiek zich voorbeeldig. In een ongedwongen feest sfeer showen bezoekers hun high fashion; de nieuwste sneaker of jurkjes met een hoge hak. Het latin house genre sluit goed aan bij urban, zoals die ook op het goed bezochte Latin Village festival wordt gedraaid. Populaire dj's (o.a. Ryan Marciano, Sunnery James, Afrojack) flirten met hun donkere bassen soms met het technogenre. Net als Angelina (118a) en Gregory (112a) is Joyce (108a) een buitenbeetje. Ze rolde na haar negentiende via hiphop en R&B naar house en techno. Ze heeft contact met witte en zwarte stapgroepen. De laatste zijn drugsvrij. Er worden zelfs geen joints gerookt. Controleverlies is hier uit den boze. De witte stapgroep lijkt vooral op zoek naar een binding tussen muziek en de drugsroes. Zonder ecstasy klinkt de muziek minder magisch. De sfeer op urban en house feesten verschilt nogal. Het Bassline publiek is soms 'opgefokt'. Veel draait om uiterlijk en mannen blijven vaak aan de kant staan. Bitterzoet is relax, vindt Joyce (108a): "Hier komt niet de standaard hiphop neger uit de Bijlmer, maar de elite die ook witte vrienden heeft."

Andere bezoekers van urban feesten zijn vaak jonger. De absolute beginners gaan naar de Knus feestjes in Escape. Deze jongste lichting Surinamers (18+) is erg gericht op de status van merkkleding en nieuwe gadgets. Er wordt weinig gedronken en niet gerookt. De muziek is een mix van R&B met een vleugje house en dancehall invloeden. Het Bassline concept, dat zijn sporen in de urban scene ruimschoots heeft verdiend, lijkt na twintig jaar programmering aan zijn eind te komen. Deze mix van verschillende stijlen als hiphop en R&B is uit de gratie bij de

actieve stappers. Er komen voornamelijk nog toeristen en 30-ers die nog teren op de gouden Bassline jaren.

dance subgenres en cross-overs

De **psytrance**scene is een kleine maar actieve community met internationale vertakkingen en een voorliefde voor psychedelica. Binnen de dance community zijn de psytrancers een wat vreemde eend in de bijt. De feestcultuur vertoeft in een ambiance van kleurrijke decors die door veel blacklight lampen worden uitgelicht. Kleding in aardetinten domineert nog steeds. De felle fluortinten zijn (nog) niet terug. Zelfs veren en hoedjes zijn in deze scene doorgedrongen. De fanatieke feestkern ontmoet elkaar ook buiten de feesten. Jachtige ritmes worden afgewisseld met trage. De scene komt vooral in de zomermaanden tot leven, wanneer met name in het buitenland grote edities worden georganiseerd. Traditioneel vinden de meeste psytrance feesten plaats in Duitsland. Het vierdaagse Fusion festival telt twintig dansvloeren. Er komen 60.000 liefhebbers en de toegang is 50 euro. Kleinere feesten als Antaris en Voov trekken 5.000 bezoekers. Het Ozora festival in Hongarije duurt een week en spant de kroon met ruim 100.000 bezoekers. In Amsterdam timmert de scene flink aan de weg. Er is veel jonge aanwas. Er zijn nieuwe locaties, waaronder de oude gekraakte Dino's; de politie houdt zich vooralsnog meer op de vlakte. De feesten hebben een eigen soundsysteem, de entree wordt laag gehouden en er komen gemiddeld tussen de 250 en 500 aanhangers. De muziek klinkt weer ouderwets psychedelisch, met acid geluiden en uptempo beats. De feesten vinden plaats in gekraakte gebouwen, op broedplaatsen en soms ook in het reguliere circuit. Maar eind 2010 is de situatie drastisch veranderd. Sommige locaties zijn opgedoekt en eentje is afgebrand. De feesten in de voormalige kauwgomballenfabriek vinden wegens te grote toeloop niet meer plaats.

De **hardcore** achterban van Jamie (113a) gaat vrijwel elk weekend stappen. Kleine feestjes en bezoek aan cafés in de binnenstad worden afgewisseld met grote party's, vooral buiten Amsterdam. De groep bestaat voor een deel uit Ajax-aanhangers. Bij hen gaat voetbal boven muziek. De meer avontuurlijke groep gaat behalve naar hardcore ook naar clubs. Air viel hen tegen omdat de bezoekers beduidend ouder waren en te sjiek gekleed. Qlub Tempo, Decibel en Defqon zijn haast verplichte feesten voor de liefhebbers van hardcore. De subcultuur oogt volgens Jamie minder extreem dan vroeger. Diehard gabbers mengen met jongens en meiden in logokleding. Door de commerciële inbreng van muziekstations is de hardcore scene voor andere groepen salonfähig geworden. Jamie: "Het nette volk stroomt binnen en de feesten zijn minder ruig. Ik zie meer clubkutjes op hakken zonder verstand van muziek." Maar er zijn ook feesten die door rivaliserende supportersgroepen worden gedomineerd. Nieuwe jongerencliques willen zich tegenover de oudere feestgarde bewijzen. De spanningen lopen soms

hoog op. Een fors deel van de gabbers stapt na enige tijd over op house, techno of après-ski muziek.

Het **dubstep** genre – een cross-over van dance en hiphop – blijft in de belangstelling staan en heeft zich sterker geprofileerd als een aparte substroming. De dubstep avonden worden door veel stappers gezien als iets nieuws en experimenteels. Dubstep en techno worden soms door elkaar gemixt. De wat compromisloze stijl is ook in zwang op illegale feesten. Sommige underground dj's die al vijf jaar vol toewijding aan de weg timmeren, komen nu opeens bovendrijven. Paradiso scoort hoge ogen met het Oi concept. Tot zes uur 's ochtends is de club stampvol met een overwegend piepjong publiek dat de house revival maar 'ouwe meuk' vindt. Inmiddels is hier alweer een aanverwant genre uit ontstaan: UK funk. Een mix van dubstep, house en disco. Minder gestileerd dan Italo disco en electro.

homo- en lesboscene

Door het aanhoudend anti-homogeweld is een deel van de homoscene meer gepolitiseerd. Fotograaf Erwin Olaf organiseerde een Tea party in een uitverkocht Paradiso. Een gedenkwaardig feest, volgens Jorg (58a/b) die kaartjes (binnen een uur uitverkocht) via Facebook wist te bemachtigen.

"We zijn met zijn elven gegaan. Van tevoren bij iemand thuis verzamelen, ons verkleeden, make-up opdoen en dat soort dingen. Het thema Black Tea is een knipoog naar de conservatieve Tea party in de VS. Het was een bal masqué noir. Iedereen was in het zwart verkleed, met maskers op, veren, netpanties. Toen we arriveerden stond er al een rij van 100 meter. De stemming was goed. Iedereen had zin in een knalfeest. De avond begon officieel. Er werd gesproken over discriminatie en er waren optredens met een knipoog. Het leek net een jaren negentig reünie, heel cabaresk, gekkig. Er waren een paaldans act en een mallotige 'twee beren die broodjes smeren' act met twee hele dikke mannen die witte kadetjes aan het smeren waren en uitdeelden. Een Brabantse fanfare en een swingend negergospelkoor. Er was sneeuw en zwarte confetti. Alles was *over the top*. Daarna zijn we, net als veel anderen, doorgestoomd naar de Air, waar het ook volle bak was. De tent zat vol met foute travestieten met grote pruiken op en dikke tieten. Na sluitingstijd nog met een groep afteren."

Alle bloedgroepen in het homomilieu waren present op de reünie. Hip, ruig, verkleed, chique, leer en veel homo's uit de provincie. Verder zijn Cowboys & Angels en Rapido de toppers in de homoscene. De uitbundige Rapido feesten hebben ook bij toeristen een reputatie. De gekraakte CHURCH, voorheen een sauna, verzorgt naast thematische feesten ook dansavonden.

2.6 beoordeling van het uitgaanscircuit

Op uitgaansgebied scoort Amsterdam goed bij stappers.²⁷ De dj en nieuw gekozen nachtburgemeester Isis wil de nacht meer laten sprankelen. Daarmee treedt ze in de voetsporen van haar voorgangers. Te vaak snoeren bureaucratische regels de spontaniteit in de kiem. Toch moet ook de feestscene bij zichzelf te rade gaan. Hier geldt Berlijn als hét mekka van de serieuze dansliefhebber, terwijl ook de Berlijners klagen dat autonome feestzones in hun stad door het oprukkende grootkapitaal onder druk staan. Iedereen wil maar naar Berlijn, maar van vrijhaven Ruigoord hebben ze nooit gehoord, aldus Isis in een interview in het Parool. Ondanks het soms obligate geklaag zijn de meeste panelleden goed te spreken over het huidige uitgaansleven. De kosmopolitische mix van culturen spreekt velen aan. Evenals de relaxte mentaliteit en positieve sfeer. Er is wel meer behoefte aan feesten zonder huisregels, maar er zijn genoeg nieuwe activiteiten en buiten het centrum is genoeg te beleven (o.a. Oud-West en Oost) op kleine nieuwe feestlocaties. Amsterdammers worden vaak als bluffers en arrogant afgeschilderd, maar stappers ervaren ook een familiegevoel. De verutting lijkt een minder groot issue bij de culturele kwartiermakers. Toch zijn er volgens hen nog steeds veel ambtenaren die in belemmeringen denken in plaats van oplossingen en wordt onder het mom van veiligheid te veel gecontroleerd en in regels vastgelegd. De vroege sluitingstijden blijven een doorn in het oog. Maar nachtbrakers zien ook dat sommige locaties langer open (mogen) blijven.

In de homoscene wordt veel gediscussieerd en geklaagd over de agressie op straat en de tolerantie die onder druk staat. Wie hand in hand wil lopen, bedenkt zich soms wel twee keer. Bang om in elkaar te worden gemept of nare opmerkingen naar het hoofd geslingerd te krijgen. Over de nieuwe burgemeester zijn de meningen verdeeld. Sommigen roemen zijn directheid en krachtdadige optreden. Hij is streng, maar helder. Anderen houden een slag om de arm in verband met de naderende ontruimingsgolf. Maar panelleden uiten ook kritiek op krakers. Hun strijd is in deze tijd volkomen achterhaald.

Portiers zeggen soms op te zien tegen R&B en hiphop avonden. Het competitieve groepsgegedrag leidt geregeld tot spanningen en kleine knokpartijen. Zelfs vrouwen kunnen soms agressief uit de hoek komen, als slijmen geen zin heeft bij portiers. Ook de toename van afters juichen portiers niet toe, want langer doorgaan geeft automatisch meer gedoe. De controles op feesten blijven een discussiepunt, hoewel er over de breedte minder kritiek komt. Jamie (113a) windt zich op over de rigide regels bij de ingang.

²⁷ Wie verder kijkt dan de eigen stadsgrens ziet dat Utrecht concurreert met Rotterdam. De spraakmakende feesten in Now & Wow en Las Palmas worden in Rotterdam node gemist.

"Ik begrijp niet waarom je deostick, lipgloss en andere make-up spullen in beslag worden genomen. Een meisje (model) had dure make-up spullen mee naar een feest en moest dat allemaal inleveren. Die spullen waren nog duurder dan het kaartje! Ze stond op haar strepen en haalde de manager erbij. Na veel gedoe mocht ze haar spullen na afloop weer meenemen. Normaal wordt alles weggegooid."

3 de Amsterdamse drugsmarkt

In deze paragraaf laten we de legale middelen (alcohol, tabak) en de 'straatdrugs' (heroïne, basecoke) buiten beschouwing. De Amsterdamse drugsmarkt kan worden onderverdeeld in vier 'branches'.²⁸ In volgorde van omvang:

- (1) Cannabismarkt: hasj, marihuana en bewerkte producten als 'spacecake'.
- (2) Stimulantiamarkt: ecstasy(-achtigen), cocaine en (meth)amfetamine.
- (3) Narcosemarkt: GHB, ketamine en lachgas.
- (4) Smartmarkt: voornamelijk natuurlijke, stimulerende en (lust)opwekkende middelen, die vaak in een bewerkte vorm aangeboden worden, en (mild) psychedelische middelen als de triptruffel.

Deze indeling sluit grotendeels aan bij de segmentering in het aanbod, althans bij de verkoop aan consumenten. Op het niveau van de detailhandel is wel enige overlap, onder andere tussen de stimulantia- en narcosemarkt, maar over het geheel genomen is sprake van scheiding in aanbod.²⁹

prijzen van drugs op consumentenniveau in Amsterdam, 2010

middel	hoeveelheid	prijstrange*	meest gangbare prijs
ecstasy: tabletten	1 pil	€5 – €15	€5 – €10
ecstasy: poeder/kristallen	1 gram	€20 – €50	€25 – €40
cocaine	1 gram	€50 – €70	€50 – €60
amfetamine	1 gram	€10 – €20	€10 – €15
GHB	1 buisje (5 ml)	€5 – €10	€5
ketamine	1 gram	€20 – €40	€25 – €30

* Incidentele extreme uitschieters naar boven of beneden niet meegerekend.

²⁸ Daarnaast zijn er vele kleine markten, waaronder (1) *trippers*: LSD, DMT, mescaline, ayahuasca en ecstasy-achtigen met voornamelijk psychedelische werking, (2) *erectogenen*: poppers, yohimbe en Viagra(-achtigen), en (3) *exotische middelen*: cocablad, khat, opium, ibogaine, peyote en san pedro.

²⁹ Dit zegt overigens niets over segmentering of juist gecombineerde handel in de hogere echelons.

3.1 cannabismarkt

Als de plannen van het kabinet doorgaan, dan staat de Amsterdamse coffeeshopbranche nog wat te wachten. De sluiting van shops in de buurt van middelbare scholen staat weer op de agenda. Als ook de wietpas in Amsterdam wordt ingevoerd, dan verandert het landschap drastisch. Cannabisexperts verwachten een run op de overgebleven coffeeshops, met veel overlast tot gevolg. Toeristen gaan hun heil zoeken bij straatdealers, die weer prominent in het straatbeeld zullen verschijnen. Een onaantrekkelijk vooruitzicht nu de politie de straathandel redelijk onder controle zegt te hebben. Alle commotie rond de coffeeshops kan echter niet verbloemen dat de huidige generatie stappers steeds minder een coffeeshop bezoekt. Volgens de panelleden is blowen in het nachtleven al een poosje uit de mode en lang niet altijd als gevolg van het rookverbod. Overigens wordt er in navolging van de kleine cafés weer vaker geblowd in coffeeshops.

3.2 stimulantiamarkt

De flinke beroering op de stimulantiamarkt in 2008 leidde tot een fors afnemende kwaliteit en verkrijgbaarheid van ecstasy, maar het aanbod herstelde weer eind 2009. Dat beeld is onveranderd in 2010. Panelleden horen van gebruikers dat de ecstasypillen en MDMA-poeders van beduidend betere kwaliteit zijn. In sommige kringen circuleren zelfs hoog gedoseerde pillen. De verkrijgbaarheid laat soms te wensen over en er heeft over de hele linie een prijscorrectie plaatsgevonden. Amfetamine is wat makkelijker te krijgen en in sommige kringen zelfs beter dan ecstasy. Dealers van stimulantia beperken zich ofwel tot één middel, wat vaak bij cocaïne het geval is, ofwel ze verkopen ecstasy en/of amfetamine en eventueel ook andere middelen, maar geen cocaïne. Maar Spike (77a) zegt een 'cocktail-dealer' te kennen die van alle markten thuis is.

"Die jongen verkoopt van alles: ecstasy, GHB, coke, you name it. Hij presenteert zich als de Albert Heijn onder de bezorgers. Zijn werktijd is tussen 18:00-01:00 uur. Als iedereen naar huis gaat begint zijn klok te tikken. Hij discrimineert ook niet, want hij verkoopt zowel aan Antillianen, Polen en Nederlanders in de R&B en rave-scene."

3.2.1 cocaïne

Amsterdamse snuivers hoeven niet zo veel moeite te doen als ze snuifcocaïne willen regelen. De serieuze snuiver heeft altijd meerdere nummers paraat. Want er is niks vervelender als je snuiftrek hebt en de dealer geeft niet thuis. Telefoonnummers worden onderling dan ook vaak uitgewisseld. Wie bijvoorbeeld op zaterdagavond bij zijn vaste dealcontact bot vangt, gaat vrienden bellen voor een

ander nummer. Het koopgedrag van de cocainesnuiver is vaak impulsief. De verleiding van cocaïne is voor snuivers vaak zo groot dat ze het middel, in tegenstelling tot amfetamine en ecstasy, niet al een paar dagen voor het weekend in huis hebben. Waarom eerder bellen als de bezorger binnen een uur op de stoep staat? Maar de kwaliteit van cocaïne verschilt nogal volgens snuivers. Er is vaak geen pijn op te trekken welke bezorger op een bepaald moment de beste heeft. Sommige dealers zijn assertief. Eentje houdt de vaart erin door zijn klanten per sms te laten weten dat hij met 35 euro per gram de goedkoopste is. Hoewel bezorgers zeggen garant te staan voor kwaliteit, is er over het geheel sprake van een wisselende markt. De kwaliteit is veranderlijk als het weer, verzucht een panellid; soms is het uitmuntend en een week later troep. Bezorgers zijn vaak afhankelijk van de kwaliteit die zij of anderen op dat moment kunnen inkopen. Dat geschiedt soms bij verschillende aanbieders. Heeft de één niks, dan ga je naar de ander. De meer professionele bezorgdiensten regelen dat er altijd een flow in aanbod is. Het is net de echte markt. Wie niet kan leveren, verliest klanten.

Vergeleken met tien jaar geleden is cocaïne bij de huidige stapgeneratie minder prominent aanwezig. Sommigen beweren dat bij een slappe economie ook minder wordt gesnoven. Want wie echt wil besparen op tientjes laat de cocaïne schieten. Zonde van het geld! Anderen zeggen dat gebruikers in het wilde stapsegment amfetamine effectiever vinden. De dealer die zegt weinig te merken van de afnemende belangstelling, bedient een wat ouder segment van 30-plussers die weinig meer in het nachtleven zitten. De meeste cocaïnedealers zijn 'monodealers', die uitsluitend cocaïne doen en weinig interesse voor andere middelen tonen. Want waarom extra risico nemen door met middelen op zak te lopen die veel minder populair zijn dan cocaïne? Op bestelling leveren gaat soms wel. De kiloprijs is de afgelopen jaren fors gestegen, maar blijft sinds 2009 schommelen tussen de 32.000 en 40.000 euro.³⁰ De prijsverschillen van cocaïne hangen onder meer samen met of het flakes, kristal of 'krijt' betreft. Het is een wet dat hoe beter de kwaliteit, hoe hoger de prijs. Voor flakes wordt daarom het meest betaald en voor 'krijt' het minst. De verkoopprijzen op het middenniveau variëren al naar gelang de kwaliteit. Voor flakes wordt 40 euro per gram gevraagd en voor 'krijt' 32 euro per gram. Deze prijzen zijn stabiel, ongeacht of iemand een ons of een halve kilo inkoopt. In de tussenhandel (van het midden naar het lage niveau van de detailhandel) wordt cocaïne meestal versneden en schommelen de prijzen op detailhandelniveau tussen de 50 en 70 euro. Sommige dealers bieden verschillende kwaliteiten aan. Meer kopers melden dat ze vaker

³⁰ De huidige kiloprijs is afkomstig uit verschillende bronnen. Behalve van panelliden, krijgen we ook informatie van verkopers en inkopers op hoog niveau (handel in kilo's cocaïne), die zaken doen met verschillende afnemers en kopers van voornamelijk cocaïne en ecstasy op de Nederlandse (Amsterdamse) en Britse markt.

60 euro per gram betalen.³¹ In het netwerk van Saskia (95a) vertrouwden ze de inhoud niet.

“Laatst zijn we afgezet door een cokedealer. We moesten 60 euro betalen, wat tegenwoordig een normale prijs is. Maar er zat wel heel weinig in die gram. We hebben de dealer gebeld en hij is teruggekomen. Hij was verbaasd en zei: ‘ja dat weet ik, maar het is nooit een gram’.”

Behalve dat de hoeveelheid niet altijd klopt, leveren de meeste dealers versneden snuifcocaine aan. Panelleden zien veel Marokkaanse bezorgers, gevolgd door Nederlandse en Surinaamse. Sommige dealers verkopen ook halve pakjes.

3.2.2 ecstasy

De ecstasymarkt heeft zich weer enigszins hersteld na de krach van 2008-2009. Wie de schaarste heeft meegemaakt, weet dat een stabiele en betrouwbare markt niet (meer) vanzelfsprekend is. Degenen met contacten op meerdere handelniveaus, zeggen daar minder last van te hebben. Vergeleken met 2009 hoeven gebruikers minder moeite te doen om goede pillen te bemachtigen. Toch heeft de markt in Amsterdam zich nog niet helemaal hersteld. Het blijft soms moeilijk om goede pillen te vinden. De verkrijgbaarheid via ‘regelaars’ en ‘verdelers’ varieert panelbreed van heel makkelijk tot heel moeilijk. Er zijn netwerken waar wordt gepoold of waar een ieder zijn eigen pillen en poeders regelt. Maar het optimisme heerst. Verkopers hoeven niet per se meer stad en land af te struinen op zoek naar betrouwbare ecstasy. Het gaat allemaal wat makkelijker. Volgens Angel (65a) zijn er weer genoeg aanbieders op de markt en de prijs gaat omlaag. Ook Jorgs (58a/b) vriendenkring zit gebeiteld nu iemand een AH-tas vol met klasse-pillen heeft ingeslagen als appeltje voor de dorst. Het aanbod van MDMA poeder en kristallen is wisselvallig. Nu over de hele linie de kwaliteit van ecstasy meer betrouwbaar is, durven gebruikers weer vaker onbevangen te slikken. Ook Jamie (113a) ziet meer goede pillen op hardcorefeesten.

“De ecstasy is weer beter. Dat merk je op feesten. Je hoort gappies minder klagen over kotspillen. Je weet dan ook meteen dat niet alleen je eigen groep weer goede pillen heeft. Maar er zijn na de pillendip wel nieuwe dealers bijgekomen met andere connecties. Geen korting meer dus. Behalve dan als je chillt met de dealer...”

³¹ Snuiers twijfelen soms of ze een exacte gram krijgen. Er zijn dealers die ontkennen dat ze minder dan een gram verkopen en dealers die eerlijk toegeven dat er 0.9 of soms 0.8 gram in zit.

Rogier (41a) vindt dat de markt niet meer is wat het was. De kwaliteit van de kristallen is minder en ze zijn niet meer zo schoon. Dat de bevoorrading van ecstasy weer wat soepeler verloopt, wil nog niet zeggen dat actieve dealers in het uitgaansleven met hun prijs gaan zakken. Een pil voor 10-15 euro is geen uitzondering. Bij thuisdealers liggen de prijzen lager. Hier wordt 5-7 euro voor een pil gevraagd. De hogere prijzen vinden de meesten overkomelijk, zeker gezien het feit dat de pillen zuiverder zijn en hoger gedoseerd. Het verschil is dat bij aankoop van 100 pillen de stuksprijs niet automatisch meer naar 2 euro zakt, maar evengoed 4-5 euro blijft. In een paar netwerken hebben de inkopers het idee dat er na de crisis een extra schakel tussen is gekomen. Kocht je eerst dicht bij de bron, nu zit er iemand tussen die er ook nog op wil verdienen. De voordelen als je bijvoorbeeld 100 pillen koopt zijn weg.

Bij een partij van 1.000 pillen wordt doorgaans 3 euro per stuk berekend. Uitschieter is een pil (getest op 135-140 mg) voor 2,50 euro. Deze goedkope bron vraagt 1,85 euro bij 100 stuks en 1,45 euro bij 1.000 stuks. Nu het in discussies tussen gebruikers en dealers wat meer neerkomt op inhoud, prijs en kwaliteit, spreken de slikkers in David's (57a/b) omgeving bij voorkeur over milligrammen: "90-ers zijn makkelijk te krijgen, maar ik zoek een 150-er. Minstens!" Voor MDMA-poeders of kristallen rapporteren panelleden prijzen van 20 tot 50 euro per gram.

3.2.3 amfetamine

Panelleden horen van gebruikers dat ze in 2010 wat makkelijker aan amfetamine kunnen komen. De indruk is dat ook de kwaliteit beter is geworden. Amfetamine wordt door gebruikers vaker gedeeld en weggegeven dan bijvoorbeeld cocaïne. De lagere prijs (10-15 euro per gram) is hier deels debet aan, evenals het feit dat je volgens gebruikers veel langer met een lijntje speed doet. In tegenstelling tot cocaïne is amfetamine meer een 'halersmarkt', wat betekent dat de verkoop voornamelijk plaatsvindt op thuisadressen. Toch berichten enkele panelleden dat er tijdens het stappen ook altijd wel iemand is die amfetamine op zak heeft, maar weer niet de status van dealer heeft. Omdat dealers verhoudingsgewijs weinig verdienen met amfetamine, regelen sommige vriendengroepen het zelf door de boer op te gaan en af te reizen naar aanbieders in de provincie. De prijzen, 40 euro voor 5 gram, zijn hier beduidend lager. Methamfetamine blijft met ruim 100 euro per gram prijzig.

3.2.4 mephedrone

De prijs voor **mephedrone** varieert van 8 tot 20 euro per gram. Het wordt zowel door dealers aangeboden als via internet besteld. Het laatste is een uitzoekklus, omdat de links snel kunnen veranderen. Has (75a) kreeg na bestelling een prach-

tig uitzijnde verpakking in folie toegestuurd, zorgvuldig verpakt met een Hello Kitty sticker uit China en daarin een seal met poeder.

3.3 narcosemarkt

Leveranciers van **lachgas** zijn vaak winkels en groothandels in horecabehoeften. Lachgas is dus makkelijk verkrijgbaar, maar je moet er wel moeite voor doen. Een doos patronen (50 stuks) kost rond de 12,50 euro. Omgerekend een eurokwartje per stuk. De bakken met patronen in de groothandel zijn volgens liefhebbers flink uitgebreid. Wie niet de deur uit wil, kan ook thuis bestellen via www.slagroompatronen.nl of bij de Wapwinkel, waar je voor het zelfde aantal patronen 19,95 euro en verzendkosten moet betalen. De patronen zijn volgens het Wapadvies op de site uitstekend te combineren met het slagroomapparaat van het merk Kayser voor 89,95 euro. In het thuismilieu van doorzakkers is de slagroomsput een hit en soms met toebehoren een favoriet verjaardagscadeau. Per keer kunnen 1 à 2 patronen in één ballon worden geperst. Sommigen hebben twee flessen omdat het ventiel snel bevriest door het intensieve gebruik, waardoor er gas gaat lekken. Flessen met lachgas op kleine, soms illegale feesten duiken ook weer vaker op. Een ballon kost 2-3 euro. Bij een lachgasdealer kun je thuis je ballonnen laten opblazen. Met Koninginnedag liepen groepjes feestgangers door de stad van het ene naar het andere feest met de slagroomsput in de aanslag.

GHB brouwen is bij sommigen een doe-het-zelf project. Het ligt voor de hand dat een netwerk met één of meer GHB-brouwers geen schaarste kent. In andere netwerken moet er meer moeite gedaan worden. Buiten het dance circuit is het minste aanbod. Maar vaak is er ook geen belangstelling. Soms is GHB makkelijker verkrijgbaar dan ecstasy. Thuis GHB maken geschiedt meestal met van internet geplukte receptuur. Ook op YouTube staan instructiefilms over GHB-bereiding. GHB maken is volgens de kenners eenvoudig. Als je tenminste een betrouwbaar recept hebt, want daar ontbreekt het nog wel eens aan. GHB moet niet zouter smaken dan nodig is; een lakmoesproef na bereiding valt volgens kenners aan te bevelen.

Grondstoffen op internet

Er zijn verschillende besteladressen op internet voor de grondstof GBL.³² 'Voor de beste GBL moet je toch echt bij WunderClean zijn!!' Althans, zo luidt de wervende tekst op een website. Wie een tank van 10 liter GBL 99,99% van Duitse kwaliteit bestelt, betaalt 500 euro inclusief 19% BTW en geen verzendkosten. Minder

³² Gamma-butyrolactone (GBL) is een precursor waarvan met toevoeging van natronloog (NaOH) en gedemineraliseerd water GHB kan worden gemaakt.

kan ook. Een halve liter kost 50 euro; twee keer zo duur. Concurrent Uberclean adverteert met een felle korting op 10 liter GBL van 750 voor 500 euro. Net zo duur als bij Wunderclean. Volgens het schoonmaakbedrijf heeft hun multicleaner een 'cleaningpower van een categorie 5 tornado'. Bij de productvoorlichting lezen we dat GBL de 'cleaner is voor al uw hardnekkige vlekken binnen- en buitenshuis. Gebruik GBL voor het verwijderen van onder andere: graffiti, verf, lijm, vet en olievlekken. Al deze hardnekkige vlekken zijn voor altijd verleden tijd. Ook voor het reinigen van RVS en chroom zult u geen beter middel vinden. Zelfs de dure velgen van uw auto zullen weer blinken als nieuw.' Beide bedrijven onderhouden goede contacten met de firma TNT en kunnen snel na bestelling leveren. Speciale benodigdheden als een RVS pan, lakmoespapier, weegschalen, et cetera. kunnen bij de Wapwinkel worden aangeschaft. Degenen die GBL bestellen hebben soms hun bedenkingen of de leveranciers niet door de politie in de gaten worden gehouden.

De GHB-markt van leveranciers, producenten en consumenten is niet zo complex, volgens panelleden die vertellen dat GHB op vriendenniveau vaak wordt weggegeven. De prijzen van GHB zijn in de afgelopen jaren gedaald. Nu wordt voor een kwart liter 25-45 euro betaald, voor een halve liter 50-75 euro en 100-150 euro voor een liter. Een buisje (5 ml) in het uitgaansleven kost ongeveer 5-10 euro. Een dealer doet niet meer in buisjes, maar verkoopt nu flesjes van 100 ml voor 35 euro. Op internet worden de 5 ml lege buisjes in bulkverpakkingen aangeboden voor 12 euro per 100 stuks of 1.000 stuks voor 177 euro (inclusief verzendkosten). GHB-dealers zijn niet zo actief in het nachtleven. Want meerdere buisjes meesmokkelen wordt al snel een hachelijke onderneming tijdens het fouilleren. Het komt dan ook vaker voor dat buisjes of kleine flesjes door gebruikers mee naar binnen worden gesmokkeld en onder vrienden verdeeld.³³

Ook de markt van **ketamine** is gegroeid, maar minder sterk als bij GHB. De verkopers van ketamine hebben soms ook GHB, ecstasy of amfetamine. Ketamine hebben ze niet altijd op voorraad. De prijs voor ketamine bedraagt tussen de 20 en 40 euro per gram. Er zijn zowel poeders als kristallen in omloop. Bij aanschaf van 100 gram ketaminekristallen moet 10-12 euro per gram worden betaald.

3.4 smartmarkt en overige markten

Sinds het **paddoverbod** richten smartwinkels zich meer op de verkoop van andere paraferalia, in de hoop hiermee de gedeelde inkomsten te compenseren. De markt is zich meer gaan toeleggen op de verkoop van 'paddokweeksets'. Een

³³ Op de markt is nu ook een tweede soort buisje verkrijgbaar met een drukdopje in plaats van een schroefdopje. Het dopje kan weer worden verwijderd van het flesje met een draai van een kwart slag. 'Handig als je stiekem in een discotheek even een flesje wilt openen', zo luidt een consumententip op internet.

kweekset (30 euro) levert na twee weken al een eerste oogst op. Een thuiskweker laat weten dat hij 10 porties uit een growkit haalt. Prijstechnisch gezien is de opbrengst van een kweekset aanzienlijk voordeliger. Een geluk bij een ongeluk volgens sommigen is dat de zogenaamde tripknol of triptruffel nog wel verkocht mag worden. Wat betreft visuele effecten doen ze weinig onder voor de paddo-varianten. De officiële benaming is sclerotium ofwel de philosophers stone, die jarenlang in smartshops verkrijgbaar was en als enige niet is toegevoegd aan lijst 2 van de Opiumwet. Er worden inmiddels verschillende sclerotia variëteiten (o.a. Tampanensis, Atlantis, Mexicana en Galindoi) in winkels en via internetsites aangeboden.

erectogenen

Een flesje **poppers** kost 12,50 tot 15 euro. Poppers worden op sommige locaties openlijk of meer discreet onder de toonbank verkocht. Verschillende bezorgers hebben **Viagra**-tabletten van 50 en 100 mg voor 5 en 10 euro. Er zijn ook gelsachets Kamagra verkrijgbaar in verschillende smaken.

trippers en exotica

Voor één gram **DMT** wordt doorgaans tussen de 100 en 150 euro betaald en de kosten van een ayahuascasessie, aangeboden door verschillende personen of groepen, variëren per persoon tussen de 35 en 100 euro. **LSD** is al jarenlang stabiel en in vloeibare vorm verkrijgbaar of als papertrip (kleiner dan postzegel). Een papertrip kost voor insiders 4-5 euro per stuk. Anderen betalen het dubbele. Wie een groter vel inkoop krijgt korting: 1,50 euro bij afname van tweehonderd zegels. Een flesje LSD (waar moeilijk aan te komen is) kost 200-250 euro en bedraagt 100-125 microgram per druppel. Tripdealers beperken zich doorgaans alleen tot psychedelische middelen. Maar sommigen handelen ook in ketamine, ecstasy en de nieuwe generatie designerdrugs. Voor buitenstaanders met interesse is LSD moeilijk te krijgen. Volgens insiders laat de kwaliteit van LSD wat vaker te wensen over. Voor een **2-CB** pil van 7 mg wordt ongeveer 5 á 10 euro betaald.

4 middelengebruik

Eén van de eerste vragen die beginners bezighoudt is welk effect een middel heeft. Wat gebeurt er precies en wat voel je? Hoe lang werkt het? Wat zijn de risico's? De antwoorden hangen deels af van de kennis en de ervaring in de groep. Zijn de andere gebruikers door de wol geveerd of eveneens beginners? Vaak is er iemand die een soort expert is en als ervaringsdeskundige ook specialistische drugssites raadpleegt. Veel gebruikers vinden dat de media zelden iets

positief over drugs melden, terwijl zij zelf denken beter te weten hoe de vork precies in de steel zit.

De meeste stappers werken en/of studeren en gebruiken alleen in het weekend. Maar spontaan cokegebruik op woensdagavond komt ook wel eens voor. Het middelengebruik wordt beïnvloed door het momentum en de samenstelling van de groep. David (57a/b) legt uit dat het gebruik van een bepaald middel vaak samenhangt met de situatie en het doel van dat moment.

“Voor seks is er GHB. Wil je dansen, dan neem je ecstasy of mephedrone. Ketamine is om op te chillen en te trippen. Coke kan altijd wel, net als alcohol. En op speed rij je naar huis als je wauw bent van de GHB.”

Toch zijn er gebruikers (een kleine minderheid) die heel bewust toeleven naar een ayahuascasessie of paddoritueel. De puristen stoppen een paar dagen van tevoren met alcohol en op de dag zelf wordt alleen een lichte maaltijd genuttigd. Er zijn ook groepjes die hun ecstasy- of LSD-trip plannen. Ze treffen voorbereidingen om er zo optimaal mogelijk van te kunnen genieten.

Uit de verhalen van panelleden blijkt dat elk middel zijn valkuilen heeft. Bij alcohol is het vaak een kater of irritant amokmakend en soms ruziezoekend gedrag. Cannabis is berucht om zijn ‘wegtrekkers’ en geeft soms een onprettige stonedheid of paranoïde gedachten. Cocaine is en blijft een egodrug en ecstasy creëert vals geluk, dat vaak eindigt met een kater. Ondanks deze beperkingen blijft een deel van de gebruikers gewoon doorgaan met deze middelen. Daarbij proberen ze de risico’s tot een minimum te beperken. Een gebruiker mag dan wel bloemrijk over zijn LSD-openbaring vertellen, maar dingen zien die er niet zijn, daar zit lang niet iedereen op te wachten. Toch willen sommigen uit alle macht, en vaker dan andere vrienden, hun grenzen verkennen. Het is niet zo vreemd dat over GHB veel controverses bestaan. Alsof er geen middenweg bestaat, zo lijkt het althans. Je bent voor of tegen. Over heroïne, crack en methamfetamine is men eensluidend, want die middelen zijn verslavend en dus voor losers. Ook voor LSD en andere zware trippers is weinig belangstelling, want die middelen zijn niet sociaal genoeg en ongeschikt voor een drukke clubsetting. Jorg (58a/b): “Op een feest wil je cool of hysterisch zijn, maar zeker niet trippen.”

Dance trekt beduidend meer roeszoekers dan urban. Niet alleen de muziekstijl is hier debet aan, ook de etnische publieksmix en de symbolische betekenisgeving van uitgaansgedrag spelen mee. Wappie loos gaan op de pillen geeft in het urban milieu veel scheve ogen. In het dance segment wordt zichtbaar vaker gekoketteerd met het ‘naar de klote gevoel’. Toch vertellen panelleden uit die kringen dat er ook afspraken zijn. Want wie te ver heen is kan ook zichzelf in gevaar brengen. Een reden om op elkaar te blijven letten, ook al is iedereen onder in-

vloed. Drugs voegen wat toe, maar mensen moeten ook hun eigen verantwoordelijkheden nemen, zo horen we vaak. Martine (119a) maakt deel uit van een scene die bepaald niet vies is van drugsgebruik.

“Soms is het ieder voor zich. Maar als iemand onwel wordt, let je wel op. Op de thuisfeestjes staan altijd vitamine C, jus d’orange en suikerwater klaar. We delen onze drugs. Alleen bij cocaïne wordt er wel eens scheef gekeken als iemand te veel uit een pakje neemt of niet met anderen deelt. Als iemand te ver gaat, zeggen we er wat van.”

In het undergroundmilieu is er wel onderlinge sociale controle, maar de grenzen zijn ruim. Volgens Rogier (41a) kun je behoorlijk ver heen zijn, voordat je aangesproken wordt. Niemand zegt er wat van als iemand raar doet. Het hoort er zelfs een beetje bij. Pas wanneer iemand overlast geeft, wordt er ingegrepen.

“Laatst was er iemand heel psychotisch aan het doen. Hij zwaaide met een mes en trapte een raam in. Omstanders wilden de GGD bellen maar de organisatoren zaten niet op een ambulance te wachten.”

Het perspectief van portiers op druggebruik is van een hele andere orde. Zij moeten juist voorkomen dat er drugs naar binnen worden gesmokkeld en dat er wordt gedeald in de club. Ponjo (81a/b) vertelt.

“Als het volle maan is, dan zijn er altijd problemen. De relatie met de politie is goed. We brengen regelmatig mensen naar hun toe. We vechten niet, maar kennen greepjes om mensen te bedwingen. Bij een half pilletje mogen ze naar binnen. Maar iemand met meer dan vijf pillen wordt overgedragen aan de politie. Dat komt ongeveer één keer per week voor. Ook in de zaal letten we op gebruikers. Je ziet ze meestal aan de zijkanten staan. Ze stoten elkaar aan en geven het door. Ook in de wc checken we. Vooral als er twee uit een wc-hokje komen. De oudere generatie gaat handiger om met drugs. Ze hebben een betere tactiek en doen het minder opvallend.”

4.1 alcohol

Zo innovatief als de alcoholmarkt in de afgelopen decennia was, zo rustig is het momenteel aan het promotiefront. De hypes van rosé, champagne, Breezer, cocktails en prosecco zijn intussen geluwd. Bier en wijn blijven domineren en in het gedestilleerde segment vooral wodka in het witte, en whisky in het zwarte stapmilieu. Alcohol mixen met sterke drank of Red Bull blijft onverminderd populair. Red Bull blijft maar groeien en wodka, dat bijkans met alles wordt gecombi-

neerd, is vooral met appelsap populair (wappelsap). De Rocket, een Bacardi Razz met sinas, is een populaire nieuwkomer bij vrouwen in het urban milieu. Jägermeister is populair bij toeristen. Een barkeeper (112a) vertelt over de drankkeuze van het publiek in de Heineken Music Hall.

“Achter de bar merk je de verschillen in drankkeuzes behorend bij muziekstijlen. Tijdens een rockfeest is het voornamelijk halve liters bier en geen sterke drank. Bij dance is het halve liters bier, wodka met cola, flesjes water, sinas en cola. Op een reggae en dancehall avond is het Hennessy, pure Jack Daniels en wodka met Red Bull. Doorsnee urban is Bacardi Breezers, Red Bull en kleine biertjes.”

Barkeepers merken ook in 2010 dat het stapvolk als gevolg van een krappere budget weinig dure dranken bestellen. Anderen zien dat er minder wordt doorgedronken. De fooien worden zuiniger. Op de chiquere locaties blijft de champagne rijkelijk vloeien. Crisis of niet. Georganiseerde schoolfeesten blijven een bron van zorg. Een portier (81a):

“Ze krijgen een bandje en af en toe moet er aan de deur geblazen worden. Laatst op een schoolfeest met ruim vierhonderd jeugdigen zijn er tachtig uitgezet vanwege dronkenschap en vechtpartijen.”

In praktisch elk uitgaansnetwerk wordt alcohol gedronken en meer in het weekend dan doordeweeks. Het gemiddelde varieert op een doorsnee stapavond tussen de vijf en de tien glazen.

Tussen de panelnetwerken bestaan grote smaakverschillen. Op urban feesten worden vergeleken met dance minder consumpties, maar wel duurdere besteld. Barpersoneel merkt dat het house publiek op ecstasy minder alcohol en meer sapjes en water drinkt.

4.2 tabak en cannabis

De meeste rokers houden zich aan het geldende rookverbod in clubs en roken hun peuk in de rookruimte. Over de gehele linie wordt minder stiekem gerookt. De clubs blijven een streng rookbeleid handhaven, hoewel het soms vechten tegen de bierkaai is. Soms zijn er bordjes opgehangen om bezoekers er nogmaals op te wijzen dat roken verboden is. Want hoe drukker het is, des te moeilijker het is om mensen aan te spreken. Op beschutte plekken wordt standaard meer gerookt. De rookvrienden van Angelina (118a) pleegden dit uit rebellie nog wel eens te doen, maar op den duur is stiekem roken toch niet zo relaxed. Vooral in de laatste uren overtreden meer rokers de regels. Tijdens de afters is het ook niet

te voorkomen dat er binnen wordt gerookt. Enkele panelleden zeggen vrienden te kennen die na overtreding verwijderd zijn.

Portiers moeten, vaak aangespoord door de uitbater, streng op blijven treden tegen wildrokers. Maar met een handvol portiers ruim duizend bezoekers controleren is tijdrovend, maar bovenal vermoeiend. Als een peuk gaat branden, is het hek van de dam. Portier Ponjo (81a/b):

“Mensen weten dat ze niet mogen roken, maar standaard om 03:00 uur beginnen ze toch. We spreken ze er twee keer op aan. Daarna gaan ze eruit. De meesten werken mee. Sommigen gaan sneaky doen. Laatst hadden we controle bij een uitverkocht concert. De controleur begreep ook wel dat er voor ons geen beginnen aan was. Toeristen roken ook nog steeds en bij reggaeavonden wordt alleen maar gerookt en geblowd. Het staat dan helemaal blauw. Iedereen rookt!”

In de cafés ligt de situatie anders. Het rookverbod wordt hier veel minder streng nageleefd. Vooral de nieuwe regel dat in kleine cafés mag worden gerookt, is volgens panelleden de doodslag voor het rookverbod. De fanatieke rokers weten inmiddels waar de rookcafés zijn of waar een schemergebied heerst.

Afgezien van coffeeshops lijkt blowen steeds onzichtbaarder te worden in het uitgaansleven. Groepjes straffe blowers beginnen hier zeldzaam te worden. Zelfs in rookruimtes. Althans, volgens portiers en clubpersoneel. Toch wordt er in op één na alle netwerken geblowd. Maar het aandeel regelmatige blowers neemt af. In tweederde van de netwerken blowt nog maar 10% tot 25%. Een forse afname vergeleken met het panel in 2005, toen in vijf netwerken 75% tot 100% van de stappers regelmatig blowde. Anno 2010 is nog één zo'n netwerk over. Het algemene beeld is dat panelleden steeds duidelijker een onderscheid zijn gaan maken tussen échte en sporadische of meeblowers. In urban kringen bevinden zich relatief gezien de meeste blowers. Een deel van hen blowt dagelijks. Wie een voorkeur voor sterke wiet heeft, zoekt de high van het blowen. Je kunt nog steeds je ding doen en wordt er niet zo suf van, zo is de opvatting. Anderen genieten meer van de lome ontspanning van de hasjroes. Ook in dance netwerken worden wiet en hasjiesj gerookt. Rogiers (41a) vrienden roken het liefst de buiten gekweekte wiet vanwege het mildere effect. Net als bij urban, blowen mannen in de dance scene beduidend vaker dan vrouwen.

Door de bank genomen zeggen panelleden steeds minder blowers te zien. Jorg (58a/b) kan zich zelfs niet meer herinneren wanneer er in zijn omgeving voor het laatst geblowd werd, terwijl zijn stapgroep toch echt niet vies van drugs is. Has (75a) zegt zelden nog een joint te krijgen van een Nederlander. Vince (76a) ziet de nog niet opgerookte joint soms gewoon in de asbak liggen. Het blowen vindt

voornamelijk nog thuis plaats, op afters of 's zomers buiten in het park. Tekenend is dat de notoire blowers zich vaker bezwaard gaan voelen als ze een joint opsteken. Ze moeten dan ook steeds meer hun momenten zoeken, aldus Jamie (113a). Zelfs in Saskia's (95a) netwerk, dat qua drugsgebruik hoog scoort, vinden ze het best wel raar als je door de week blowt. Maar blowen op afters is een ander verhaal. In de meeste netwerken wordt vooral 's avonds of alleen in het weekend geblowd. School, werk en studie gaan niet goed samen met de roes van cannabis. Het halen van je rijbewijs in combinatie met fanatiek blowen werkt niet volgens Angelina (118a).

In veel clubs mag niet worden geblowd. Andere clubs laten het soms oogluikend toe. Portiers controleren vaak op wiet en hasjiesj. Artiesten vinden het onduidelijk of het wel of niet mag. Op een doorsnee avond in Paradiso wordt streng gehandhaafd op cannabisgebruik. Personeelsleden van de Melkweg ruiken zelden nog een verdwaald jointje. Of het moet in de kleedkamer van artiesten zijn. Toch zijn er feesten waar zelfs de meest fanatieke portiers niet tegen zijn opgewassen. Op een zigeunerfeest bijvoorbeeld van het Amsterdamse Ballongezelschap, daalde om de haverklap een met heliumgevulde ballon met daaraan een voorgedraaide joint neer op het publiek. De enige wens van de portier bij de voordeur was dat er niet te dicht bij hem in de buurt zou worden geblowd. De Melkweg wilde het blowen tijdens de prijsuitreiking van de High Times cup wel gedogen, mits er geen tabak in de joint zou zitten.

Ook de reggae, hiphop en drum 'n bass feesten zijn een *pain in the ass* voor portiers. Hier neemt het blowen zeker niet af. Het jonge publiek vormt een mix van hiphop, graffiti en stadse opstandigheid. Meer dan andere groepen hebben ze op dit vlak schijt aan regels. Behalve dat er veel wordt geblowd, nemen taggers ook stiften en spuitbussen mee. Bij meer expressieve publieksgroepen wordt een tijdelijk gedoogbeleid toegepast. Ook op festivals is het blowen bijna niet te bestrijden ook al struinen fanatieke beveiligers soms de velden af om blowers (en andere gebruikers) te betrappen. Toen Toby's (105a) vriend op Awakenings een joint draaide moest hij op aandrang van de beveiliging meteen zijn zakken legen.

4.3 ecstasy

Het ecstasygebruik laat na een dip in 2008-2009 weer een lichte stijging zien. Ondanks dat de markt van vraag en aanbod nog rommelt, vertellen meer panelleden dat de verkrijgbaarheid en het vertrouwen in goede pillen over bijna de hele linie is toegenomen. Bram (94a/b): "Iedereen is weer lekker aan de pillen. Aan het einde van de rit blijft het toch de leukste drug." Er circuleren beduidend minder schrikverhalen in de scene over misselijkheid en vage klachten als gevolg van verontreinigde pillen. Pillen die helemaal geen effect hebben zijn ook zeldzamer.

Of de toenemende zuiverheid en grotere verkrijgbaarheid de belangrijkste redenen zijn voor het groeiende gebruik is niet met zekerheid te zeggen. Het enthousiasme hierover mag dan wel groot zijn, anderen wijzen ook op de toenemende invloed van allerlei ad hoc feesten buiten het reguliere circuit. Verschillende feestgenootschappen hebben door hun Facebook connecties inmiddels een grote schare fans opgebouwd. Sytz (123a), succesvol organisator van dergelijke feesten, laat er geen gras over groeien: "Ecstasy is the full monty. Liever met zijn allen scheel op X, dan welke andere drug ook."

Er is geen enkel netwerk waar niemand ecstasy gebruikt. Opvallend is vooral de variatie in regelmatig ecstasygebruik tussen de netwerken. Naast netwerken waarbinnen een minderheid regelmatig ecstasy gebruikt, zijn er waarbinnen bijna iedereen ecstasy slikt. Het gebruik is door de aantrekkende markt overigens niet spectaculair gestegen. Wel is er meer onbevanging op feesten. Een deel van de gebruikers heeft ecstasy namelijk een poosje laten liggen. Vergeleken met de afgelopen twee jaar, toen ecstasy lager werd gewaardeerd, strookt het hogere gebruik in 2010 met de toegenomen zuiverheid. Portiers zien iets meer stappers die onder invloed van ecstasy of een ander 'MDMA-achtig' brouwsel zijn. Stoned of niet, ecstasygebruikers blijven redelijk goed aanspreekbaar en hebben minder de neiging om zich te verzetten tegen portiers. Hoewel ecstasy bij de huidige generatie lang niet meer overal op nummer 1 staat, blijft het middel geassocieerd worden met feestvreugde en collectieve gekte. Cocaine en GHB kunnen hier bij lange na niet aan tippen.

verspreiding

Ecstasy blijft als stimulant domineren en neemt in menig netwerk weer meer afstand van cocaine. In clubs en op grote feesten gedijt ecstasy goed; maar ook op settings die minder voor de hand liggen zoals het park, het strand en op de boot. Elk weekend kent zijn eigen cocktail, maar ecstasy is daar wel vaak een onderdeel van. Vooral in dance netwerken met piekperiodes van drugsgebruik. "Wie uit zijn plaat wil met vrienden gebruikt het liefst pillen", zegt Gerard (114a). Maar een pillenroes verlaagt ook de grens om met andere middelen te experimenteren. "Als er dan iets op je pad komt, gaat het er meestal wel in." Voor Vince (76a) en kompanen is ecstasy meer een zomer- dan een winterdrug.

In het urban milieu wordt ecstasy sporadisch gebruikt. Van een verspreiding is weinig sprake. Pionierende gebruikers als Angelina (118a), Gregory (112a) en Joyce (108a) blijven voor hun zwarte achterban vreemde eenden in de bijt. Pillen slikken op een dancehall- of reggaetonfeest doe je niet! Bang om voor junkie uitgemaakt te worden, loop je er niet graag mee te koop. Stappers uit urban kringen die minder scenegebonden zijn en makkelijker van setting switchen, hebben minder moeite met ecstasy. Ecstasy slikken met je Bijlmervrienden in de anonimi-

teit van een groot feest tussen veel witte stappers is meer relaxed dan op bijvoorbeeld het Kwakoefestival, waar je wat hebt uit te leggen als je onder invloed van ecstasy bent. Ook zwarte artistiekelingen en studenten die niet in Zuidoost wonen hebben wat minder moeite met ecstasygebruik. Hun muziekkeuze is behalve urban ook house georiënteerd. Angelina (118a) legt uit waarom haar slikvrienden meer rekening zijn gaan houden met de omgeving.

“Je hebt echt van die feesten waar we los kunnen gaan op ecstasy. Heel wat anders dan op dancehall of jamrock feesten. Mensen daar kennen je al zo lang dat het echt opvalt als je op ecstasy bent. Vroeger deden we dat nog wel eens, maar ze krijgen het door. We hadden het zelfs een naam gegeven. We zeiden dan dat we aan het ‘klutsen’ waren of ‘heb je kluts’. Op een gegeven moment vroeg iemand: ‘hey jullie zijn toch die klutsers’? Nu doen we het niet zoveel meer. Als je jong bent gaat het wat makkelijker. Dan is het van ‘hey ik heb er nog twee, zal ik die nemen’. Nu denken we meer na over gebruik (hoeveel en waar) en laten ons niet zo snel meer overhalen. Als we nemen, zorgen we wel dat we goed zijn uitgerust. We eten goed en nemen extra vitaminen voor een goede basis.”

gebruiksfrequentie en settings

Ecstasy blijft een middel dat alleen in het weekend, op speciale feesten en/of in de vakantieperiode wordt gebruikt. Spontaan of calculerend gebruik vindt in elk netwerk plaats. Gregory (112a) hoort vaak dat er van tevoren ecstasy wordt geregeld, bang dat het er anders niet is op een feest. In ruim de helft van alle netwerken slikt de meerderheid ten minste één keer per maand en de rest minder. De groep die wekelijks slikt blijft relatief klein en beperkt zich vaak tot nieuwe groepen die zich wat meer willen profileren in het uitgaansleven. Het gebruik bij actieve stappers varieert van eenmaal per week tot enkele keren per jaar. De 20-24 jarigen nemen vaker ecstasy dan de 25-29 jarigen. Dit komt mogelijk door hun hogere stapfrequentie dan de oudere stappers en hun snellere lichamelijke herstel na de roes. Toch zitten er in verschillende netwerken ook stappers die al meer dan tien jaar op regelmatige basis (twee keer per maand) ecstasy gebruiken. Partybezoekers slikken vaker ecstasy dan clubbezoekers. Op afters en thuisfeesten wordt soms ook gebruikt; in cafés weer minder.

motieven, effecten en imago

Gebruikers waarderen ecstasy positief, maar blijven ook beducht voor de keerzijde van het middel. Het opgaan in de omgeving vindt Joyce (108a) iets magisch.

“Je lichaam vloeit en de omgang met anderen gaat vanzelf. De ervaring werkt zelfs door in je normale leven. Vooralsnog weegt het op tegen de soms emotioneel instabiele momenten erna.”

Het is deze paradox waar volgens panelleden meer gebruikers mee kampen. Maar de positieve roesassociaties overheersen bij de meesten. De accenten kunnen per netwerk soms verschillen. De aan ecstasy toegedichte positieve effecten blijven in grote lijnen dezelfde als in voorgaande jaren:

- blij, euforisch, zorgeloos en dansen
- amicaal, liefde, knuffelen en relaxen
- stimulatie associatieve inzichten, intuïtie
- intensere muziekbeleving en energiek
- saamhorigheid en narcistisch
- empathogeen en introspectie

dosering en toediening

De dosering loopt uiteen van een halve tot zes pillen en soms een uitschieter naar meer dan tien pillen in het weekend. Een dosering betreft meestal één tot twee pillen, verdeeld over verschillende tijdsmomenten. In de regel geldt: hoe langer het stapavontuur – inclusief afterfeesten – hoe groter de kans dat er wordt bijgeslikt. Dat gaat voor velen zeker in de zomermaanden op.

gezondheidsrisico's

Vergeleken met 2008-2009 scoren de (sub)acute lichamelijke effecten (o.a. tandknarsen, zweten, hoofdpijn, misselijkheid en moeheid) in 2010 minder hoog. Gebruikers zien een verband met meer betrouwbare ecstasy. De zichtbare stonedheid kan overigens per persoon heel verschillend zijn, variërend van een seereen tot een verwrongen uiterlijk. De dosering heeft hier mede invloed op. Niet vreemd volgens Angel (65a) dat daarom de 'pillenkoning' in haar vriendenkring na het weekend klaagt over flitsen in zijn hoofd. Sommigen kunnen volgens Moni (85a) zo stoned zijn dat ze niet weten waar ze het zoeken moeten op een feest. De (sub)acute psychische effecten (o.a. dip, down of vaagheid) worden soms standaard gevoeld na het gebruik.

4.3.1 2-cb

De roerige ecstasymarkt in 2008-2009 leidde tot meer bedrijvigheid in andere marktsegmenten. Middelen als 2-CB, methylone (explosion) en mephedrone werden net als 4-fluo bekender in sommige uitgaanskringen. Er zijn ook kleine zakjes in omloop met blauwe korreltjes die stimulerend werken. Het vermoeden is dat het om 4-fluo gaat, een soort *mellow* amfetamine. De lichte wazige zoem in het hoofd is volgens gebruikers 'best wel aangenaam' en duurt ongeveer 2-3 uur. In Antenne 2009 zagen we dat de nieuwsgierigheid naar deze middelen wat toenam als gevolg van de toenemende ecstasyschaarste. Dealers gingen wegens gebrek aan ecstasy geforceerd ecstasy-achtige middelen promoten. Nu de

ecstasymarkt zich lijkt te herstellen is het interessant om te zien hoe gebruikers hierop reageren. In ongeveer de helft van de netwerken experimenteren groepjes (1%-10% en 11%-25%) met ecstasyachtigen en vooral 2-CB. Bij een doseringsrange van 7-20 mg 2-CB is al sprake van een mild psychedelisch en euforiserend effect. De muziekbeleving wordt geïntensiveerd en lachkicks worden versterkt. "Tripspul voor profies", vindt Vince (76a). Moni (85a) ziet dat groepjes het vaker aandurven om te gaan stappen op een tripmiddel.

4.3.2 mephedrone

In praktisch dezelfde netwerken wordt ook met mephedrone geëxperimenteerd. Het verhaal gaat dat mephedrone een soort plantenvoedsel is, maar ook acute hartproblemen kan veroorzaken. Dat maakt mensen wat huiverig, aldus Martine (119a): "We hebben het nog niet gebruikt, maar het is wel in het nieuws geweest. Die YouTube filmpjes hebben onze interesse gewekt." Het middel heeft volgens panelleden een kleine markt veroverd. Jamie (113a) ziet dat de verspreiding traag is. "Pas als de 'noobs' (mensen die niks weten van drugs) het ontdekken wordt mephedrone écht populair." Of het een blijvertje is als de ecstasymarkt weer aantrekt is nog ongewis. Volgens gebruikers doet de werking denken aan een mix van cocaine en ecstasy. De stimulerende rush is kort, vergeleken met ecstasy. Mephedrone circuleert vaak in poedervorm of als kristallen en wordt vaak bij herhaling gesnoven. Has (75a) ziet dat gebruikers met 100 mg beginnen en daarna overgaan op lijntjes. Niet bepaald prettig volgens sommigen en daarom een reden dat het wordt opgelost in sap. De ervaringen met mephedrone zijn wisselend. Soms zijn de verhalen lyrisch. Je wordt er 'geilig' van of 'superactief'. Het zou een beetje op ecstasy lijken maar dan zonder kater. Clara (99a/b): "Het klonk te ideaal voor ons. Geen dip, blij, datgene wat je van ecstasy eigenlijk ook wil. Een rage dus. Toch is het absoluut geen vervanger van X." Jamie (113a) legt uit waarom dat ook geldt voor de hardcoregroep.

"Jongens die veel snuiven en kiezelen (stoned) willen zijn vinden mephedrone een goede vervanger van coke dat net zo duur is. Sommigen slikken capsules, anderen snuiven lijntjes. Alleen dat branderige gevoel in je neus is erg vies. Het middel voelt verslavend, omdat je vrij snel een nieuwe lijn wil om je euforie te behouden. Als je een beetje neemt lijkt het op cocaine. Dat is meteen het probleem, want je schiet al snel in een soort vage X-trip na een paar sleuteltjes. Vooral bij de jongens die niet zo beheerst nemen. De kleuren worden feller, je gaat flink zweten en je kijkt wazig uit je ogen. Beetje tijdloos ook. En hartkloppingen? Die voel je toch niet als je op hardcore danst! Maar als ze mogen kiezen hebben de meesten liever coke of echte ecstasy."

Ondanks een groepje fans lijken de negatieve ervaringen de overhand te krijgen. Er wordt geklaagd over hartkloppingen, slaapproblemen en soms mysterieuze blauwe plekken na gebruik, nerveus gedrag, stijve kaken, last van lymfeklieren en hoofdpijn. De vrienden van Bram (94a/b) hebben een ambivalent gevoel over mephedrone. Het is spannend om te gebruiken, maar de visuele trip kan ook omslaan en eng worden, inclusief hallucinaties en duistere gedachten over de dood. Gebruikers zijn teleurgesteld dat er geen duidelijk herkenbare 'inknaller', 'inslag' of 'piekmoment' is. In het begin lijkt het alsof het als een pil begint te werken, maar de typische rush blijft uit en het effect lijkt vervolgens meer op cocaïne. Een slap substituuat voor ecstasy en daarom gaat het volgens Vince (76a) geen echte hit worden. De roes zit overal een beetje tussenin: "Het is een gimmick, net als met 4-fluo, half gas, meer een kinderdrug. Overbodig eigenlijk. We hebben toch alles al?"

Een ander nadeel is volgens panelleden dat je telkens weer opnieuw wilt. De eindsprint is een soort cokewerking. Bij wie beducht is voor verslaving, gaan de alarmbellen rinkelen, zegt Clara (99a/b). Veel gebruikers klagen dat ze telkens bij moeten nemen en al snel supervaag worden. De meeste panelleden denken dat het gebruik en de vraag weer terug zal lopen als de ecstasymarkt aantrekt. Mephedrone is volgens hen geen bedreiging voor ecstasy.

4.4 cocaïne

Misschien meer nog dan ecstasy, wordt cocaïne in zeer uiteenlopende settings gebruikt: voor, tijdens of na het stappen, maar ook gewoon thuis met vrienden. De gebruikstrend is al langer stabiel en nu zelfs licht dalend. Panelleden geven verschillende redenen waarom cocaïne in het nachtleven uit de gratie begint te raken. De jonge druggebruikende clubgarde toont meer interesse voor 'subculturele' middelen en/of (nieuwe) ecstasyvarianten. Drugs gebruiken met zijn allen vinden ze leuk, maar coke is onverstandig om te delen, want duur. Anderen geloven dat cocaïne niet in de huidige tijdgeest past. En in de oudere netwerken waar nog wel flink wordt gesnoven, raakt het hectische uitgaansleven langzaam uit beeld.

verspreiding

Het gebruik van cocaïne is door de ecstasyschaarste van 2008-2009 niet toegenomen. Toch blijf je volgens Martine (119a) overal coke vinden omdat het gemakkelijk in gebruik is en overal tussenin past. Behalve dan misschien tijdens een luie middag in het park. Dealers lopen nog steeds hun klanten af, maar trendsetters lijken wat cocaïne betreft minder hard van stapel te lopen. Alles bij elkaar lijkt cocaïne wat uit de gratie te raken. Vince (76a) ziet op afters nog wel pakjes coke te voorschijn komen, maar beduidend minder dan vroeger. "De creatieve sector

heeft minder geld te besteden. Coke gaat altijd op en pep niet, terwijl je daar ook nog eens langer mee doet.” De gebruikersgroepen zijn iets geslonken (horizontale krimp) en er wordt wat minder frequent gebruikt.

gebruiksfrequentie en setting

Cocaine mag dan wat minder salonfähig zijn, vooralsnog wordt er op een enkel netwerk na over de volle breedte van het panel gesnoven. De meer persisterende snuivers zitten vooral in netwerken van 25- en 30-plussers. Dat neemt niet weg dat de jongere, uitgelaten ‘koorclubbers’ en ‘snuifballen’ soms flink uit hun dak kunnen gaan op wit. Ook in de horeca dooft het personeel de lange uren soms door in het geniep een snuif te nemen.

Gebruikers vertellen dat cocainegebruik net als bij andere middelen bepaald wordt door de setting, sfeer en aanwezigheid van anderen. In de panelnetwerken zijn soms forse verschillen tussen regelmatige en incidentele snuivers. Een minderheid snuift (bijna) wekelijks cocaine en de rest hooguit één of enkele keren per maand en dan vaak alleen in het weekend. Cocaine wordt wel vaker dan ecstasy spontaan en door de week gebruikt. Soms ook omdat het ritme bij sommige beroepen anders is. Door de week of in het weekend is bij stewards bijvoorbeeld nogal relatief. Het meeste gebruik vindt thuis plaats met partner en/of vrienden. Soms tijdens een film of gamespelletje of gewoon met vrienden onder het genot van een borrel. Kortom, wie geen zin heeft in stappen, maar ook niet vroeg naar bed wil. Andere settings zijn cafés, clubs en terrassen. Feestorganisator Sytz (123a) is blij dat zijn bezoekers liever hun geld aan plezierdrugs uitgeven dan aan coke “dat de spirit dooft”. Een ander nadeel is dat het een ‘mannending’ is. Behalve het plezier van de roes zijn de drijfveren bij *prestatiesnuivers* vooral om de werkdruk en stress van deadlines te verlichten. Deze groep is aanzienlijk kleiner dan de *zuijsnuivers*, die cocaine aanwenden ter neutralisering van de alcoholroes.

motieven, effecten en imago

Stappers in het uitgaansleven oordelen vaker negatiever over cocaine dan over ecstasy. Het repeterende snuifgedrag roept kennelijk sterkere associaties op met verslaving. Groepen snuivers hebben hier wat minder moeite mee. Het impulsieve gebruik door een plotselinge trek in coke werkt soms aanstekelijk. Meestal, als er een ‘stille hint’ wordt gegeven, begint iemand anders wel over een telefoonnummer, wetend dat de cocainemarkt een snelle bezorgmarkt is. Moni (85a) merkt dat coke een te chique opkikker is voor het ‘alto publiek’ in de clubs. Maar de hardcoregroep van Jamie (113a) denkt daar weer anders over. Haar vrienden zeggen zelfverzekerd, sterk en los te worden van coke. Heerlijk is het als ze zich lam voelen van het bier of als een tussendoortje in het poolcentrum. Coke is niet zo’n ding op een hardcorefeest, maar wel daarna op een after. Je wordt er

rustig én weer scherp van. De positieve effecten komen vaak overeen met de voorgaande panelmetingen. Daarom een korte opsomming:

- zelfvertrouwen, zelfverzekerd, meer bravoure en lef
- neutraliseringsmiddel ter ontzuivering van alcohol
- statusverhoging (elitepep) en cool
- sociaalcommunicatief, gezelligheid en goede stemming
- heldere, korte en high rush
- helder nadenken en betere concentratie

dosering, toediening en negatieve effecten

Behalve het snuiven van poedercocaine worden, bij hoge uitzondering, ook 'plofjes' (cocaine in een sigaret) gerookt. De dosering varieert meestal van een paar lijntjes tot een kwart of halve gram per persoon. Er zijn ook uitzonderingen, zoals de jonge knul op een feest die volgens geschokte getuigen vier gram in een paar uur weg snoof. De dikte en lengte van zijn lijnen verschilden vergeleken met de doorsnee snuivers aanzienlijk. Een lijntje tussendoor heeft een heel andere impact dan wakker willen blijven om de moeheid te bestrijden.

De vriendengroep van Gregory (112a) vindt snuiven een te harde toedieningswijze. "Jammer, want cocaine oplossen en drinken heeft weinig zin". Angelina (118a) zegt iets dergelijks.

"Blowen is geaccepteerd en normaal, maar snuiven? Dat doet te veel denken aan 'hard' gebruik. Er is iets in onze cultuur waardoor er niet gesnoven wordt. Het idee leeft dat het fout gaat als je snuift. De meeste mensen die snuiven in onze Surinaamse scene zijn verslaafd."

Het 'telkens weer' bij cocaine wordt in gebruikerskringen snel als 'verslaving' ge-problematiseerd. Het zijn vooral 'probleemsnuivers' en 'seriesnuivers' die worstelen om het gebruik onder controle te houden. Eigenlijk hebben ze 'altijd' wel zin in een snuif. Dat is aan van alles te zien. Het grote ongeduld als de dealer in aantocht is. De gulzigheid van gebruik en het hoge snuiftempo. Het gebruik van coke ongeacht welke dag door de week. De ongezellige, soms naargeestige sfeer wanneer deze snuivers op coke doorhalen. De lulpraatjes en het egoïstische, soms arrogante gedrag. Cocaine is duur maar evengoed betaalbaar voor wie wil. Maar één of twee gram per week tikt op termijn financieel toch aan. Het begint op te vallen dat iemand wel geld heeft voor coke, maar uit bezuinigings-overweging nooit een rondje geeft aan vrienden.

De meeste gebruikers onderkennen de gevaren van cocaine maar vinden dat ze niet in de gevarezone zitten. Het genot van het snuiven op leuke en soms on-

verwachte momenten met vrienden kan toch weinig kwaad? Wie meer neemt, herkent ook vaak de specifieke *lichamelijke* effecten tijdens of na gebruik. Het gevoel van 'strak' staan vinden de meesten niet plezierig, evenals de onrust en het soms wat verdoofde gevoel. Een reden waarom cocaïne in het dance milieu niet bepaald als een typische dansdrug te boek staat. De meer specifiek *psychische* effecten worden soms op de koop toegenomen. Als iedereen onder invloed het hoogste woord wil voeren, is dat vooral vermoeiend voor de aanwezige niet-snuivers. Maar ook snuivers onderling kunnen zich aan elkaar irriteren als er overdreven wordt gereageerd.

4.5 amfetamine

Amfetamine (pep, speed, snel) staat in de schaduw van ecstasy en cocaïne, omdat het in Amsterdam vaak geassocieerd wordt met de 'rafelranden' van het nachtleven. Toch wint het middel sinds 2007 aan invloed in het alternatieve dance segment waar ook creatievelingen zich toe aangetrokken voelen. Fanatieke doorstappers koesteren langzaamaan meer sympathie voor de underdog onder de partydrugs. Zelfs cokesnuivers die nog niet zo lang geleden hun neus ophaalden voor goedkope pep, vinden nu soms dat er geen betere gangmaker is tijdens of na een feest op een after. Sommigen geloven dat de economische crisis een reden is. Minder inkomen in bepaalde kringen telt zeker mee. En hoewel van soms discutabele kwaliteit, is amfetamine wel drie tot vier keer goedkoper dan cocaïne. De tijdelijke ecstasyschaarste heeft volgens anderen de vraag naar amfetamine verhoogd. De Berlijn-adepten ten slotte, zeggen dat speed de scene veroverd omdat de drug daar ook populair is. **Methamfetamine** blijft schaars en wordt onregelmatig en in beperkte kring voornamelijk in het meer radicale homomilieu gebruikt. In een enkel netwerk circuleert **Ritalin**. ADHD-ers geven het soms weg aan vrienden die het vermalen en snuiven om klusjes te klaren in huis, voor op het werk of om op te studeren. Feesten op Ritalin gebeurt zelden.

verspreiding

In minder dan de helft van de netwerken wordt weinig of geen amfetamine gebruikt (in 2007 was dat nog tweederde). In de helft van de netwerken gebruikt minstens de helft regelmatig speed. Behalve een lichte verticale popularisering vindt ook binnen de netwerken een horizontale popularisering (verbreding) plaats. Van oudsher vindt speed vooral zijn weg in het alternatieve feestsegment van clubs en party's tot en met de underground. Dus wat verder van de mainstream af. De toegenomen populariteit van amfetamine kan misschien meer nog dan door de hiervoor genoemde factoren verklaard worden door de groei van het alternatieve feestsegment. Zij koketteert, in tegenstelling tot de oudere cocainesnuivers in het uitgaansleven, veel meer met een 'protestmiddel'. (Historisch

gezien wordt amfetamine meer nog dan cocaïne als een subcultureel middel beschouwd). Het gebruik van methamfetamine daarentegen komt sporadisch voor en voornamelijk in een enkele homoniche of bij fervente drugsexperimenteers. Jorg (58a/b) kent enkele mannen in een 'hardcore homogroep' die meth snuiven voor de 'pure porno' tijdens het seksen.

gebruiksfrequentie en setting

De gebruiksfrequentie in netwerken ligt lager dan bij cocaïne en ecstasy. In een enkel netwerk wordt amfetamine wekelijks gebruikt. De meerderheid gebruikt hooguit één keer per maand of minder. 'Amf' is niet de favoriet onder uitgaanders. Vaak komt het middel pas na cocaïne, ecstasy en GHB. Dat neemt niet weg dat amfetamine geprezen wordt als een no-nonsense feestdrug én effectief hulpje tegen de moeheid. Het gebruik van methamfetamine blijft marginaal.

motieven, effecten en imago

Wie nu met amfetamine op zak loopt, krijgt minder negatieve reacties dan in de voorgaande jaren. Sterker nog, de kans is aanwezig dat anderen mee willen snoepen. De reputatie van energiegever blijft onverslijtbaar. Een 'eenvoudig', 'nuchter' en 'goedkoop' middel met een echte energieboost. Waar je lekker op kunt dansen en makkelijker te controleren is dan ecstasy. Je blijft er wakker en helder van. De identificatie met gabbers is inmiddels verleden tijd, maar stinken doet speed nog steeds. Wie underground wil maalt daar niet om. Speed is de rebel onder de stimulantia; 'vies' kan juist ook lekker zijn. Ernie (116a) hoort dat groepjes op zijn feesten liever speed dan ecstasy nemen. Ideaal en erg effectief om op uit te gaan. Waarom amfetamine een slecht imago heeft begrijpen ze niet. Rogier (41a) merkt dat speed meer dan voorheen in omloop is. Het is een 'modeding' en ook handig als je lange feesturen draait. Vince (76a) legt uit waarom speed opnieuw in zwang is bij trendsetters binnen het alternatieve clubsegment.

"Rond 2000 was pep echt voor losers en gabbers. Coke was een hit. De garde die nu stapt, heeft er minder moeite mee. Pep is weer back in town en sommigen zweren erbij. Er zijn zoveel feestjes dat pep op zak wel handig is. Je ziet soms echt het tegenovergestelde. Gaan ze vies kijken bij cocaïne! Om te provoceren natuurlijk, maar ook omdat velen de belabberde kwaliteit van coke bedrog vinden voor zoveel poen. Pep wordt steeds meer een basisdrug, met daarbovenop een ander middeltje."

dosering, toediening en negatieve effecten

Het gebruik van amfetamine blijft vaak beperkt tot enkele lijntjes. Ervaren gebruikers weten dat ze met een gram amfetamine veel langer doen dan cocaïne.

Juist de dosering luistert nauw voor wie controle wil blijven houden. Amfetamine wordt zowel gesnoven of als een 'bommetje' (beetje poeder in een vloeitje gewikkeld) geslikt. Anderen lossen het op in sap. Sommigen nemen het vóór het stappen om mogelijke slaapproblemen later te voorkomen; anderen erna omdat ze na het stappen juist nog wakker willen blijven. Bij hoge doseringen ga je over de grens. Je begint te 'stuiten' en kan 'opgefokt' raken. Speed genereert dan wel extra energie, maar wie te veel neemt, moet de roes uitzingen. 'Plafonddienst' hebben als je wilt slapen is echt een straf. Ook de 'speedkater' wordt gevreesd. Alle negatieve verhalen over het fysieke verval (vaak naar aanleiding van verhalen over sterke vermagering, loszittende tanden, etc.) remt de nieuwsgierigheid ook weer af.

Bij methamfetamine, dat gesnoven of gebased wordt, zijn de effecten nog moeilijker onder controle te houden. De geruchten over deze 'dirty drug' hebben volgens David (57a/b) in de gayscene al een dusdanige impact dat niemand erover piekert om ermee te beginnen. Er zijn geen promopraatjes want Crystal is voor de meesten een stap te ver. 'Mensen worden er niet mooier op met dit middel.' Wel is er een Aziatische groep waar Jaba (variant op meth uit Azië) wordt gebruikt. Een gram voor 35-40 euro ziet eruit als roze kristalachtige brokjes en wordt gebased. Je blijft tenminste 12 uur fit. Heel functioneel voor wie lange uren maakt.

4.6 narcosemiddelen

GHB, ketamine en lachgas zijn farmacologisch enigszins aan elkaar verwant en worden daarom hier onder de narcosemiddelen geschaard. Alle drie hebben een vaste plek verworven op de Amsterdamse drugsmarkt. In sommige scenes behoren ze tot de favorieten.

verspreiding

Wie ruime ervaring met narcosemiddelen heeft, durft behalve op after- en privéfeesten, vaker op feesten en in clubsettings te gebruiken. Het gebruik van narcosemiddelen in het dance segment blijft populair. **GHB** scoort het hoogst en ligt praktisch op hetzelfde gebruiksniveau als amfetamine. In de helft van de netwerken wordt GHB weinig of niet gebruikt. Ketamine en lachgas scoren nog lager. De narcosemarkt is beduidend kleiner dan de stimulantiamarkt. Bij **ketamine** gaat het vaak over de controleerbaarheid van de trip. Het **lachgas**gebruik vindt voornamelijk plaats op privésettings en ad hoc feesten. Het gaat er soms wild aan toe met 10 dozen (500 patronen) voor 20 personen. Net als bier, wordt er met ballonnen geproost voordat er geïnhaleerd wordt. Angel (65a):

“We doen het voor als mensen geen ervaring met ballonnen hebben. Voor het beste resultaat moet je in en uitademen in de ballon en net zolang doorgaan tot je licht wordt in je hoofd en in ballonvlucht naar lalaland vertrekt.”

Veel lachgasgebruikers vinden het suffe en dromerige gevoel prettig en willen tijdens de (korte) roes niet gestoord worden. Vanwege de omslachtige toediening en het gesis van vrijkomend gas, is het praktisch onmogelijk om niet op te vallen. Vandaar dat ballonnen in het reguliere uitgaansleven weinig gebruikt worden. Tenzij de organisatie ervan weet en de gastapper geen strobreed in de weg wordt gelegd. Het lachgasgebruik komt na dik 10 jaar weer bijna in de buurt van de eerste piek in 1997. Het verschil is echter dat de panelleden toen vooral berichtten over grote gastanks op feesten en party's, terwijl nu het gas voornamelijk met behulp van kleine cilinders via een lege slagroomsput in een ballon wordt geperst. Dealers zijn niet nodig want iedereen regelt zijn eigen patronen. Op Koninginnedag hebben panelleden groepjes jongeren op straat zien lopen met ballonnetjes, slagroompatronen en de spuit in de aanslag.

4.6.1 ghb

GHB, of simpelweg 'G' onder gebruikers, blijft een hot topic in clubland. Feestorganisatoren hebben soms flink tabak van GHB-ers die maar geen maat kunnen houden. Sytz (123a) baalt van het GHB- en ketaminegebruik op zijn feesten. De vage narcosepret gaat nog wel eens ten koste van de spontane uitbundigheid op een house feest. De aanwas van de jonge GHB-garde lijkt te groeien. Een organisatie waarschuwt via de elektronische feestmail onder het kopje deur- en drugsbeleid de bezoekers als volgt:

“Wij maken ons geen illusies over het recreatief medicijngebruik van ons publiek, maar desalniettemin is er beveiliging aanwezig die bij de deur fouilleren op drugs, drank en wapens. Op GHB word specifiek gecontroleerd, dus neem ook geen flesjes, oogdruppels, deo-busjes mee, want deze worden afgenomen.”

GHB blijft de gemoederen bezighouden op internet, maar ook op feesten en afters. Voorstanders bagatelliseren het gevaar volgens tegenstanders, die op hun beurt weer niet zo moeten overdrijven. Een ongeluk op het Duitse festival Nachtdigital heeft in de scene veel aandacht getrokken. Met name omdat de beruchte GHB-kern uit Amsterdam er ook was. Een meisje (dat wel vaker out gaat) werd per ambulance afgevoerd, onder toezien oog van haar vrienden. Een journalist van het blad DJ Broadcast schrijft in een reactie een kritisch stuk over de 'GHB draken'. Uit de reacties die hierop volgen blijkt dat veel stappers zich storen aan het veelvuldig out gaan op GHB. Clara (99a/b) ziet dat de weerstand tegen on-

verantwoord zombiegedrag in haar kring toeneemt. Moni (85a) vindt het vervelend dat een paar 'rotte appels' op de intensive care het imago van de scene aantasten, maar ook de politie alert maakt. Er zijn op enkele locaties discussie-avonden geweest over het ongeremde gebruik en wat hiertegen te doen. Sommige brokkenpiloten verkassen naar elders als hen de toegang ontzegd wordt. Hoewel GHB in gebruikerskringen gedoogd wordt, mag out gaan volgens panelleden niet het nieuwe uitgaan worden. Jorg (58a/b) stoort zich aan homofeesten waar 'quasi geile mannen' GHB bijkans als water drinken. Bezoekers vinden het een naar gezicht als mensen half verdwaasd tegen muren aanhangen, out gaan of moeten braken. Joyce (108a) zegt geschokt te zijn dat vrienden niks om elkaar geven als het mis gaat. Het geval wilde dat zij op een zaterdagochtend opeens door een verpleegkundige van het OLVG werd gebeld. Een vriend van haar was met een overdosis opgenomen. Of ze met spoed wilde komen omdat andere vrienden hem in de steek hadden gelaten toen het mis ging tijdens het clubben. Hoewel haar vriend in een groep zit waar out gaan normaal is, heb je evengoed toch zorgplicht? Toen hij temidden van de slangen weer bijkwam in het ziekenhuis, kreeg Joyce doodleuk te horen dat zij zich geen zorgen hoefde te maken. Ook portiers kunnen een boekje open doen over strapatsen van bezoekers. Dealers pakken ze nauwelijks. Een jongen, zoals laatst, met een halve liter en goed voor ongeveer honderd doseringen, is een uitzondering. De meeste gebruikers smokkelen GHB in kleine flesjes of buisjes. Remo (81a/b) voelt inmiddels aan welke feesten een extra risico zijn. Gasten die out dreigen te gaan beginnen vaak flink te zweten. Ze willen naar buiten of maken zwalkende bewegingen en maaien met hun handen in het luchtledige.

"We kijken of mensen nog reageren. Zo niet, dan bellen we een ambulance. Ook als ze heftige stuip trekkingen hebben. Ouders bel ik vooral bij meisjes en als ik vermoed dat er mogelijk iets in hun drankje is gedaan. Ik bel ook een ambulance als de vriendengroep zich erg druk over het slachtoffer maakt. De politie komt altijd mee als we een ambulance bellen. GHB is verboden aan de gay- en dance scene. Op dergelijke avonden gebeurt er altijd wel wat. Het zijn niet alleen de first timers, maar ook ervaren gebruikers."

Clubvloermanager Ernie (116a) vertelt dat iedereen in bezit van GHB aan de politie wordt overgedragen. Het geduld van portiers wordt soms flink op de proef gesteld. Ze krijgen een steeds grotere hekel aan GHB-gebruikers die hardleers zijn. Gelet op de reactie van omstanders vangt Ernie wel eens op dat het weer om dezelfde persoon gaat. Op sommige feesten is GHB in de ban gedaan en worden GHB-ers geweigerd. Saskia (95a) ziet lichtpuntjes. Het verslavingsrisico van GHB wordt door alle media-aandacht en problemen bij vrienden serieuzer genomen.

gebruiksfrequentie en setting

Als een middel moeilijk te hanteren is, kiest een deel voor thuisgebruik. Toch wordt GHB ook steeds meer in het uitgaansleven gebruikt. Om in de stemming te komen nemen gebruikers voor of na het stappen GHB. Out gaan tijdens het stappen vindt menigeen absoluut niet cool, maar op thuisfeestjes wordt er minder moeilijk over gedaan. GHB wordt in sommige kringen ook door de week (meestal alleen 's avonds) genomen. De scheidslijn tussen week- en weekendgebruik is lang niet altijd even helder. Vooral bij diegenen die al jarenlang gebruiken. In een handvol netwerken neemt minstens de helft regelmatig GHB. In ongeveer een kwart van alle panelnetwerken zitten groepjes die (bijna) wekelijks GHB nemen. Panelleden horen vaker dat er gebruikers zijn die elke dag GHB nemen. Zij maken zich het meest ongerust als de bodem van de fles in zicht komt.

motieven, effecten en imago

Een deel van de gebruikers vindt de alarmerende boodschap van gezondheidsinstanties, namelijk dat GHB verslavend is, overdreven. Er gebeuren ongelukken en sommigen kunnen er niet van af blijven. Maar om nou te beweren dat GHB de nieuwe vloeibare heroïne is? Niet zelden is men van mening dat GHB juist het minst ongezonde middel is van alle drugs. Ze redeneren dat het een lichaamseigen stof is, maar dat zegt nog niks over de acute schadelijkheid. Seksueel getinte incidenten met GHB komen volgens panelleden zelden voor. Media schrijven niet (meer) over de 'GHB de rapedrug'.³⁴ Enkele panelleden zien wel dat GHB de promiscuïteit aanwakkert. Maar spontaan uit de kleren gaan hangt ook van het gezelschap af. Sommige mannen geloven dat vrouwen makkelijker te versieren zijn als die onder invloed van 'G' zijn. David (57a/b) ziet dat de status op termijn veranderd is van een seksmiddel naar een feestdrug. In de alternatieve scene is het seksimago van GHB sowieso minder. De positieve effecten die aan GHB worden toegekend zijn verschillend:

- ontspanning (flowen, wazig lekker, slap, warm roesgevoel) en geschikt aftermiddelen (dalen)
- dempend (naast stimulantia) en slaapmiddel (inslaper)
- erotisch en tactiel (goede seks, knuffelen, geile sloomheid, lekker voelen, vrijer durven zijn, aanhankelijker)
- korte roes (snel uitgewerkt)
- sociaal (makkelijk contact leggen, open, losheid, associatief praten) en plezier (baldadig, uitbundig)
- geen kater

³⁴ Korf et al. (2002); Németh, Kun & Demetrovics (2010).

dosering, toediening en negatieve effecten

De dosering van GHB verschilt van één slokje tot enkele buisjes of doppen. Het zoutmakende drankje wordt meestal in een vruchtensap vermengd maar soms puur gedronken, want een 'buizerd G' is 'vies lekker'. Bij thuisgebruik staat de fles soms voor het grijpen. De echte profi's daarentegen tappen milliliters met een maatbuisje of spuitje. Om misverstanden te voorkomen doet een enkeling er kleurstof bij. GBL puur, dat nog viezer smaakt én sterker is dan GHB, wordt eveneens gedronken, maar door een minderheid. De doseringen kunnen flink oplopen naarmate een feest langer duurt. De klok wordt in de gaten gehouden in verband met de doseertijd. Anderen vragen of vrienden ook op willen letten omdat ze bang zijn om snel te veel te nemen. Een 'GHBorreltje' gaat er op een after meestal wel in, zegt Vince (76a). De kunst is om er listig mee om te gaan. Saskia (95a) bevindt zich middenin een gezelschap GHB-ers.

"Het wordt echt op veel momenten te pas en te onpas gebruikt. De diehards bedenken altijd wel een reden om te kunnen gebruiken. Net zoals met alcohol eigenlijk. G is erger dan coke, terwijl je niet eens een dealer hoeft te bellen. Het is altijd voorradig, makkelijk en goedkoop. Mensen hebben van elkaar soms niet eens door dat ze onder invloed zijn."

Fervente gebruikers nemen vanwege de tolerantieverlaging doorgaans een hogere dosering en gebruiken frequenter (eventueel ook door de week). De juiste dosering blijft vaak letterlijk een zaak van vallen en opstaan. Joyce (108a): "Je gaat knock-out, of je voelt niks". De grens tussen lekker hangerig op de sofa en out is dun, aldus Sytz (123a), die losbollen aanspreekt dat hij geen ambulance over de vloer wil. Sommigen liggen er sereen bij, anderen ogen meer verkramppt. "Het is chillen of outgaan." Toto (117a) spreekt zelfs over 'junkies' als stappers moeten afkicken. Met enig cynisme hoopt hij dat de incidenten en ziekenhuisopnames potentiële gebruikers afschrikt. Stappers moeten veel meer hun verantwoordelijkheid nemen. "Het gaat al mis als beginners van ervaren gebruikers horen dat out gaan niet zo dramatisch is." Vooral personen die herhaaldelijk omvallen baren de meeste zorgen. "Sommigen lopen als een kip zonder kop door de huiskamer." Toch mag de moeilijke doseerbaarheid geen excuus zijn, vindt Angel (65a).

4.6.2 ketamine

Op enige afstand van GHB komt ketamine. Dit mild psychedelische narcosemiddel heeft in het uitgaansleven inmiddels enige faam geboekt als een bizarre en hilarische tripper. "Wanneer de clubs sluiten gaan de k-holes open", zegt Sytz (123a) gekscherend. Ketaminegebruikers schuwen vaak geen andere middelen.

gebruiksfrequentie en setting

Ketamine (K, keta, keetje trippel, special K, Kellogs of ontbijtje) wordt thuis, in de underground en op bepaalde feesten in het alternatieve clubcircuit gebruikt. Meestal alleen in het weekend of op een after als 'toetje'. In meer dan de helft van de panelnetwerken wordt weinig of geen ketamine gebruikt. In de andere panelnetwerken varieert het gebruik van (bijna) wekelijks tot een paar keer per jaar. Maar het gebruiksniveau in de panelnetwerken ligt lager dan bij GHB. Regelmatige gebruikers bemerken een tolerantieverhoging. Ketamine wordt meestal in fases gebruikt. Redenen hiervoor zijn onder andere een onregelmatige verkrijgbaarheid, evenals de werking en de freaky status van het middel. Wie veel neemt, volgens Gerard (114a), wordt op termijn 'sociaal vager'.

"Ketajunkie is een uitdrukking voor iemand die helemaal van de kaart is. Je vraagt je soms af of hij zich nog realiseert dat hij in een club staat. In sommige clubs durven we geen ketamine te nemen. In andere weer wel. Dat hangt ondermeer af van deurcontrole, of er op je wordt gelet en of we bekend zijn met de club."

motieven, effecten en imago

De effecten van ketamine kunnen onvoorspelbaar uitpakken. Vooral de 'K-hole' (egoverlies, geen besef meer van lichaam of fysieke omgeving) wordt door gebruikers gevreesd. Anderen daarentegen zijn er juist op zoek naar. Ondanks het trippotentieel wordt ketamine vergeleken met GHB door gebruikers toch als een relatief veilig middel gezien. Baldadig gedrag geeft een kick. Maar verweesd in het luchtledige staren, wordt door omstanders lang niet altijd begrepen of op prijs gesteld. Een 'instant reis door het universum' is moeilijk uit te leggen als je onder invloed bent. Er worden door panelleden verschillende positieve eigenschappen aan ketamine toegeschreven:

- mild tripeffect: enigszins stuurbaar, bizarre denkassociaties, helder spacen, zweven en dissociaties (scheiding van lichaam en geest)
- humor, hilarisch en melig
- spiritueel: transformatie van het lichaam, visioenen
- introspectie: inzichten in je eigen leven en handelen

dosering, toediening en negatieve effecten

Ketamine heeft een psychedelische component. Een kleine dosering kan al leiden tot een andere perceptie van de werkelijkheid, reden waarom gebruikers hooguit één tot een paar lijntjes per keer nemen. Uit een gram worden naar schatting 40 tot 50 lijntjes (circa twee keer zo veel als bij cocaïne) gehaald. Een tripervaring opbouwen geschiedt door het herhaaldelijk snuiven van lijntjes, tot in

totaal een halve of hele gram. Ketamine wordt meestal in poeder- of kristalvorm aangeboden. Vloeibare ketamine (uit flesjes) wordt uitgekookt of in de magnetron tot poeder verdampt. Ervaren gebruikers durven hogere doseringen te nemen. Qua setting zijn ze meer flexibel. Paniekaanvallen zijn overigens niet geheel uitgesloten. De ketamineroes is voor buitenstanders moeilijk in te schatten en te begrijpen. Jorg (58a/b) ziet dat een vriend er behoorlijk van in de war raakt tijdens het gebruik. Dit roept bij Bram (94a/b) de vraag op wat de lol ervan is als je contactgestoord en vaag reageert en op het randje balanceert. Een deel van de panelleden vindt daarom dat ketamine vanwege de onvoorspelbaarheid niet in het vrolijke uitgaansleven past. Paniek en desoriëntatie komen soms voor.

4.7 psychedelica

Paddo's, LSD, DMT en ayahwasca hebben hallucinogene eigenschappen. Psychedelica worden in clubverband vaak ongeschikt geacht. Het gebruik blijft beperkt tot kleine groepjes en avontuurlijke psychonauten. Uit angst voor controleverlies en flashbacks is het merendeel van de stappers huiverig voor tripmiddelen. Een trip vereist enige voorbereiding en je bent meer introvert, wat het sociale aspect niet ten goede komt. Tripmiddelen worden vaak als ongezellig beoordeeld. Bram (94a/b) associeert tripmiddelen meer met Italiaanse krakers dan met de levensstijl die hij er met zijn vrienden op nahoudt. Drie keer heeft hij samen met vrienden een aardige paddotrip gehad. Dat is wel genoeg, want je zit tijdens het trippen urenlang in een emotionele en visuele achtbaan.

4.7.1 paddo's

In een derde van de netwerken worden (vaak minder dan 10%) paddo's gebruikt, thuis en op openluchtfestivals. Maar hooguit een paar keer per jaar. De daling van het paddogebruik schrijven panelleden toe aan een afnemend aanbod als gevolg van het paddoverbod in 2008. Verschillende internetsites bieden paddokweeksets aan. Paddo's, en nu wat vaker ook truffels, worden voor plezier of spirituele verdieping genomen. Gebruikers reageren positief. Joyce (108a): "Truffels geven een extra dimensie aan je leven. Je ziet verschillende lagen van werkelijkheid en voelt je één met alles om je heen. Een dergelijke ervaring kan daarom erg verrijkend zijn."

4.7.2 lsd

LSD blijft een marginaal middel dat slechts in kleine groepjes binnen een derde van de panelnetwerken wel eens gebruikt wordt. De belangstelling is lauw omdat de reputatie van LSD vaak afschrikt. Vooral de psychedelische partyscene en psychonauten hebben ervaring. In deze tripcultus is er meer kennis beschikbaar dan in andere stapnetwerken. Net als bij de andere tripmiddelen wordt LSD voor

feesten, spirituele doeleinden en therapeutisch gebruik aangewend. Door de energie en meer intense muziekbeleving wordt er op bepaalde feesten veel gedanst op LSD. Een (geringe) kans op een psychose, maakt dat er risico's verbonden zijn aan het gebruik.³⁵ Een reden waarom er vooral in groepsverband wordt getript. Uit ervaring weten trippers een goede modus te vinden tussen de juiste setting en dosering.

4.7.3 overige psychedelica

Naast varianten als 5-meo-DIPT, 5-meo-DMT en 5-meo-AMT is de rookbare **nn-DMT** het meest bekend. DMT wordt (in kleine kring) weer wat vaker aangeboden. Chanka, dat een oplossing van DMT in salieblaadjes is, kan in een shaggie worden gerookt en geeft een intense roes. Er wordt in psychonautische kringen nieuwe kennis uitgewisseld om zelf DMT te maken.

In enkele netwerken worden ervaringen met **ayahuasca** uitgewisseld. Ayahuasca wordt op verschillende rituele wijzen in besloten groepen genomen, soms onder begeleiding van een ingevlogen sjamaan. **Mescaline**, eveneens tot de psychedelische exotica behorend, wordt vanwege de milde en kleurrijke trip nogal eens vergeleken met 2-CB. Volgens tripfans is het van goede kwaliteit en een ideaal middel voor mensen die bang zijn voor LSD, maar wel een keer willen trippen.

4.8 overige middelen

Viagra (Sildenafil) wordt in de helft van de panelnetwerken gebruikt en is vooral populair in promiscue hetero- en homonetwerken. Viagra wordt ook aangewend om het gedoofde libido (o.a. na gebruik van alcohol of stimulantia) te verhogen. De dosering varieert meestal tussen een halve en een hele pil. Er zijn ook sachets (Kamagra) met vruchtensmaken in omloop. Ciales (Tadalafil) is beperkt in omloop. Ervaringsdeskundigen beweren dat je van Ciales sneller een erectie krijgt dan van Viagra en dat het ook meer een 'geilmaker' is. Ciales wordt meegenomen uit India en Thailand.

Poppers circuleren in een derde van alle netwerken en gedijen eveneens goed in het promiscue uitgaanscircuit. Poppers worden incidenteel genomen voor de kick of ter opwekking van een korte (seksuele) euforie. In één netwerk is **chloor-ethyl** in omloop, een soort superpopper. De werking is langer en heviger. Net als bij poppers wordt een beetje uit de fles op een doekje gedept en vervolgens via de neus geïnhaleerd. Het middel (ook populair in de Duitse gayscene) wordt als spray gebruikt in de kaakchirurgie en in tandartspraktijken.

Slaapmiddelen worden in een kwart van de netwerken genomen.

³⁵ Van Amsterdam et al. (2009).

4.9 combigebruik

Problemen met drugs worden zelden aan één specifiek middel toegeschreven. De combinatie van GHB met alcohol is weliswaar berucht, maar wordt niet zelden toegepast. Panelleden horen nog wel eens dat je gerust wat drankjes op mag hebben als je overstapt op GHB. De incidenten waarmee portiers worden geconfronteerd, zijn grotendeels aan alcohol gerelateerd en minder aan drugs.

“Problemen met drank komen het meest voor. Dat is bijna standaard. We maken ze wakker en begeleiden ze naar buiten. Er zijn per avond ongeveer vijf mensen die eruit gezet worden omdat ze te bezopen zijn. De bar schenkt wel aan bezopen mensen, maar wij zeggen op een gegeven moment wel tegen de bar ‘hij mag niet meer’. Maar het is moeilijk te controleren. Veel mensen gaan te ver met alcohol. We hebben mensen gehad die de wc helemaal volgescheten en gekotst hebben. Het zat overal op de muur. We hebben elke avond wel kotsers. Als ze te dronken zijn, dan komen ze niet binnen. Ook bij schoolfeesten hebben we dit soort problemen. Jongeren hebben dan de neiging om het drankgebruik te overdrijven. Het blazen werkt daarbij ook niet echt. Er wordt ook veel geknokt.”

In bijna alle panelnetwerken uit het uitgaansleven wordt ecstasy en cocaïne genomen. Bij amfetamine en narcosemiddelen zijn er minder netwerken en dat geldt al helemaal voor psychedelica en andere exotische middelen. Leeftijd, etniciteit, lifestyle en muziekkeuze zijn belangrijke variabelen die de keuze voor middelen beïnvloeden. We weten ook dat het dance segment veel vertrouwder is met stimulantia en narcosemiddelen dan urban. In veel dance netwerken worden drugs met alcohol gecombineerd en in enkele netwerken wordt praktisch alles gemixt met elkaar. Daarnaast zijn er ook momenten dat er makkelijker en meer wordt gemixt. Zo had de groep van Jamie (113a) tijdens het slenteren door de stad op Koninginnedag MDMA, coke, pillen, ketamine, speed en GHB op zak. Lachgasballonnen werden onderweg gekocht.

Op grond van hun middelengebruik en gebruiksfrequentie zijn ruwweg drie groepen te onderscheiden: *Blowers* en *drinkers* combineren het minst. *Peppers* combineren alcohol en cannabis vooral met stimulantia en *mixers* combineren – al naar gelang de uitgaansniche – met alle middelen.

(1) drinkers en blowers

Deze groep heeft voornamelijk ervaring met alcohol en cannabis en (bijna) niet met stimulantia, narcosemiddelen of psychedelica. Deze categorie stappers bevindt zich vooral in het urban segment. De sociale controle is groot. Stoned zijn van hardere drugs dan cannabis heeft weinig of geen status. Materieel en soci-

aal kapitaal des te meer. Vaak zijn het jonge allochtone stappers (20-24 jaar). Daarbinnen zitten groepjes die wel meer ontvankelijk zijn om te experimenteren en soms (tijdelijk) switchen naar andere niches waar meer *peppers* zitten. Daarmee is overigens nog niet meteen gezegd dat ze ook automatisch andere drugs gaan gebruiken, maar de kans hierop is groter. Verandering van muzieksmaak, vriendenkring, opleiding, et cetera kunnen aanleiding zijn om te gaan gebruiken. Er bestaat een lichte voorkeur voor ecstasy.

(2) *peppers*

Deze groep gebruikt naast alcohol en cannabis vooral stimulantia (75%-100% van de mensen in het panel) maar (bijna) geen narcosemiddelen en psychedelica (<10%). De voorkeur voor cocaïne, ecstasy of amfetamine loopt vaak synchroon met de fase in de gebruikscarrière. Deze bepaalt deels welke stimulant een primaire dan wel secundaire rol speelt. Het gebruik van louter één stimulant komt weinig voor in netwerken. Gregory (112a) legt uit waarom. "Als we een lang feest hebben, dan gaan we eerst aan de pep en daarna aan de MDMA. Bij pep komt geen piek. Als de piek van MDMA komt dan moet het later op de avond zijn. Dat is lekkerder." De *peppers* behoren grotendeels tot het dance segment (clubs en party's) en bezoeken ook vaak cafés en feesten. Het gebruikspatroon sluit vaak aan bij groepsactiviteiten.

(3) *mixers*

De switch naar de *mixers* vindt meestal plaats vanaf 25 jaar en wordt grotendeels beïnvloed door een verandering van voorkeur voor een bepaalde muziekstijl binnen het dance genre en/of leefstijl (van student naar werkend).

Deze groep gebruikt naast alcohol, cannabis en stimulantia ook narcosemiddelen en/of psychedelica (>10%). De *mixer* is een overkoepelende term voor diverse subculturen in het uitgaansleven: creatieven, psychonauten, sensualisten en alternatieven. Stimulantia, narcosemiddelen en trippers verhogen het plezier en/of accentueren de subcultuur. Saskia (95a): "Uppers en downers combinaties geven een goede flow van energie én een intenser spacegevoel." Ecstasy (en alcohol) wordt in veel combinaties gebruikt met meer specifieke middelen. Bij de sensualisten zijn dat onder andere GHB en Viagra; bij de alternatieven ketamine, amfetamine en GHB; bij de psychonauten LSD; en bij de creatieven cocaïne.

Ofschoon sommigen favoriete combinaties hebben, wordt er ook impulsief gecombineerd. Hoe meer middelen, hoe onvoorspelbaarder de roes. In sommige kringen wordt vooral gewaarschuwd voor de 'kotscombi' alcohol en ketamine.

5 buurt- en probleemjongeren

Amsterdamse buurtjongeren maken deel uit van de straatcultuur in de stad. Wat houdt deze jongeren bezig? Wat zijn de trends onder deze jongeren? En hoe staat het met hun druggebruik? Deze vragen komen zowel aan bod bij de Amsterdamse buurtjongeren als bij dak- en thuisloze jongeren.

5.1 buurtjongeren

Op basis van observaties en ervaringen van de straathoekwerkers Erik (20a), Cartier (103a) en Fared (83a) worden de ontwikkelingen bij groepen buurtjongeren geschetst. Erik heeft zicht op meerdere groepen in Amsterdam Oost met een diverse etnische achtergrond. Cartier (103a) is thans werkzaam in de 'blankenstrook' (Amsterdam Noord) die de buurten Floradorp, Blauwe Zand en Purmerplein behelst. Fared (83a) heeft kijk op twee groepen Marokkaanse jongens in Amsterdam Oost. De panelleden hebben samen contact met ongeveer 250 jongeren (15-24 jaar; gemiddeld 19 jaar). De groepen bestaan, met uitzondering van Noord, bijna uitsluitend uit jongens. Fared (83a) verklaart de afwezigheid van meisjes als volgt: "Meiden zitten braaf op school. Als ze in de problemen komen, blijven ze niet in de buurt". De jongeren vormen een groot netwerk doordat ze elkaar vrijwel dagelijks ontmoeten op straathoeken, pleinen, het buurthuis of in het park. Sommige groepen zijn hecht, terwijl anderen lossier zijn en voortdurend van samenstelling veranderen.

onderwijs, werk en toekomstperspectief

Ongeveer de helft van de jongeren gaat naar school en volgt een vmbo- of mbo-opleiding. Studenten in het hoger onderwijs zijn schaars. Een derde (jongeren uit Noord beduidend meer) werkt full-time. Voor veel banen in de detailhandel en de bouw is geen langdurige scholing vereist. Het toekomstperspectief verschilt nogal. In Noord hebben de meesten een dagbesteding. Buiten werk- of schooluren zorgen groepjes voor enige overlast in de buurt, maar volgens Cartier (103a) hoort dit meer in de categorie 'kattekwaad'. De problematiek is groter bij Marokkaanse jongens in Oost. Een derde van hen heeft geen enkele dagbesteding. De groep die wel onderwijs volgt, komt vaak te laat of haakt op termijn af, met het risico van school gestuurd te worden.

Vaak is er sprake van een verstoorde ouder-kind relatie. Fared (83a): "De ouders hebben geen invloed meer omdat de jongeren niet luisteren." Sommige ouders zijn zelfs bang voor hun kinderen die ze betitelen als 'de verloren generatie'. De ouders trekken hun handen af van de problemen. Voor de hulpverlening is het lastig om deze groep te bereiken. Slechts een kleine groep start een werktraject of begint weer met een opleiding. Maar omdat het hen aan een duidelijke struc-

tuur ontbreekt, verwacht Fared (83a) dat een deel door motivatiegebrek alsnog afhaakt. Een werktraject kost immers veel tijd en levert weinig geld op. Zelfs een krantenwijk verdient meer, laat staan dealen van drugs of andere illegale activiteiten. Hierdoor besluiten veel jongens een dergelijk werktraject vroegtijdig te verlaten of er helemaal niet aan te beginnen. Erik (20a) ziet eenzelfde patroon bij Surinaamse jongens in Oost. Doordat zij veel geld verdienen met drugsdeals neemt hun interesse in school af. Bondig stelt Erik (20a): "Succes op straat leidt tot verlies op school". Maar van de risico's zijn de jongens zich nauwelijks bewust. Ze leven met de dag en zien wel wat er op hun pad komt.

vrijtijdsbesteding

De meeste buurtjongeren wonen thuis, maar brengen hun vrije tijd praktisch altijd buitenshuis door. Buurtjongeren die werken of naar school gaan, hangen in de avonduren rond op straat of treffen elkaar in buurthuizen. Degenen zonder agenda zwerven door de buurt, plegen criminaliteit, dealen drugs of vervallen tot straatroof. Sporten in verenigingsverband komt sporadisch voor. De sportschool is aantrekkelijker.

De wereld van buurtjongeren blijft grotendeels beperkt tot de eigen woonbuurt. Slechts een minderheid trekt naar de stad. Cartier (103a): "Ze hebben niets met het centrum. Ze zeggen altijd 'Noord is gestoord'." De hechtheid van de groepen varieert. Sommige jongens zien elkaar de hele dag. Andere groepen zijn vaak gelegenheidsformaties.

Muziek en kleding spelen vaak een dominante rol omdat het invloed op je status heeft. Niet vreemd dat daarom veel geld aan merkkleding wordt besteed. Muziek luisteren tijdens het rondhangen is cool en een deel vindt ook internet leuk. Vooral videoclip op YouTube. Hiphop is populair bij Surinamers en Marokkanen; trance en hardcore bij de Nederlanders, evenals smartlappen. Sommige Marokkaanse jongens luisteren naar Arabische muziek.

Op gadgetgebied scoren de Blackberry en iPhone hoge ogen, ten koste van de mp3-speler. Door te pingen stuur je razendsnel en onbeperkt berichten (in de vorm van tekst, beeld of spraak) naar vrienden. Tientallen jongeren ondervinden volgens de professionals problemen met hun telefoonabonnement. De schuld loopt in sommige gevallen op tot wel 2.500 euro.

criminaliteit en problemen in de buurt

De problematiek verschilt per groep en per buurt. Erik (20a) ziet in Oost enkele volhardende groepen die moeilijk bereikbaar zijn voor de hulpverlening. Ze verheerlijken het criminele leven en genieten aanzien bij hun leeftijdsgenoten door te showen met luxe spullen die ze verkregen hebben met drugshandel en crimi-

naliteit. Tussen verschillende groepjes bestaan dwarsverbanden. Wanneer zich een mogelijkheid voordoet om samen geld te verdienen, trekken zij een poosje met elkaar op. Volgens Erik (20a) schort het in de begeleiding van deze groepen aan continuïteit bij zowel de politie als de hulpverlening. Een doorsnee politieteam dat zich richt op het bestrijden van de overlast en criminaliteit is na vijf jaar vaak volledig vervangen. Erik (20a) hekelt ook het gebrek aan een langetermijnvisie en de haast obsessieve focus op statistieken. Ook Fared (83a) kent een tiental jongens die in aanraking is geweest met de politie. Wat gaat er met hen gebeuren wanneer er nog meer bezuinigd wordt op het jeugdwerk?

De groep in Noord is minder crimineel geïnvolveerd, maar veroorzaakt wel overlast in de buurt. Vooral in het weekend, tot soms diep in de nacht, is het lawaaierig of zijn er ruzies met buurtbewoners. Dingen in brand steken is ook kicken. Soms loopt het uit de hand als het vuur dreigt over te slaan naar een woonhuis.

Erik (20a) ziet verschillen tussen etnische groepen bij overlastgevend straatgedrag. Vergeleken met Nederlanders gaan Marokkanen langer door, voordat ze pas tegen hun dertigste beseffen dat ze echt een ander leven willen.

seksuele codes en mores

Meiden en jonge vrouwen worden doorgaans met weinig respect bejegend. In het straatdomein van de buurt heersen de masculiene waarden van jongensgroepen. Meisjes die iets doen wat jongens niet zint worden al snel uitgefoeterd voor 'slet' of 'kankerhoer'. Paradoxaal genoeg proberen jongens tegelijkertijd in de gunst van meisjes te komen. Fared (83a) ziet ook dat jongens, op zoek naar een relatie, niet willen dat hun zus, die soms zelfs ouder is, op vrijerspad gaat. Ze voelen zich verantwoordelijk en willen niet dat ze als 'makkelijk meisje' in de buurt te boek komt te staan. Erik (20a) hoort dat jongens verschillende type vrouwen benoemen. 'Mijn vrouwtje' betekent liefkozend 'mijn vriendinnetje'. 'Tanga' is een meisje voor erbij en 'banga' is een ongebonden meisje met een seksreputatie onder jongens. Homoseksualiteit blijft taboe. Moslimjongens in straatgroepen hebben weinig compassie voor homo's en gebruiken het woord maar al te vaak als scheldwoord.

positief en negatief over Amsterdam

Ondanks hun kritiek op straatcoaches, buurtregisseurs en de politiek in het algemeen, houden de jongeren van hun buurt én van Amsterdam, hoewel ze de stad nauwelijks kennen. Vooral bij Marokkanen groeit het gevoel van uitsluiting, nog aangewakkerd door het hardere politieke klimaat en de opkomst van de PVV. Ze hekelen het 'wij' en 'zij' in de maatschappij en voelen zich minder senang hierover. Door deze gevoelde druk ziet Fared (83a) dat jongens zich weer sterker

gaan richten op hun Marokkaanse identiteit. De Nederlandse jongeren in Noord staan juist dicht bij het gedachtegoed van Wilders.

uitgaan

Buurtjongeren voelen zich weinig aangetrokken tot het centrum. Zelfs als ze willen gaan stappen, kiezen de meesten voor hun eigen 'veilige' omgeving in de buurt. Toch zijn er groepjes die soms naar Paradiso, Escape en Club Air gaan. In Noord wordt vaak voorverzameld in een buurthuis. Jongeren nemen hun alcohol mee, maar mogen er niet mee naar binnen. Na sluitingstijd stropen ze Oost af of blijven tot diep in de nacht rondhangen in de buurt. Soms gaan er groepjes naar Jantje's Verjaardag en het Cool Down Café op het Rembrandtplein. Ze hebben ook de discobus ontdekt die zelfs tot aan de Hemkade in Zaandam komt. Voor vijf euro mag je meerijden en het is zelfs toegestaan om alcohol te drinken.

alcohol

Drank staat na cannabis in alle netwerken van buurtjongeren op de tweede plaats. Het alcoholgebruik verschilt echter nogal per groep. Bij de jongeren in Noord is alcohol soms de aanstichter als het uit de hand loopt. De drankconsumptie stijgt vanaf donderdag. "Dan gaat echt de rem eraf", aldus Cartier (103a) die het alcoholgebruik in de buurt zorgwekkend vindt. "Lam zijn is onderdeel van de cultuur. Onder het mom van een 'lekker drankje' gaat er snel een fles wodka doorheen." Fared (83a) daarentegen ziet het alcoholgebruik bij Marokkaanse buurtjongeren juist afnemen. Als er al gedronken wordt, dan blijft het bij hooguit één a twee biertjes. Een klein groepje in het Oosterpark drinkt beduidend meer. Fared (83a) geeft een culturele verklaring voor het feit dat alcohol onder Marokkaanse buurtjongeren niet populair is. "Ze leren tijdens hun opvoeding dat alcohol niet goed is en hebben er daarom geen ervaring mee." En ondanks dat ze dingen doen op straat waar de ouders geen weet van hebben, zijn ze als de dood dat ze door de ouders bij thuiskomst betrappt worden op stiekem drinken." Erik (20a) ziet vooral alcoholgebruik bij opgeschoten moslimjeugd. Zij trekken zich veel minder aan van de ouderlijke regels. De jeugd in Noord drinkt vooral mixdrankjes, bier en baco's.

cannabis

Cannabis staat bij buurtjongeren met stip op nummer 1. Driekwart consumeert cannabis en een meerderheid rookt dagelijks. Alleen het aantal joints per dag verschilt, van één oplopend tot zes. De grootste groep rookt twee á drie joints. Cannabis is onlosmakelijk verbonden met de straatsubcultuur. Een blowtje roken is dagelijkse routine. Het ontspant, geldt als sociaal en versterkt de groepsbinding. "Het roken van een joint wordt soms gezien als het delen van de vredespijp", aldus Cartier (103a). Maar de professionals uiten ook hun zorgen, omdat de blow-

problematiek taai is. Het effect van stoned zijn kan desastreus uitpakken bij jongens die niet weten wat ze willen met hun leven. Maatschappelijke verplichtingen worden verzaakt en opleidingen niet afgemaakt. Of blowen altijd de oorzaak hiervan is, laten we hier in het midden. Maar feit is wel dat Erik (20a) bij het zien van rode ogen al weet dat de formulieren waar hij om gevraagd heeft, nog niet geregeld zijn. Uit ervaring weet hij ook dat uitstel maar al te vaak verzandt in vergeten. Fared (83a) relateert het blowen aan problemen op school: "Ze gebruiken elke dag en worden er ook een beetje agressief van. Ruzie op school is geen uitzondering." Maar veel blowers maken zich weinig druk over alle opwindend van de professionals. Alle voorlichting ten spijt. Maar nu opeens enkele Marokkaanse jongens in de buurt symptomen van schizofrenie vertonen, beginnen sommigen zich toch wel zorgen te maken. Erik (20a) is het meest bezorgd over een groepje van 14- en 15-jarige blowers, die als tegenprestatie voor hun loyaliteit door oudere jongens cannabis krijgen toegestopt.

ecstasy en cocaïne

Hard- en softdrugs zijn in de perceptie van veel jongeren heel verschillende werelden. Cannabis wordt geaccepteerd, maar over harddrugs wordt vaak met afkeuring gesproken, vooral door moslimjongens. Cartier (103a) weet dat een buurtgroepje ongeveer één keer per maand op feesten wel eens ecstasy, speed en coke neemt. Fared (83a) kent drie jonge crackgebruikers. Het contact is sterk verwaterd omdat ze steeds meer tijd doorbrachten met andere verslaafden en zich gingen isoleren van de andere jongeren. Eén jongen is inmiddels overleden toen hij vluchtend voor de politie na een beroving de gracht insprong en verdronk. Voor de andere buurtjongeren zijn dergelijke gebeurtenissen hét bewijs dat je nooit met coke of 'andere troep' moet beginnen. Want terwijl het gebruik van softdrugs volgens hen het groepsgevoel versterkt, vinden ze dat harddrugs het omgekeerde effect hebben.

5.2 probleemjongeren

Lefty (104a), straathoekwerker, schetst de leefwereld van dak- en thuisloze jongeren in de Amsterdamse binnenstad. Yah (82b) werkt in de crisisopvang voor de dak- en thuisloze jongeren. Samen hebben ze zicht op een groep van 30-40 jongeren, waarvan de helft meisjes. De helft is Marokkaans en de andere helft etnisch divers. De gemiddelde leeftijd is 20 jaar.

dak en thuisloze jongeren: werk, school en dagbesteding:

Het leven van dak- en thuisloze jongeren is niet vergelijkbaar met dat van de buurtjongeren, laat staan met een doorsnee Amsterdamse jongere van 20 jaar. Veel van deze jongeren komen uit problematische gezinnen en/of hebben een

tehuisverleden. Door een chaotische jeugd en gebrekkige opvoeding hebben ze moeite met de verplichtingen op school en/of werk. Sommige jongeren hebben ervaring in de (jongens)prostitutie of ondervinden problemen met hun druggebruik. Yah (82b) en Lefty (104a) proberen deze groep wat meer structuur te bieden. De meesten gaan via de hulpverlening door naar een werktraject van de Dienst Werken en Inkomen (DWI). Deze trajecten bieden een vaste dagbesteding en bestaan uit stages, waar ze een vak (o.a. beveiliging, groenvoorziening) leren. De jongeren in de crisisopvang van Yah (82b) dienen zich te houden aan een vast schema. Het gebouw is tot 16:00 gesloten. Tot die tijd moeten ze zichzelf zien te bedruipen. Daarna zijn ze weer welkom en wordt er om 18:00 gegeten. Wie er daarna nog uit wil moet uiterlijk om 23:30 terug zijn.

Rondhangen met elkaar beslaat een groot deel van de vrije tijd. Andere activiteiten zijn internetten, blowen of sporten. De dak- en thuisloze jongeren zijn voor onderdak het meest afhankelijk van vrienden. Hoewel ze ook aanspraak kunnen maken op een noodbed in de nachtopvang, vindt een deel dit te confronterend.

cultuur en gedrag

De levensstijl van dak- en thuisloze jongeren verschilt echter niet zo veel met die van de buurtjongeren. Uiterlijk vertoon beïnvloedt de groepsdynamiek. Ze hebben een voorkeur voor dure merkkleding. De nieuwste trend is sieraden; vooral dure horloges, want die geven écht status. Hoe duurder, hoe beter. Hoe ze aan deze luxe komen, terwijl ze geen cent te besteden hebben, laat zich volgens Yah (82b) dan ook raden. Sommigen hebben zelfs nog duizenden euro's schuld. Grote kostenpost is de aanschaf van nieuwe telefoons in combinatie met dure telefoonabonnementen. Hun muzikale smaak is veelzijdig van R&B tot house, dat populairder wordt bij allochtonen.

Sommige probleemjongeren hebben een relatie, maar de meesten scharrelen vooral rond. In de opvang wordt soms flink geflirt. Qua seksuele mores doen dak- en thuisloze jongeren vaak minder bekrompen over homoseksualiteit. Sommige jongens en meiden zijn homo en lesbo en schamen zich daar niet voor. De groep doet hier volgens Yah (82b) relaxt over omdat de alledaagse strubbelingen hen verbindt en de saamhorigheid vergroot.

druggebruik

Druggebruik dient vooral ter ontspanning. Alles even loslaten en niet meer hoeven denken aan verplichtingen en problemen. Het cannabisgebruik komt overeen met dat van de buurtjongeren. Een grote groep blowt dagelijks, vooral in de avonduren en het liefst wiet. De mixdrankjes worden vooral tijdens het stappen genuttigd.

Het gebruik van andere middelen wijkt af van dat van de meeste buurtjongeren. Ongeveer de helft gebruikt wel eens cocaïne en ecstasy, vaak in combinatie met alcohol. Yah (82b) vangt op dat een viertal Surinaamse jongens ervaring met basecoke en heroïne hebben, maar daar op één na weer van zijn afgekickt. Anderen experimenteren met 2-CB. GHB wordt door een groepje Marokkaanse meiden wel eens tijdens het uitgaan gebruikt.

6 conclusies en trends

We vatten de belangrijkste bevindingen van de panelstudie nog eens samen en bespreken trends die hieruit naar voren komen.

6.1 trends op de uitgaansmarkt

Het Amsterdamse uitgaansleven biedt een grote variatie van muziekstijlen op kleine en grote staplocaties. Daarbinnen bevindt zich een palet van 'witte' en 'zwarte' trendsettende stapculturen die de chique, alternatieve en meer undergroundachtige feestniches representeren. Hoewel er het hele jaar door in de stad van alles te doen is en voor elk wat wils, springt er volgens de panelleden momenteel niet echt iets uit. Ondanks de economische crisis, die veel clubexploitanten en investeerders tot enige voorzichtigheid maant, is er in het reguliere circuit toch een grote club geopend in het centrum. Na een dramatisch verlopen jaar voor de homoscene is er weer sprake van een heropleving. Panelleden repen vaker over de groeiende invloed van technologische communicatie op de dansvloer. Muziek is in belangrijke mate nog steeds richtinggevend in het uitgaansleven, maar de danscultuur lijkt steeds meer gefragmenteerd. De betekenis van een club als sociale ontmoetingsplek verandert. Dansen is voor menig stapper zeker niet meer de hoofdactiviteit. Althans, zo oogt het vaak met al die oplichtende schermen van iPhones, Blackberries en Androids op de dansvloer. Daarnaast leidt de groeiende invloed van de sociale media tot talloze spontane feestinitiatieven. Veel (nieuwe) feestorganisaties vertegenwoordigen een grote feestachterban die in korte tijd kan worden gemobiliseerd. De drang om nieuwe locaties buiten het geordende circuit te ontdekken is groot. In het verlengde hiervan worden ook de parkraves langzaamaan ontdekt. Een steeds grotere groep stappers waaiert in het weekend ergens in een park uit, voor, na of juist in plaats van de gang naar de club. De parkfeesten zijn succesvol omdat ze een semi-illegaal en spontaan karakter hebben. Er wordt geen entreegeld gevraagd en portiers en vaste feesttijden ontbreken. Roken en blowen worden nog niet ontmoedigd en met een aggregaat kan op vrij eenvoudige wijze muziek ten gehore

worden gebracht. De gemeente lijkt het 'nieuwe' fenomeen vooralsnog door de vingers te zien.

6.2 trends op de alcohol- en drugsmarkt

Het **alcohol**aanbod in het uitgaansleven blijft stabiel. Hoewel het allang niet meer om wijn en bier alleen draait, is 'duur drinken' uit. Het 'crisisgevoel' en de hoge prijzen zouden hier debet aan zijn. Stappers in het dance circuit drinken meer alcohol dan urban liefhebbers, van wie een grotere groep weinig of geen alcohol drinkt. Het is al een poos rustig aan het promotiefront. Panelleden noemen niet en masse een nieuwe drinkhype in het uitgaansleven.

De gemoederen zijn na het invoeren van het **rookverbod** inmiddels wat bedaard. Over de hele linie wordt minder stiekem gerookt. De meeste clubs hanteren een blijvend streng rookbeleid. Op sommige feesten worden de teugels echter wat gevierd omdat het publiek massaal de regels overtreedt. Naarmate de tijd verstrijkt in de nacht wordt de rookregel vaker overtreden. **Blowen** in clubs komt, mede door de rookwet, steeds minder vaak voor. Met uitzondering van de specifieke 'blowcultuurtjes' in het urban milieu, zeggen panelleden opvallend minder blowers te zien. In alle netwerken wordt weliswaar nog cannabis gerookt, maar er is duidelijk sprake van een al jaren dalende gebruikstrend. Zelfs in kringen met stevig druggebruik is cannabis als sociale ontspanner meer passé. In vrienden-netwerken lijkt steeds meer sprake te zijn van échte blowers en niet-blowers.

Het gebruik van **cocaïne**, vergeleken met ecstasy, is minder strikt gebonden aan tijdstip en setting. Omdat in het uitgaanslandschap alternatieve leefstijlen en dito muziekvoorkeuren in de afgelopen jaren aan invloed hebben gewonnen, lijkt cocaïne in deze settings minder in trek. Het middel is in het nachtleven en in de privé sfeer zeker nog populair, maar een groeiende groep gebruikers zegt wars te zijn voor het ooit zo hippe en succesvolle imago van cocaïne. Tekenend voor de huidige mentaliteit bij de hoogopgeleide fanatieke jonge stappers is dat ze speed een veel effectiever feestmiddel vinden dan cocaïne. **Ecstasy** vertoont na een onrustige periode op de drugsmarkt (2008-2009) weer een lichte stijging. De verkrijgbaarheid en het vertrouwen in 'goede' pillen zijn over de hele linie toegenomen. Alsof de huidige lichte gebruikers na de (korte) dip weer ontdekt heeft dat geen enkel ander middel of substituut kan tornen aan het unieke ecstasygevoel. De belangstelling in het urban milieu voor ecstasy blijft laag, met uitzondering van de pioniers die soms met het middel experimenteren op dance feesten, maar de afgelopen jaren weinig navolging hebben gekregen.

Als gevolg van een tijdelijke marktdip van ecstasy, wisten **2-CB** en het nieuwe **mephedrone** in korte tijd enige furore te maken bij groepjes nieuwsgierige gebruikers. Nu de ecstasymarkt weer aantrekt is de belangstelling voor 2-CB gestabili-

seerd. De belangstelling voor mephedrone, dat in sommigen kringen als (tijdelijk) alternatief voor ecstasy werd gezien, is verflauwd. Ondanks de positieve verhalen, lijken de negatieve ervaringen (o.a. hartkloppingen, nerveus gedrag, hoofdpijn, stijve kaken) steeds meer de overhand te krijgen. Gebruikers zijn teleurgesteld dat bij mephedrone het speciale rushgevoel van ecstasy ontbreekt.

Hoewel de Amsterdamse **amfetaminemarkt** klein is vergeleken met cocaïne en ecstasy, is er vooral bij jonge hoogopgeleide fanatieke feestneuzen sprake van een zekere rehabilitatie van het middel. Ofschoon het product minder makkelijk via bezorgers of thuisdealers is te krijgen, wordt er in sommige uitgaansnetwerken veel gedeeld en/of voor een habbekrats doorverkocht. De nieuwe populariteit van amfetamine wordt onder andere verklaard door de groei van het alternatieve feestsegment, dat pep als een 'protestmiddel' (ter profilering van de eigen subcultuur) omarmt. **Methamfetamine** blijft marginaal en beperkt tot kleine niches waarbinnen de verkrijgbaarheid soms lastig is.

Denarosemiddelen (GHB, ketamine en lachgas) mogen zich bij de jonge feestaanwas sinds enige jaren weer in een nieuwe populariteit verheugen. Vooral het gebruik van **GHB** lijkt verder toe te nemen; in privésettings (afterfeesten) op ad hoc feesten en ook vaker in bepaalde clubs. De aanschaf en productie verlopen vaak via vriendennetwerken. In sommige scenes is GHB het meest favoriete middel. De gebruiksrisico's worden vaak voor lief genomen omdat ze niet op zouden wegen tegen de talrijke prettige roeseffecten (o.a. ontspanning, erotisch, sociaal contact, dempend). Dit neemt overigens niet weg dat er in gebruikersnetwerken soms stevige discussies worden gevoerd over de schadelijkheid van overdoseringen en het herhaalde kickgedrag van gebruikers. Feestorganisaties roepen hun achterban met klem op 'Gerard' (GHB) niet mee te nemen. Het (psychedelische) narosemiddel **ketamine** volgt op enige afstand. Het gebruik blijft voornamelijk beperkt tot het alternatieve uitgaanssegment, maar boezemt ook vrees in vanwege de onvoorspelbaarheid van de roes. De verkrijgbaarheid is onregelmatig. Het gebruik van **lachgas** komt weer in de buurt van de eerste piek in 1997. Maar in plaats van grote gascilinders op feesten, zeulen groepjes lachgasgebruikers met hun eigen slagroomspruit en een tas vol patronen. Het gebruik vindt plaats in privésettings en op ad hoc feesten.

Psychedelica als LSD, paddo's, truffels, DMT en ayahuasca spelen een marginale rol in het uitgaansleven. **Viagra** en **poppers** zijn vooral populair in promiscue hetero- en homonetwerken.

Combigebruik komt in alle netwerken voor, maar meer frequent en gevarieerd in de dance scene. Ofschoon er favoriete combinaties zijn, wordt er ook veel impulsief gecombineerd.

buurt- en probleemjongeren

Nederlandse en Surinaamse jongeren drinken meer en frequenter **alcohol** dan islamitische jongeren. Een ruime meerderheid van de buurtjongeren in panelnetwerken heeft ervaring met **cannabis**; een grote groep rookt dagelijks. Ondanks het ontspannende effect, zien professionals (bij een minderheid) ook problematisch gebruik als vlucht voor of neutralisering van persoonlijke problemen. Voor zover **ecstasy** en **cocaïne** worden gebruikt, is dat voornamelijk door 'witte' buurtjongens op feesten.

De groep **probleemjongeren** (vooral dak- en thuisloos) is etnisch gemêleerd. Alcohol en cannabis zijn populair, maar er is ook ervaring met cocaïne, ecstasy en GHB.

III

CAFÉBEZOEKERS

1	het onderzoek	92
1.1	representativiteit.....	94
1.2	de cafébezoekers.....	95
1.3	geestelijke gezondheid.....	98
2	middelengebruik	101
2.1	tabak	101
2.1.1	tabak per subgroep.....	102
2.1.2	rookverbod.....	102
2.2	alcohol	103
2.2.1	alcohol per subgroep.....	104
2.2.2	riskant en problematisch alcoholgebruik.....	104
2.3	cannabis	108
2.3.1	cannabis per subgroep.....	109
2.4	ecstasy	110
2.4.1	mdma-poeder en 2-cb.....	110
2.4.2	ecstasy en ecstasy-achtigen per subgroep.....	111
2.5	cocaïne	111
2.5.1	cocaïne per subgroep.....	112
2.6	amfetamine	113
2.6.1	methamfetamine, ritalin en mephedrone.....	113
2.6.2	amfetamine en amfetamine-achtigen per subgroep.....	115
2.7	ghb	115
2.7.1	ghb per subgroep.....	116
2.8	combigebruik met alcohol	116
2.8.1	combigebruik per subgroep.....	117
2.11	ketamine en lachgas	117
2.11.1	ketamine en lachgas per subgroep.....	117
2.12	paddo's en lsd	118
2.12.1	paddo's en lsd per subgroep.....	118
2.13	heroïne en crack	118
2.14	poppers en viagra	118
2.14.1	poppers en viagra per subgroep.....	119
2.15	overige middelen	119

3	uitgaan.....	119
3.1	uitgaan in het algemeen.....	120
3.1.1	onveilig uitgaan.....	120
3.2	gebruik voor en tijdens het uitgaan.....	121
3.2.1	tabak.....	121
3.2.2	alcohol.....	121
3.2.3	niet-alcoholische dranken.....	122
3.2.4	overige middelen.....	122
3.2.5	gebruikerstypen.....	122
3.3	na het uitgaan.....	124
3.3.1	rijden onder invloed.....	124
4	trends.....	125
4.1	trends in publiek.....	125
4.2	trends in uitgaan.....	126
4.3	trends in middelengebruik.....	127
4.3.1	tabak.....	128
4.3.2	alcohol.....	129
4.3.3	cannabis.....	130
4.3.4	ecstasy.....	131
4.3.5	cocaïne.....	132
4.3.6	amfetamine.....	133
4.3.7	narcosemiddelen.....	134
4.3.8	psychedelica.....	135
4.3.9	'straatdrugs'.....	135
4.3.10	poppers en viagra.....	136
4.3.11	overige middelen.....	136
4.4	trends in de markt.....	137
4.4.1	prijs.....	138
5	samenvatting en conclusies.....	139
5.1	het onderzoek.....	139
5.2	middelengebruik.....	139
5.3	uitgaan.....	141
5.4	trends in gebruik en markt.....	142
5.5	conclusie.....	143

De panelstudie richt zich voornamelijk op trendsetters in het uitgaansleven van Amsterdam. In een vroeg stadium worden hierin nieuwe ontwikkelingen in middelengebruik gesignaleerd. Precieze cijfers ontbreken echter in de panelstudie en ook wordt de vraag niet beantwoord of dergelijke ontwikkelingen doordringen tot de bredere groep van trendvolgers en het grote mainstream uitgaansleven van Amsterdam. Daartoe dient in Antenne de survey, waarin periodiek cijfers worden verzameld over middelengebruik in verschillende jongerengroepen. In navolging van de Antenne surveys van 2000 en 2005, is in 2010 voor de derde maal onderzoek gedaan onder Amsterdamse cafébezoekers.³⁶

We beschrijven in dit deel achtereenvolgens **(1)** het onderzoek en de steekproef, **(2)** gebruik van tabak, alcohol, cannabis en andere middelen, en **(3)** uitgaan en middelengebruik. Tot slot bespreken we **(4)** trends in uitgaan, middelengebruik en de drugsmarkt.

definities en begrippen

In Antenne maken we vaak een onderscheid naar etniciteit en hanteren we verschillende maten voor middelengebruik. De gebruikte definities en enkele statistische termen worden hier toegelicht.

eticiteit

Wanneer we spreken van etniciteit, dan doelen we op **objectieve etniciteit** op basis van het geboorteland van de ouders. We hanteren de standaardprocedure van het CBS. Iemand is autochtoon als beide ouders in Nederland geboren zijn. En iemand is allochtoon wanneer ten minste een van de ouders in het buitenland geboren is. Eerste generatie allochtonen zijn ook zelf in het buitenland geboren en worden ingedeeld naar hun eigen geboorteland; tweede generatie allochtonen zijn zelf in Nederland geboren en worden ingedeeld naar het geboorteland van de ouder(s). Wanneer beide ouders in het buitenland zijn geboren, bepaalt het geboorteland van de moeder de specifieke etniciteit. Er wordt onderscheid gemaakt tussen **westers** (Nederlandse autochtonen en allochtonen uit westerse landen³⁷) en **niet-westers** (allochtonen uit de Antillen, Suriname, Marokko, Turkije, of andere niet-westerse landen³⁸).

³⁶ Korf, Nabben & Benschop (2001); Nabben, Benschop & Korf (2006).

³⁷ Australië, Europa, Noord-Amerika. Door het CBS worden hier ook Indonesië en Japan toe gerekend. Indonesische allochtonen zijn vaak afkomstig uit voormalig Nederlands-Indië (en dus van oorsprong Nederlandse kolonisten). Japan behoort tot de rijke, geïndustrialiseerde landen en Japanse allochtonen zijn vaak expats (werknemers van internationale bedrijven).

³⁸ Afrika, Azië (exclusief Indonesië en Japan) en Zuid-Amerika.

We vragen de respondenten ook bij welke bevolkingsgroep ze zichzelf indelen. Dit noemen we de **subjectieve etniciteit**. Ook hierbij onderscheiden we westerse en niet-westerse etniciteit.

m i d d e l e n g e b r u i k

Wanneer iemand een middel ooit in zijn of haar leven heeft gebruikt, spreken we van **ooit-gebruik**. Bij gebruik in het laatste jaar spreken we van **recent gebruik** en gebruik in de laatste maand noemen we **huidig gebruik**.

Bij het gebruik van tabak, alcohol en cannabis worden onder andere ook **gebruikshoeveelheden per dag** besproken. Deze hoeveelheden gelden alleen voor dagen waarop gerookt, gedronken of geblowd wordt. Wanneer we dus het aantal sigaretten, glazen alcohol of joints per dag rapporteren, bedoelen we het aantal per 'rook' dag, 'drink' dag of 'blow' dag.

s t a t i s t i e k

In tekst en grafieken worden de belangrijkste resultaten weergegeven; percentages en gemiddelden zijn daarbij afgerond. Naast een gemiddelde wordt soms ook een mediaan (ook wel 'doorsnee') genoemd. Dit is de waarde waar de helft van de respondenten onder scoort, en de helft boven. De mediaan is soms meer valide dan het gemiddelde, omdat hoge of lage uitschieters hierop niet van invloed zijn.

Regelmatig maken we vergelijkingen tussen (sub)groepen; onder andere mannen versus vrouwen, verschillende leeftijdscategorieën (jonger dan 20, 20 t/m 24, 25 t/m 29, 30 t/m 34, 35 jaar en ouder) en westerse versus niet-westerse cafébezoekers. We spreken bij deze vergelijkingen alleen van verschillen als deze **significant** zijn, dat wil zeggen dat de verschillen statistisch gezien met ten minste 95% zekerheid niet aan toeval toe te schrijven zijn ($p < .05$). Bij toetsen op samenhang (bijv. correlaties en regressieanalyses) wordt dezelfde significantiegrens gehanteerd.

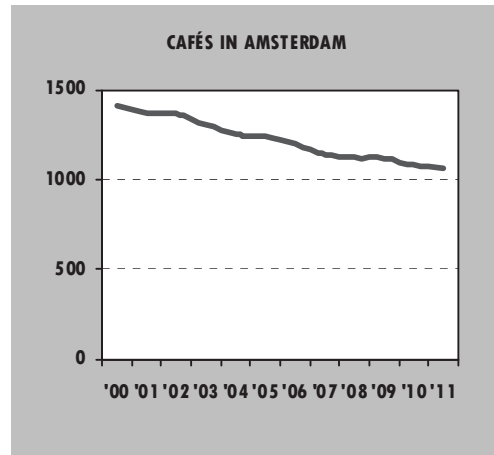
Meer gedetailleerde cijfers en analysegegevens zijn te vinden in de tabellen in bijlage B.

1 het onderzoek

De laatste jaren is er in de Amsterdamse horeca flink wat gebeurd. Het aantal cafés is gestaag teruggelopen. Veel kroegen zijn verdwenen of verbouwd tot clubs of restaurants. Amsterdamse cafés kregen bovendien te maken met het rookverbod, gevolgd door de kredietcrisis en de perikelen rond wijlen horeca-

magnaat Kooistra. Op 1 januari 2010 waren er in Amsterdam 1.080 cafés gevestigd. Tien jaar eerder waren dat er nog ruim 1.400.³⁹

Uit de Amsterdamse cafés in de binnenstad en De Pijp (daar zijn de meeste cafés gevestigd) is voor de Antenne survey een selectie gemaakt.⁴⁰ Gezien de focus van Antenne op jonge en jongvolwassen Amsterdammers, zijn cafés die een ouder publiek trekken (kleine 'donkerbruine' buurtcafés en sommige homocafés) en cafés die vooral of uitsluitend toeristen trekken buiten beschouwing gelaten.⁴¹ Cafés rond het Leidseplein en het Rembrandtplein zijn niet op zaterdag bezocht; dan komen daar vooral bezoekers van buiten de hoofdstad. In totaal zijn 50 cafés geselecteerd. Net als in de voorgaande cafésurveys maakten we bij de selectie van cafés onderscheid tussen **mainstream**, **hippe**, **homo-** en **studenten**cafés.

In oktober 2010 is gedurende vier weken op donderdag-, vrijdag-, zaterdag- en zondagavond tussen 20:00 en 02:00 uur veldwerk verricht. Twee tot vier veldwerk-koppels bezochten op een avond vier verschillende cafés. Wanneer een café medewerking weigerde (wat slechts drie maal is voorgekomen) of wanneer andere factoren het veldwerk hinderden (besloten feest, te druk, te rustig, te veel eters, etc.) werd een ander café uit de geselecteerde lijst bezocht en/of kwamen de veldwerkers op een later tijdstip terug.

Binnen de cafés zijn bezoekers benaderd die een zo goed mogelijke afspiegeling vormden van het aanwezige publiek. In een aantal cafés bleek het tijdens het

³⁹ Cijfers afkomstig van Dienst Onderzoek en Statistiek, gemeente Amsterdam (Willem H. van Noorden, persoonlijke communicatie). Zie ook: O+S (2008).

⁴⁰ De scheidslijn tussen cafés en clubs is niet altijd even duidelijk, omdat in sommige cafés ook een dj draait en kleine party's worden georganiseerd. In Antenne worden gelegenheden waar entree moet worden betaald bestempeld als clubs; cafés zijn vrij toegankelijk. Ook het verschil tussen cafés en restaurants vervaagt. Veel cafés hebben een kleine kaart met borrelhapjes, snacks of broodjes en er zijn tegenwoordig ook aardig wat cafés die complete maaltijden serveren. Dergelijke eetcafés zijn niet bij voorbaat uitgesloten van de steekproef. In deze cafés werd alleen veldwerk verricht op tijden dat de (meeste) bezoekers klaar waren met eten en etende bezoekers werden niet gestoord.

⁴¹ Veldwerkers kregen tevens de instructie zo min mogelijk 'oudere' cafébezoekers (vanaf ongeveer 35 jaar) te benaderen. Door de Nederlandstalige vragenlijst konden de meeste buitenlandse toeristen sowieso niet deelnemen aan de survey.

veldwerk zo rustig te zijn dat alle bezoekers konden worden benaderd. De veldwerkers spraken cafébezoekers persoonlijk aan. Na een beknopte uitleg over het onderzoek werd een korte vragenlijst afgenomen, waarin geslacht, leeftijd, etniciteit en het gebruik van cannabis, ecstasy, cocaïne en amfetamine werden genoteerd. De deelnemers ontvingen vervolgens een flyer met een unieke code en een verwijzing naar de website waarop ze een uitgebreide lange vragenlijst in konden vullen. De unieke code van de flyer werd tevens genoteerd op de korte vragenlijst van de betreffende cafébezoekers, ten behoeve van de non-respons analyse. Voor het beantwoorden van de korte vragenlijst ontvingen de deelnemers een kleinigheid (een lolly die enthousiast ontvangen werd). Het invullen van de uitgebreide vragenlijst werd gestimuleerd door de verloting van een twintigtal cadeaubonnen van 20 euro en een hoofdprijs van 200 euro. Benadrukt werd dat de gegevens vertrouwelijk en anoniem werden behandeld. Contactgegevens werden uitsluitend voor de loting verzameld en gescheiden gehouden van de antwoorden.

Het streven was binnen de geselecteerde cafés in totaal circa 2.000 bezoekers te benaderen: 1.000 in mainstream cafés, 500 in hippe cafés, 250 in homocafés en 250 in studentencafés.⁴² In totaal is bij 2.082 cafébezoekers een korte vragenlijst afgenomen. Ongeveer de helft daarvan was man (53%). De meesten waren twintigers (66%) en autochtoon Nederlands (75%). Onderstaand overzicht geeft de verdeling over de verschillende typen cafés weer.

	aantal cafés bezocht	aantal bezoekers aangesproken	percentage
MAINSTREAM	21	1.024	49%
HIP	13	583	28%
HOMO	8	212	10%
STUDENT	5	263	13%
TOTAAL	47	2.082	100%

1.1 representativiteit

Van de 2.082 cafébezoekers die de flyer kregen, hebben er **590** via de website de lange vragenlijst ingevuld. Het responspercentage komt daarmee op **28%**. Dat is hoger dan in de voorgaande cafésurveys (26%).

⁴² Voor de vergelijkbaarheid streven we in alle Antenne cafésurveys naar de verhouding 4:2:1:1.

Belangrijker dan het responspercentage is de vraag in hoeverre de respondenten een goede afspiegeling vormen van de benaderde cafébezoekers. Door bij het veldwerk gebruik te maken van de korte vragenlijst zijn we in staat respondenten en niet-respondenten te vergelijken op een aantal demografische gegevens en op middelengebruik.

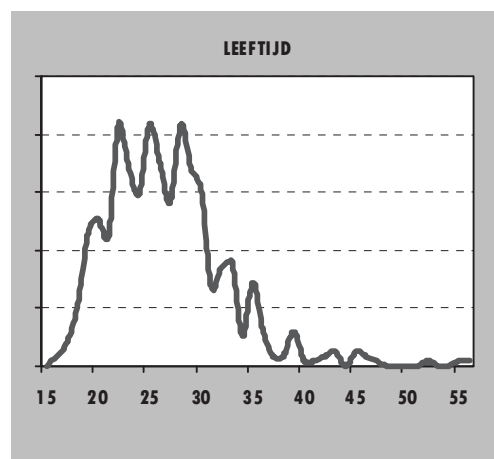
Op geen van de verzamelde gegevens blijkt er verschil te zijn tussen cafébezoekers die wél en niet de digitale lange vragenlijst invulden. Respondenten en niet-respondenten zijn even vaak vrouw, gemiddeld even oud, even vaak autochtoon Nederlands en even vaak benaderd in mainstream, hippe, homo- of studentencafés. Bovendien is er geen verschil in middelengebruik tussen respondenten en niet-respondenten. In beide groepen gebruikte ongeveer een kwart de laatste maand cannabis, circa 10% ecstasy, eveneens circa 10% cocaine en 2% amfetamine.

Hieruit kan geconcludeerd worden dat er geen sprake is geweest van selectieve non-respons en dat de respondenten representatief zijn voor de cafébezoekers die voor de survey zijn benaderd. Zij zijn echter niet representatief voor alle cafébezoekers in Amsterdam. Het betreft immers een selectie van cafés in en rond het centrum van de stad en bepaalde cafés zijn bewust buiten beschouwing gelaten omdat de bezoekers (grotendeels) buiten de doelgroep van Antenne vallen. Maar de geselecteerde cafés zijn wel typisch het soort cafés waar jonge en jongvolwassen Amsterdammers uitgaan. De vier verschillende typen cafés (mainstream, hip, homo en student) zorgen daarbij voor variatie in de steekproef.

1.2 de cafébezoekers

De 590 onderzochte cafébezoekers zijn nagenoeg even vaak man (51%) als vrouw (49%). Ongeveer één op de zes noemt zich homo, lesbisch of biseksueel (16%). De leeftijd varieert van 16 tot en met 56 jaar, maar de meesten zijn twintigers of begin-dertigers. De gemiddelde leeftijd is 27 jaar.

De Amsterdamse cafés zijn, ondanks de diversiteit van de Amsterdamse bevolking, toch nog steeds vooral 'wit'. Driekwart (75%) is autochtoon Nederlands en negen op de tien zijn ook in Nederland geboren (91%). Allochtone cafébezoekers zijn vaak van Europese of anderszins westerse afkomst (13%). Niet-westerse alloch-

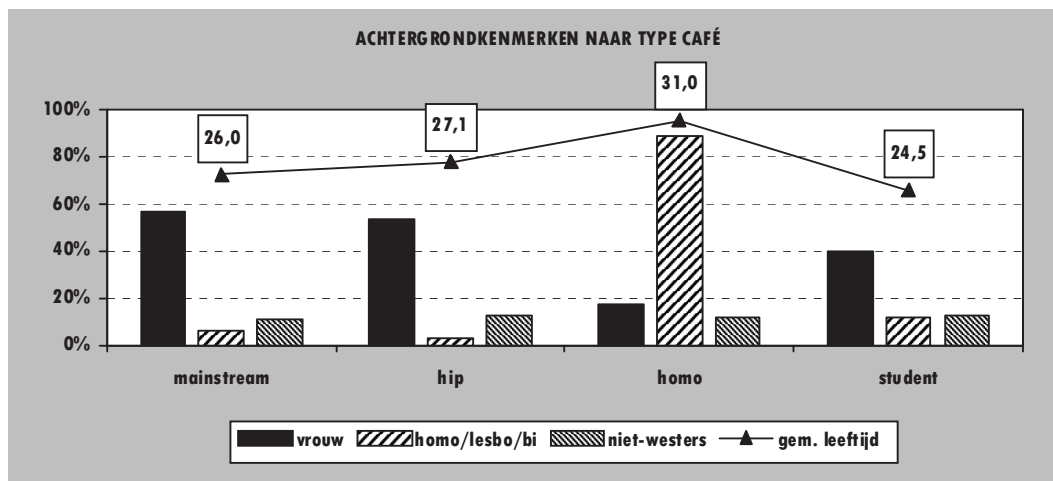
tonen vormen met 12% een minderheid. Het aandeel cafébezoekers dat zichzelf als niet-westerse allochtoon bestempelt ligt nog lager op 6%.

Ruim de helft van de cafébezoekers woont op zichzelf (55%) en ruim een vijfde woont samen met partner en/of kinderen (22%). De overigen wonen bij ouders (13%) of met andere huisgenoten (10%).⁴³ Eén op de vijf onderzochte cafébezoekers woont buiten Amsterdam (20%).

Het opleidingsniveau ligt zeer hoog. Bijna zes op de tien cafébezoekers heeft een hogere beroepsopleiding of universitaire studie afgerond (59%).⁴⁴ Verder heeft 9% een middelbare beroepsopleiding gedaan en heeft 28% een havo- of vwo-diploma (van de laatste groep studeren de meesten nog). De meeste cafébezoekers hebben een (deeltijd) baan (83%) en ongeveer de helft volgt een opleiding (51%). Combineren we de gegevens over werken en studeren, dan kunnen we spreken van 45% werkenden (hebben betaald werk en volgen daarnaast geen opleiding), 51% scholieren/studenten (meestal hbo of universiteit, vaak gecombineerd met een parttime baan) en 4% werklozen (werk noch opleiding). Het gemiddelde netto inkomen ligt op 1.491 euro per maand (mediaan 1.300 euro).

type café

De vier typen cafés trekken (deels) een ander publiek. Voor de hand liggend is dat bezoekers van homocafés vaker, maar niet uitsluitend, homo, lesbisch of biseksueel zijn (88%). Daarnaast zijn bezoekers van homocafés – ondanks dat ook een lesbiennebar is geselecteerd – vaker man (82%) en gemiddeld ouder.

⁴³ Veelal studentenwoonvormen: 'op kamers', 'met twee vriendinnen', 'met broer', etc.

⁴⁴ Onder de Amsterdamse beroepsbevolking is 40% hoger opgeleid. Uit: *Tabel 4.1.4 De Amsterdamse werkzame beroepsbevolking naar geslacht, leeftijdsgroepen, opleidingsniveau en werkgebied, 2009* (O+S, 2010).

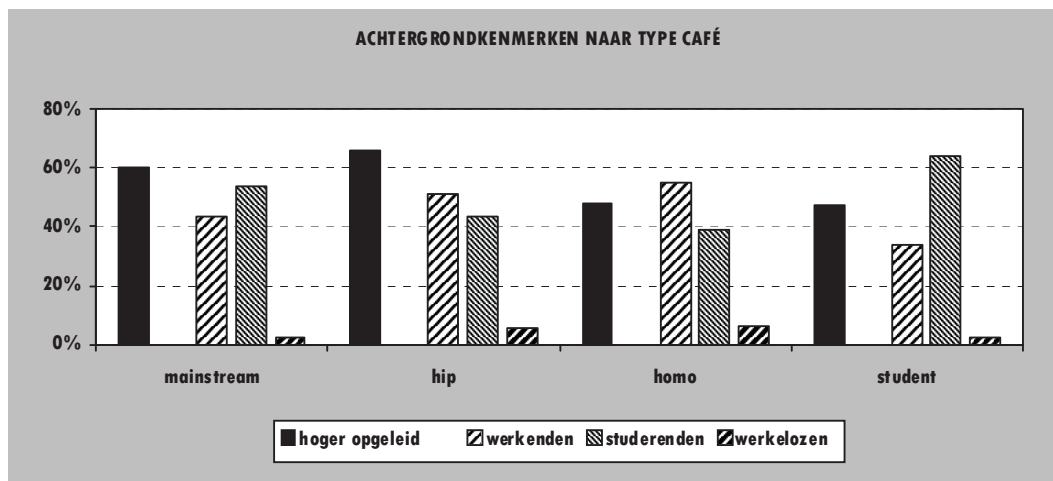
In de etnische samenstelling van het bezoekerspubliek is er geen verschil tussen de vier typen cafés.

In alle typen cafés woont het merendeel van de bezoekers op zichzelf. Ook is in alle typen cafés de meerderheid van de bezoekers Amsterdams, maar hippe cafés trekken de minste bezoekers van buiten de hoofdstad.

Verhoudingsgewijs ligt het opleidingsniveau in de homo- en studentencafés (48% respectievelijk 47% hoger opgeleid) lager dan in de mainstream en hippe cafés (60% respectievelijk 66%). In de studentencafés studeren de meeste bezoekers nog, dus een groot deel van de bezoekers aldaar heeft een havo- of vwo-opleiding afgerond (45%). In de homocafés hebben relatief veel bezoekers een mbo-diploma (16%) of zijn lager opgeleid (12%).

In de homocafés vinden we ook de meeste bezoekers die tenminste 20 uur per week werken (70%). Zoals gezegd zijn de meeste (maar zeker niet alle) bezoekers van studentencafés student (64%). Ook in de mainstream cafés is een kleine meerderheid student (54%). In de hippe en homocafés gaat het om een forse minderheid (43% respectievelijk 39%).

Alles bij elkaar vinden we de meeste studenten in mainstream en studentencafés; in de hippe en homocafés zijn de meeste bezoekers werkend of (zij het een klein deel) werkeloos. In alle cafés is er een grote variatie in het inkomen van de bezoekers. Gemiddeld is er daardoor geen verschil tussen de typen cafés.

1.3 geestelijke gezondheid

Acht op de tien cafébezoekers vinden hun eigen gezondheid goed tot uitstekend (82%) en driekwart geeft zijn of haar eigen leven het rapportcijfer 8 of hoger (75%). Bezoekers die hun gezondheid als slecht beoordelen (1%) of hun leven een onvoldoende geven (2%) zijn er nauwelijks.

Ter vergelijking: van de Amsterdamse bevolking van 16 jaar en ouder ervaart 84% een (zeer) goede of uitstekende gezondheid en in de algemene Nederlandse bevolking is dat 82%.⁴⁵ De onderzochte Amsterdamse cafébezoekers wijken hier dus niet van af.

MHI - 5

In de Antenne vragenlijst is een kort meetinstrument voor de geestelijke gezondheid opgenomen: de RAND Mental Health Inventory (MHI-5).⁴⁶ Met vijf vragen over positieve en negatieve gevoelens wordt de algemene psychische gezondheidstoestand vastgesteld.

Hoe voelde je je de afgelopen maand?

- (1) Voelde je je erg zenuwachtig?
- (2) Zat je zo erg in de put dat niets je kon opvrolijken?
- (3) Voelde je je kalm en rustig?
- (4) Voelde je je neerslachtig en somber?
- (5) Voelde je je gelukkig?

Antwoordmogelijkheden zijn: *altijd, meestal, vaak, soms, zelden* en *nooit*. Aan de antwoorden worden 0 tot en met 5 punten toegekend. Bij de derde en vijfde vraag krijgt het antwoord 'altijd' de meeste punten; bij de overige vragen is dat het antwoord 'nooit'. De itemscores worden bij elkaar opgeteld tot een ruwe somscore (0-25 punten), die wordt getransformeerd naar een schaalscore tussen de 0 en de 100 punten. Algemeen wordt gezegd dat iemand met een score van meer dan 60 punten **psychisch gezond** is.⁴⁷

Afgaand op de scores op de MHI-5 zou één op zes cafébezoekers psychisch ongezond zijn (17%). De gemiddelde schaalscore is 74 op 100. Daarmee scoren de cafébezoekers gemiddeld ruim boven de grenswaarde van 60 punten. De totale Nederlandse bevolking van 12 jaar en ouder heeft een gemiddelde MHI-5 somscore van 79; de bevolking in zeer stedelijke gebieden scoort iets lager op 78 pun-

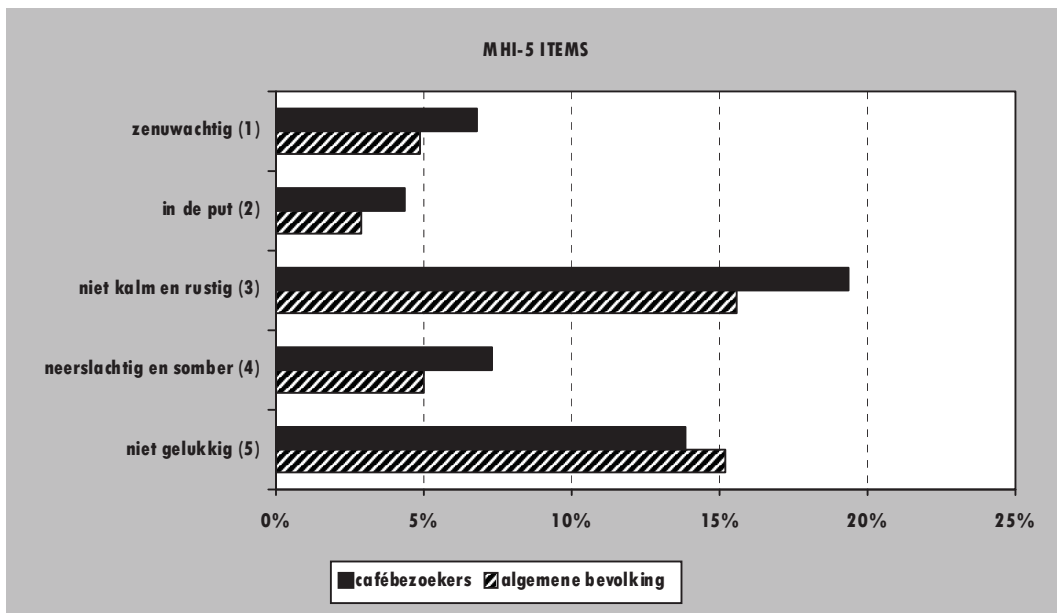
⁴⁵ Uit: *Tabel 5.2.18 Ervaren gezondheid en chronische aandoeningen van Amsterdammers van 16 jaar en ouder, 2008 (O+S, 2010)* en *Tabel Gezondheid, leefstijl, gebruik van zorg (CBS Statline)*.

⁴⁶ Berwick et al. (1991); Van der Zee & Sanderman (1993).

⁴⁷ Perenboom et al. (2000).

ten. De cafébezoekers scoren dus iets onder het gemiddelde van de Nederlandse bevolking, al is het verschil niet heel groot.⁴⁸

Wanneer we de scores van de cafébezoekers op itemniveau vergelijken met die van de algemene bevolking, dan blijken de cafébezoekers bij vier van de vijf items inderdaad slechter te scoren dan de algemene bevolking.⁴⁹ Vooral op de vraag “Voelde je je kalm en rustig?” gaven de cafébezoekers vaker een ontkenkend antwoord. Een zekere mate van rusteloosheid is bij deze populatie van jonge, actieve uitgaanders misschien ook wel te verwachten. Aan de andere kant voelden cafébezoekers zich juist vaker gelukkig dan de algemene bevolking.

PHQ - 9

Naast een meetinstrument voor de geestelijke gezondheid in het algemeen, bevatte de Antenne vragenlijst een wereldwijd veelgebruikte screener voor **depressie**: de Patient Health Questionnaire (PHQ-9).⁵⁰

⁴⁸ Uit: *Gezondheid, leefstijl, gebruik van zorg* (CBS Statline). Het verschil tussen cafébezoekers en Nederlandse algemene bevolking in zeer stedelijke gebieden is significant (enkelzijdige t-test, $t = -6.705$, $p < .001$).

⁴⁹ In de grafiek is het percentage weergegeven dat *nooit, zelden of soms* antwoordt op items 1,2 en 4 en *vaak, meestal of altijd* antwoordt op items 3 en 5. Cijfers van de algemene bevolking zijn afkomstig uit *Tabel Gezondheid, leefstijl, gebruik van zorg* (CBS Statline).

⁵⁰ Spitzer et al. (1999).

Dit meetinstrument bevat negen vragen die zijn gebaseerd op DSM-IV criteria voor ernstige depressieve episodes.⁵¹ Antwoordmogelijkheden zijn: *helemaal niet, verscheidene dagen, meer dan de helft van de dagen en bijna elke dag*. Er is zeer waarschijnlijk sprake van depressie wanneer iemand op ten minste 5 van de 9 vragen (waaronder in elk geval vraag 1 of 2) het antwoord *meer dan de helft van de dagen of bijna elke dag* heeft gegeven.

Hoe vaak heb je in de afgelopen 2 weken last gehad van één of meer van de volgende problemen?

- (1) **Weinig interesse of plezier in activiteiten.**
- (2) **Je neerslachtig, depressief of hopeloos voelen.**
- (3) **Moeilijk inslapen, moeilijk doorslapen of te veel slapen.**
- (4) **Je moe voelen of gebrek aan energie hebben.**
- (5) **Weinig eetlust of overmatig eten.**
- (6) **Een slecht gevoel hebben over jezelf - of het gevoel hebben dat je een mislukking bent of het gevoel dat je jezelf of jouw familie teleurgesteld hebt.**
- (7) **Problemen om je te concentreren, bijvoorbeeld om de krant te lezen of om tv te kijken.**
- (8) **Zo traag bewegen of zo langzaam spreken dat andere mensen dit opgemerkt kunnen hebben? Of het tegenovergestelde, zo zenuwachtig of rusteloos zijn dat je veel meer beweegt dan gebruikelijk.**
- (9) **De gedachte dat je beter dood zou kunnen zijn of de gedachte jezelf op een bepaalde manier pijn te doen.**

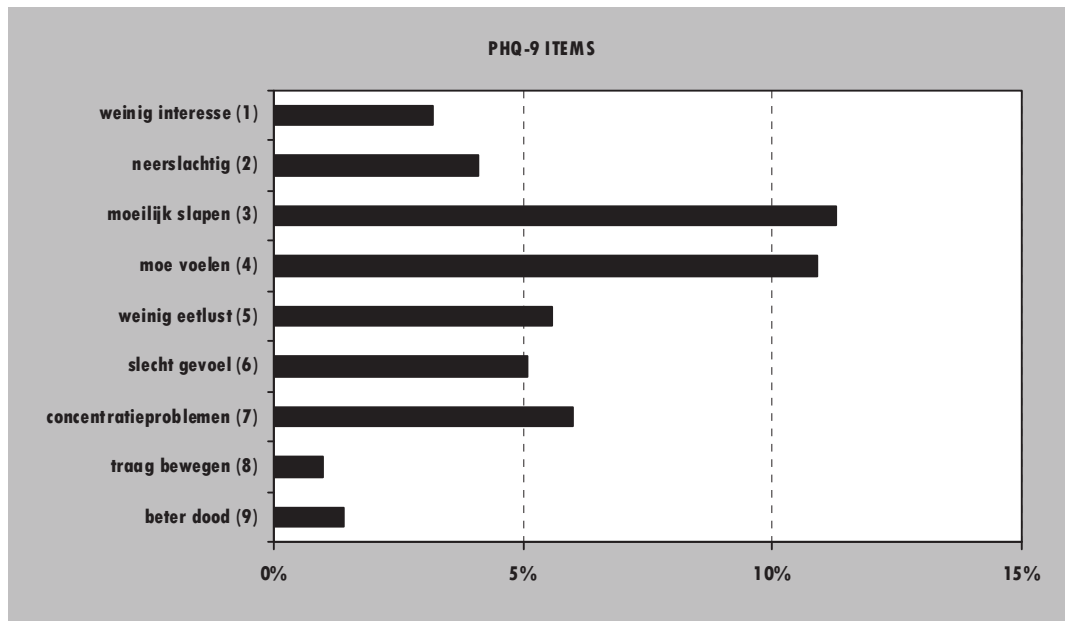
Bij 3% van de cafébezoekers wijst de score op de PHQ-9 op een mogelijke depressie. Cijfers over de PHQ-scores in Nederland ontbreken, maar in Duits en Amerikaans onderzoek scoorde circa 4% positief op deze screener.⁵² Wel zijn in Nederland cijfers beschikbaar over depressieve klachten in de algemene Nederlandse bevolking van 12 jaar en ouder: 10% antwoordt 'ja' op de vraag "Heeft u in de afgelopen 12 maanden een periode gehad waarin u erg somber of depressief was, minstens 2 weken achter elkaar?".⁵³ Al met al kan geconcludeerd worden dat de onderzochte cafébezoekers op het gebied van depressieve klachten niet slechter scoren dan de algemene bevolking.

De meeste cafébezoekers scoren negatief op alle 9 PHQ-items. Als er wel sprake is van depressieve symptomen, dan zijn dat vooral slaapproblemen en vermoeidheid. Een oorzakelijk verband tussen beide symptomen lijkt overigens niet onlogisch: slaapproblemen leiden vaak tot slaapgebrek, wat weer leidt tot vermoeidheid.

⁵¹ DSM (Diagnostic and Statistic Manual of mental disorders) is een internationaal classificatiesysteem voor psychiatrische diagnostiek.

⁵² Martin et al. (2006) en Kroenke et al. (2009). In het laatstgenoemde Amerikaanse onderzoek werd de PHQ-8 gehanteerd, waarbij de laatste vraag naar suïcidale gedachten ontbreekt.

⁵³ Uit: *Gezondheid, leefstijl, gebruik van zorg* (CBS Statline).

Er zijn geen verschillen in geestelijke gezondheid (ervaren gezondheid, MHI- of PHQ-scores) naar type café.

2 middelengebruik

De vragenlijst besloeg items over roken, drinken, blowen en het gebruik van twintig andere middelen. We presenteren in deze paragraaf algemene gebruikscijfers en maken vergelijkingen tussen subgroepen.

Bij het gebruik van tabak, alcohol en cannabis worden onder andere ook gebruikshoeveelheden per dag besproken. Deze hoeveelheden gelden alleen voor dagen waarop gerookt, gedronken of geblowd wordt. Wanneer we dus het aantal sigaretten, glazen alcohol of joints per dag rapporteren, bedoelen we het aantal per 'rook' dag, 'drink' dag of 'blow' dag (zie ook pag. 89).

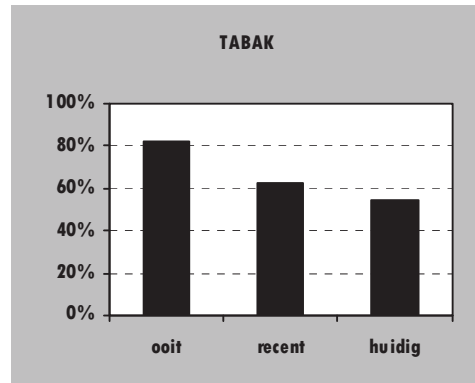
Andere middelen die in deze paragraaf aan bod komen zijn over het algemeen illegale drugs die in Nederland onder de Opiumwet vallen of (indien als zodanig gemeld) onder Wet op de Geneesmiddelenvoorziening.

2.1 tabak

De meerderheid van de cafébezoekers (82%) heeft ooit gerookt. Gemiddeld deden ze dat voor het eerst op hun 15e. Iets meer dan de helft is huidige roker (54%), waarvan iets minder dan de helft dagelijks (48%). Ongeveer één op de drie hui-

dige rokers (32%) zegt zelden, af en toe of alleen in het weekend te roken. Van de alle onderzochte cafébezoekers is 26% **dagelijkse roker**.

Dagelijkse rokers roken gemiddeld 12 sigaretten per dag en 90% van hen vindt dat zij te veel of te vaak roken. Niet-dagelijkse rokers roken minder vaak en minder veel (gemiddeld 5 sigaretten op een dag), maar toch vindt ook binnen deze groep de helft (50%) dat te veel of te vaak. Alle huidige rokers tezamen (dagelijks en niet-dagelijks) roken gemiddeld 8 sigaretten per dag en 70% vindt dat zij **te veel of te vaak** roken.

2.1.1 tabak per subgroep

Mannelijke en vrouwelijke cafébezoekers roken even vaak en even veel. Ook tussen bezoekers uit verschillende leeftijdscategorieën is er geen verschil; jongere cafébezoekers roken dus even vaak en even veel als oudere bezoekers. Westerse en niet-westerse cafébezoekers en de vier verschillende typen cafés laten eveneens geen verschillen zien in ooit-, recent en huidig roken of het aantal sigaretten per dag.

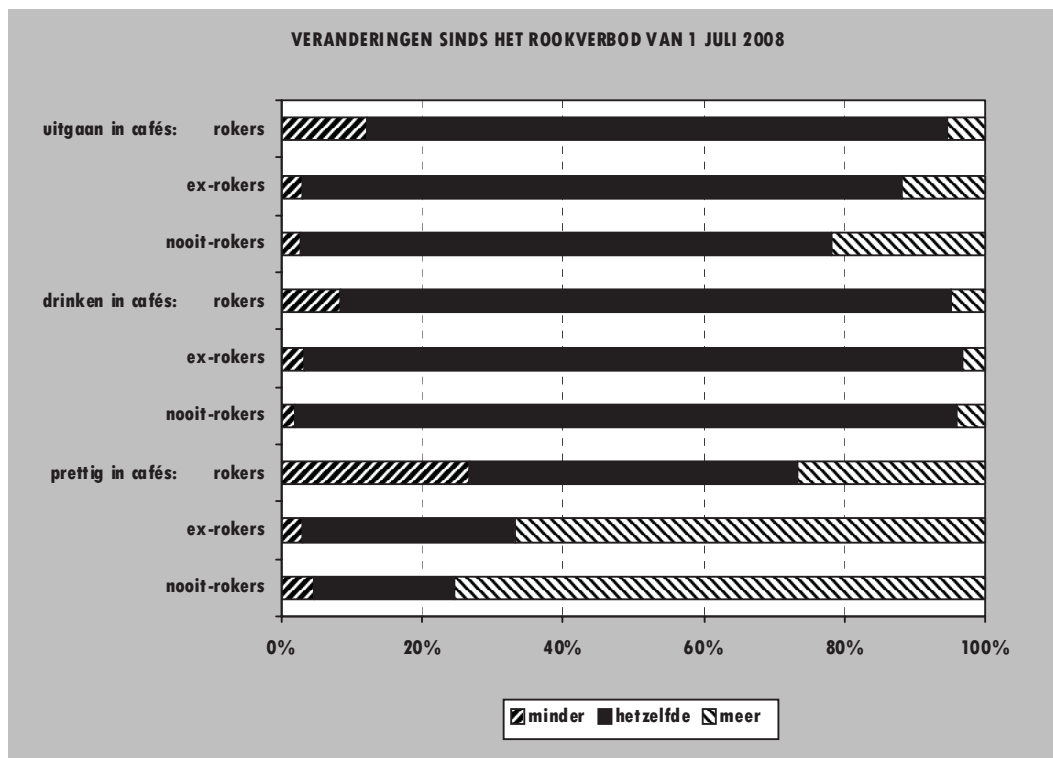
2.1.2 rookverbod

Sinds 1 juli 2008 is in cafés een rookverbod van kracht, maar een flink deel van de huidige rokers (46%) negeert dat wel eens. Voor de meeste rokers heeft het rookverbod naar eigen zeggen geen invloed op de frequentie van cafébezoek, maar 12% zegt minder uit te gaan in cafés. Daarentegen gaat 12% van de ex-rokers en 22% van de bezoekers die nog nooit hebben gerookt juist méér uit in cafés.

Een flink deel van de huidige rokers (44%) is sinds het rookverbod in het algemeen minder gaan roken. Op de alcoholconsumptie in cafés heeft het rookverbod volgens verreweg de meeste rokers en niet-rokers geen invloed, maar het lijkt erop dat een klein deel van de huidige rokers sinds het rookverbod de neiging heeft ook het drinken te minderen: 8% zegt sinds het rookverbod in een café minder alcohol te drinken.

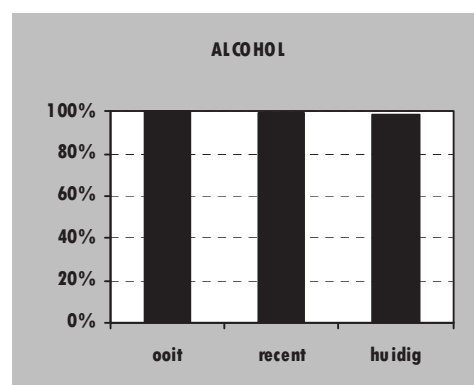
Op de vraag of het sinds het rookverbod meer of minder prettig is in cafés, is er zoals te verwachten een duidelijk verschil tussen rokers en niet-rokers. Maar ook een niet geheel onverwachte, doch wel opvallende overeenkomst tussen ex-rokers en cafébezoekers die nog nooit hebben gerookt. Een ruime meerderheid van de nooit-rokers (76%) en ex-rokers (67%) vindt het prettiger geworden in ca-

fés. De huidige rokers zijn meer verdeeld: een derde vindt het prettiger (33%), maar een kwart (24%) juist minder prettig. Op de vraag of het goed is dat roken in cafés verboden is, zien we dezelfde tweedeling tussen rokers en niet-rokers. Nooit-rokers (94%) en ex-rokers (93%) zijn het daar duidelijk mee eens. Bij de huidige rokers is de meerderheid het er niet mee eens (66%). Toch staat één op de drie huidige rokers dus wel achter het rookverbod in cafés.

2.2 alcohol

Slechts één onderzochte cafébezoeker heeft nog nooit alcohol gedronken. De overigen dronken hun eerste glas toen ze gemiddeld 14 jaar waren. Vrijwel alle cafébezoekers (99%) zijn ook huidige drinkers, waarvan 20% dagelijks of bijna dagelijks, 42% wekelijks en 22% alleen in het weekend alcohol consumeert. De overige 17% drinkt minder vaak. Van alle onderzochte cafébezoekers is 9% een **dagelijkse drinker**.

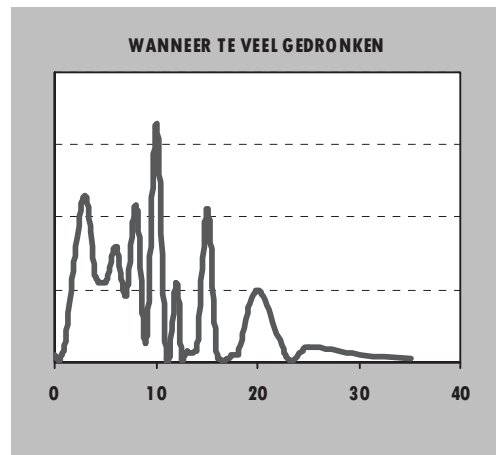
Eén op de vijf huidige drinkers (21%) drinkt niet meer dan twee glazen op een dag, 37% drinkt er 3 of 4 en 25% drinkt 5 of 6 glazen. Het gemiddelde ligt op 5 glazen per dag. Drinken gebeurt meestal in gezelschap van partner (5%), vrienden en kennissen (60%) of beide (34%); een enkeling (1%) drinkt meestal alleen.

2.2.1 alcohol per subgroep

Mannelijke en vrouwelijke cafébezoekers zijn even vaak ooit-, recente en huidige drinkers, maar mannen drinken gemiddeld per dag wel meer dan vrouwen (6 versus 4 glazen). Eenzelfde patroon zien we bij de verschillende leeftijdsgroepen. Er is geen verschil in ooit-, recent en huidig gebruik, maar jongere cafébezoekers (vooral 20-24 jaar) drinken gemiddeld meer dan oudere cafébezoekers. Opvallend is dat etniciteit geen verschil maakt. Ook is er geen verschil tussen de bezoekers van verschillende typen cafés.

2.2.2 riskant en problematisch alcoholgebruik⁵⁴

Wanneer we frequentie en hoeveelheid van alcoholgebruik combineren, dan is iets meer dan een kwart (27%) van de onderzochte cafébezoekers een **riskante drinker** (dagelijks of een paar keer per week ten minste 4 of 5 glazen)⁵⁵. Toch denkt bijna het dubbele daarvan (49%) zelf wel eens dat hij/zij **te veel of te vaak** drinkt. Over de vraag wat te veel is, verschillen de cafébezoekers nogal van mening. Sommigen vinden één glas alcohol al te veel, anderen leggen de grens bij 15, 20 of meer glazen. Gemiddeld vinden de cafébezoekers dat iemand van hun leeftijd bij 9 glazen te veel heeft gedronken (mediaan 8 glazen).

AUDIT

Net als in de Antenne cafésurvey van 2005 is in de vragenlijst een screeningsinstrument voor alcoholproblemen opgenomen. De *Alcohol Use Disorder Identification Test* (AUDIT) is ontwikkeld door de Wereld Gezondheidsorganisatie.⁵⁶ Met

⁵⁴ Percentages in deze paragraaf hebben betrekking op alle onderzochte cafébezoekers. Het aantal bezoekers dat de laatste maand niet heeft gedronken is klein (n = 8). Percentages voor huidige drinkers zullen daarom nauwelijks afwijken.

⁵⁵ Voor personen tot 19 jaar geldt een grens van 4 glazen; vanaf 19 jaar is dat 5 glazen. Deze definitie wordt sinds 1995 in Antenne gehanteerd.

⁵⁶ Babor et al. (2001).

deze internationaal veelgebruikte standaardtest wordt op basis van de score op tien vragen een risiconiveau bepaald. Bij meer dan 15 punten is sprake van een (zeer) hoog risico op probleemdrinken. De maximale score bedraagt 40 punten. De test bestaat drie probleemgebieden: riskant drinkgedrag (*hazardous use*), afhankelijkheidssymptomen (*dependence symptoms*) en schadelijk drinkgedrag (*harmful use*). Deze probleemgebieden zullen eerst afzonderlijk besproken worden, om vervolgens te komen tot een totaalscore.

riskant drinkgedrag

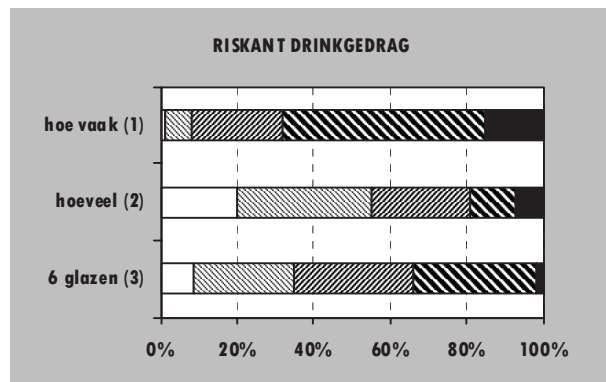
- (1) Hoe vaak drink je alcoholhoudende drank?
- (2) Hoeveel glazen alcohol drink je op een typische dag wanneer je drinkt?
- (3) Hoe vaak drink je 6 of meer glazen per gelegenheid?

Riskant drinkgedrag wordt bepaald door de frequentie en hoeveelheid in het algemeen én de frequentie van drinken in grote hoeveelheden. Elke vraag heeft vijf antwoordmogelijkheden, die nul tot vier punten toevoegen aan de uiteindelijke score. In onderstaande grafieken geldt steeds: *hoe donkerder de kleur, hoe hoger het aantal punten*.

Tweederde van de cafébezoekers (68%) drinkt ten minste twee keer per week alcohol, een kwart doet dat 2 tot 4 keer per maand (24%) en de rest minder vaak of nooit (8%).

Op een typische drinkdag drinkt 18% 1 of 2 glazen, 36% drinkt 3 of 4 en 26% drinkt 5 of 6 glazen.

Ongeveer een derde van de cafébezoekers (34%) drinkt wekelijks tot dagelijks 6 of meer glazen per gelegenheid, een derde doet dat maandelijks (32%) en een derde doet dat minder frequent tot nooit (35%).

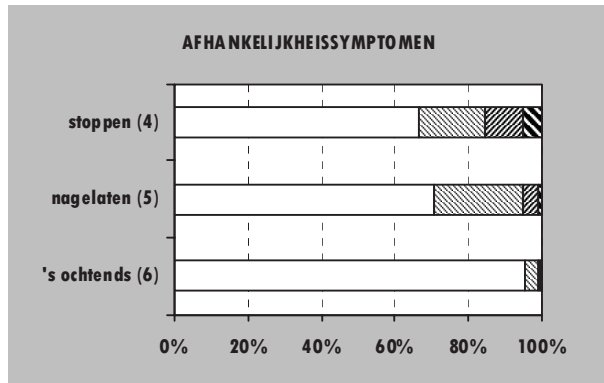

afhankelijkheidssymptomen

- (4) Hoe vaak heb je het afgelopen jaar gemerkt dat je niet in staat was het drinken te stoppen nadat je eenmaal begonnen was met drinken?
- (5) Hoe vaak heb je het afgelopen jaar nagelaten om te doen wat normaal van je werd verwacht vanwege je drankgebruik?
- (6) Hoe vaak heb je het afgelopen jaar de behoefte gehad om 's ochtends je eerste alcoholhoudende drank te gebruiken om weer op gang te kunnen komen na een sessie met overmatig drankgebruik?

Afhankelijkheidssymptomen bij alcohol zijn onder andere: controleverlies, verstoring van het dagelijks leven en drinken in de ochtend. De antwoordcategorieën voor alle vragen zijn nooit, minder dan 1 keer per maand, maandelijks, wekelijks, en dagelijks of bijna dagelijks. De score is ook hier nul tot vier punten per vraag.

De meerderheid van de onderzochte cafébezoekers vertoont geen symptomen van afhankelijkheid: 67% heeft het afgelopen jaar niet gemerkt niet te kunnen stoppen, 71% heeft niet nagelaten te doen wat verwacht werd en 95% heeft niet al 's morgens behoefte aan alcohol gehad. Bij cafébezoekers die wel scoorden op deze items, hadden de symptomen over het algemeen hooguit een paar keer per maand; niemand heeft deze symptomen dagelijks gehad.

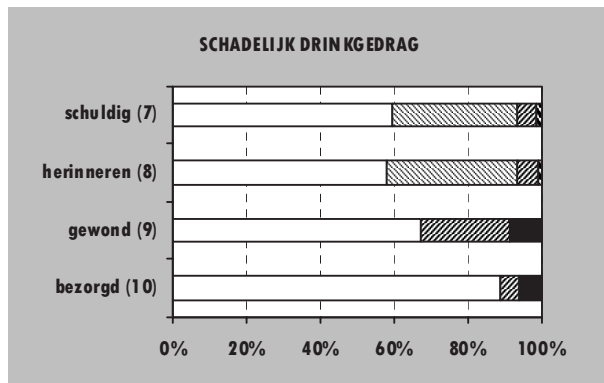

schadelijk drinkgedrag

- (7) Hoe vaak heb je je het afgelopen jaar schuldig gevoeld of zelfverwijt gehad over je drankgebruik?
- (8) Hoe vaak kon je je het afgelopen jaar gebeurtenissen van de dag daarvoor niet meer herinneren vanwege je drankgebruik?
- (9) Ben je zelf of iemand anders wel eens gewond geraakt als gevolg van je drankgebruik?
- (10) Heeft een familielid, vriend, of een dokter of andere hulpverlener in de gezondheidszorg zijn/haar bezorgdheid geuit over je drankgebruik en je gesuggereerd je drankgebruik te minderen?

Schadelijk drinkgedrag uit zich in schuldgevoel, black-outs, ongevallen en bezorgdheid in de omgeving. De antwoordcategorieën van de eerste twee vragen zijn dezelfde als die bij afhankelijkheidssymptomen. Bij de laatste twee vragen kunnen respondenten rapporteren of het nooit, langer dan een jaar geleden of afgelopen jaar is gebeurd. De score is dan respectievelijk 0, 2 of 4 punten per vraag.

Ook symptomen van schadelijk drinkgedrag worden door de meeste cafébezoekers niet gerapporteerd, maar er wordt op deze items wel iets hoger gescoord dan op afhankelijkheids-

symptomen. Het laatste jaar heeft 41% zich wel eens schuldig gevoeld over zijn/haar drankgebruik en 42% heeft wel eens een black-out gehad. De meesten maakten dit minder dan 1 keer per maand mee; niemand dagelijks. Ongevallen als gevolg van drankgebruik zijn bij één op de drie cafébezoekers (33%) ooit voorgekomen; bij 9% was dat (ook) in het afgelopen jaar. Bezorgdheid vanuit de omgeving kwam bij ongeveer één op de tien (11%) ooit wel eens voor, waaronder 6% in het laatste jaar.

risicoscore

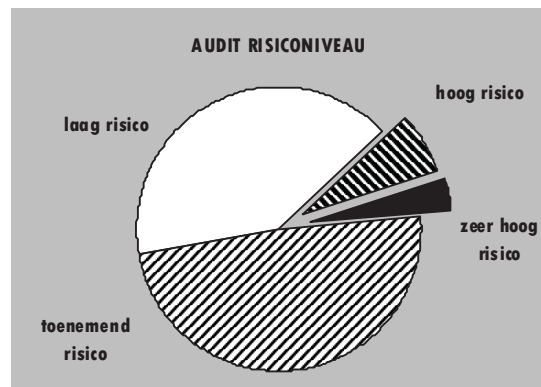
De totaalscore van de tien AUDIT vragen bedraagt voor de onderzochte cafébezoekers gemiddeld 9 punten. Het merendeel van de cafébezoekers scoort onder de drempelwaarde voor mogelijk problematisch alcoholgebruik.

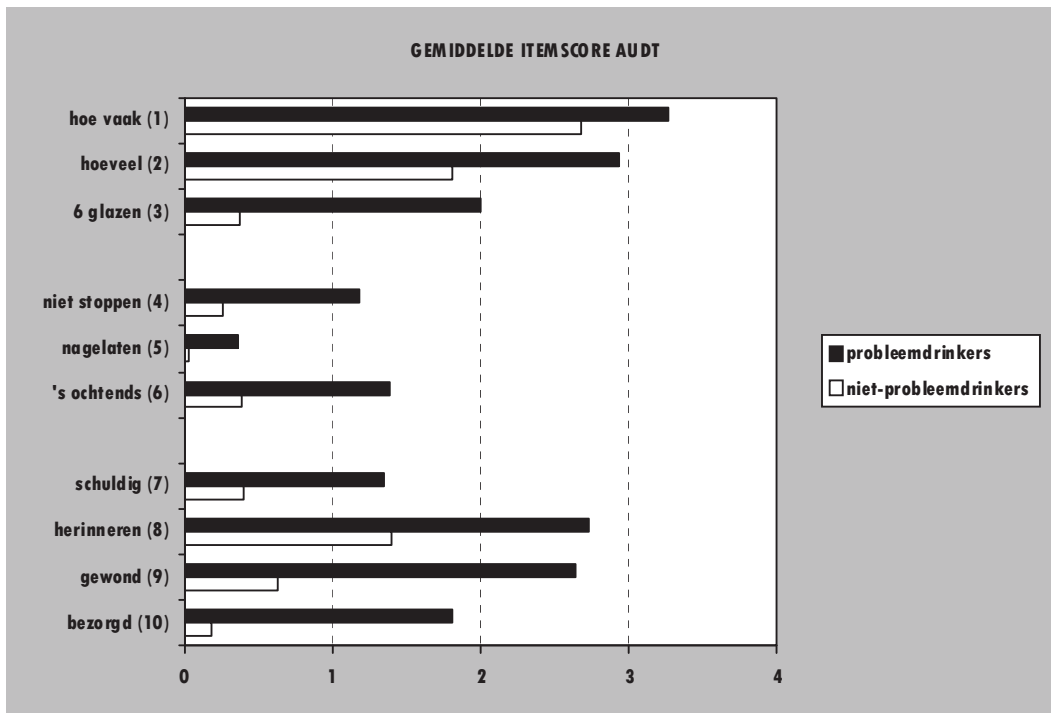
Bij 41% wijst de totaalscore op een laag risico (0-7 punten) en bij 49% een toenemend risico (8-15 punten). Van

toenemend risico kan bijvoorbeeld sprake zijn wanneer iemand meerdere dagen per week meer dan 4 glazen drinkt en ten minste één keer per maand 6 of meer glazen drinkt (zonder verder symptomen van afhankelijkheid of schadelijk drinkgedrag).

Bij 10% van de cafébezoekers is er sprake van mogelijk problematisch alcoholgebruik, waarbij de score bij 7% duidt op een hoog risico (16-19 punten) en bij 3% op een zeer hoog risico (20-40 punten). Deze 'probleemdrinkers' drinken vaker en meer alcohol dan de overige cafébezoekers. Uitsluitend te veel of te vaak drinken maakt iemand echter geen probleemdrinker (de maximale score op riskant drinkgedrag is bij de AUDIT 12 punten; minder dan de drempel van 16 punten voor problematisch alcoholgebruik). Probleemdrinkers vertonen vooral ook meer symptomen van afhankelijkheid en schadelijk drinkgedrag.

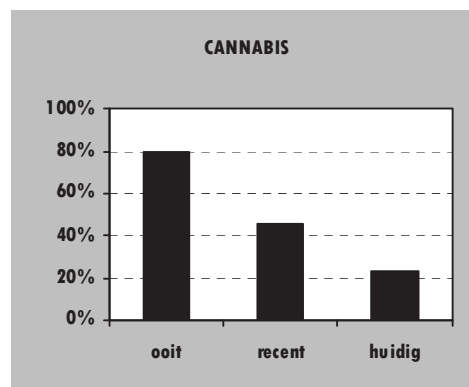
Mannelijke cafébezoekers (15%) zijn drie keer zo vaak probleemdrinkers dan vrouwelijke bezoekers (5%). Er is geen relatie met leeftijd of etniciteit. Ook komen probleemdrinkers in de vier typen cafés even vaak voor. Bij riskant drinken (pag. 104) komt hetzelfde patroon naar voren: mannen zijn vaker riskante drinker dan vrouwen, maar tussen overige subgroepen is geen verschil.

2.3 cannabis

Acht op de tien cafébezoekers (80%) hebben ooit hasj of wiet gebruikt. Gemiddeld voor het eerst toen ze 16 jaar oud waren. De laatste maand heeft een kleine kwart van de cafébezoekers nog cannabis gebruikt (23%). De meeste huidige blowers roken af en toe (46%) tot zelden (28%) een joint, de rest doet dat in het weekend (5%), een paar dagen per week (12%) of (bijna) dagelijks (7%). Van alle onderzochte cafébezoekers is 1% een **dagelijkse blower**. Per blowdag wordt gemiddeld 1 joint gerookt. Verreweg de meeste huidige blowers (91%) roken niet meer dan 2 joints op een dag.

Net als bij alcohol combineren we in Antenne hoeveelheid en frequentie in de definitie van **riskant blowen**: dagelijks blowen of een paar keer per week meer dan één joint. Eén op de tien huidige blowers (10%) voldoet aan deze definitie (2% van alle onderzochte cafébezoekers). Een hoger percentage (17% van de huidige blowers, 4% van de totale groep) vindt zelf wel eens dat hij/zij **te veel of te vaak** blowl.

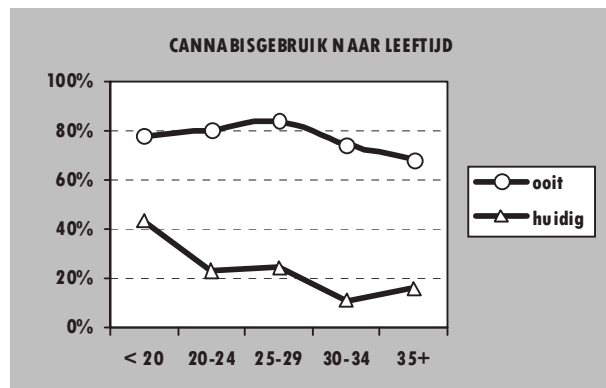
Net als het drinken van alcohol, gebeurt ook blowen meestal in gezelschap van partner en/of vrienden (91%), maar er zijn verhoudingsgewijs wel wat meer alleen-blowers (9%) dan dat er alleen-drinkers (1%) zijn.

Verreweg de meeste huidige blowers (97%) roken cannabis in een joint met tabak. Opvallend is dat bijna de helft (49%) liever hasj gebruikt. De overigen gebruiken liever wiet (26%) of hebben geen voorkeur voor het een of het ander (26%). Zie hierover meer onder 'Trends' (pag. 131).

2.3.1 cannabis per subgroep

Mannelijke cafébezoekers (28%) zijn bijna twee keer zo vaak huidige blowers dan vrouwelijke cafébezoekers (16%) en de mannen blowen gemiddeld per dag ook een halve joint meer dan de vrouwen.

In het ooit-gebruik van cannabis is er geen verschil tussen leeftijdsgroepen; bij zowel jong als oud hebben de meesten ooit wel eens geblowd. Huidig gebruik van cannabis is echter duidelijk leeftijdsgebonden. Van de cafébezoekers onder de twintig jaar is 44% huidige blower, bij twintigers is dat 23-25% en bij de 30-plussers 11-16%.

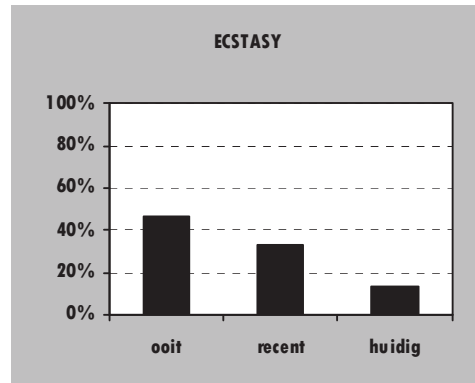

Huidige blowers zijn per definitie ook ooit-blowers, maar niet iedereen die ooit geblowd heeft is huidige blower. Sommigen houden het bij een enkel experiment; anderen die wel vaker gaan gebruiken, blijven dat niet per se de rest van hun leven doen. De grafiek laat zien dat het verschil groter wordt bij een stijgende leeftijd. Er zijn dus met het ouder worden steeds meer mensen die zijn gestopt met blowen. Dit leeftijdseffect wordt wel *maturing out* genoemd: het blowen hoort bij een bepaalde levensfase die men 'ontgroeit'.

Ook wat betreft etniciteit is er geen verschil in ooit-gebruik, maar wel in huidig gebruik. Niet-westerse cafébezoekers (37%) zijn vaker huidige blowers dan westerse cafébezoekers (21%). Bezoekers van homocafés (62%) hebben opvallend minder vaak ooit cannabis gebruikt dan bezoekers van de andere typen cafés (81-85%). Ook in huidig gebruik van hasj en wiet scoren bezoekers van homocafés relatief laag (18%), net als bezoekers van mainstream cafés (19%). Bezoekers van hippe (27%) en studentencafés (32%) zijn vaker huidige blowers. Het gemiddelde aantal joints per dag verschilt niet naar leeftijd, etniciteit en type café.

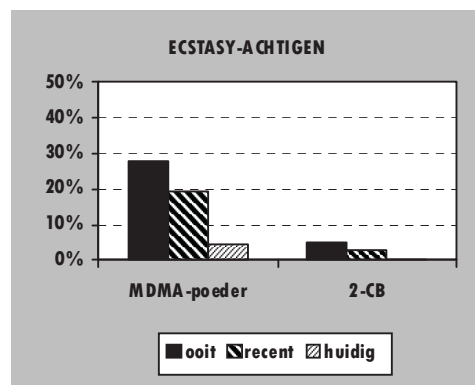
2.4 ecstasy

Bijna de helft van de onderzochte cafébezoekers (46%) heeft ervaring met het gebruik van ecstasy. Gemiddeld waren zij 21 jaar toen ze voor het eerst ecstasy slikten. Ongeveer één op de acht cafébezoekers (13%) heeft de laatste maand nog ecstasy gebruikt. Ecstasy wordt over het algemeen (en zeker in verhouding met tabak, alcohol en cannabis) niet vaak gebruikt. De meeste huidige ecstasygebruikers doen dat af en toe bij gelegenheden (79%), 5% doet dat iets vaker (wekelijks of in de weekenden) en de resterende 16% doet het zelden tot bijna nooit. Geen enkele cafébezoeker is een **dagelijkse** ecstasygebruiker. Aan de andere kant denkt één op de zeven huidige ecstasygebruikers (14%) zelf wel eens dat hij of zij **te veel of te vaak** ecstasy gebruikt.

2.4.1 mdma-poeder en 2-cb

MDMA-poeder (of -kristallen) bevat feitelijk dezelfde werkzame stof als een ecstasypil. Formeel is de term ecstasy-'achtige' hierop dus niet van toepassing, maar gebruikers maken een duidelijk onderscheid tussen beide vormen (daarom wordt ook meestal gesproken van MDMA-poeder, niet van ecstasypoeder). Ruim een kwart van de cafébezoekers (28%) heeft ooit MDMA-poeder gebruikt en 5% is huidige gebruiker.

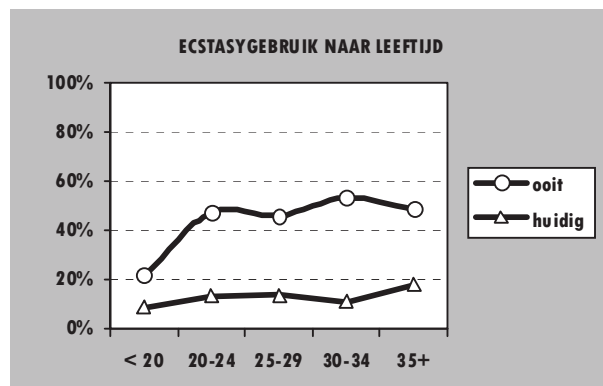

2-CB behoort, evenals MDMA, tot de zogenoemde fenethylamines en is chemisch het meest verwant aan mescaline. Het effect wordt wel omschreven als een kruising tussen MDMA en LSD. Vergeleken met ecstasy en MDMA-poeder wordt 2-CB nauwelijks gebruikt: 5% van de cafébezoekers is ooit-gebruiker en slechts één cafébezoeker (minder dan 1%) heeft het de laatste maand gebruikt.

De cafébezoekers die deze middelen gebruik(t)en, hebben op één na ook allemaal ervaring met ecstasypillen. De gebruikscijfers voor MDMA-poeder en 2-CB kunnen dus niet worden opgeteld bij die van ecstasy.

2.4.2 ecstasy en ecstasy-achtigen per subgroep

Mannelijke cafébezoekers (51%) hebben vaker ooit ecstasy gebruikt dan vrouwelijke bezoekers (40%), maar in huidig gebruik is er geen verschil. Cafébezoekers onder de twintig jaar (22%) hebben minder ervaring met ecstasy dan oudere leeftijdsgroepen (46-54%). Gezien de gemiddelde startleeftijd van 21 jaar is dat

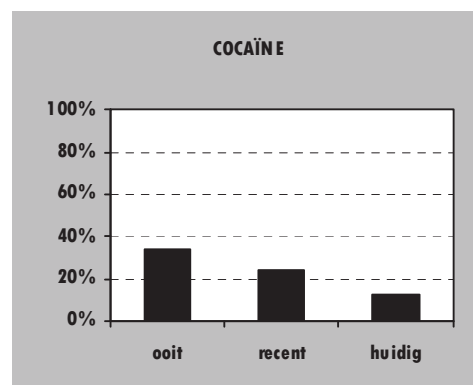

verschil niet zo vreemd. In het huidige ecstasygebruik is er geen verschil naar leeftijd. Wanneer we de gebruikpercentages per leeftijdscategorie in een grafiek uitzetten, zien we bij ecstasy dus een heel ander beeld dan bij cannabis. De stijging in het ooit-gebruik aan het begin van de grafiek ontbreekt bij cannabis. Dat komt door de lagere startleeftijd (16 jaar). Afgezien daarvan laten zowel cannabis als ecstasy een min of meer stabiel ooit-gebruik zien (misschien een lichte stijging bij ecstasy). Huidig gebruik neemt bij cannabis echter af met een stijgende leeftijd, terwijl dit bij ecstasy stabiel is. Bij cannabis is dus sprake van *maturing out*, maar dat geldt bij deze groep cafébezoekers (nog) niet voor ecstasy. Tegelijkertijd ligt het ecstasygebruik bij de cafébezoekers ook zonder dat sprake is van *maturing out* al lager dan het cannabisgebruik.

De verschillen in ooit-gebruik van ecstasy-achtigen tussen subgroepen (de aantallen zijn te klein voor vergelijking van huidig gebruik) komen grotendeels overeen met die voor ecstasy. De gebruikscijfers zijn lager onder vrouwen en jongere bezoekers. Etniciteit en type café zijn niet van invloed.

2.5 cocaïne

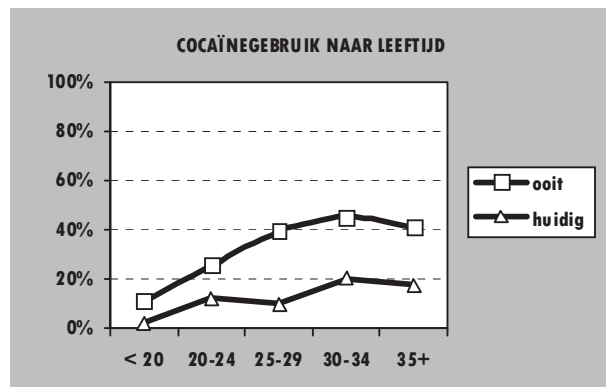
Ongeveer één op de drie cafébezoekers heeft wel eens cocaïne gebruikt (34%). Gemiddeld voor het eerst op hun 22e. Eén op de acht cafébezoekers (12%) is huidige cocaïnegebruiker. Net als ecstasy wordt cocaïne over het algemeen af en toe, bij gelegenheden gebruikt (56%). Daarnaast gebruikt 16% cocaïne iets vaker, maar nooit buiten de weekenden, en gebruikt 27% zelden tot bijna nooit. Niemand is da-

gelijkse cocaïnegebruiker. Het aandeel huidige gebruikers dat zelf wel eens denkt dat hij of zij **te veel of te vaak** cocaïne gebruikt is met 28% wel duidelijk groter dan bij ecstasy.

2.5.1 cocaïne per subgroep

Mannelijke cafébezoekers (16%) zijn twee keer zo vaak huidige cocaïnegebruikers als vrouwelijke bezoekers (8%). En 30-plussers (20% 30-34 jaar, 18% 35 jaar en ouder) zijn ongeveer twee keer zo vaak huidige cocaïnegebruikers als twintigers (12% 20-24 jaar, 10% 25-29 jaar). Van de cafébezoekers onder de 20 jaar is slechts 2% huidige cocaïnegebruiker.

Ook voor cocaïne zijn gebruikspercentages per leeftijdscategorie uitgezet in een grafiek. Het beeld dat hieruit naar voren komt, is anders dan bij ecstasy. Om te beginnen loopt het ooit-gebruik van cocaïne langzamer op en blijft het langer stijgen. Hoewel de gemiddelde startleeftijden van beide middelen weinig verschillen, is er bij cocaïne meer spreiding en gebeurt het vaker dat mensen na hun 25^e of 30^e voor het eerst cocaïne gebruiken. Ook in huidig gebruik is er verschil tussen ecstasy en cocaïne. Bij ecstasy is dit stabiel, maar bij cocaïne neemt ook huidig gebruik toe met stijgende leeftijd. Tot slot liggen beide lijnen in de grafiek bij cocaïne dichter bij elkaar dan bij ecstasy. De verhouding tussen het aantal ooit-gebruikers en het aantal huidige gebruikers (de afstand tussen beide lijnen) noemt men de *continuation rate*. Deze maat geeft aan in hoeverre mensen, nadat ze voor het eerst met een middel hebben geëxperimenteerd, doorgaan met regelmatig gebruik of het daarentegen beperken tot eenmalig of incidenteel gebruik. Bij ecstasy is 29% van de ooit-gebruikers ook huidige gebruiker; bij cocaïne is dat 37%. Met cocaïne wordt dus vaker doorgegaan.

Er is geen verschil in cocaïnegebruik tussen westerse en niet-westerse cafébezoekers, noch tussen verschillende typen cafés.

ecstasy en/of cocaïne

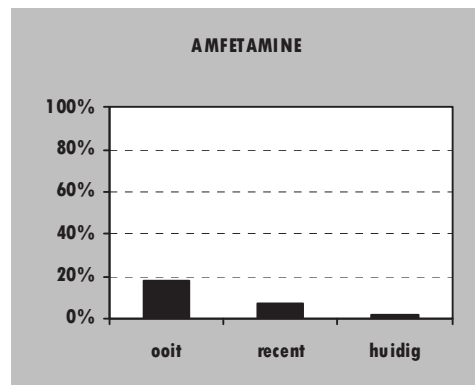
Ecstasy en cocaïne zijn elk door ongeveer één op de acht cafébezoekers de laatste maand gebruikt (huidig gebruik). Gaat het hierbij om dezelfde cafébezoekers, of zijn het twee afzonderlijke groepen? Beide is waar, maar het komt vaker voor dat cafébezoekers één van de twee middelen gebruiken dan dat zij beide gebruiken. Ongeveer de helft van de huidige ecstasygebruiker (48%) is tevens huidige cocaïnegebruiker en andersom is ongeveer de helft van de huidige cocaïnegebruikers

(51%) huidige ecstasygebruiker. Van de totale groep cafébezoekers gebruikte 7% de laatste maand alleen ecstasy, 6% alleen cocaïne, 6% beide middelen en 81% geen van beide. De eerstgenoemde groep (alleen ecstasy) bestaat grotendeels uit vrouwen (63%), terwijl de cafébezoekers die alleen cocaïne of beide middelen gebruiken vaker man zijn (62% respectievelijk 70%). In leeftijd, etniciteit en type café verschillen de groepen niet.

2.6 amfetamine

Vergeleken met ecstasy en cocaïne scoort de derde traditionele partydrug, amfetamine, een stuk lager. Iets meer dan één op de zes cafébezoekers (18%) heeft het middel ooit gebruikt. Gemiddeld waren zij 21 jaar toen ze dat voor het eerst deden. De laatste maand heeft 2% van de cafébezoekers amfetamine gebruikt. De helft van de huidige gebruikers gebruikt amfetamine af en toe; een derde doet dat zelden tot bijna nooit. Wekelijks gebruik komt bijna niet voor en er zijn geen **dagelijkse** amfetaminegebruikers. Eén op de zes huidige amfetaminegebruikers (17%) denkt zelf wel eens dat hij/zij **te veel of te vaak** gebruikt.

2.6.1 methamfetamine, ritalin en mephedrone

Methamfetamine (ook wel *crystal* of *ice*) heeft net als amfetamine een stimulerende werking, maar methamfetamine is sterker en de effecten houden langer aan.⁵⁷

⁵⁷ EMCDDA & Europol (2009).

Ook de werkzame stof in het bekende ADHD-medicijn **Ritalin** (methylfenidaat) is verwant aan amfetamine en heeft een oppeppend effect. Hoewel het in Nederland dus vooral een geneesmiddel is, valt methylfenidaat onder de Opiumwet. Ritalin wordt ook wel om niet-medische redenen, op recreatieve wijze gebruikt of als prestatieverhogend middel. In een online panelonderzoek onder 2.385 jongeren van 14 tot en met 17 jaar rapporteerde 2% ooit en 0.1% de laatste maand 'oneigenlijk' ADHD-medicatie te hebben gebruikt.⁵⁸ In een ander onderzoek van studenten.net en Nieuwe Revu meldde 81 van de bijna vijfduizend studenten (ca. 1.6%) wel eens Ritalin te slikken, waarvan er 18 daadwerkelijk ADHD hadden.⁵⁹ Grote commotie ontstond ten slotte toen de NRC kopte dat 7% van de studenten Ritalin gebruikt voor hun plezier, al bleek dat getal afkomstig uit een afstudeerscriptie waarin slechts 130 voornamelijk economiestudenten waren ondervraagd.⁶⁰ Overigens blijken veel recreatieve gebruikers óók Ritalin op doktersvoorschrift te gebruiken.⁶¹

Mephedrone (4-MCC of *meow meow*) is een amfetamine-achtige die relatief recent op de markt is verschenen. Vooral in Groot-Brittannië is het middel snel populair geworden. Een derde van de lezers van het Britse *Mixmag* dance magazine gaf in een survey aan de laatste maand mephedrone te hebben gebruikt. In de Engelse media brak (morele) paniek uit naar aanleiding van de dood van twee jongens die het middel zouden hebben gebruikt. Mephedrone (en vooral de makkelijke verkrijgbaarheid via internet) kreeg in de Engelse media echter zoveel aandacht dat de populariteit alleen maar verder toenam.⁶² In Nederland heeft mephedrone voor zover bekend (nog) geen autonome plek op de drugsmarkt verworven, maar het werd tijdens de 'ecstasycrisis' van 2009 wel vrij vaak in ecstasypillen aangetroffen als alternatief voor het toen schaarse MDMA.⁶³ Hoewel er geen medische toepassing van mephedrone bekend is (het wordt bijvoorbeeld verkocht als plantenvoeding), valt het middel in Nederland sinds 2009 onder de Wet op de Geneesmiddelenvoorziening.

⁵⁸ Ganpat, Kleinjan & Van de Mheen (2010).

⁵⁹ De Volkskrant, 16 oktober 2009.

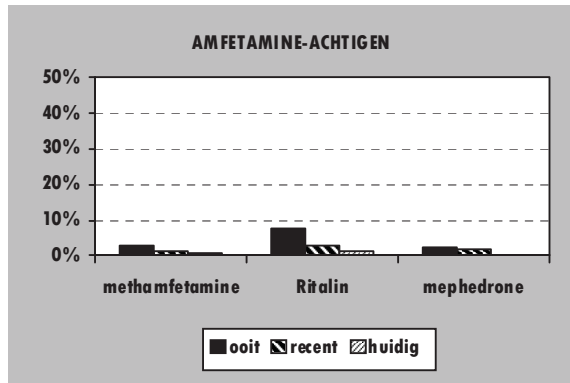
⁶⁰ NRC Handelsblad, 13 oktober 2009.

⁶¹ Van den Ende et al. (2010).

⁶² Schifano et al. (2010).

⁶³ Brunt et al. (2010).

Methamfetamine en mephedrone worden door de onderzochte cafébezoekers marginaal gebruikt: 3% respectievelijk 2% is ooit-gebruiker, niemand gebruikte de laatste maand methamfetamine en slechts één cafébezoeker (minder dan 1%) heeft de laatste maand mephedrone gebruikt. Ritalin is door 9% van de onderzochte cafébezoekers wel eens gebruikt (al dan niet op doktersvoorschrift) en 1% is huidige Ritalin-gebruiker.

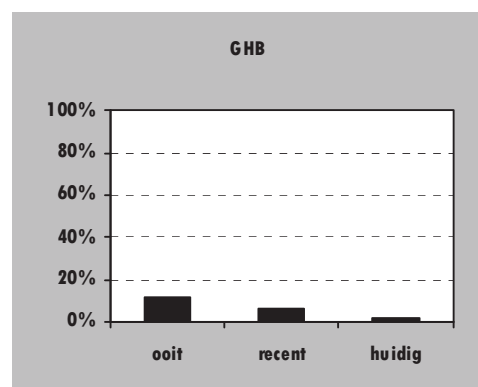
2.6.2 amfetamine en amfetamine-achtigen per subgroep

Mannelijke cafébezoekers (23%) hebben vaker ooit amfetamine gebruikt dan vrouwelijke bezoekers (13%). Mannen hebben ook het laatste jaar vaker amfetamine gebruikt, maar er is geen verschil in huidig gebruik. Leeftijd is niet van invloed op amfetaminegebruik. Onder niet-westerse cafébezoekers en bezoekers van studentencafés heeft niemand de laatste maand amfetamine gebruikt. Gebruikscijfers bij westerse bezoekers en in andere typen cafés zijn echter dusdanig laag, dat verschillen niet gauw significant zijn.

Er zijn geen verschillen tussen subgroepen in het ooit-gebruik van methamfetamine en mephedrone. Ritalin is vaker ooit gebruikt door mannen (11%) dan door vrouwen (6%).

2.7 ghb

Hoewel het een totaal ander middel is dan de hiervoor besproken stimulantia (namelijk oorspronkelijk een narcosemiddel), heeft GHB in de media inmiddels ook de titel partydrug verworven. Van de onderzochte cafébezoekers heeft 11% het middel ooit gebruikt; gemiddeld rond hun 25e voor het eerst. De laatste maand heeft 2% van de cafébezoekers GHB gebruikt. Alle huidige GHB-gebruikers doen dat af en toe (27%) of zelden tot bijna nooit (73%). Er is dus niemand onder de cafébezoekers die dagelijks GHB gebruikt.

Ook is er geen enkele huidige GHB-gebruiker die zelf vindt dat hij of zij **te veel of te vaak** gebruikt. Anderzijds – hoewel het om slechts vijftien cafébezoekers gaat – is bijna een kwart van de ooit-gebruikers (24%) wel eens 'out' gegaan op GHB. In de meeste gevallen is dat deze cafébezoekers 1 à 2 keer overkomen, maar enkele bezoekers zeggen dat het 3, 5 of zelfs tien keer is gebeurd.

2.7.1 ghb per subgroep

Mannelijke cafébezoekers zijn vaker ooit- (15%) en recente (10%) gebruikers van GHB dan vrouwelijke bezoekers (7% en 3%). Er is hierin geen verschil naar leeftijd, etniciteit en type café. Gebruikscijfers van de laatste maand zijn binnen alle subgroepen laag.

2.8 combigebruik met alcohol

De cafébezoekers die blowen en/of ecstasy, cocaïne of GHB gebruiken, hebben we gevraagd of ze deze middelen het afgelopen jaar wel eens combineerden met alcohol.

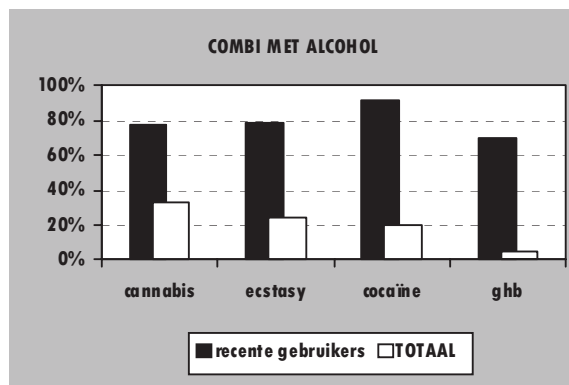
Ruim driekwart (78%) van de cafébezoekers die het afgelopen jaar cannabis hebben gebruikt, heeft in die periode wel eens tegelijkertijd of kort na elkaar geblowd en alcohol gedronken. Dat is een derde (33%) van de totale groep.

Van de cafébezoekers die het afgelopen jaar ecstasy gebruikten, hebben bijna acht op de tien (79%) dat in die periode gecombineerd met alcohol.

Een kwart van alle onderzochte cafébezoekers (25%) heeft het afgelopen jaar tegelijkertijd of kort na elkaar ecstasy en alcohol gebruikt.

Het combigebruik van cocaïne en alcohol komt nog vaker voor: 92% van de recente cocaïnegebruikers heeft het middel het afgelopen jaar wel eens gecombineerd met alcohol. Dat komt neer op een vijfde van de onderzochte cafébezoekers (20%).

De combinatie GHB met alcohol komt van deze middelen het minst vaak voor, maar toch heeft ruim tweederde van de recente GHB-gebruikers (69%) het middel het afgelopen jaar wel eens gecombineerd met alcohol. In totaal heeft 4% van de onderzochte cafébezoekers het afgelopen jaar tegelijkertijd of kort na elkaar GHB en alcohol gebruikt.

Samenvattend wordt cocaïne relatief het vaakst met alcohol gecombineerd. Omdat er meer recente cannabisgebruikers dan cocaïnegebruikers onder de cafébezoekers zijn, komt over het totaal gezien de combinatie cannabis met alcohol vaker voor. Overigens geldt voor de meeste cafébezoekers dat zij géén middelen combineren met alcohol.

2.8.1 combigebbruik per subgroep

Over de totale groep gezien komt combigebbruik van cannabis en alcohol relatief vaak voor bij mannelijke, (39%), jongere (56% van de bezoekers onder de 20) en niet-westerse (47%) cafébezoekers en bij bezoekers van studentencafés (45%).

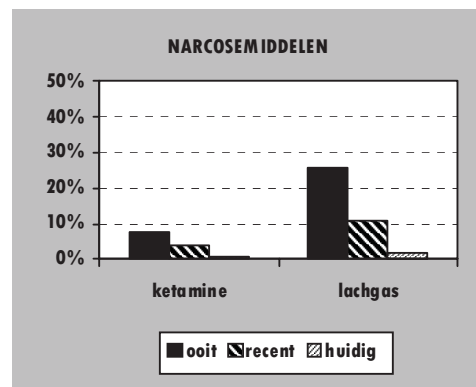
De combinatie ecstasy en alcohol wordt vaker door mannelijke (30%) dan vrouwelijke (19%) cafébezoekers gebruikt, maar komt verder bij bezoekers van elke leeftijdscategorie, etniciteit of type café ongeveer even vaak voor.

Het combineren van cocaïne met alcohol komt relatief vaak voor bij eind-twintigers (24%) en begin-dertigers (29%), maar is niet afhankelijk van geslacht, etniciteit en type café.

Tot slot worden GHB en alcohol vaker gecombineerd door mannen (7%) dan vrouwen (2%). Overige subgroepen laten geen verschillen zien.

2.11 ketamine en lachgas

Ketamine en lachgas zijn narcosemiddelen die onder de Wet op de Geneesmiddelenvoorziening vallen. Maar lachgas wordt ook wel gebruikt in gaspatronen voor slagroomspuiten. Met deze patronen (of een gasfles) worden ballonnen gevuld van waaruit het gas wordt ingeademd. Een kwart van de cafébezoekers (26%) heeft ooit lachgas gebruikt en 8% ooit ketamine. Huidig gebruik van deze middelen bedraagt respectievelijk 1% en 2%.

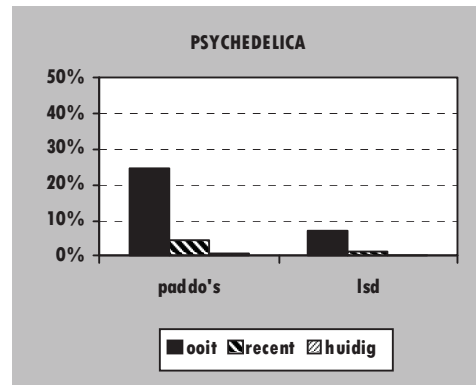
2.11.1 ketamine en lachgas per subgroep

Mannelijke cafébezoekers (12%) hebben duidelijk meer ervaring met ketamine dan vrouwelijke bezoekers (3%). Andere subgroepen laten geen verschillen in ketamine-gebruik zien. Lachgas is ook vaker wel eens door mannen (31%) dan door vrouwen (20%) gebruikt. Daarnaast is het ooit-gebruik van lachgas relatief hoog bij begin-twintigers (32%) en begin-dertigers (30%) ten opzichte van de andere leeftijdscategorieën (vooral bezoekers onder de 20 jaar, 15%). Ook scoren

bezoekers van studentencafés (33%) en hippe cafés (32%) hoger dan bezoekers van mainstream (22%) en homocafés (16%). Westerse en niet-westerse bezoekers hebben even vaak ooit lachgas gebruikt.

2.12 paddo's en lsd

Paddo's (paddestoelen die psilocybine of psilocine bevatten) en LSD zijn twee hallucinogenen, ook wel tripmiddelen of psychedelica genoemd. Paddo's zijn door een kwart van de cafébezoekers (25%) wel eens gebruikt; LSD door veel minder (7%). In huidig gebruik ontlopen beide middelen elkaar nauwelijks: vier cafébezoekers (1%) gebruikten de laatste maand paddo's en twee (minder dan 1%) LSD.

2.12.1 paddo's en lsd per subgroep

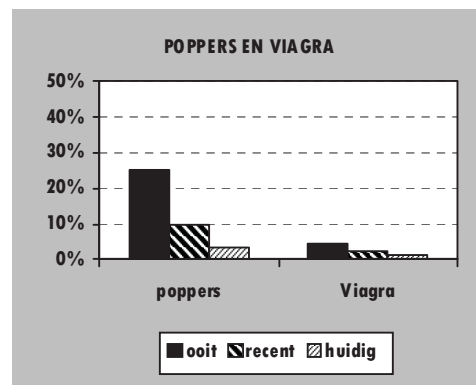
Paddo's zijn vaker ooit gebruikt door mannen (34%) dan door vrouwen (15%). Ook hebben bezoekers van hippe en studentencafés (beide 31%) meer ervaring met paddo's dan bezoekers van mainstream en homocafés (20% en 21%). Leeftijd en etniciteit maken geen verschil. Bij LSD is het enige verschil juist wel tussen leeftijdsgroepen, waarbij 35-plussers (20%) veel vaker ooit LSD gebruikt hebben dan de jongere cafébezoekers (4% tot 7%).

2.13 heroïne en crack

Gebruik van heroïne en crack (ook wel 'straatdrugs') komt niet of nauwelijks voor bij de cafébezoekers. Drie procent heeft ervaring met crack en 1% met heroïne. Een enkeling heeft de laatste maand nog crack gebruikt; huidig gebruik van heroïne komt helemaal niet voor. Er is geen verschil tussen subgroepen.

2.14 poppers en viagra

Poppers en Viagra zijn chemisch niet aan elkaar verwant, maar hebben een vergelijkbare vaatverwijdende werking. Beide middelen vallen onder de Wet op de Geneesmiddelenvoorziening. Een kwart van de cafébezoekers (25%) heeft ooit wel eens poppers gebruikt en 3% is huidige

gebruiker. Viagra is door 4% van de cafébezoekers wel eens gebruikt; de laatste maand gebruikte 1% het middel.

2.14.1 poppers en viagra per subgroep

Dat poppers en Viagra vooral binnen een specifieke 'scene' worden gebruikt, is terug te zien in de vergelijking tussen subgroepen. Beide middelen zijn vaker (maar niet uitsluitend) door mannelijke en oudere cafébezoekers en bezoekers van homocafés gebruikt. Van de bezoekers van homocafés – die ook vaker man zijn en gemiddeld ouder (zie pag. 96) – heeft 48% ervaring met poppers en 15% met Viagra. Bij de andere typen cafés is dat 18%-26% respectievelijk 2%-3%.

2.15 overige middelen

De categorie 'overige middelen' is een verzameling van vrij verkrijgbare energydrinks, uitsluitend op doktersrecept legaal verkrijgbare slaap- en kalmeringsmiddelen (benzodiazepines of barbituraten) en uitsluitend illegaal verkrijgbare anabole steroïden (doping).

Opwekkende energiedranken (bijvoorbeeld *Red Bull*, *Bullit*, *Monster*, *Burn*) bevatten, naast andere ingrediënten, meestal hoge concentraties cafeïne. De meeste cafébezoekers (88%) hebben dergelijke drankjes wel eens geprobeerd en ruim een derde (36%) heeft de laatste maand energydrinks gedronken. Huidige gebruikers worden vaker aangetroffen onder mannelijke, jongere en niet-westerse cafébezoekers. Er is geen verschil tussen typen cafés.

Slaap- en kalmeringsmiddelen (al dan niet zelf op recept verkregen) zijn door 19% van de cafébezoekers wel eens gebruikt en 4% is huidige gebruiker. Vrouwelijke cafébezoekers hebben vaker ooit slaap- en kalmeringsmiddelen gebruikt dan mannelijke bezoekers. Leeftijd, etniciteit en type café maken geen verschil.

Anabolen worden nauwelijks gebruikt. Slechts twee cafébezoekers (minder dan 1%) hebben dit ooit gedaan. Niemand is huidige gebruiker van anabolen.

3 uitgaan

In deze paragraaf kijken we naar het algemene uitgaansgedrag van de cafébezoekers en meer specifiek naar de avond van het onderzoek (uitgaansavond).⁶⁴ Welke middelen hebben ze toen gebruikt? En hoe zijn ze thuis gekomen?

⁶⁴ Formeel zouden we ook, of in plaats daarvan, moeten spreken van de uitgaansnacht. De stapavond is vaak niet voor middernacht afgelopen en cafébezoekers zijn ook na twaalf benaderd. Ten behoeve van de leesbaarheid hanteren we echter de term uitgaansavond.

3.1 uitgaan in het algemeen

Voor de meeste cafébezoekers was de avond van het onderzoek niet de eerste en enige uitgaansavond die maand. Gemiddeld gingen zij de 7 van de laatste 30 dagen naar een café; ongeveer 1 á 2 keer per week. Ook uitgaan in het algemeen (behalve cafés ook clubs, party's, etc.) doen ze vaak. Ruim de helft (59%) ging de afgelopen maand minstens 4 keer uit en behoort daarmee tot de vaste stappers. Verder is 37% gelegenhedstapper (1-3 keer uit geweest) en slechts 4% thuisblijver (afgezien van de avond van het onderzoek).

Driekwart (76%) van de stappers (thuisblijvers buiten beschouwing gelaten) ging de afgelopen maand meestal uit in het centrum van Amsterdam, 7% meestal in andere stadsdelen en 17% meestal in een andere stad. Favoriete uitgaansgelegenheid is het café (98%), gevolgd door thuisfeesten (74%), clubs (68%), concerten (29%), kleinere party's (27%) en afterparty's (19%). Coffeeshops (8%) en megaparty's (5%) scoren het laagst.

Tijdens de uitgaansavond gaven de cafébezoekers per persoon gemiddeld 31 euro uit (mediaan 21 euro).

De bezoekers van mainstream en studentencafés gaan vaker buiten Amsterdam uit dan bezoekers van hippe en homocafés, maar in alle typen cafés blijft de meerderheid toch meestal in het centrum van Amsterdam. Ook is het publiek in alle typen cafés in meerderheid te typeren als actieve stappers en verschillen zij niet in hun voorkeur voor bepaalde soorten uitgaansgelegenheden. Wel is er verschil in uitgaven: in studentencafés het minst (gemiddeld 23 euro) en in homocafés het meest (gemiddeld 41 euro).

3.1.1 onveilig uitgaan

Het merendeel van de cafébezoekers voelt zich nooit onveilig in een café of club (81%) of in een uitgaansgebied (77%). Een klein deel (2% en 3%) voelt zich alleen buiten Amsterdam wel eens onveilig tijdens het uitgaan. Eén op de zes cafébezoekers (17%) voelt zich wel eens onveilig in een Amsterdamse uitgaansgelegenheid en één op de vijf (20%) wel eens op een Amsterdamse uitgaansstraat of -plein. Dit zijn slechts ten dele dezelfde personen. In totaal voelt 30% zich wel eens onveilig in het Amsterdamse uitgaansleven. Er zijn net zoveel mannen als vrouwen die zich onveilig voelen in Amsterdam en ook leeftijd en type café maken geen verschil. Wel voelen westerse cafébezoekers (32%) zich vaker onveilig dan niet-westerse bezoekers (17%).⁶⁵ En homo's en lesbiennes (39%) voelen zich vaker onveilig dan heteroseksuele cafébezoekers (29%).⁶⁶

⁶⁵ Chi-kwadraat = 6.538, p = .011

⁶⁶ Chi-kwadraat = 4.012, p = .045

In een publieksenquête van het COT op het Leidseplein en het Rembrandtplein uit 2008 zei 24% zich soms en 5% zich vaak 's avonds onveilig te voelen op de pleinen. In de uitgaansgelegenheden zei 8% zich soms en 1% zich vaak onveilig te voelen.⁶⁷ In deze Antenne survey zeggen dus meer mensen dat ze zich wel eens onveilig voelen in de uitgaansgelegenheden (17% versus 9%), maar minder mensen dat ze zich wel eens onveilig voelen op straat (20% versus 29%) dan toen. De onderzoeken zijn echter niet helemaal vergelijkbaar. Ten eerste zijn door het COT ook mensen op de pleinen ondervraagd die daar zelden of nooit uitgaan, terwijl in deze Antenne cafésurvey voornamelijk vaste stappers zijn onderzocht. Ten tweede omvat de Antenne cafésurvey meer uitgaansgebieden dan de beide pleinen, zoals bijvoorbeeld Jordaan en De Pijp.

3.2 gebruik voor en tijdens het uitgaan

We vroegen de cafébezoekers ook specifiek naar hun middelengebruik voor en tijdens de avond waarop ze in het café werden aangesproken. Per soort middel wordt hieronder het gebruik beschreven. Op basis van het gebruik tijdens de uitgaansavond onderscheiden we vier gebruikerstypen. Overigens hoeft het middelengebruik tijdens de uitgaansavond niet per se plaats te hebben gevonden in het café waar de bezoekers werden aangesproken. Zij kunnen die avond ook in andere cafés of andere uitgaansgelegenheden zijn geweest.

3.2.1 tabak

Bijna de helft van de cafébezoekers (49%) heeft tijdens de uitgaansavond gerookt. Sommigen namen "een trekje", anderen rookten een heel pakje of meer. Gemiddeld rookten ze 9 sigaretten.

Er is geen verschil tussen subgroepen in het aandeel rokers, maar mannelijke rokers rookten tijdens de uitgaansavond wel meer dan vrouwen (8 versus 10 sigaretten). Ook werd door rokers in homo- en studenten cafés (beide 11 sigaretten) meer gerookt dan door rokers in mainstream en hippe cafés (9 en 7 sigaretten).

3.2.2 alcohol

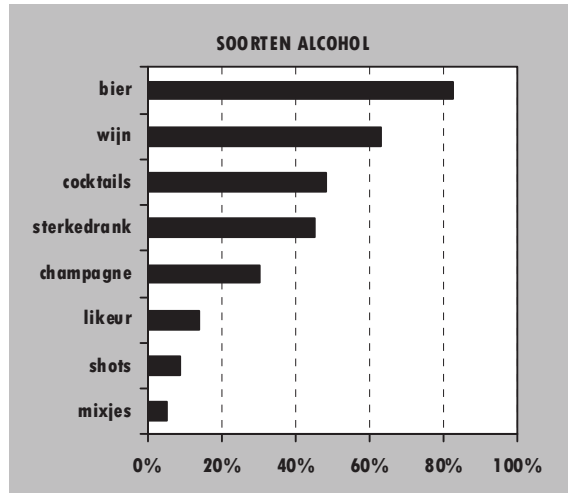
Vrijwel alle onderzochte cafébezoekers (94%) dronken alcohol tijdens het uitgaan, gemiddeld 6 glazen. Een kwart (23%) dronk (ook) vóór het uitgaan alcohol, gemiddeld 3 glazen ('indrinken'). Tellen we vóór en tijdens het uitgaan bij elkaar op, dan dronk 95% van de cafébezoekers, gemiddeld 7 glazen alcohol.

Er is geen verschil naar geslacht in alcoholgebruik vóór het uitgaan, maar tijdens het uitgaan drinken mannen vaker (97%) en vooral meer (8 glazen) alcohol dan vrouwen (91%, 5 glazen). Het type café maakt juist wel verschil bij het indrinken. Bezoekers van hippe en studentencafés dronken vóór het uitgaan gemiddeld 4

⁶⁷ Bervoets et al. (2008).

glazen alcohol, terwijl bezoekers van mainstream en homocafés er vooraf gemiddeld 2 á 3 namen. Leeftijd en etniciteit maken niet of nauwelijks verschil in alcoholgebruik vóór en tijdens het uitgaan.

Meestal wordt tijdens het uitgaan bier en/of wijn gedronken, maar ook cocktails, sterkedrank en 'bubbels' (champagne, prosecco of cava) zijn populair. Minder vaak worden gedronken: likeur, kleine flesjes ('shots') alcohol en kant-en-klare mixdrankjes. De ooit zo populaire *Breezers* zijn dus bij de onderzochte cafébezoekers uit de mode. De kant-en-klare mixjes waren vooral in trek bij jongeren en de meeste cafébezoekers horen niet tot die doelgroep, maar in de Antenne cafésurvey van 2005 dronk toch nog 19% van de bezoekers mixjes tijdens het uitgaan.

3.2.3 niet-alcoholische dranken

Ongeveer vier op de tien cafébezoekers (38%) dronken gemiddeld 3 glazen frisdrank, vruchtensap of water tijdens de uitgaansavond. Slechts 6% dronk uitsluitend fris; 32% dronk zowel alcohol als fris. Energydrinks werden tijdens de uitgaansavond weinig gedronken: 3% van de cafébezoekers dronk gemiddeld 1 glas. Al met al dronken de meeste cafébezoekers dus, tegen alle adviezen in, uitsluitend alcohol tijdens het uitgaan.

3.2.4 overige middelen

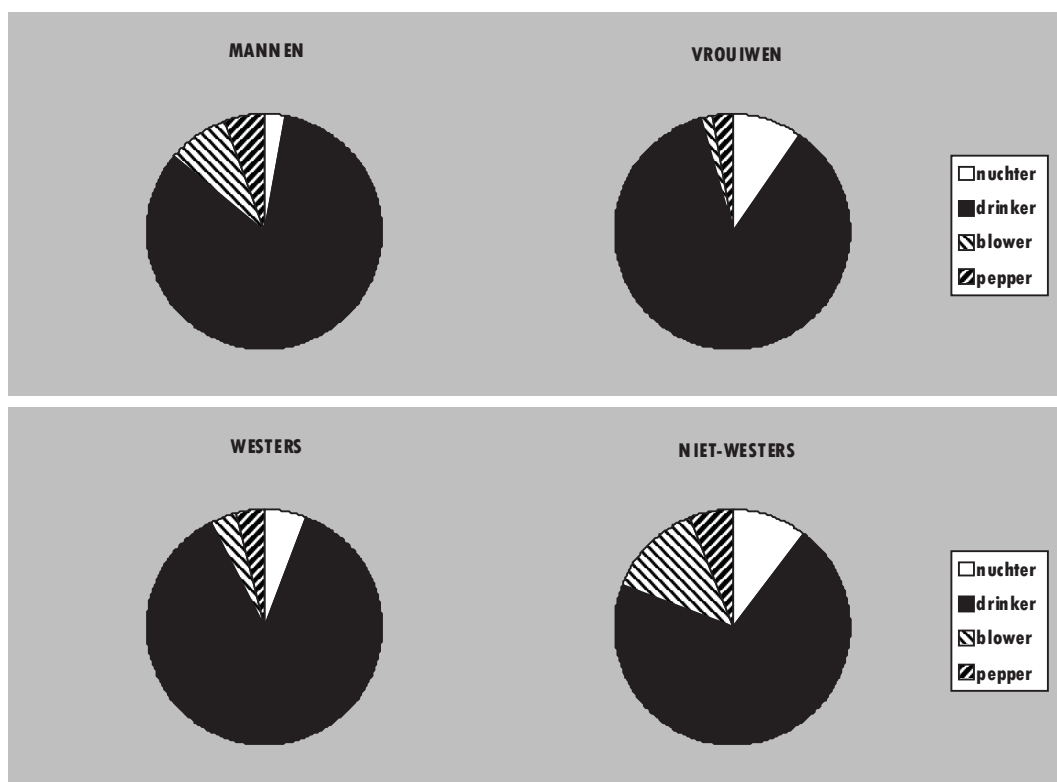
Voordat zij uitgingen had 2% van de onderzochte cafébezoekers geblowd en 1% had (ook) andere middelen gebruikt. Tijdens het uitgaan – maar overigens niet per se in het café waar ze zijn benaderd voor de survey – heeft 6% cannabis en 5% (ook) andere middelen gebruikt. Deze middelen waren cocaine (3%), ecstasy (1%), MDMA-poeder (1%), poppers (1%), GHB (<1%), amfetamine (<1%) en Viagra (<1%). Degenen die cocaine hadden gebruikt, hadden meestal tussen ¼ en ½ gram gebruikt. Ketamine is niet gebruikt vóór of tijdens het uitgaan.

3.2.5 gebruikerstypen

Op basis van hun gebruik tijdens de uitgaansavond zijn de bezoekers in vier typen in te delen:

- **Nuchteren** hebben geen alcohol gedronken, niet geblowd en geen andere drugs gebruikt. In totaal behoort 6% van de cafébezoekers tot de nuchteren.
- **Drinkers** hebben wel alcohol gedronken, maar niet geblowd en geen andere drugs gebruikt. Verreweg de meeste cafébezoekers (85%) behoren tot de drinkers.
- **Blowers** hebben wel cannabis gebruikt (eventueel ook gedronken), maar geen andere drugs. Tot dit type behoort 5% van de cafébezoekers.
- **Peppers** hebben ecstasy (of MDMA-poeder), cocaine en/of amfetamine gebruikt (eventueel ook gedronken en geblowd). Hiertoe rekenen we 4% van de cafébezoekers.⁶⁸

Vrouwelijke cafébezoekers behoren vaker tot de nuchteren dan mannen (10% versus 3%). Mannelijke cafébezoekers zijn op hun beurt vaker blowers dan vrouwen (8% versus 1%).

⁶⁸ Vier cafébezoekers gebruikten tijdens het uitgaan poppers en/of Viagra, maar geen ecstasy, cocaine of amfetamine. Deze respondenten zijn bij deze verdeling buiten beschouwing gelaten.

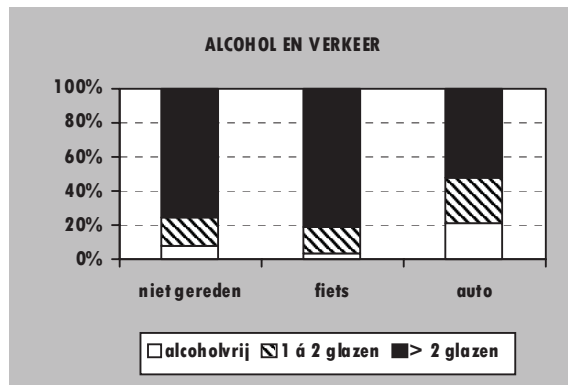
Westerse cafébezoekers zijn vaker drinkers (87% versus 71%) en niet-westerse cafébezoekers vaker blowers (13% versus 4%). In alle leeftijdscategorieën zijn drinkers in de meerderheid, maar onder de twintigers (65%) zijn toch iets minder drinkers dan onder de oudere groepen (83%-88%). Er is geen verschil in gebruikerstypen tussen de verschillende typen cafés. Tot slot komen peppers onder alle subgroepen even vaak voor (hoewel het aantal klein is).

3.3 na het uitgaan

Na afloop van de uitgaansavond zijn de meeste cafébezoekers (58%) op de fiets naar huis gegaan. Anderen waren lopend (30%), met het openbaar vervoer (18%), hebben een taxi genomen (8%) of reden met iemand mee (4%). Een klein deel reed zelf op de brommer (3%) of met de auto (3%). Er konden verschillende vervoersmogelijkheden worden aangekruist. In totaal heeft 64% actief aan het verkeer deelgenomen door (ook) zelf met fiets, brommer en/of auto naar huis te gaan. De overige 36% heeft zich uitsluitend lopend verplaatst en/of door anderen laten vervoeren.

3.3.1 rijden onder invloed

Cafébezoekers die niet zelf naar huis reden, hadden meestal alcohol gedronken (92%). Dat geldt ook voor de fietsers (96%) en degenen die auto of brommer reden (79%). Als we ervan uitgaan dat cafébezoekers die meer dan twee glazen alcohol hadden gedronken een te hoog alcoholpromillage hadden om aan het verkeer deel te nemen, dan had 81% van de fietsers en 53% van de bestuurders van een motorvoertuig aangehouden kunnen worden voor rijden onder invloed.⁶⁹ Omdat maar weinig cafébezoekers zelf met de auto of brommer naar huis reden, is de laatste groep van bestuurders onder invloed relatief klein; het gaat om twintig cafébezoekers, 3% van de totale groep.

⁶⁹ De relatie tussen de gedronken hoeveelheid en bloedalcoholpromillage is mede afhankelijk van lichaamsgewicht en vet- en vochtgehalte van het lichaam. Daarnaast speelt ook mee hoe snel gedronken wordt en hoeveel tijd is verstreken na het laatste drankje. Zeer algemeen wordt echter een maximum van twee glazen alcohol op een avond als 'veilig' ervaren. Wellicht dat sommige cafébezoekers meer dan twee glazen dronken, maar toch een bloedalcoholgehalte van minder 0,5 promille hadden. Anderzijds zouden er ook cafébezoekers kunnen zijn bij wie die limiet al met minder dan twee glazen was overschreden.

Van de cafébezoekers die uitgaan met de auto, spreekt 85% van tevoren af wie de BOB is.⁷⁰ Zelf vinden de cafébezoekers gemiddeld dat ze maximaal anderhalf glas alcohol mogen drinken als ze zelf auto moeten rijden. Een kwart (25%) mag van zichzelf helemaal geen alcohol drinken als hij/zij auto rijdt en 62% vindt 1 á 2 glazen alcohol het maximum. De overige 13% vindt dat hij of zij meer dan 2 glazen alcohol mag drinken.

Cannabis is tijdens het uitgaan door weinig cafébezoekers gebruikt en dan alleen door degenen die niet zelf naar huis reden (10%) of op de fiets waren (5%). Cafébezoekers die zelf met de auto of brommer naar huis reden, hebben tijdens het uitgaan niet geblowd.

Het gebruik van eventuele overige middelen tijdens het uitgaan hing niet samen met de wijze van thuiskomen. Een klein deel van zowel cafébezoekers die niet zelf reden (6%) als fietsers (5%) en bestuurders van motorvoertuigen (3%) had tijdens het uitgaan een van de onderzochte overige middelen gebruikt.

4 trends

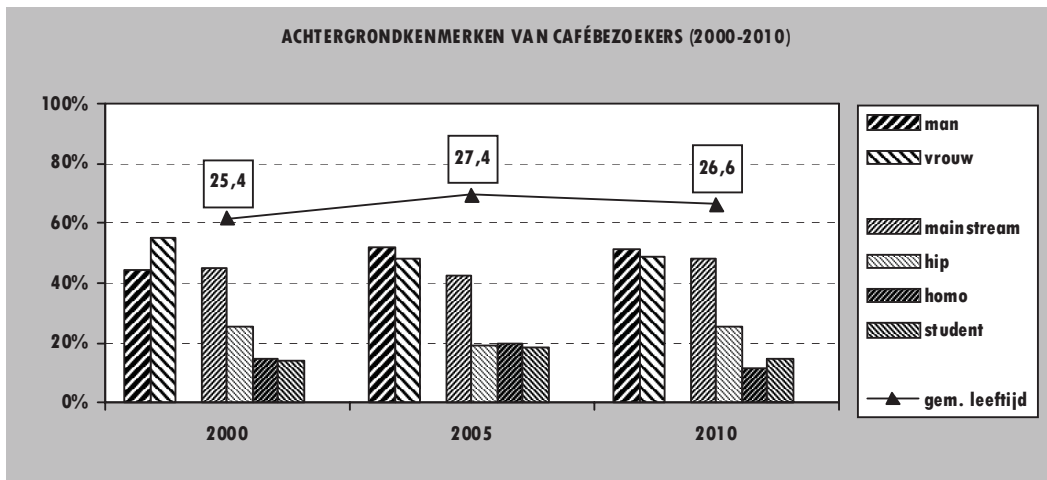
Dit is de derde keer in tien jaar tijd dat cafébezoekers onderwerp zijn van de Antenne survey. Op basis van de gegevens uit 2000, 2005 en 2010 kijken we naar trends in cafépubliek, uitgaan, middelengebruik en drugsprizen.

4.1 trends in publiek

De cafébezoekers uit de surveys van 2000, 2005 en 2010 verschillen op veel punten van elkaar.

In 2000 was een kleine meerderheid vrouw, terwijl er in de twee latere edities iets meer mannen waren. Ook was het publiek in 2000 gemiddeld twee jaar jonger dan in de twee latere surveys. Wat betreft de verdeling over de typen cafés was 2005 een afwijkend jaar: wat meer homo en studenten, wat minder mainstream en hip. Er is geen duidelijk verschil in etniciteit tussen de drie jaargangen van de Antenne cafésurvey.

⁷⁰ Overigens zijn er nog geen aanwijzingen gevonden dat dergelijke BOB (of *designated driver*) programma's effectief zijn (Van Hasselt, 2010).

Naast geslacht, leeftijd en type café, verschillen de onderzochte cafébezoekers ook wat betreft woonsituatie. Het aandeel alleenwonenden is in 2010 (55%) groter dan in voorgaande edities (44% en 45%); vooral in 2000 was het aandeel cafébezoekers dat nog thuis woonde groter. Ook het aandeel cafébezoekers dat in Amsterdam woont is in 2010 (80%) groter dan in 2005 (71%) en 2000 (66%).⁷¹ Het opleidingsniveau van de cafébezoekers is, net als in de algemene bevolking, toegenomen in de afgelopen 10 jaar. In 2000 was 40% hoger opgeleid; in 2010 is dat 59%. Tegelijkertijd daalde het aandeel cafébezoekers met een mbo-diploma van 23% naar 9%. In 2000 en 2005 was het grootste deel van de cafébezoekers werkend (52% en 53%), maar in 2010 vormen studerende de grootste groep (51%).

Al met al is het profiel van de cafébezoekers van 2010 dus wel wat anders dan dat van voorgaande edities. Dit kan het gevolg zijn van wat wijzigingen in het veldwerk (er zijn bijvoorbeeld niet steeds dezelfde cafés geselecteerd, mede omdat cafés verdwenen), maar waarschijnlijk weerspiegelen de verschillen vooral reële verschuivingen en trends in het Amsterdamse uitgaansleven.

4.2 trends in uitgaan

Hoewel de cafébezoekers actieve uitgaanders blijven, is het aandeel vaste stapers onder de cafébezoekers in 2010 (59%) lager dan in 2000 (69%). De cafébe-

⁷¹ Gaandeweg heeft het veldwerk van de Antenne cafésurvey steeds minder op zaterdag plaatsgevonden. Het aandeel respondenten dat op zaterdag de vragenlijst had ontvangen, daalde van 42% in 2000, naar 39% in 2005 en 33% in 2010. Aangezien de Amsterdamse cafés vooral in het weekend bezoekers van buiten de stad trekken (onderzochte cafébezoekers die op zaterdag de vragenlijst kregen, blijken ook vaker buiten Amsterdam te wonen), zal dit invloed hebben gehad op de samenstelling van de onderzoeksgroep wat betreft de woonplaats.

zoekers van 2010 gaan in vergelijking met die van 2000 iets vaker uit buiten het centrum van Amsterdam (7% versus 2%), maar wat minder vaak buiten de hoofdstad zelf (17% versus 21%). De voorkeur voor uitgaanslocaties laat ook verschillen zien: cafés, concerten, thuisfeestjes en houseparty's zijn in 2010 populairder dan in 2000. Ondanks inflatie in het algemeen en stijgende horecaprijzen in het bijzonder, ligt de gemiddelde uitgave tijdens de uitgaansavond in 2010 (31 euro) lager dan in 2005 (40 euro) en 2000 (omgerekend 35 euro).⁷² Dit kan een reflectie zijn van de economische situatie, maar ook te maken hebben met het grotere aantal studenten (die over het algemeen minder te besteden hebben) onder de cafébezoekers van 2010. Het lijkt er niet op dat de cafébezoekers minder zijn gaan drinken (zie pag. 128), maar wel dat vaker gekozen wordt voor goedkopere drankjes als bier en prosecco of cava. Eerder (pag. 121) werd al gemeld dat de dure *Breezers* uit de mode zijn. Naast de drankrekening kunnen cafébezoekers ook bespaard hebben op bijvoorbeeld hapjes.

Vergeleken met 2005 werd er in 2010 vaker naar huis gefietst en gingen minder cafébezoekers lopend, met taxi, openbaar vervoer of reden met iemand anders mee. Het aandeel automobilisten is in 2005 en 2010 nagenoeg gelijk.

4.3 trends in middelengebruik

Per middel zullen we in de komende paragrafen eerst kijken naar recente ontwikkelingen in gebruik. Dat wil zeggen dat we het middelengebruik van 2010 vergelijken met dat van 2005. Dat doen we voor de totale groep cafébezoekers, maar ook per type café omdat ontwikkelingen bij de verschillende cafétypen niet synchroon hoeven te lopen. Vervolgens zoeken we naar trends in middelengebruik onder cafébezoekers op de langere termijn. Dit is gedaan door middel van een regressieanalyse met de gegevens van 2000 tot en met 2010. Tot slot is de regressieanalyse nogmaals uitgevoerd, waarbij rekening is gehouden met veranderingen in het profiel van de cafébezoekers wat betreft geslacht, leeftijd, etniciteit en type café. Eerder (paragraaf 4.1) rapporteerden we al dat dit profiel flinke verschillen vertoonde tussen de cafésurveys van 2000, 2005 en 2010 en dat die verschillen waarschijnlijk reële verschuivingen in het cafépubliek weerspiegelde. Dergelijke verschuivingen kunnen echter van invloed zijn op het middelengebruik. Over het algemeen zijn mannen bijvoorbeeld zwaardere drinkers (dat blijkt ook uit deze Antenne, zie pag. 104). Als het aandeel mannelijke cafébezoekers in de loop der jaren groter wordt, zou dat een stijgende trend in alcoholgebruik tot gevolg kunnen hebben. Ook dat zou een reële ontwikkeling zijn, maar tegelijker-

⁷² Gemiddelde consumentenprijs van een glas bier in de horeca was €1,28 in 2000, €1,67 in 2005 en €1,94 in 2009. Uit: *Consumentenprijzen: gemiddelde prijzen van consumentenartikelen vanaf 2000* (CBS Statline).

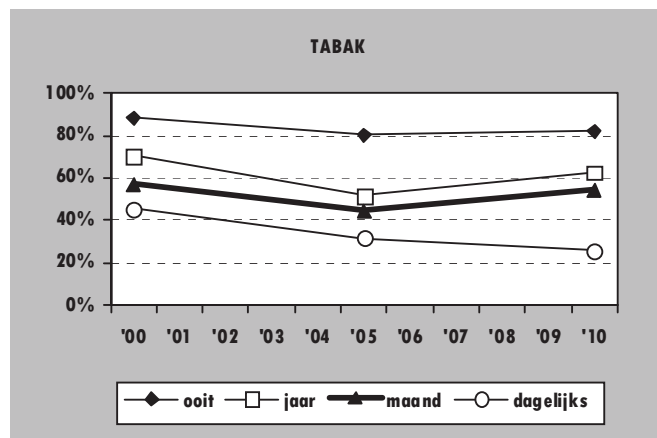
tijd hoeft het niet te betekenen dat individuele cafébezoekers meer zijn gaan drinken (de bezoekers zelf zijn niet veranderd, maar er zijn andere bezoekers gekomen). In de analyse kan rekening worden gehouden met veranderingen in het profiel. Percentages veranderen daardoor niet, maar wel kan worden nagegaan in hoeverre verschillen kunnen worden toegeschreven aan het veranderende bezoekersprofiel.

4.3.1 tabak

Ten opzichte van 2005 is het aandeel recente en huidige rokers onder de cafébezoekers flink toegenomen (recent van 52% naar 63%, huidig van 45% naar 54%). Deze stijging is vooral toe te schrijven aan meer rokers in de mainstream cafés. Het aandeel huidige rokers in de mainstream cafés steeg van 36% naar 53%; in de andere typen cafés bleef het aandeel rokers tussen 2005 en 2010 gelijk. Tegenover de stijging in huidig tabakgebruik staat een daling van het aandeel dagelijkse rokers: 31% naar 26%. Deze daling komt op het conto van de hippe cafés waar het aandeel dagelijkse rokers daalde van 52% naar 30%. Bij de andere typen café is het aandeel dagelijkse rokers onveranderd.

Deze café-specifieke ontwikkelingen zijn interessant omdat de gegevens van 2010 geen verschillen in tabakgebruik tussen cafés laten zien (zie pag. 102), terwijl die er in 2005 nog wel waren.⁷³ Dat betekent dus dat de bezoekers van de verschillende typen cafés meer op elkaar zijn gaan lijken, althans wat betreft rookgedrag.

Over de langere termijn is het aandeel ooit- en recente rokers onder de cafébezoekers tussen 2000 en 2010 licht gedaald, ook wanneer we rekening houden met veranderingen in het bezoekersprofiel. Huidig gebruik van tabak is, na een tussentijdse daling, in 2010 weer op ongeveer hetzelfde niveau als in 2000. Er is daarin dus geen

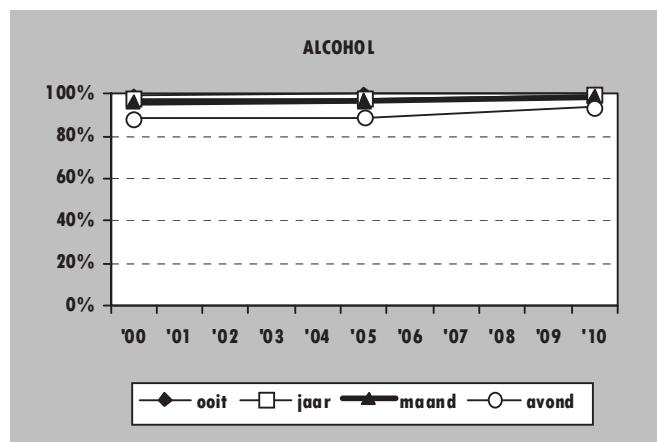
dalende trend op langere termijn. Het aandeel dagelijkse rokers is daarentegen bijna gehalveerd: van 46% in 2000 naar 26% in 2010. Ook deze daling is niet toe te schrijven aan een veranderend bezoekersprofiel.

⁷³ Nabben, Benschop & Korf (2006), pag. 114.

4.3.2 alcohol

Het aandeel recente en huidige drinkers en het alcoholgebruik tijdens de uitgaansavond is tussen 2005 en 2010 gestegen, maar alleen in de mainstream cafés. Andere typen cafés laten geen veranderingen zien, maar daarbij moet aangetekend worden dat het alcoholgebruik in hippe, homo- en studentencafés al hoger lag dan in de mainstream cafés. Mainstream cafébezoekers zijn dus 'bijgetrokken' en de bezoekers van de verschillende typen cafés zijn, net als bij roken, wat betreft het aandeel drinkers meer op elkaar gaan lijken. In de gedronken hoeveelheden verschillen de cafébezoekers van 2010 niet van die van 2005.

Bijna alle cafébezoekers zijn drinkers. Dat was in 2000 al zo en is de afgelopen tien jaar zo mogelijk nog meer het geval geworden. Het aandeel huidige drinkers steeg in die periode van 96% naar 99%; drinken tijdens de uitgaansavond van 88% naar 94%. Cafébezoekers zijn echter niet méér gaan drinken. Het gemiddeld aantal glazen per dag en tijdens de uitgaansavond bleef vrijwel gelijk. Wanneer we rekening houden met veranderingen in het bezoekersprofiel, laat het aantal glazen per dag zelfs een lichte daling zien.

Hoewel er dus nauwelijks verandering is in het drinkgedrag van de cafébezoekers, lijkt hun norm in positieve zin wel iets gewijzigd. In 2000 en 2005 vonden de cafébezoekers namelijk dat iemand van hun leeftijd gemiddeld bij 12 glazen alcohol te veel had gedronken; in 2010 is dat gemiddelde gedaald naar 9 glazen.⁷⁴ Naast het algemene preventieadvies van maximaal twee glazen alcohol per dag voor mannen en één voor vrouwen, wordt ook aanbevolen om in elk geval bij speciale gelegenheden of tijdens het uitgaan niet meer dan vijf glazen alcohol te nuttigen (drie voor vrouwen). Zes glazen zou dus te veel zijn. Dat vindt ook 40% van de cafébezoekers van 2010; twee keer zo veel als in 2000 (20%) en 2005 (21%).⁷⁵ Maar dat betekent niet dat ook meer cafébezoekers het advies opvolgen: het aandeel cafébezoekers dat tijdens de uitgaansavond zelf meer dan vijf glazen alcohol dronk is ongeveer gelijk gebleven (43% in 2000, 49% in 2005 en 46% in 2010).⁷⁶

⁷⁴ $F = 31.206, p = .000$

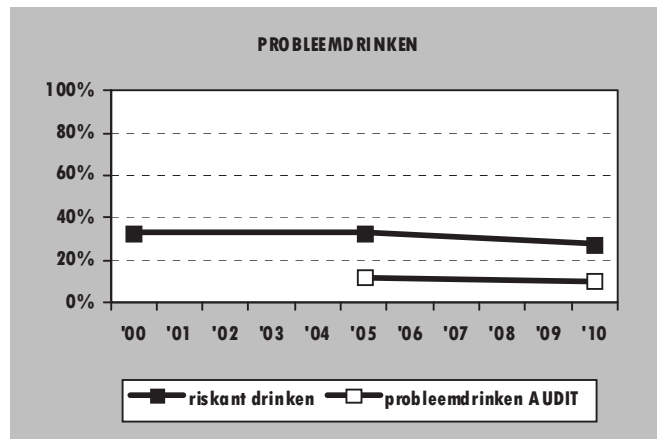
⁷⁵ Chi-kwadraat = 67.171, $p = .000$

⁷⁶ Chikwadraat = 3.371, $p = .185$

probleemdrinken

In riskant en problematisch drinkgedrag zijn er opvallende ontwikkelingen. In de totale groep cafébezoekers zijn geen verschillen tussen 2005 en 2010, maar wel per type café. Bij de mainstream cafés steeg het aandeel riskante drinkers van 19% naar 28%. In de hippe- en homocafés is het aandeel riskante drinkers daarentegen nagenoeg gehalveerd (van 49% naar 25%, respectievelijk van 45% naar 26%). In de hippe cafés daalde het aandeel probleemdrinkers bovendien van 27% naar 9%. Ook wat betreft drinkgedrag zijn de cafébezoekers dus meer op elkaar gaan lijken, wat voor de mainstream cafés een negatieve ontwikkeling inhoudt, maar voor de hippe en homocafés neerkomt op een positieve ontwikkeling.

Over de langere termijn wijst de regressieanalyse op een lichte daling in het aandeel riskante drinkers, ook wanneer rekening wordt gehouden met veranderingen in het bezoekersprofiel. Voor probleemdrinken zijn geen cijfers over langere termijn beschikbaar; in 2000 was de AUDIT nog niet opgenomen in de vragenlijst van de Antenne cafésurvey.

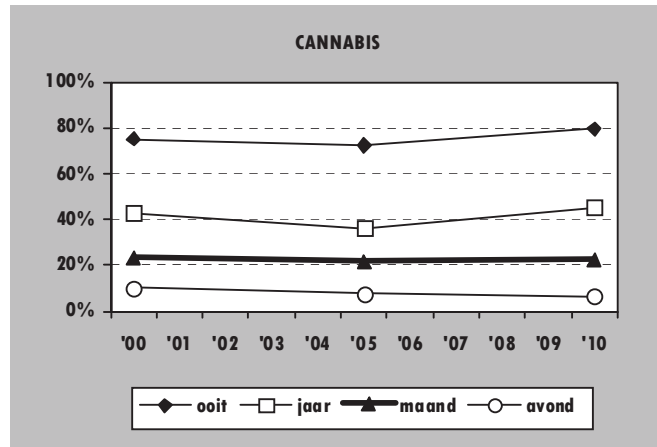
Op de kortere termijn bleef het aandeel cafébezoekers dat op basis van de AUDIT mogelijk problematisch alcoholgebruik vertoont in 2010 (10%) ongeveer hetzelfde als in 2005 (12%).

4.3.3 cannabis

Het ooit-gebruik van cannabis onder cafébezoekers is tussen 2005 en 2010 licht gestegen van 73% naar 80%. Deze stijging is alleen terug te vinden in de mainstream cafés. Ook recent cannabisgebruik onder de cafébezoekers steeg van 36% naar 46%, maar die toename is weer alleen te zien in de studentencafés. Daar verdubbelde het aandeel recente blowers (van 28% naar 55%) én het aandeel huidige blowers (van 16% naar 32%), terwijl het in de andere typen cafés ongeveer gelijk bleef. De hippe cafés onderscheiden zich op hun beurt weer van de andere typen cafés door een drastische afname van blowen tijdens de uitgaansavond, zowel in het aandeel blowers (van 18% naar 7%) als in het aantal joints dat tijdens de avond wordt gebloed (van gemiddeld 3 naar 1). Ook het gemiddeld aantal joints per blowdag daalde bij bezoekers van de hippe cafés.

De meest spectaculaire ontwikkeling binnen de hippe cafés is echter de afname van het aandeel riskante blowers van 13% in 2005 naar 1% in 2010.

Cannabisgebruik bij cafébezoekers is over het geheel genomen gelijk gebleven de afgelopen tien jaar, maar blowen tijdens het uitgaan kwam in 2010 (6%) wel minder vaak voor dan in 2000 (10%). Wanneer we rekening houden met veranderingen in het bezoekersprofiel, zien we ook een lichte daling in het aantal joints per blowdag.

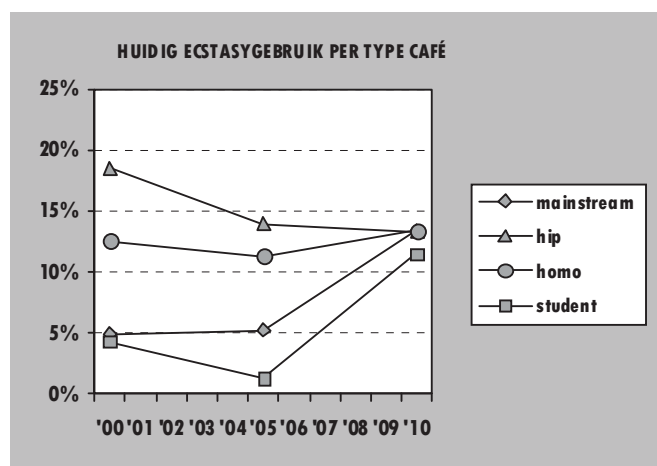

voorkeur voor hasj

Hoewel het niet een trend is die uit de cafésurveys naar voren komt, besteden we hier toch aandacht aan het opvallende resultaat dat 49% van de huidige blowers onder de cafébezoekers van 2010 liever hasj dan wiet gebruikt. In de cafésurveys van 2000 en 2005 is er niet naar gevraagd, maar in de Antenne coffee-shopsurveys van 2001 en 2009 gebruikte 58% respectievelijk 53% liever wiet en prefereerde 26% respectievelijk 30% hasj.⁷⁷ Er lijkt dus een verschuiving in populariteit van wiet naar hasj te hebben plaatsgevonden.

4.3.4 ecstasy

Vergeleken met 2005 is ooit-, recent en huidig gebruik van ecstasy in 2010 flink toegenomen. Deze stijging heeft niet plaatsgevonden in de hippe en homocafés, maar uitsluitend in mainstream en studentencafés. Huidig ecstasygebruik verdubbelde bijna in de studentencafés (van 7% naar 13%) en ver-

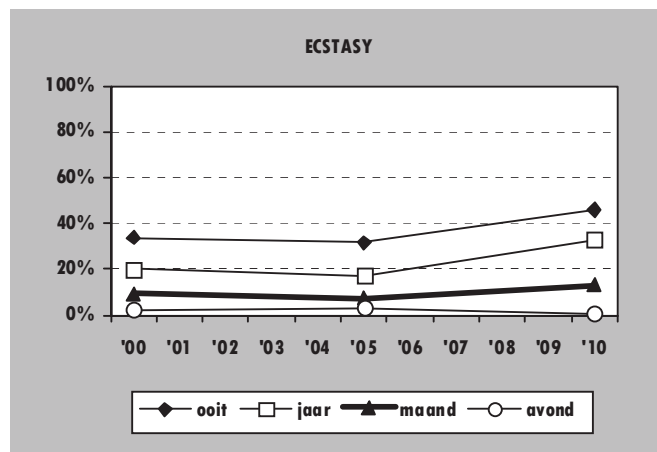

⁷⁷ Korf, Nabben & Benschop (2002), Nabben, Benschop & Korf (2010).

drievoudigde bijna in de mainstream cafés (van 5% naar 13%). Gebruik van ecstasy tijdens de uitgaansavond is echter gedaald, maar alleen in de hippe cafés.

Net als eerder bij tabak en alcohol geldt ook voor ecstasygebruik dat de bezoekers van de verschillende typen cafés meer op elkaar zijn gaan lijken. In 2005 (en ook in 2000) waren er nog duidelijke verschillen tussen de typen cafés; in 2010 zijn die grotendeels verdwenen. De grafiek laat deze ontwikkeling duidelijk zien.

In ooit-, recent en huidig ecstasygebruik is op de langere termijn een licht stijgende trend, maar de toename heeft vooral de laatste vijf jaar plaatsgevonden. De stijging in huidig ecstasygebruik verdwijnt als rekening wordt gehouden met veranderingen in bezoekersprofiel. In het gebruik van ecstasy tijdens de uitgaansavond is op de langere termijn geen aantoonbare verandering geweest.

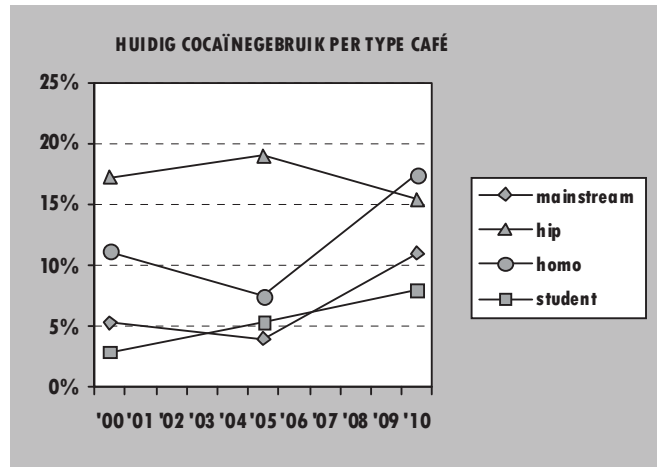
MDMA-poeder en 2-CB

De enige ecstasy-achtige waarover in meerdere edities van de Antenne cafésurvey gegevens zijn verzameld is 2-CB. In 2000 had 4% van de onderzochte cafébezoekers ooit 2-CB gebruikt en had één cafébezoeker (< 1%) het middel de laatste maand gebruikt. In 2010 was 5% ooit-gebruiker en had eveneens één cafébezoeker (< 1%) de laatste maand 2-CB gebruikt. Omdat 2-CB in de cafésurvey van 2005 niet was opgenomen in de vragenlijst en het bovendien om zeer kleine aantallen gaat, is verdere trendanalyse weinig zinvol.

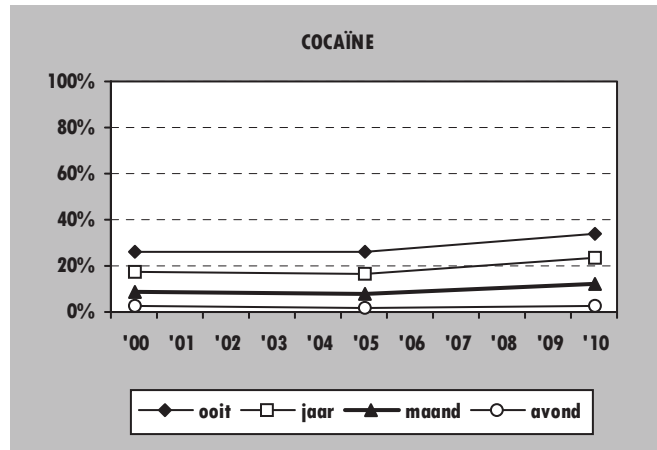
4.3.5 cocaïne

Evenals ecstasy is ook ooit-, recent en huidig cocaïnegebruik onder cafébezoekers gestegen tussen 2005 en 2010. Deze toename is echter vrijwel uitsluitend terug te voeren op de mainstream cafés, waar het cocaïnegebruik verdriedubbelde (huidig gebruik van 4% naar 11%). Overigens lijkt ook in de homocafés huidig cocaïnegebruik te zijn gestegen (van 8% naar 17%), maar dit verschil is wegens kleinere aantallen niet significant.

Hoewel het beeld iets minder uitgesproken is dan bij ecstasy, geldt ook voor cocaïnegebruik dat de bezoekers van de verschillende typen cafés in de loop der tijd meer 'naar elkaar toegegroeid' zijn. Waar voorheen vooral de bezoekers van de hippe cafés zich onderscheidden van de overige cafébezoekers, is dat verschil in 2010 vrijwel verdwenen.

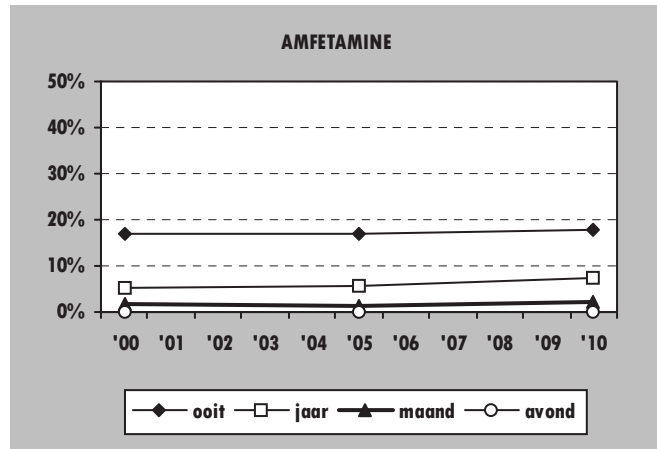
Ook het patroon van trends in cocaïnegebruik op de langere termijn is vergelijkbaar met dat van ecstasy: een toename van ooit-, recent en huidig gebruik, vooral in de laatste vijf jaar. De stijging in huidig cocaïnegebruik verdwijnt wanneer rekening wordt gehouden met veranderingen in bezoekersprofiel. Het gebruik van cocaïne tijdens de uitgaansavond laat de laatste tien jaar geen trends zien; het blijft laag over de gehele periode.

4.3.6 amfetamine

Amfetaminegebruik binnen de totale groep cafébezoekers is tussen 2005 en 2010 niet veranderd, maar binnen de mainstream cafés nam ooit- en recent gebruik wel toe (recent van 2% naar 7%). Huidig amfetaminegebruik lijkt in de mainstream cafés ook iets te zijn toegenomen, maar de aantallen zijn te klein om dat aan te kunnen tonen. Gebruik van amfetamine tijdens de uitgaansavond komt zo weinig voor dat vergelijkingen weinig zinvol zijn.

Amfetaminegebruik is in de hele periode 2000-2010 relatief laag gebleven onder de cafébezoekers als totale groep. Ooit-gebruik bleef onder de 20% en huidig gebruik is maximaal 2%. Er zijn geen trends op langere termijn te bespeuren, ook niet als rekening wordt gehouden met veranderingen in bezoekersprofiel.

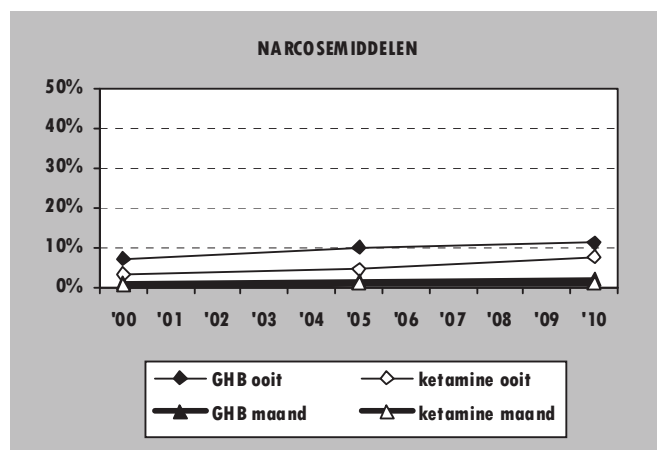
methamfetamine, ritalin en mephedrone

Amfetamine-achtigen methamfetamine, Ritalin en mephedrone zijn in 2010 voor het eerst in de Antenne cafésurvey opgenomen. Trendanalyses van het gebruik van deze middelen is dus (nog) niet mogelijk.

4.3.7 narcosemiddelen

Er zijn geen verschillen in GHB-gebruik onder cafébezoekers tussen 2005 en 2010. Dat geldt voor de cafébezoekers als totale groep en ook voor de afzonderlijke typen cafés. Ooit-gebruik van ketamine is onder de totale groep cafébezoekers wel toegenomen van 4% in 2005 naar 8% in 2010. Binnen elk type café is een lichte stijging van ooit-gebruik te zien, maar de aantallen zijn te klein om dat aan te kunnen tonen. Binnen de homocafés is er een stijging van recent ketaminegebruik van 0% naar 6%, maar over de totale groep is recent gebruik gelijk gebleven. Ook huidig ketaminegebruik is onveranderd laag.

Voor de trendanalyse van de periode 2000-2010 beperken we ons bij de narcosemiddelen tot het ooit-gebruik omdat recent en huidig gebruik weinig voorkomt. Zowel GHB als ketamine laten een licht stijgende trend zien, maar rekening houdend met veranderingen in het bezoekersprofiel verdwijnt die bij GHB. De stijging in ooit-

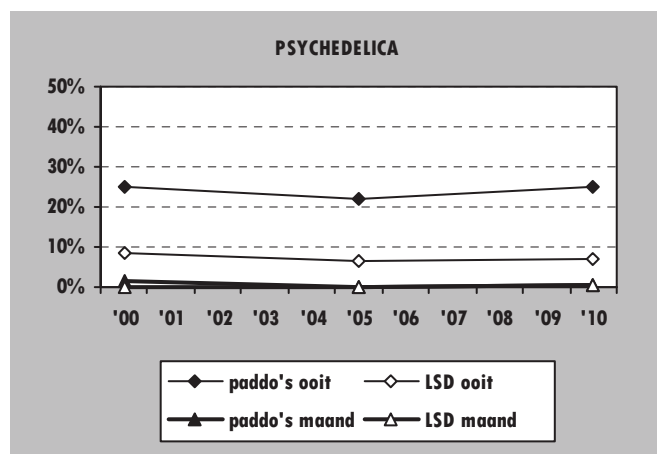

gebruik van ketamine blijft ook bestaan als rekening wordt gehouden met veranderingen in het bezoekersprofiel.

4.3.8 psychedelica

Bij bezoekers van mainstream cafés is het ooit-gebruik van zowel paddo's (van 13% naar 20%) als LSD (van 2% naar 6%) tussen 2005 en 2010 toegenomen. Andere typen cafés en de groep cafébezoekers als geheel laten echter geen stijging in ooit-gebruik zien. In recent en huidig gebruik zijn er geen verschillen tussen 2005 en 2010. Huidige gebruikers van paddo's en LSD zijn in beide jaren in alle typen cafés zo goed als afwezig.

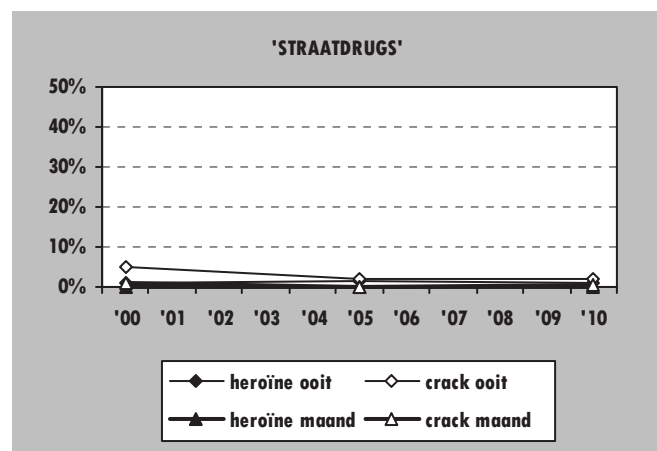
Over de periode 2000-2010 zijn er geen trends in het ooit-gebruik van paddo's, noch LSD. Het aandeel cafébezoekers dat ooit wel eens een van deze psychedelica heeft gebruikt, is dus min of meer gelijk gebleven, ook wanneer rekening wordt gehouden met veranderingen in het bezoekersprofiel. Recent en huidig gebruik komt weinig voor en laten we daarom buiten beschouwing bij de trendanalyses.

4.3.9 'straatdrugs'

Het gebruik van heroïne en crack is in alle typen cafés gelijk gebleven tussen 2005 en 2010. Huidige gebruikers van deze middelen komen en kwamen niet of nauwelijks voor in de cafés.

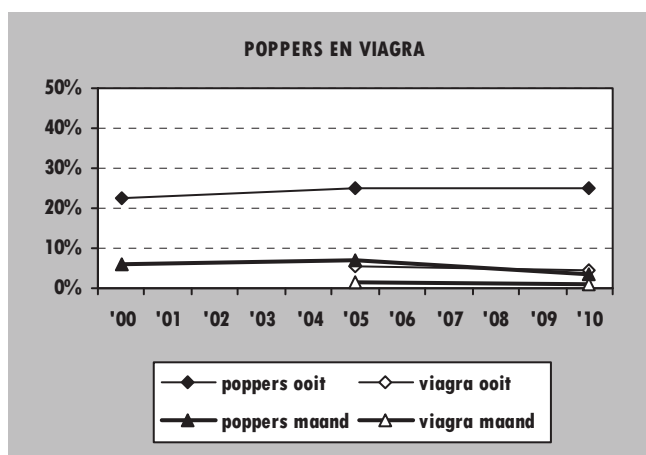
Over de periode 2000-2010 is echter wel een licht dalende trend in het ooit-gebruik van crack (ook rekening houdend met veranderingen in bezoekersprofiel). In 2000 had 5% van de cafébezoekers ooit crack gebruikt, in 2010 is dat afgenomen naar 2%. Ooit-gebruik van heroïne is in die periode onveranderd laag gebleven.

4.3.10 poppers en viagra

Het ooit-gebruik van poppers onder de cafébezoekers in het algemeen is tussen 2005 en 2010 gelijk gebleven, maar onder bezoekers van mainstream cafés is het ooit-gebruik toegenomen van 14% naar 21%. Huidig gebruik van poppers is onder de totale groep cafébezoekers daarentegen afgenomen. Dit is te wijten aan een halvering van het aandeel huidige gebruikers van poppers onder de bezoekers van homocafés (van 31% naar 16%). Gebruik van Viagra is in alle typen cafés in 2010 hetzelfde als in 2005.

Over de langere termijn is het ooit-gebruik van poppers gelijk gebleven. Hoewel het om kleine aantallen gaat is, gezien de genoemde daling tussen 2005 en 2010, ook een trendanalyse uitgevoerd op huidig gebruik van poppers (niet in de bijlage). Deze wees in eerste instantie op een lichte daling in huidig gebruik, maar rekening houdend met veranderingen in het bezoekersprofiel verdween deze trend. Viagra was in de Antenne cafésurvey van 2000 nog niet opgenomen in de vragenlijst. Over 2005-2010 is er geen trend in het ooit-gebruik van Viagra.

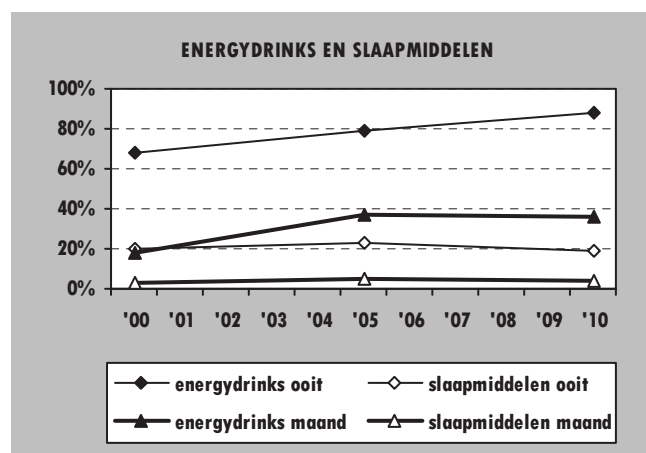

Over 2005-2010 is er geen trend in het ooit-gebruik van Viagra.

4.3.11 overige middelen

In de mainstream cafés waren er in 2010 meer bezoekers die wel eens energydrinks hadden gedronken dan vijf jaar eerder. Daardoor steeg het aandeel ooit-gebruikers van energydrinks onder de totale groep. In het huidig gebruik zijn er geen verschillen tussen 2005 en 2010. Dat geldt ook voor het gebruik van slaap- en kalmeringsmiddelen.

Over de langere termijn is zowel ooit-gebruik als huidig gebruik van energydrinks

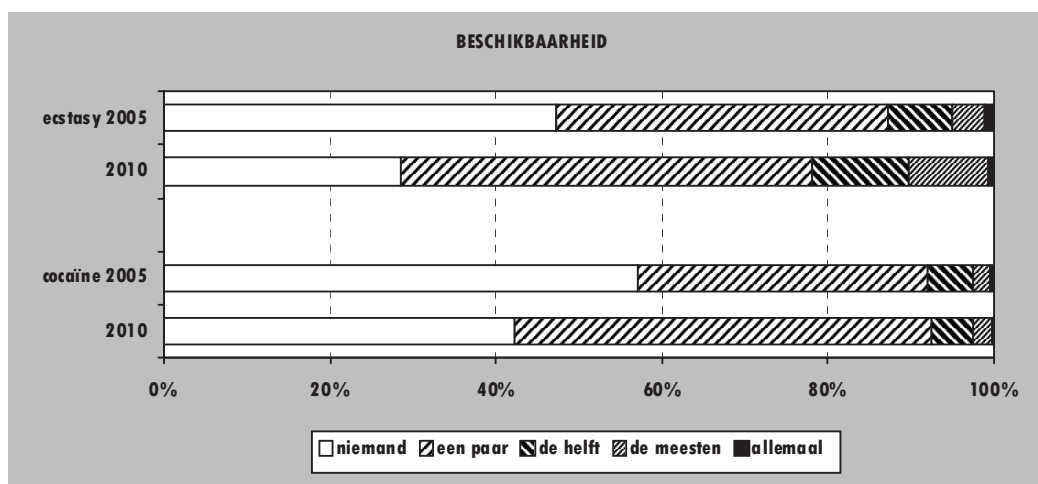

onder de cafébezoekers toegenomen, ook rekening houdend met veranderingen in het bezoekersprofiel. Het aandeel huidige gebruikers nam vooral tussen 2000 en 2005 toe van 18% naar 37%. Na 2010 bleef huidig gebruik van energydrinks min of meer gelijk. In het gebruik van slaap- en kalmeringsmiddelen (ooit of huidig) zijn geen trends te onderscheiden.

4.4 trends in de markt

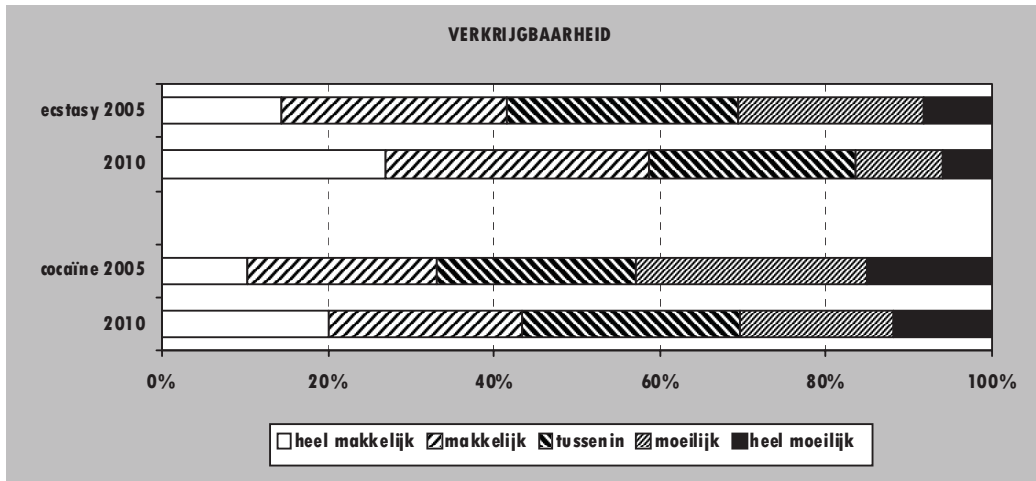
Zowel in 2005 als 2010 hebben we cafébezoekers gevraagd naar de beschikbaarheid en verkrijgbaarheid van een aantal middelen in hun omgeving. Dit deden we door te vragen naar het aantal gebruikers van cannabis, ecstasy en cocaïne in hun vriendenkring en in hoeverre zij in hun omgeving aan ecstasy en cocaïne konden komen.

In 2010 had 85% van de cafébezoekers tenminste één blowende vriend en bij 9% bestond meer dan de helft van de vriendenkring uit blowers. Er is hierin geen verschil met de cafébezoekers van 2005. Wat betreft de beschikbaarheid van ecstasy en cocaïne is er wel wat veranderd tussen 2005 en 2010. Het aandeel cafébezoekers met één of meer vrienden die ecstasy gebruiken steeg van 53% naar 72%; met één of meer vrienden die cocaïne gebruiken van 43% naar 58%. De beschikbaarheid van ecstasy en cocaïne is echter niet in dezelfde mate toegenomen. Als we kijken naar de cafébezoekers van wie de meerderheid van de vriendenkring gebruikt, zien we bij ecstasy ook daar een stijging (van 5% naar 10%), maar niet bij cocaïne (gelijk gebleven op 3%).

Ook de verkrijgbaarheid van ecstasy en cocaïne is toegenomen tussen 2005 en 2010. Van de cafébezoekers uit 2010 zei de meerderheid (59%) makkelijk of heel makkelijk aan ecstasy te kunnen komen. In 2005 was dat nog een krappe min-

derheid (42%). Het aandeel cafébezoekers dat (heel) makkelijk aan cocaïne zei te kunnen komen steeg van 33% naar 43%.

4.1.1 prijs

Sinds 2005 vragen we de cafébezoekers in de survey ook naar de prijs van ecstasy en cocaïne.

Van de cafébezoekers van 2010 die het afgelopen jaar ecstasy hadden gebruikt, kocht ruim de helft (59%) dat (wel eens) zelf. Er werd vaker gebruik gemaakt van een 06-dealer (32%), dan gekocht werd bij een dealer thuis (17%) en/of in het uitgaansleven (23%). De prijzen variëren van minder dan 1 euro tot een tientje per ecstasypil.⁷⁸ In doorsnee betaalden de cafébezoekers in 2010 vijf euro per pil (gemiddeld € 4.55). In 2005 was de ecstasy een stuk goedkoper; toen betaalden de cafébezoekers in doorsnee drie euro per pil (gemiddeld € 3.15). De schaarste op de ecstasymarkt van 2009 heeft dus blijkbaar geen negatieve invloed gehad op de verkrijgbaarheid, maar heeft wel de prijs opgedreven.

Van de recente cocaïnegebruikers onder de cafébezoekers van 2010 had eveneens 59% het laatste jaar zelf (wel eens) cocaïne gekocht; meestal bij een 06-dealer (46%) en veel minder vaak van thuisdealers (8%) en dealers in het uitgaansleven (15%). Ook prijzen voor cocaïne lopen wat uiteen, maar veel minder dan bij ecstasy. Verreweg de meesten betaalden 50 euro voor een gram. In 2005 was dat ook het geval. De gemiddelde gramprijs voor cocaïne is de afgelopen vijf jaar dan ook nagenoeg gelijk gebleven (€ 48.81 in 2005 en € 48.30 in 2010).

⁷⁸ De prijs is mede afhankelijk van de afgenomen hoeveelheid en het soort dealer (Benschop, Nabben & Korf, 2009).

5 samenvatting en conclusies

In 2010 is voor de derde maal een Antenne survey uitgevoerd onder cafébezoekers in Amsterdam.

5.1 het onderzoek

Meer dan tweeduizend bezoekers van bijna vijftig cafés in het Centrum en De Pijp zijn gevraagd om deel te nemen aan de survey. Hiervan hebben er **590** een uitgebreide vragenlijst ingevuld over uitgaan, roken, drinken, blowen en druggebruik. Zij vormen een goede afspiegeling van jonge en jongvolwassen Amsterdamse bezoekers van mainstream, hippe, homo- en studentencafés.

Er zijn ongeveer evenveel mannelijke als vrouwelijke cafébezoekers. De meesten zijn twintigers of begin-dertigers; de gemiddelde leeftijd is 27 jaar. In tegenstelling tot de algemene bevolking van Amsterdam, is het gros van de cafépopulatie 'wit' met 75% autochtone Nederlanders, 13% westerse allochtonen en 12% niet-westerse allochtonen. Ongeveer de helft is student en zes van de tien cafébezoekers hebben reeds een hogere beroepsopleiding of universitaire studie afgerond. Het opleidingsniveau van de cafébezoekers ligt dus hoog.

De meeste cafébezoekers beoordelen hun eigen gezondheid goed tot uitstekend (82%) en hun leven in het algemeen met een 8 of hoger (75%), en zijn volgens de MHI-5 dan ook in goede geestelijke gezondheid (83%). Bij een kleine minderheid is volgens de PHQ-9 mogelijk sprake van depressie (3%).

5.2 middelengebruik

Iets meer dan de helft van de cafébezoekers rookt (54%), maar ongeveer de helft daarvan doet dat niet elke dag. In totaal is 26% van de cafébezoekers dagelijkse roker. Op dagen dat ze roken, roken de niet-dagelijkse rokers gemiddeld 5 sigaretten; dagelijkse rokers roken er gemiddeld 12 per dag. Veel huidige rokers zeggen het rookverbod in een café wel eens te negeren, maar er zijn er ook veel die zeggen sinds het rookverbod te zijn geminderd.

Er zijn nauwelijks cafébezoekers die géén alcohol drinken (99%), maar dagelijkse drinkers vormen met 9% de minderheid. Gemiddeld worden 5 glazen alcohol per drinkdag geconsumeerd. De AUDIT is een screeningsinstrument waarin op basis van vragen over riskant drinkgedrag (hoeveelheid en frequentie), afhankelijkheidssymptomen (controleverlies) en schadelijk drinkgedrag (negatieve gevolgen) een risiconiveau voor probleemdrinken wordt bepaald. Riskant drinkgedrag komt onder de cafébezoekers veel vaker voor dan afhankelijkheidssymptomen en schadelijk drinkgedrag. Toch had bijvoorbeeld 5% het afgelopen jaar 's ochtends al eens behoefte aan alcohol gehad en 9% zichzelf of iemand anders ver-

wond als gevolg van drankgebruik. Eén op de tien cafébezoekers heeft op basis van de AUDIT een (zeer) hoog risico op problematisch alcoholgebruik. Probleemdrinkers drinken niet alleen meer en vaker, ze vertonen vooral meer symptomen van afhankelijkheid en schadelijk drinkgedrag. Mannelijke cafébezoekers drinken gemiddeld meer en zijn ook vaker probleemdrinkers dan vrouwelijke bezoekers. Leeftijd, etniciteit en type café maakt niet of nauwelijks verschil.

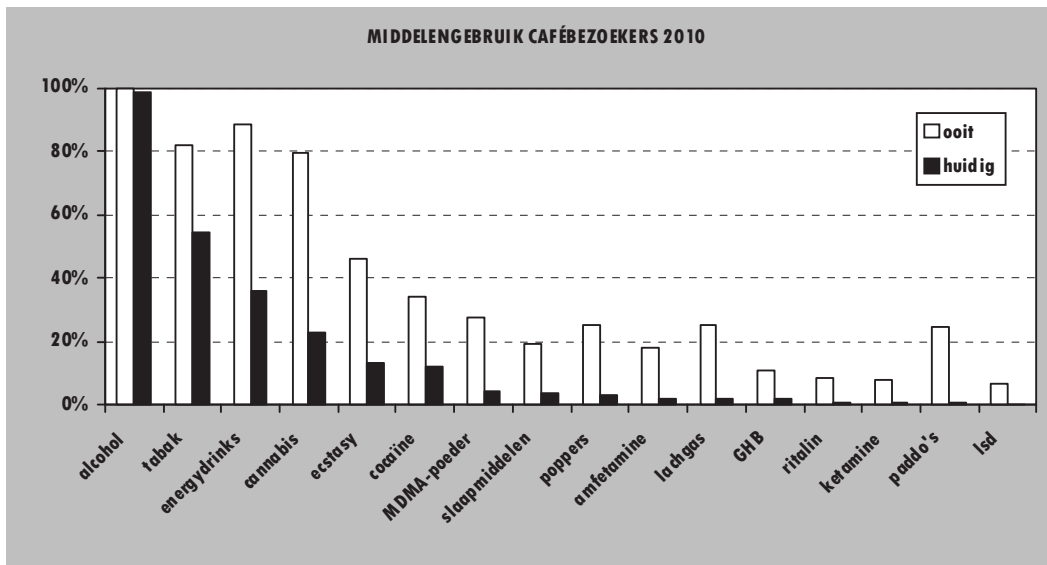
De meeste cafébezoekers hebben ooit wel eens cannabis gebruikt, maar met het stijgen van de leeftijd 'ontgroeien' cafébezoekers het blowen. Onder de twintig is bijna de helft huidige blower, boven de dertig is het nog niet een derde daarvan. In totaal is 23% van de cafébezoekers huidige blower; 1% blowt dagelijks. Het leeuwendeel blowt maximaal één of twee joints op een dag.

Ecstasy en cocaïne zijn de meest gebruikte illegale middelen. De laatste maand gebruikte 12% van de cafébezoekers ecstasy en eveneens 12% cocaïne. Het gaat daarbij deels om dezelfde cafébezoekers. Over het algemeen worden ecstasy en cocaïne (zeker in verhouding tot tabak, alcohol en cannabis) niet vaak gebruikt; er zijn geen dagelijkse gebruikers en de meesten beperken hun gebruik tot speciale gelegenheden. Toch hebben gebruikers bij cocaïne vaker zelf het idee dat ze te veel of te vaak gebruiken dan bij ecstasy.

Cafébezoekers die ecstasypillen slikken, gebruiken tegenwoordig ook wel MDMA-poeder. Tijdens de ecstasyschaarste van 2009 werden 2-CB en vooral mephedrone genoemd als mogelijke alternatieven. Het gebruik van deze middelen onder de cafébezoekers van 2010 is echter marginaal.

De andere 'partydrugs' amfetamine en GHB scoren een stuk lager; beide 2% huidig gebruik. Ook deze middelen worden niet frequent gebruikt en er zijn geen dagelijkse gebruikers. Bij een aantal instellingen in het land is een toenemende hulpvraag wegens GHB-verslaving gesignaleerd, maar van verslaving lijkt bij de onderzochte Amsterdamse cafébezoekers geen sprake. Tekenend is dat er geen enkele GHB-gebruiker zelf vindt dat hij of zij te veel of te vaak gebruikt. Toch lijkt het gebruik niet helemaal zonder risico, aangezien een kwart van de ooit-gebruikers wel eens 'out' is gegaan op GHB.

Van de overige middelen zijn slaap- en kalmeringsmiddelen (4% huidig gebruik), poppers (3%) en lachgas (2%) nog het vermelden waard. Gebruik van amfetamine-achtigen (methamfetamine en Ritalin), psychedelica (paddo's en LSD) en zeker 'straatdrugs' (heroïne en crack) is marginaal.

5.3 uitgaan

De cafébezoekers zijn over het algemeen actieve uitgaanders die wekelijks gaan stappen. Toch voelt een deel zich wel eens onveilig tijdens het uitgaan in een café/club of op straat; westerse en homoseksuele bezoekers meer dan niet-westerse en heteroseksuele.

Vrijwel alle cafébezoekers dronken tijdens de uitgaansnacht alcohol en in de meeste gevallen was dat ook het enige dat zij dronken; het afwisselen van alcohol met frisdrank of water zit blijkbaar niet in de Amsterdamse cafécultuur. Bier wordt het meeste gedronken tijdens het uitgaan; *Breezers* zijn uit de mode. De helft van de cafébezoekers heeft tijdens de uitgaansnacht gerookt.

Afgezien van alcohol en tabak, hebben de meesten tijdens het uitgaan geen andere middelen gebruikt. In totaal behoort 5% tot de blowers (cannabis, maar geen andere middelen tijdens het uitgaan) en 4% tot de peppers (ecstasy, cocaïne en/of amfetamine). Hoewel een deel van de cafébezoekers wel ervaring heeft met middelengebruik en een kleiner deel ook de laatste maand wel middelen gebruikte, komt gebruik tijdens het uitgaan bij cafébezoekers dus weinig voor. Op een doorsnee avond met tienduizenden cafégangers in Amsterdam, spreken we van een paar honderd slikkers en snuivers (die dat overigens niet allemaal per se in het café doen).

De meeste cafébezoekers zijn na het uitgaan op de fiets naar huis gegaan, de rest was veelal lopend of met het openbaar vervoer. Het aantal cafébezoekers dat zelf met de auto of brommer naar huis reed, is relatief klein. Van deze laatste

groep had ongeveer de helft meer dan twee glazen alcohol gedronken; van de fietsers dronk een grote meerderheid meer dan twee glazen.

5.4 trends in gebruik en markt

De afgelopen tien jaar is het nodige gebeurd in de Amsterdamse horeca; dat reflecteert ook in het bezoekerspubliek van de Amsterdamse cafés en het profiel van cafébezoekers in Antenne surveys van 2000, 2005 en 2010. Anno 2010 zijn de cafébezoekers vaker student, gaan zij iets minder vaak uit en geven zij ook iets minder geld uit tijdens een uitgaansavond.

Een opvallend trend die uit de vergelijking van de drie genoemde Antenne café-surveys naar voren komt, is de nagenoeg halvering van het aandeel dagelijkse rokers, terwijl het aandeel huidige rokers vrijwel gelijk bleef. Met andere woorden: de rokers zijn niet vèrminderd, maar zij zijn wel gèminderd.

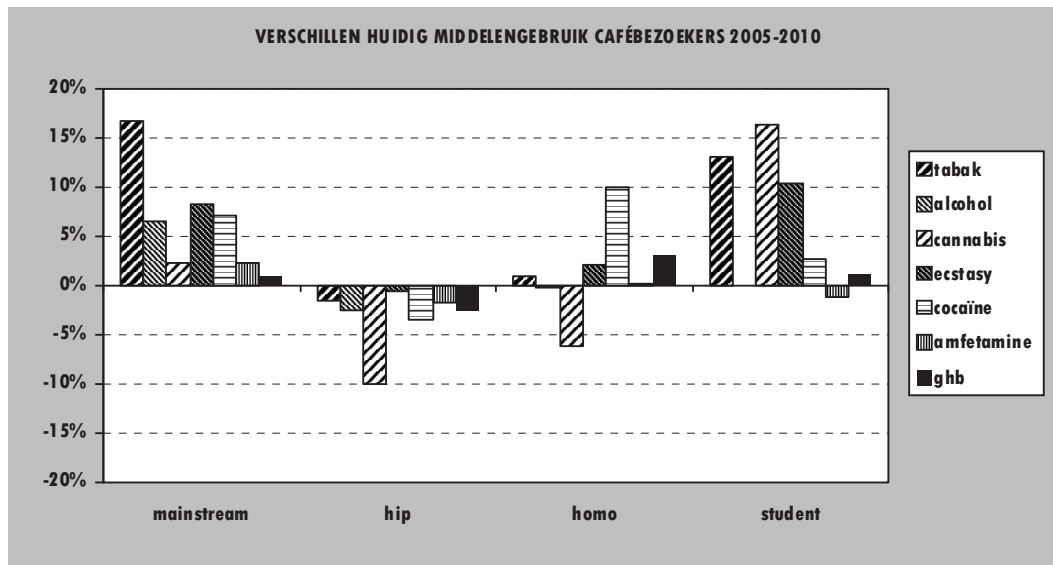
Hoewel bijna onmogelijk, is het aandeel drinkers onder de cafébezoekers de laatste tien jaar nog iets verder toegenomen. Toch zijn de cafébezoekers niet méér gaan drinken; het aantal glazen per drinkdag en tijdens het uitgaan bleef vrijwel gelijk. De norm over wanneer iemand te veel alcohol heeft gedronken, daalde wel, maar vooralsnog heeft dat geen aantoonbare invloed op het eigen drinkgedrag. Het aandeel riskante drinkers en probleemdrinkers laat ook geen veranderingen zien.

Het cannabisgebruik is bij de cafébezoekers over het algemeen weinig veranderd, maar wel wordt tijdens het uitgaan minder geblowd. Er lijkt een verschuiving te hebben plaatsgevonden van een voorkeur voor wiet, naar een voorkeur voor hasj.

Gebruikscijfers van ecstasy en cocaine laten een vergelijkbaar patroon zien, met vooral tussen 2005 en 2010 een lichte stijging in huidig gebruik. Gebruik tijdens het uitgaan bleef onveranderd laag. Het amfetaminegebruik veranderde niet in de periode 2000-2010 en het gebruik van GHB laat slechts een minieme stijging zien. Ook bij de andere onderzochte middelen zijn niet of nauwelijks trends in gebruik te onderscheiden.

Als we niet naar de groep cafébezoekers als geheel kijken, maar afzonderlijk naar bezoekers van de vier typen cafés, dan zien we bij bezoekers van mainstream cafés een stijging van het aandeel rokers, drinkers en gebruikers van ecstasy en cocaine. In de studentencafés steeg het aandeel blowers en ecstasygebruikers. En in de hippe cafés daalde het aandeel dagelijkse rokers en blowers. Het gevolg van de verschillende trends in de verschillende typen cafés is dat het onderscheid tussen mainstream en hip is vervaagd. Dit kan een 'normalisering' van gebruik weerspiegelen, maar (vooral omdat het ook geldt voor 'normale' tabak en alcohol) lijkt eerder een gevolg van een vermenging van hip en mainstream

cafébezoekers omdat het hippe publiek niet meer exclusief voor bepaalde locaties kiest.

Parallel aan de stijging in het gebruik ervan, is tussen 2005 en 2010 de beschikbaarheid en verkrijgbaarheid van zowel ecstasy als cocaïne toegenomen. Dit gaat in het algemeen vaak gepaard met een lagere prijs, maar de ecstasy is (waarschijnlijk ook vanwege de schaarste in 2009) juist iets duurder geworden. De gemiddelde gramprijs voor cocaïne is de afgelopen vijf jaar nagenoeg gelijk gebleven.

5.5 conclusie

Misschien niet geheel verrassend, maar in de cafés draait het om alcohol. Vrijwel alle cafébezoekers drinken en hoewel ze vergeleken met tien jaar geleden eerder vinden dat iemand te veel heeft gedronken, vertaalt zich dat vooralsnog niet in een daling van de geconsumeerde hoeveelheden. Er is daarentegen wel een duidelijke verandering in het rookgedrag met een forse afname van het aandeel dagelijkse rokers. En tijdens het uitgaan wordt er minder geblowd.

Ander middelengebruik is de cafébezoekers niet geheel vreemd, maar de meesten hebben nog nooit ecstasy, cocaïne of een ander middel gebruikt. Ondanks een lichte stijging de laatste vijf jaar, is ook het aandeel huidige ecstasy- en cocaïnegebruikers relatief klein. Tijdens het uitgaan blijft ecstasy- en cocaïnegebruik beperkt tot enkele procenten; bij tienduizenden cafébezoekers op een avond, gaat het in Amsterdam om een paar honderd slikkers en snuivers.

IV

PREVENTIE INDICATOREN

1	telefonische vragen	147
1.1	vragenstellers.....	147
1.2	middelen	148
1.3	trends	149
2	vragen via internet.....	151
2.1	vragenstellers.....	151
2.2	middelen	152
2.3	vragenstellers per middel.....	153
2.4	vragenthema's.....	153
3	unity	154
3.1	bezoekers en middelengebruik.....	154
3.1.1	gebruik naar subgroep	156
3.1.2	trends	157
3.2	vragenstellers, middelen en thema's	157
4	testservice	158
4.1	geanalyseerde ecstasymonsters.....	159
4.1.1	belangrijkste werkzame stof.....	159
4.1.2	hoeveelheid MDMA in tabletten	161
4.1.3	zuiverheid van poeders en kristallen	163
4.2	overige monsters	163
5	samenvatting en conclusies	165

Preventie indicatoren zijn cijfers over selecte groepen gebruikers of gegevens afkomstig van secundaire bronnen (niet van gebruikers zelf, maar bijvoorbeeld uit de omgeving van gebruikers). Deze informatie geeft geen precies beeld van een totale Amsterdamse gebruikerspopulatie of dé Amsterdamse markt, maar kan wel degelijk aanwijzingen verschaffen over veranderingen in gebruik en verschuivingen in de markt van genotmiddelen – zeker wanneer een reeks van meerdere jaren beschikbaar is. Vier preventie indicatoren, afkomstig van Jellinek Preventie, komen in dit deel aan bod. Sinds 1992 analyseren we registratiecijfers van de **telefonische informatie- en advieslijn**, waar mensen anoniem met hun vragen terecht kunnen – of ze nu zelf gebruiken, iemand kennen die gebruikt, of gewoon nieuwsgierig zijn. Sinds 2000 kunnen mensen daarnaast op de **website** terecht met vragen. Ook deze gegevens worden gebruikt. Sinds 2002 zijn ook contactgegevens van de **Unity** peereducatie interventie op party's onderdeel van Antenne. Partygangers kunnen bij de Unity-stand terecht met vragen en vullen er vaak een vragenlijst in over hun eigen middelengebruik. Tot slot worden sinds 1993 testuitslagen verwerkt van drugs die bij de **testservice** worden aangeboden. In de tekst worden de belangrijkste resultaten in afgeronde cijfers en percentages weergegeven. Meer gedetailleerde gegevens zijn te vinden in bijlage C.

1 telefonische vragen

Mensen die vragen hebben rond drugs en alcohol (effect, gebruik, verslaving of hulpverlening) kunnen daarmee onder andere terecht bij een speciale telefonische informatie- en advieslijn van Jellinek Preventie. Bellers en hun vragen lopen uiteen: scholieren komen met vragen voor hun werkstuk, bezorgde ouders bellen over hun blowende kinderen en gebruikers zelf stellen specifieke vragen over bijwerkingen of dosering. In 2010 zijn bij de informatie- en advieslijn in totaal **546** telefooncontacten geregistreerd; ongeveer even veel als het jaar daarvoor.⁷⁹

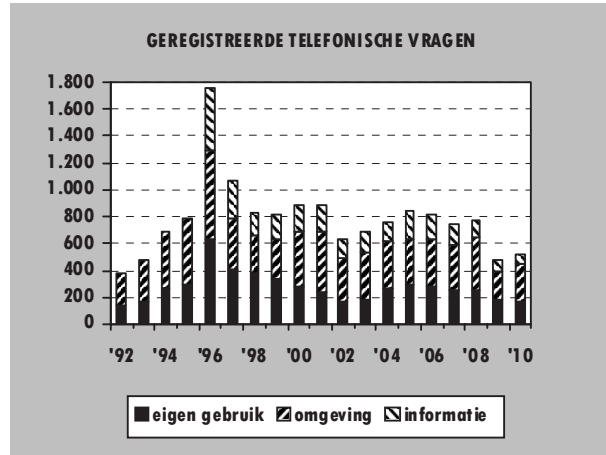
1.1 vragenstellers

De advieslijn ontvangt voornamelijk telefoontjes uit Amsterdam en omgeving (65%). Mensen kunnen anoniem terecht met vragen, maar om toch een algemeen beeld te krijgen van de doelgroep wordt geprobeerd geslacht en leeftijd van de beller te noteren. Er bellen over het algemeen meer vrouwen (60%) dan

⁷⁹ Tussen 2008 en 2009 nam het aantal telefonische vragen flink af. Een belangrijke oorzaak was een grote fusie/reorganisatie bij Jellinek (Arkin), waardoor interne doorverwijzing en telefonische doorverbinding naar de informatie- en advieslijn moeizamer werd.

mannen (38%). Voor zover de leeftijd bekend is (dat is bij 76% het geval) zijn bellers tussen de 11 en 76 jaar, met een gemiddelde van 40 jaar.

De vragen die binnenkomen bij de informatie- en advieslijn zijn afkomstig van gebruikers zelf over hun **eigen gebruik**, van familie, vrienden en bekenden uit de **omgeving** van gebruikers, of zijn meer algemene verzoeken om **informatie**. Vanaf 2000 wordt ook de mogelijkheid geboden om via internet vragen te stellen. Sindsdien komen via de telefonische informatie- en advieslijn

meer vragen binnen uit de omgeving van gebruikers dan van gebruikers zelf. Een derde van de telefonische vragen van 2010 was afkomstig van gebruikers zelf; de helft van partners, ouders, vrienden, familieleden en andere mensen uit de omgeving. Gebruikers zelf zijn gemiddeld iets jonger (39 jaar) dan bellers uit de omgeving van gebruikers (43 jaar). Toch ligt de gemiddelde leeftijd bij gebruikers relatief hoog. Jongere gebruikers zullen er zeer waarschijnlijk de voorkeur aan geven hun vragen via internet te stellen. Bellers uit de omgeving zijn grotendeels vrouwen (70%), maar gebruikers zelfs zijn iets vaker man (56%).

1.2 middelen

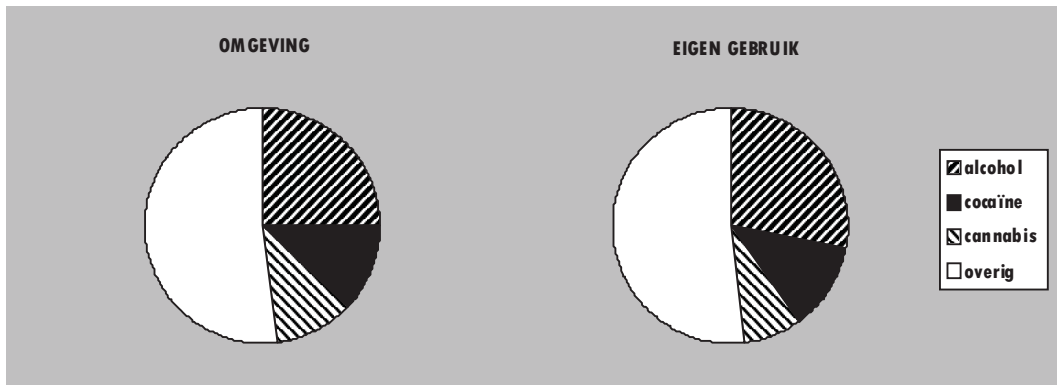
In de top 3 van middelen die het onderwerp zijn van de telefonische vragen is de kompositie al jaren ongewijzigd.

1. Op nummer 1 staat **alcohol**. Dat is al zo vanaf de eerste Antenne. Een kwart van de vragen uit de omgeving gaat over alcohol (25%). Bij gebruikers zelf daalde het aandeel alcoholvragen van 22% in 2008 naar 15% in 2009, maar in 2010 is er weer een flinke stijging naar 28%.

De laatste tien jaar wisselen cannabis en cocaine elkaar regelmatig af op de tweede en derde plaats.

2. In 2010 staat **cannabis** bij zowel de gebruikers zelf als de omgeving van gebruikers op de tweede plaats (beide 12%).
3. Bij de omgeving van gebruikers zelf staan vragen over **cocaine** met 11% op de derde plaats. Bij gebruikers zelf staat cocaine met 8% op de vierde

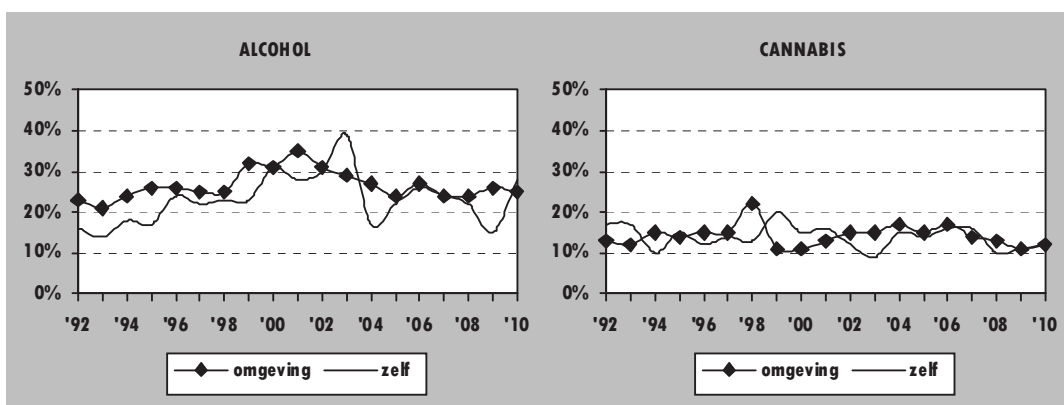
plaats (er is namelijk precies één vraag minder over cocaïne dan over medicijnen). Omdat er meer vragen vanuit de omgeving komen, staat cocaïne over het totaal gezien toch op nummer 3.

1.3 trends

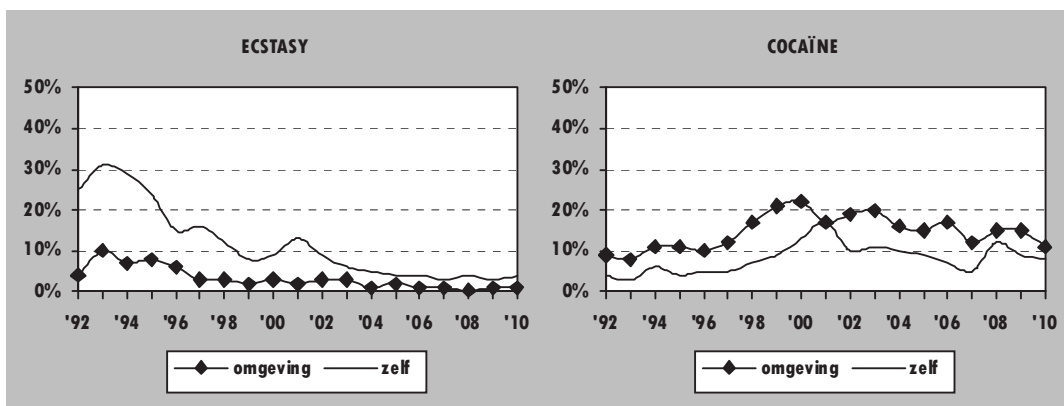
De geregistreerde vragen over **alcohol** uit de omgeving van gebruikers laten de eerste tien jaar een stijgende lijn zien, gevolgd door een lichte daling. De grafiek van alcoholvragen van gebruikers zelf is iets grilliger, maar volgt grotendeels hetzelfde patroon.

Zowel bij gebruikers zelf als hun omgeving schommelt het aandeel vragen over **cannabis** vanaf het begin tussen de 10% en de 20%. De eerste helft van het nieuwe decennium steeg het aandeel cannabisvragen uit de omgeving; de tweede helft daalde het aanvankelijk, maar ten opzichte van 2009 is het aandeel cannabisvragen in 2010 min of meer stabiel.

In de jaren negentig stonden telefonische vragen van gebruikers en hun omgeving over **ecstasy** nog in de top 3. De laatste jaren zijn er nog amper ecstasyvragen binnengekomen, en dan voornamelijk van gebruikers en nauwelijks uit de omgeving.

Het aandeel vragen van gebruikers en uit hun omgeving over **cocaine** verdubbelde in de jaren negentig. Hoewel het verloop wat grillig is, lijkt er sinds de eeuwwisseling over het algemeen sprake van een dalende trend. Cocaine is het enige middel waarover door de jaren heen duidelijk meer vragen uit de omgeving afkomstig zijn dan van gebruikers zelf.

Het aandeel vragen over **gokken** is al zeker tien jaar klein maar min of meer stabiel. Voor 2010 gaat het om 7% van de vragen uit de omgeving en 1% van de vragen van gebruikers (gokkers) zelf. Daarnaast gaat 3% respectievelijk 2% van de vragen over andere niet middelen-gerelateerde onderwerpen, zoals gamen of internet (online poker rekenen we tot de categorie gokken). Vragen over **medicijnen** (pijnstillers, slaap- en kalmeringsmiddelen) komen over het algemeen vaker van gebruikers zelf dan uit hun omgeving; 8% versus 1% in 2010. Ook vragen over **opiaten** (heroïne, methadon, opium) laten geen verrassingen zien ten opzichte van voorgaande jaren: 2% van de vragen uit de omgeving en gebruikers zelf gaan over deze middelen. De weinige vragen over **amfetamine** zijn alleen uit de omgeving van gebruikers afkomstig (1%) en vragen over **tripmiddelen** (LSD, paddo's) alleen van gebruikers zelf (1%). Tot slot gaat 3% van de vragen van gebruikers en 1% van de vragen uit de omgeving over **GHB**. Sinds dit middel in 2004 voor het eerst werd geregistreerd, is hierin (nog) geen duidelijke trend zichtbaar.

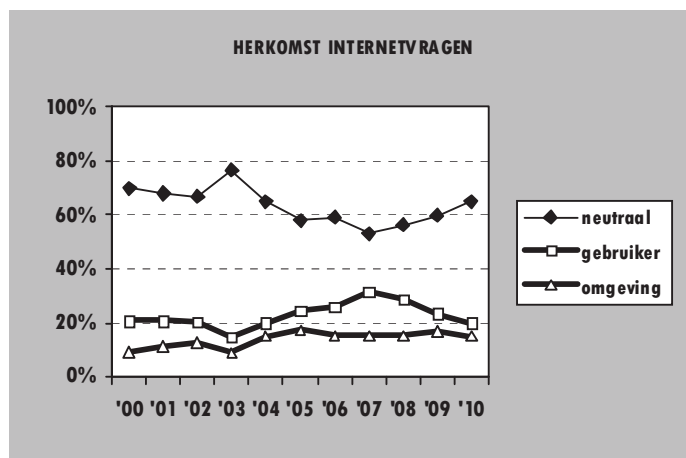
Naast de afzonderlijke middelen worden ook steeds relatief veel vragen gesteld over **combinaties** van verschillende middelen: 12% van de vragen uit de omgeving en 9% van de gebruikersvragen. In meer dan de helft van de combinaties wordt alcohol genoemd, vaak ook met de andere twee middelen uit de top drie (cannabis en/of cocaine).

2 vragen via internet

Vooraf jongeren stellen makkelijker vragen via internet dan via de telefoon. Internet is anoniem en 24 uur per dag beschikbaar. Op de website van Jellinek Preventie is veel informatie per middel en per onderwerp (algemeen, beleid, gebruik, risico's, verslaving en cijfers) terug te vinden onder 'Vraag & Antwoord'. Als de gewenste informatie daar niet bij staat, dan kunnen via een webformulier vragen worden gesteld aan medewerkers van Jellinek Preventie. Op basis van dergelijke vragen wordt de website voortdurend aangevuld en geactualiseerd. Dit is een belangrijke reden waarom er steeds minder vragen worden gesteld; de groeiende hoeveelheid informatie op de site maakt vragen via het webformulier overbodig. Daarnaast heeft de website van Jellinek Preventie op het steeds uitdijende internet concurrentie van honderden, zo niet duizenden andere sites, blogs en fora over alcohol- en druggebruik. Het aantal door Jellinek Preventie geregistreerde internetvragen daalde van meer dan 1.500 in 2001 naar iets meer dan 300 in 2009. In 2010 lijkt er sprake van een kentering en zijn er weer beduidend meer vragen gesteld: 421.⁸⁰

2.1 vragenstellers

Bij internetvragen is lang niet altijd duidelijk of de vraagsteller zelf een gebruiker is. Het merendeel van de vragen (65%) is namelijk **neutraal** gesteld. Een vraag als "Kun je verslaafd raken aan GHB?" kan afkomstig zijn van een nieuwsgierige gebruiker, een bezorgde moeder of een scholier die bezig is

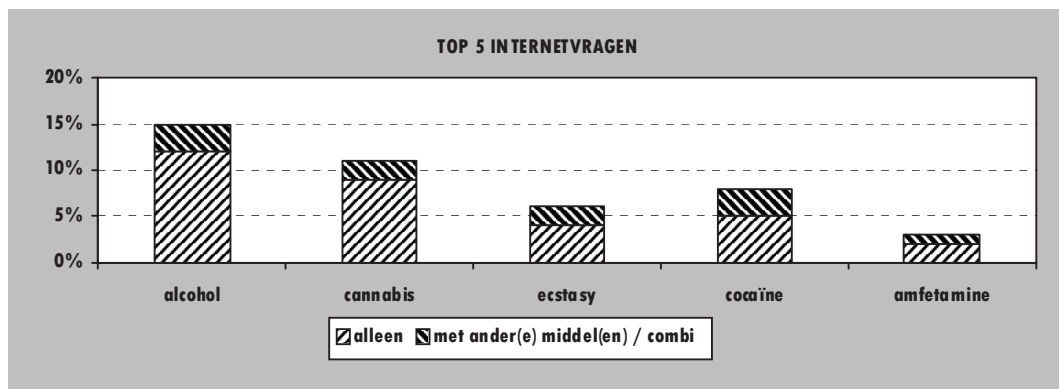
met een werkstuk. Het aandeel neutrale vragen via internet leek aanvankelijk te dalen, maar is sinds 2007 weer gestegen. Dit is ten koste gegaan van vragen over **eigen gebruik**, die 20% uitmaken van de internetvragen van 2010. De resterende 15% is afkomstig uit de **omgeving** van een gebruiker. Internetvragen zijn dus rela-

⁸⁰ Hierbij zijn aperte dubbels van ongeduldige vragenstellers en berichten die geen vragen om informatie of advies inhouden (bijvoorbeeld technische vragen of opmerkingen over de site) als altijd buiten beschouwing gelaten.

tief vaak afkomstig van gebruikers, terwijl telefonische vragen relatief vaak uit de omgeving van gebruikers komen.

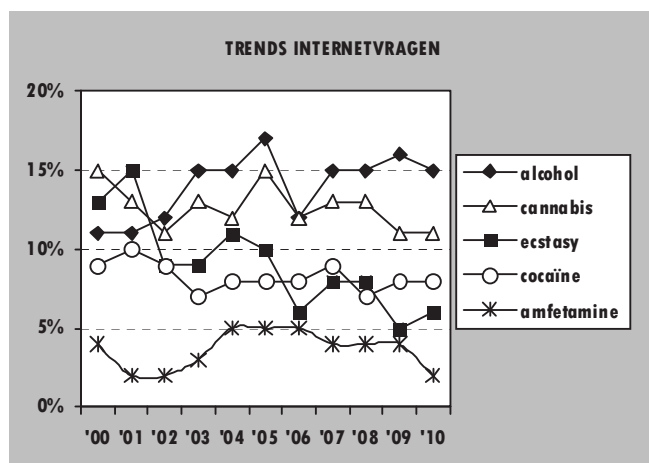
2.2 middelen

Veel internetvragen gaan niet over een specifiek middel, maar over meer algemene onderwerpen als drugs of verslaving. De vragen waarin wel een specifiek middel wordt genoemd, gaan als altijd meestal over alcohol. De top 5 is onveranderd ten opzichte van vorig jaar.

1. Ongeveer één op de zes internetvragen (15%) gaat over **alcohol**. Het middel staat sinds 2002 op de eerste plaats.
2. Op de tweede plaats (sinds 2001) staat **cannabis** met 11%.
3. Het aandeel internetvragen over **cocaïne** bedraagt 8%. Dit is in de loop der jaren ongeveer gelijk gebleven, maar door het wegvallen van ecstasyvragen staat cocaïne in 2010 op de derde plaats.
4. Tot 2005 stond **ecstasy** in de top 3 van internetvragen; in 2010 scoort het met 6% een vierde plaats.
5. Op de vijfde plaats blijft **amfetamine**, met 2% van de internetvragen.

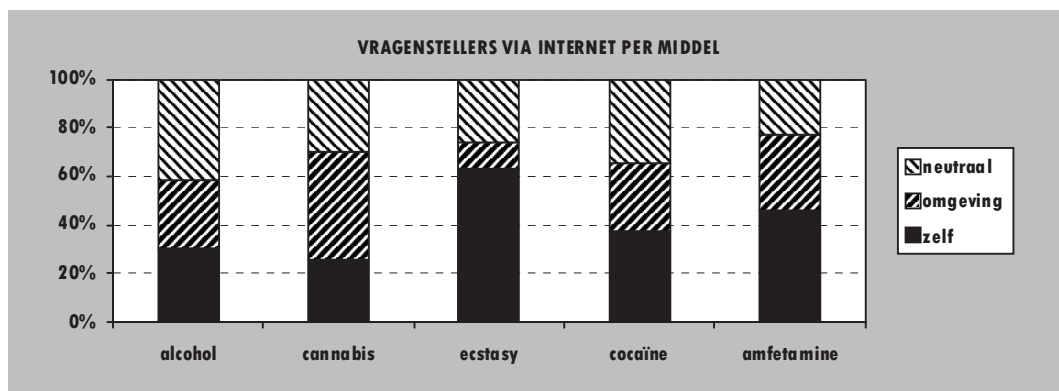
Naast deze top 5 gaan internetvragen ook over opiaten

(5%), medicijnen, meestal in combinatie met drugs of alcohol (4%), tabak (3%), GHB (2%) en gokken (2%). Vooral het aandeel internetvragen over opiaten valt daarbij op. Voorheen ging amper 1% van de vragen over dit onderwerp, maar sinds 2009 is sprake van een stijging.

2.3 vragenstellers per middel

Zoals gezegd komen via internet relatief veel vragen van gebruikers, maar dat geldt niet voor alle middelen. Het geldt duidelijk wél voor ecstasy; over dat middel komen nauwelijks vragen uit de omgeving van gebruikers. Cannabis levert daarentegen meer internetvragen op uit de omgeving dan van gebruikers zelf. Bij alcohol is het ongeveer gelijk verdeeld.

2.4 vragenthema's

Ruim de helft van de vragen die via internet gesteld worden is **informatief** (58%). Dit zijn algemene vragen over een specifiek middel ("Wat is ...?") of vragen over algemene thema's als prevalentie of beleid. Een kleine kwart van de vragen is **medisch** van aard en gaat over bijvoorbeeld bijwerkingen, hersenschade, urine-testen, vruchtbaarheid en zwangerschap (23%). De meeste medische vragen komen van gebruikers zelf. Eén op de zes internetvragen gaan over **hulp** of behandeling (16%). Deze vragen komen juist vaker uit de omgeving van gebruikers. Internetvragen over de dosering of wijze van **gebruik** komen nauwelijks meer voor en ook over de drugsmarkt (beschikbaarheid, prijs en kwaliteit van middelen) komen weinig internetvragen binnen.

3 unity

Unity is een vrijwilligersgroep van Jellinek Preventie die bestaat uit jongeren en jongvolwassenen ('peer educators') die bezoekers op party's voorlichting geven over meer verantwoord alcohol- en druggebruik. De methodiek van Unity is ook geïmplementeerd door andere hulpverleningsinstanties elders in het land. In een stand in een rustiger deel van de party liggen folders over alcohol en drugs, flyers over testen, quizjes en vragenlijsten over gebruik, condooms en snoep. In gesprekken worden specifieke vragen van bezoekers beantwoord en worden tips en adviezen gegeven.

Naast de meer 'klassieke' houseparty's is Unity tegenwoordig ook te vinden op (gratis) openluchtfestivals en bij popconcerten. Het aantal door Unity bezochte party's groeide van 19 in 2002 naar 131 in 2010. Daarvan vonden er 31 plaats in Amsterdam zelf, 14 in de directe omgeving van de hoofdstad en 86 op locaties verspreid over het hele land. In totaal vulden **11.267** bezoekers bij de Unity-stand een vragenlijst over middelengebruik in en reageerden vrijwilligers van Unity op specifieke vragen van **1.252** bezoekers.

representativiteit

Het is belangrijk te beseffen dat de bezoekers van de Unity-stand en cijfers over hun middelengebruik niet noodzakelijkerwijs representatief zijn voor het gehele bezoekerspubliek. Unity richt zich op alcohol- en druggebruik en de stand zal daarom toch vooral actuele gebruikers trekken.⁸¹ Van huis uit wordt Unity bovendien vooral geassocieerd met pillentesten. Gebruikers van en vragen over ecstasy zullen daarom naar verwachting relatief vaak voorkomen. Beslist niet alle bezoekers van de stand hebben drugs gebruikt, maar dergelijke niet-gebruikers zijn vrijwel zeker ondervertegenwoordigd. Campagnes gericht op een specifiek middel lokken meestal ook vragen over dat middel uit. Media-aandacht voor en waarschuwingsposters over bijvoorbeeld mephedrone zullen juist de gebruikers van dit middel naar de stand lokken. Tot slot zijn de resultaten sterk afhankelijk van het soort party's dat Unity bezoekt. De cijfers kunnen echter wel indicatief zijn voor (veranderingen in) de populariteit van partydrugs.

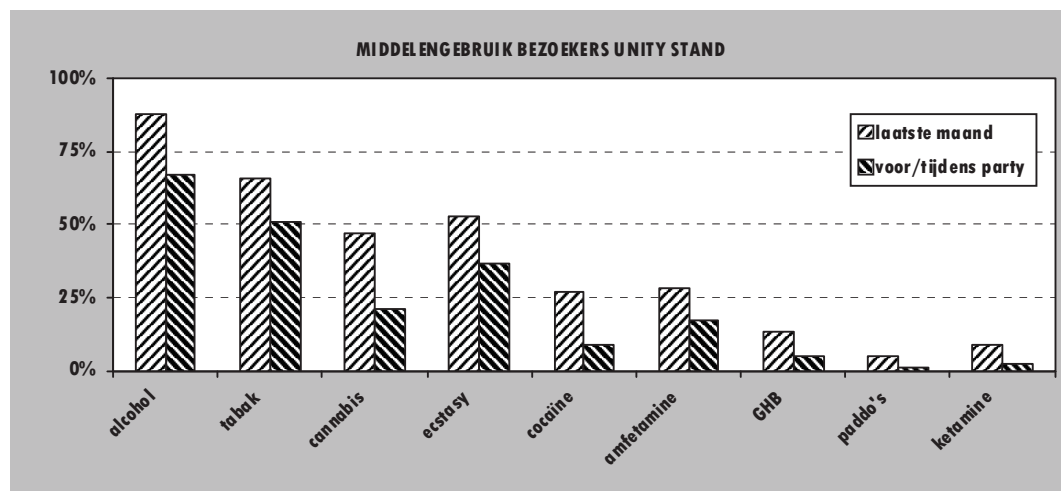
3.1 bezoekers en middelengebruik

Van de bezoekers die de vragenlijst invulden is 65% man. De gemiddelde leeftijd bedraagt 24 jaar. Ruim een derde (36%) heeft een hbo- of universitaire opleiding afgerond. Afgaande op de cijfers van hun postcode, komen de bezoekers uit alle hoeken van het land: van Den Helder tot Maastricht en van Terneuzen tot Appingedam. De etniciteit van de bezoekers is niet bekend.

⁸¹ In een intern onderzoek op drie party's bleek het druggebruik bij bezoekers van de Unity-stand inderdaad hoger dan bij overige partybezoekers in de zaal (Van Kemenade, 2006).

Bijna negen op de tien bezoekers van de Unity-stand zijn huidige drinkers (laatste maand alcohol gedronken, 88%), twee op de drie zijn huidige rokers (66%) en bijna de helft is huidige blower (47%). Op het moment dat ze op de party de vragenlijst invulden, had tweederde alcohol gedronken (67%), de helft gerookt (51%) en een vijfde geblowd (21%).⁸²

Van de overige middelen scoort ecstasy duidelijk het hoogst: 53% van de bezoekers gebruikte het middel de laatste maand en 37% op de partyavond. Onder de bezoekers van de Unity-stand zijn dus meer ecstasygebruikers dan blowers. De stand trekt dus duidelijk een selectieve groep partygangers. Dat blijkt ook uit het relatief grote aandeel amfetaminegebruikers: 28% de laatste maand en 17% die partyavond. Cocaine is de laatste maand door ongeveer evenveel bezoekers gebruikt (27%), maar cocainegebruik op de partyavond (9%) is ongeveer de helft van het amfetaminegebruik. Net als in voorgaande Antennes laat de verhouding tussen gebruik tijdens de partyavond en in de laatste maand zien dat huidige ecstasy- (1:1,4) en amfetaminegebruikers (1:1,6) het middel vaker ook op de partyavond gebruiken dan huidige cocainegebruikers (1:3).

Ongeveer één op de acht bezoekers van de Unity-stand heeft de laatste maand GHB gebruikt (13%) en die avond gebruikte 5% GHB. Gebruik van ketamine in de laatste maand en op de partyavond is 9% respectievelijk 2%. Paddo's scoren lager op 5% en 1%. Efedra en herbals scoren nauwelijks.

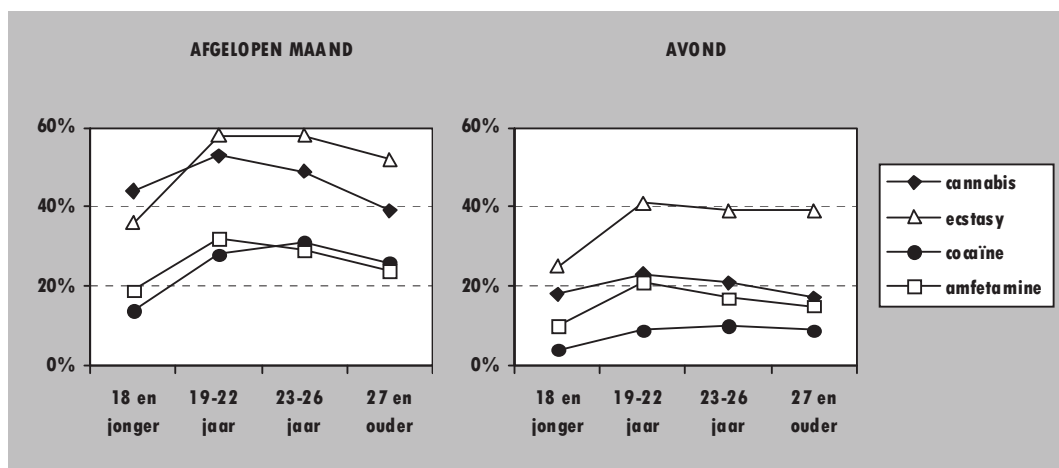
⁸² In de vragenlijst die bezoekers van de Unity-stand op de party invullen, wordt gevraagd welke middelen de respondenten die avond hebben gebruikt. Eventueel middelengebruik kan zowel vóór de party als tijdens de party hebben plaatsgevonden. Er kan dus sprake zijn van een overschatting van middelengebruik op de party. Anderzijds kan er ook sprake zijn van een onderschatting omdat bezoekers na het invullen van de vragenlijst alsnog gaan gebruiken.

In een open vraag is de bezoekers ook gevraagd naar eventuele andere middelen die zij de laatste maand en die avond hebben gebruikt. De vier meest gerapporteerde middelen waren 2-CB, lachgas, LSD en mephedrone. Het gaat hierbij echter om relatief kleine aantallen: minder dan 100 bezoekers de laatste maand (< 1%) en minder dan 20 die avond (< 0.5%). Wat betreft gebruik de laatste maand werden daarnaast poppers en truffels genoemd; wat betreft die avond waren dat 4-fluoramfetamine en methylone.

Op het moment dat de vragenlijst werd ingevuld op de partyavond had 7% (nog) geen enkel middel gebruikt, zelfs niet gerookt of alcohol genuttigd. Laten we alcohol en tabak buiten beschouwing, dan had iets minder dan de helft (46%) die avond (nog) niets gebruikt. Het middelengebruik verschilt sterk per party. Op sommige festivals wordt naast tabak en alcohol nauwelijks iets gebruikt; bij andere party's heeft meer dan driekwart van de bezoekers van de Unity-stand drugs gebruikt. Er is ook een flinke variatie in het aandeel rokers en drinkers per party, hoewel op weinig party's drinkers in de minderheid zijn.

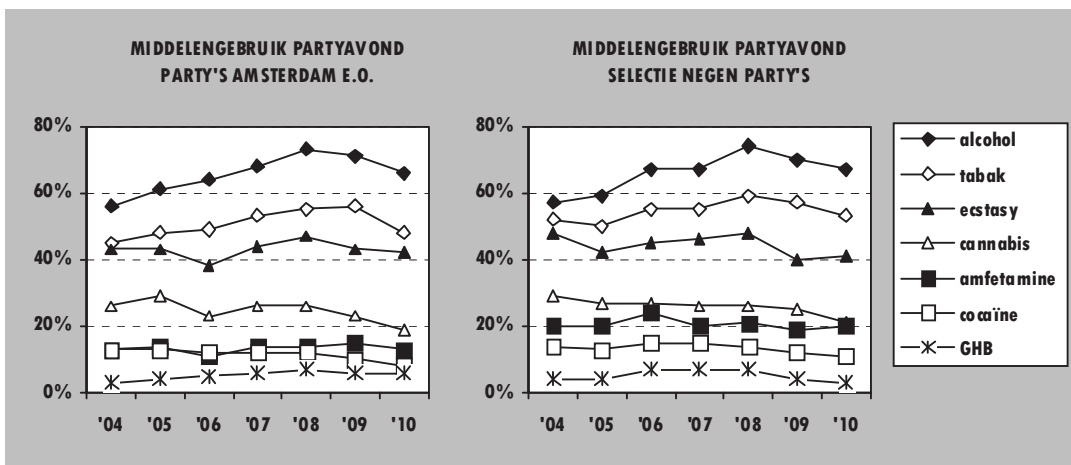
3.1.1 gebruik naar subgroep

De vrouwelijke bezoekers scoren op alle onderzochte middelen lager dan de mannen. Tijdens de partyavond heeft 11% van de vrouwen helemaal niets gebruikt en hield 58% het hooguit bij tabak en/of alcohol. Bij de mannen is dat 6% respectievelijk 43%. Over het algemeen ligt het middelengebruik hoger in de leeftijdscategorieën 19-22 en 23-26 jaar dan bij jongere en oudere bezoekers.

3.1.2 trends

Het gebruik van alcohol en tabak lijkt, na een aanvankelijke stijging, de laatste twee jaar weer licht te dalen bij de bezoekers van de Unity-stand. Wat betreft cannabis is er al vanaf 2003 sprake van een lichte daling. Ecstasygebruik is na een 'dip' in 2009 weer op het gebruikelijke niveau. Gebruik van cocaïne, amfetamine en andere middelen laten de laatste jaren nauwelijks veranderingen zien. We kunnen de cijfers echter niet zomaar vergelijken met voorgaande jaren. In de loop der tijd is het Unity project gegroeid van een beperkt aantal, vrijwel uitsluitend Amsterdamse, 'klassieke' houseparty's naar vele tientallen verschillende party's en festivals in het hele land. Wanneer we alleen de gegevens van de party's in Amsterdam en directe omgeving (Haarlemmermeer en Zaanstreek) vergelijken, dan blijkt ook daar alcohol-, tabak en cannabisgebruik gedaald ten opzichte van vorig jaar, maar het ecstasygebruik bleef vrijwel gelijk. Ook het gebruik van andere middelen bleef min of meer gelijk.

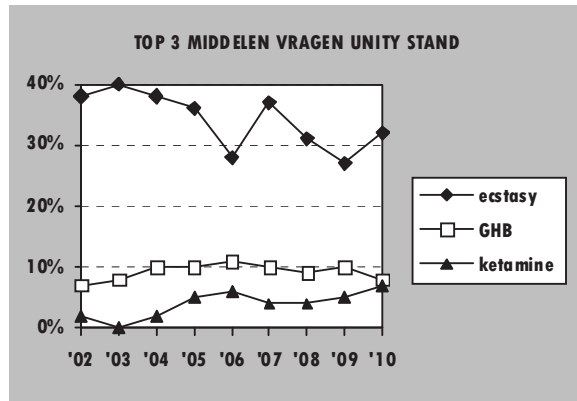

Ook binnen Amsterdam is het soort party's dat Unity bezoekt de laatste jaren veranderd. Daarom vergelijken we ook de bezoekersgegevens van negen verschillende party's (in het hele land) die Unity in de periode 2004-2010 elk jaar opnieuw bezocht. Bij deze selectie is er eveneens het laatste jaar een afname in het aandeel drinkers, rokers en blowers, maar geen verandering in ecstasygebruik. Ook hier is het gebruik van andere middelen min of meer gelijk gebleven.

3.2 vragenstellers, middelen en thema's

Van de 1.252 bezoekers van de Unity-stand met een specifieke vraag, is driekwart man (74%). Gewoonlijk gaat 70% á 80% van de vragen over eigen gebruik en ook in 2010 (72%) is dat het geval. Een kwart van de vragen (26%) was informatief van aard en de overige 2% handelde over gebruik in de omgeving.

Eén op de drie vragen gaat over ecstasy of MDMA (32%). Dat is iets meer dan in 2009. Daarnaast werden vragen gesteld over 2-CB (2%), mephedrone (3%) en mCPP (1%); middelen die wel als ecstasy worden of werden verkocht. Op flinke afstand van ecstasy volgen GHB en ketamine met 8% en 7% van de vragen. Alcohol (6%), cocaïne (5%), amfetamine (5%) en cannabis (4%) scoren nog lager.⁸³

In de loop der jaren heeft Unity bij de stand steeds minder vragen over effecten op de lange termijn en meer vragen om basisinformatie beantwoord. In 2010 had 5% van de vragen betrekking op basisinformatie, tegenover 27% langetermijneffecten. Relatief veel vragen van 2010 gaan over de werking en effecten van een middel (18%). Vragen over dosering/frequentie (2%), 'prepair and repair' (4%), het testen van drugs (6%), aantoonbaarheid van drugs in bloed, urine of haar (1%), combigebruik (4%) en kwaliteit (3%) werden minder vaak gesteld. Medische vragen over drugs in relatie tot medicijngebruik of ziektes (8%) zijn in 2010 vaker gesteld dan voorgaande jaren.

4 testservice

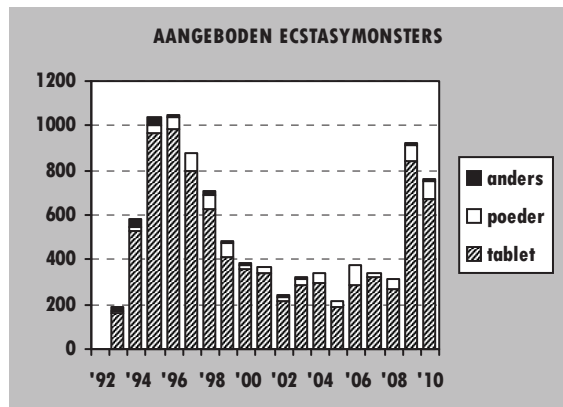
De testservice van Jellinek Preventie is een van de twee testlocaties in Amsterdam (de andere is in het kantoor van Adviesburo Drugs) en sinds 1993 onderdeel van het landelijke Drugs Informatie en Monitoring Systeem (DIMS). Gebruikers kunnen elke donderdagavond tegen een kleine vergoeding (€ 2,50) de kwaliteit van hun ecstasypillen en andere drugs laten testen. Een klein beetje van de aangeboden pil of poeder wordt eerst aan een zuurtest onderworpen. Geeft deze niet direct uitslag, dan wordt de mogelijkheid geboden het monster naar het laboratorium door te sturen. De uitslag kan in de meeste gevallen een week later worden opgevraagd. Alleen gebruikers zelf kunnen drugs laten testen. Familie,

⁸³ Andere middelen die één of meer vragen opleverden: 2-CE, 2-CI, 3-FMC, 4-fluoramfetamine, 4-MMC, 5-htp, adrenaline, anabolen, antidepressiva, ayahuasca, benzo's, cafeïne, dextroamfetamine, DMT, dopamine, efedra, explosion (methylone), herbals, heroïne, kamagra/uprima/viagra, khat, lachgas, l-tryptofaan, MAO-remmers, MDA, PMMA, Ritalin, salvia, tabak en tripmiddelen.

vrienden, hulpverleners, en zeker dealers en producenten mogen geen gebruik van maken van de testservice. Omdat het hier gaat om monsters waarvan de gebruikers zelf de moeite namen ze te laten testen, zijn de bij de testservice verzamelde gegevens niet noodzakelijkerwijs representatief voor de totale Amsterdamse drugsmarkt. In 2007 kwamen landelijk de testresultaten van vrijwillig aangeleverde drugs en drugs uit de zogenaamde 'discokluisjes' (waar portiers in beslag genomen drugs in doen) echter goed overeen.⁸⁴ Niet alleen de testresultaten, maar ook het aantal en soort drugsmonsters dat wordt aangeboden geven indirecte informatie over de drugsmarkt in Amsterdam.

4.1 geanalyseerde ecstasymonsters

Bij de testservice van Jellinek Preventie zijn in 2010 in totaal **763** monsters aangeboden die zijn gekocht als ecstasy (of MDMA). Dat is iets minder dan het jaar daarvoor, maar 2009 was vanwege de (overigens terecht) waarschuwingen voor verslechterde ecstasykwaliteit dan ook een uitzonderlijk jaar voor de testservice. Hoewel de ecstasymarkt aan het eind van 2009 alweer aantrok, lieten ook in 2010 nog veel gebruikers hun ecstasypillen voorzichtigheidshalve testen. Vergeleken met 2008 is het aantal aangeboden ecstasymonsters nog steeds ruim twee keer zo groot.

Hoewel de ecstasymarkt aan het eind van 2009 alweer aantrok, lieten ook in 2010 nog veel gebruikers hun ecstasypillen voorzichtigheidshalve testen. Vergeleken met 2008 is het aantal aangeboden ecstasymonsters nog steeds ruim twee keer zo groot.

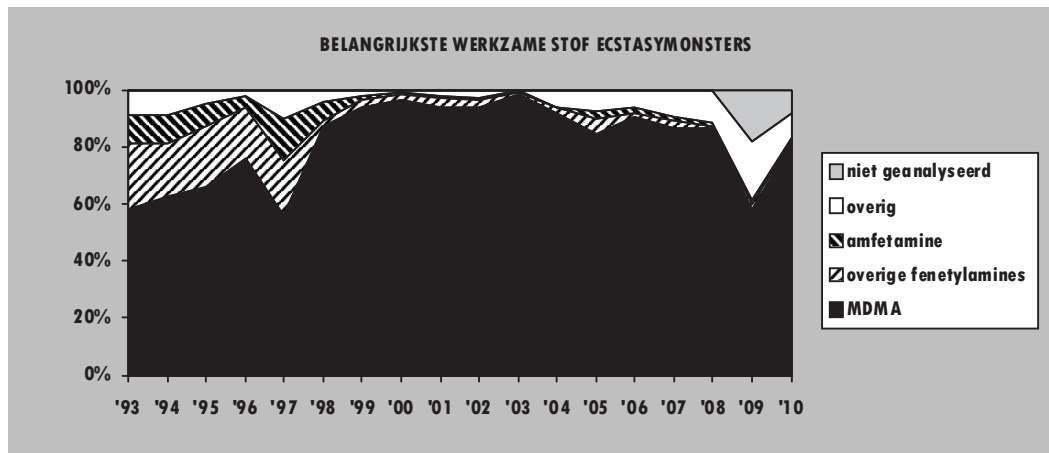
De meeste ecstasy komt in de vorm van tabletten (88%), maar ook wel als poeder of kristal (11%). Andere verschijningsvormen, zoals vloeistoffen of capsules komen sinds eind jaren negentig nauwelijks meer voor.

4.1.1 belangrijkste werkzame stof

Na tien jaar waarin het overgrote deel van de aangeboden ecstasymonsters 'echte' ecstasy (**MDMA**) bevatte, daalde dat in 2009 plotseling naar slechts 58%. In 2010 is het percentage 'echte' ecstasymonsters weer bijna terug op het oude niveau: in **81%** van de monsters is MDMA de belangrijkste werkzame stof en 74% bevat uitsluitend MDMA.⁸⁵

⁸⁴ Van Laar et al. (2008).

⁸⁵ Andere stoffen die naast MDMA zijn aangetroffen: 1-LP-Fluoropheryl en piperazine (farmaceutische grondstof voor o.a. mCPP: 1x), 4-fluoramfetamine (1x), 4-fluorfertermine (amfetamine-achtig vermageringsmiddel: 1x), fenethylamines (MDA, MDEA of 2-CB: 9x), ketamine (1x), lidocaine en

Ecstasymonsters met andere ecstasy-achtige **fenethylamines** als belangrijkste werkzame stof, komen sinds eind jaren negentig nauwelijks meer voor. In 2010 bevatten 5 ecstasymonsters 2-CB (waarvan 1 tevens methyltestosteron) en 1 ecstasymonster MDA. In totaal gaat het om **1%** van de ecstasymonsters.

Ook ecstasymonsters die voornamelijk uit **amfetamine** blijken te bestaan, worden sinds eind jaren negentig zelden meer aangetroffen. In 2010 zijn dat er 7, wat neerkomt op eveneens **1%**. Andere stoffen in deze monsters zijn: cafeïne (3x), lidocaïne (3x), MDMA (1x), methamfetamine-bijproducten (2) en saffrol (nootmuskaatolie; ecstasygrondstof: 3x).

In 2009 ging de verslechterde kwaliteit van ecstasy gepaard met een toename van ecstasymonsters met **mCPP** (meta-Chloor-Phenyl-Piperazine) als belangrijkste werkzame stof. Dit steeg van 6% in 2008 naar 14% in 2009. In 2010 is in **4%** van de ecstasymonsters mCPP de belangrijkste werkzame stof (28x). Opvallend is dat de meeste mCPP-monsters (16x) versneden zijn met middelen tegen misselijkheid (domperidon en/of metaclopramine). Misselijkheid is het meest gerapporteerde negatieve bijeffect van gebruikers van mCPP.⁸⁶ Andere stoffen die naast mCPP in deze monsters werden aangetroffen zijn amfetamine (1x), benzylpiperazine (1x), cafeïne (6x) en methylamfetamine (1x).

Landelijk steeg in 2009 ook het aantal ecstasymonsters met **mephedrone** als belangrijkste werkzame stof. Het DIMS rapporteerde dat 12% van de geanalyseerde ecstasytabletten van 2009 uitsluitend mephedrone bevatte.⁸⁷ In Amsterdam wer-

procaïne (cocaine-achtige lokale verdovingsmiddelen: 3x), mCPP (1x), mephedrone (1x), methamfetamine-bijproducten (1x) en PMMA (para-methoxy-methamfetamine: 4x). Omtrent de laatste stof bracht het DIMS in november 2010 een landelijke waarschuwing naar buiten (zie: www.trimbos.nl/nieuws/persberichten/2010/waarschuwing-voor-gevaarlijke-xtc).

⁸⁶ Bossong et al. (2010).

⁸⁷ Brunt et al. (2010).

den in 2009 echter 18 van dergelijke tabletten aangetroffen, wat neerkwam op 2% van de ecstasymonsters. In 2010 gaat het om slechts 3 monsters, dat is **minder dan 1%** van het totaal.

Testresultaten van 37 andere ecstasymonsters staan in onderstaand overzicht weergegeven, waarbij het eerstgenoemde middel (in hoeveelheden gezien) de belangrijkste werkzame stof is.

testresultaten resterende ecstasymonsters

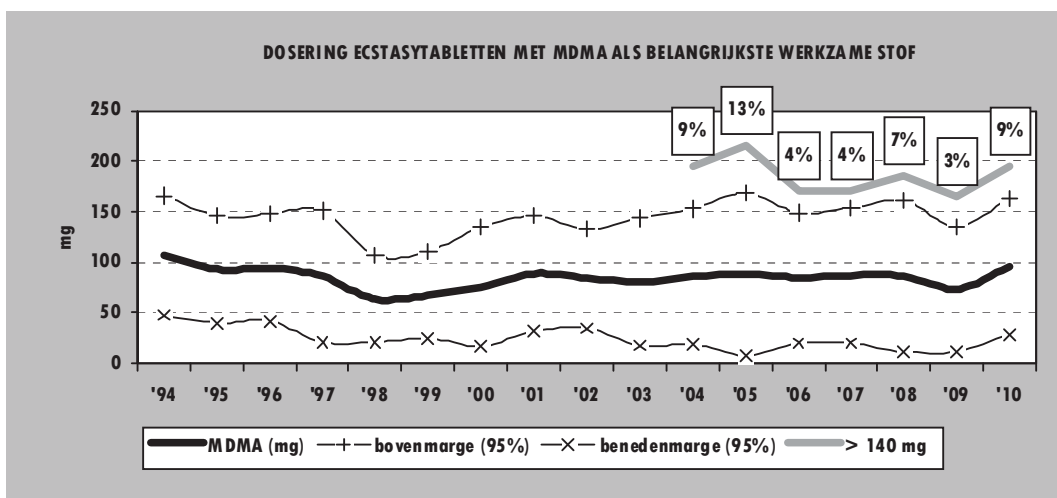
vorm	testresultaten
tabletten	1-(p-fluorophenylpiperazine) = PFPP
	4-fluoramfetamine
	4-fluorfentermine (2x)
	cafeïne (2x)
	cafeïne, amfetamine, mCPP, methamfetamine-bijproduct, medicijn tegen misselijkheid
	cafeïne, amfetamine, methamfetamine-bijproduct (3x)
	cafeïne, mCPP, amfetamine (2x)
	cafeïne, mephedrone
	cafeïne, paracetamol
	cafeïne, paracetamol, dihydrococaïne, carbinoxamine (antihistamine)
	MDMA-bijproduct
	menthol
	methamfetamine
	paracetamol
	onbekende stoffen
	geen werkzame stof
poeders	cafeïne, piperonal (precursor voor PMK; ecstasygrondstof) (2x)
	cocaïne
	cocaïne, levamisol
	fenacitine, cafeïne, amfetamine, lidocaïne
	fenacitine, lidocaïne, 4-fluorfentermine
	lidocaïne
	piperonal
	geen werkzame stof
capsule	diazepam/oxazepam

De resterende 63 ecstasymonsters (8%) werden niet herkend in de kantoortest, maar zijn om verschillende redenen (weigering van de aanleveraar, ontoereikende laboratoriumcapaciteit) niet doorgestuurd naar het laboratorium. Deze monsters gaven een negatieve uitslag op de zuurtest, wat erop wijst dat er géén MDMA in zit, maar de precieze inhoud blijft dus onbekend.

4.1.2 hoeveelheid MDMA in tabletten

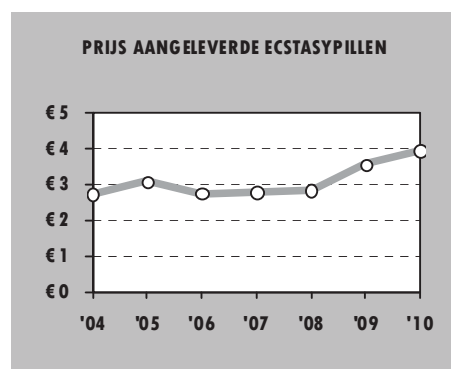
Ook wanneer een ecstasytablet 'echt' is, dus (voornamelijk) MDMA bevat, kan de kwaliteit nog wisselen omdat de dosis varieert. De in 2010 aangeboden 'ech-

te' ecstasytabletten bevatten tussen 1 mg en 190 mg MDMA.⁸⁸ De gemiddelde dosering is **96 mg**. Een dergelijke hoge gemiddelde dosering is sinds halverwege de jaren negentig niet meer aangetroffen, al is er wel wat meer spreiding: 95% van de pillen van 2010 bevat tussen de 29 en 163 mg MDMA (in 1994 was dat 48-166 mg).⁸⁹ Het aandeel hooggedoseerde pillen (>140 mg MDMA) kent de laatste zes jaar een nogal grillig verloop (gegevens vóór 2004 zijn niet beschikbaar). In 2010 is er sprake van een stijging ten opzichte van het voorgaande jaar van 3% naar 9%. Het aandeel laaggedoseerde pillen (1-35 mg MDMA) daalde in die periode van 10% naar 2%.

prijs van tabletten

Voor zover de aanschafprijs van de aangeleverde ecstasypillen bekend is (89%), varieert deze tussen de 1 en 10 euro per tablet. De gemiddelde prijs per pil bedraagt € 3,95. Tot 2008 schommelde de gemiddelde prijs rond de 3 euro. Sinds 2008 is er sprake van een flinke prijsstijging (+39%). Toch blijft ecstasy nog relatief goedkoop. Een hogere prijs gaat niet altijd samen met een betere kwaliteit. Ook bij de aangeleverde ecstasytabletten van 2010 is (net als in 2009) dat niet het geval; er is geen samenhang tussen de prijs van een ecstasypil en het aantal milligrammen MDMA dat de pil bevat.⁹⁰

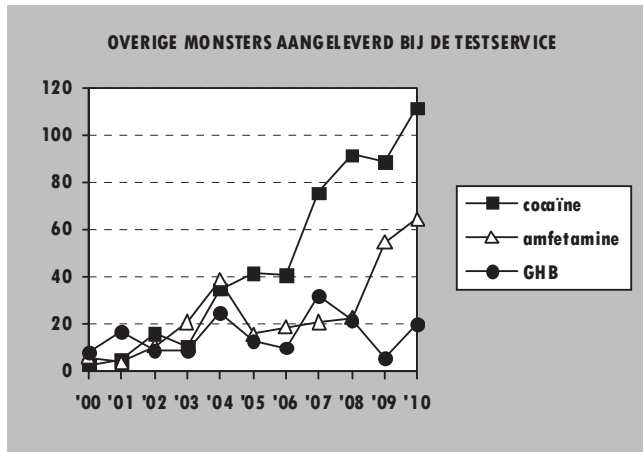

⁸⁸ 'Echte' ecstasytabletten zijn tabletten (geen poeders) met MDMA als belangrijkste werkzame stof (n = 534).

⁸⁹ Deze range wordt geschat op het gemiddelde plus of min 1,96 maal de standaarddeviatie.

4.1.3 zuiverheid van poeders en kristallen

In 2009 zijn 89 ecstasymonsters in poeder- en kristalvorm aangeleverd bij de testservice. Daarvan bevatten er 73 uitsluitend MDMA (82%) en 7 voornamelijk MDMA (8%) aangevuld met cafeïne (2x), MDEA (3x), procaïne (1x) en een onbekende stof (1x). Deze poedermonsters met MDMA als enige of belangrijkste werkzame stof hebben

een gemiddelde zuiverheid van 75%, vergelijkbaar met die van 2009 (74%).⁹¹ De overige monsters die zijn gekocht als MDMA-poeder bevatten cocaïne (2x), fenacetine (pijnstiller, aangevuld met 4-fluorfertermine, amfetamine, cafeïne en lidocaïne: 2x), lidocaïne (1x), piperonal (aangevuld met cafeïne: 3x) en geen enkele werkzame stof (1x).

4.2 overige monsters

Naast ecstasy kunnen bij de testservice ook andere drugsmonsters worden getest. In 2010 zijn **112** monsters aangeleverd die waren gekocht als **cocaïne**. Sinds de eeuwwisseling neemt het aantal aangeleverde cocaïnemonsters gestaag toe.

In 97 cocaïnemonsters is cocaïne de belangrijkste werkzame stof (87%), maar slechts 27 bevatten uitsluitend cocaïne en relatief onschuldige cocaïnebijproducten (24%). In 2009 was dat het geval bij 28% van de cocaïnemonsters en in de jaren 2004-2008 bij 56% tot 71%. De afgelopen twee jaar zien we dus veel verontreinigingen in de cocaïne, waaronder vooral levamisol (immunostimulerend geneesmiddel en veterinair ontwormingsmiddel: 43x in 2010, 40x in 2009) en

⁹⁰ Pearson correlatiecoëfficiënt .016, p = .728

⁹¹ De sterkte van poeders, kristallen en tabletten is moeilijk te vergelijken. Testuitslagen van tabletten worden in milligrammen weergegeven; testuitslagen van poeders en kristallen in percentages. Vanwege de chemische samenstelling bedraagt de maximaal haalbare zuiverheid van poeders en kristallen 84% (de overige 16% bestaat uit zouten). Een gram 'pure' MDMA poeder bevat dus 840 mg MDMA; het equivalent van ongeveer 10 ecstasyttabletten. Waar het vooral vanuit preventie oogpunt om draait, is de hoeveelheid MDMA die gebruikers per dosis binnenkrijgen. En die dosis is bij poeders en kristallen onbekend.

fenacetine (pijnstiller: 22x en 23x).⁹² De cocainemonsters met cocaïne als enige of belangrijkste werkzame stof bevatten tussen de 14% en 89% cocaïne.⁹³ De gemiddelde zuiverheid bedraagt 57%. Dat is vergelijkbaar met die in 2009 (56%), maar lager dan in 2008 (68%).

Van de 13 monsters waar cocaïne niet de belangrijkste werkzame stof is, bevatten er 9 weliswaar ook wat cocaïne, maar een grotere hoeveelheid cafeïne, fenacetine en/of levamisol; 3 bevatten er voornamelijk fenacetine aangevuld met benzo-/lido-/procaïne; en 1 bevat uitsluitend lidocaïne. De 2 resterende cocainemonsters zijn niet geanalyseerd.

Laboratoriumanalyses van GHB-monsters werden in 2009 wegens grote drukte tijdelijk opgeschort, waardoor het aantal aangeleverd monsters dat jaar achter bleef. In 2010 is de aanlevering met **20** vloeistoffen die waren gekocht als **GHB** weer min of meer terug op het gebruikelijke niveau. Van twee monsters is geen testuitslag bekend. De overige monsters bevatten tussen de 2% en 55% GHB, met een gemiddelde zuiverheid van 40%.⁹⁴

De laatste twee jaar wordt ook steeds meer **amfetamine** aangeboden bij de test-service. Het gaat in 2010 om **65** monsters die gekocht zijn als amfetamine, pep of speed. In 44 van deze monsters is amfetamine de belangrijkste werkzame stof (67%), al worden meestal ook andere stoffen aangetroffen.⁹⁵ De amfetamine-monsters met amfetamine als enige of belangrijkste werkzame stof hebben een gemiddelde zuiverheid van 51%. Daarnaast zijn 17 monsters aangeleverd die meer cafeïne dan amfetamine bevatten (waarvan 2 eveneens 4-methylamfetamine) en 2 monsters die helemaal geen amfetamine bevatten (maar 4-fluorfermentine en MDMA). Van de resterende 2 amfetaminemonsters zijn geen testuitslagen bekend.

Naast ecstasy-, cocaïne-, GHB- en amfetaminemonsters, zijn 66 diverse andere monsters aangeleverd. De testresultaten (indien bekend) van deze monsters staan in onderstaand overzicht weergegeven.

⁹² Daarnaast zijn de volgende stoffen aangetroffen in de cocainemonsters van 2010: 4-methyl-5-phenylpyrrolidine (amfetamineverontreiniging: 2x), benzocaine, lidocaïne of procaïne (11x), cafeïne (13x), diltiazem (bloeddrukverlager, 4x), dimethylphtalaat (DEET, insectenspray: 2x), diphenhydramine (antihistamine: 12x) en/of hydroxine (idem: 9x).

⁹³ De maximaal haalbare zuiverheid van cocaïne is 89%.

⁹⁴ De maximaal haalbare zuiverheid van GHB in vloeibare vorm is 55%.

⁹⁵ Andere stoffen zijn: cafeïne (16x), fenylaceton (grondstof: 1x), alphamethylbenzenpropanamine (1x) en/of 4-methylamfetamine (of para-methoxyamfetamine, PMA: 1x).

testresultaten resterende overige monsters

aangeleverd als:	testresultaten
2-CB (2x)	2-CB (2x)
4-fluoramfetamine (1x)	4-fluoramfetamine+onbekende stof (1x)
6-APB "Benzo Fury" (1x)	onbekende stof (1x)
afslankmiddel (2x)	onbekende stof (1x), <i>gtb</i> (1x)
crystal (1x)	MDMA (1x)
dexamfetamine (6x)	amfetamine (3x), amfetamine+cafeïne (3x)
DOB (1x)	onbekende stof (1x)
hasj (1x)	<i>gtb</i> (1x)
heroïne (6x)	heroïne+cafeïne(+verontreinigingen) (5x), <i>gtb</i> (1x)
ketamine (13x)	ketamine (9x), ketamine+lidocaïne (2x), 2-CB (1x), <i>gtb</i> (1x)
LSD (14x)	LSD (14x)
mCPP (1x)	1-(p-fluorophenylpiperazine) = PFPP
mephedrone (1x)	mephedrone (1x)
methamfetamine (2x)	methamfetamine (1x), onbekende amfetamine-achtige (1x)
methylone (3x)	methylone+onbekende stof (2x), mephedrone (1x)
nieuw middel (1x)	2-CB (1x)
onbekend (7x)	anabole (1x), cocaïne+levamisol (1x), lidocaïne (1x), mephedrone (1x), MDMA (1x), <i>gtb</i> (2x)
partydrug (1x)	cafeïne+amfetamine+4-fluoramfetamine (1x)
viagra (1x)	viagra (1x)
X5 (1x)	cafeïne+MDMA (1x)

gtb = geen testuitslag bekend

5 samenvatting en conclusies

Preventie indicatoren zijn cijfers over informatie- en adviesvragen bij een telefonische servicelijn en vragen via internet, over voorlichtingscontacten op party's en over testuitslagen van vrijwillig aangeleverde drugs. Deze cijfers zijn daarmee niet representatief voor de gehele Amsterdamse gebruikerspopulatie of drugsmarkt, maar kunnen desondanks gebruikt worden om globale trends te onderscheiden.

De telefonische advieslijn bereikt vooral de wat oudere gebruikers en mensen uit de omgeving van gebruikers; via internet worden meer de (wat jongere) gebruikers zelf bereikt. Bij beide services leveren twee van de drie meest gebruikte genotmiddelen, alcohol en cannabis, de meeste vragen. Alcohol is daarbij al jaren de absolute nummer één. Het derde meest gebruikte genotmiddel, tabak, heeft in al die jaren niet of nauwelijks vragen opgeleverd. Na alcohol en cannabis gaan de meeste vragen over cocaïne, hoewel er bij de telefonische vragen sprake is van een dalende trend. Over ecstasy worden via de telefoon nauwelijks meer vragen gesteld, via de website komen nog wel vragen over het middel binnen.

Hoewel de preventieactiviteiten van Unity meer behelzen, heeft het bij de partybezoekers blijkbaar toch onbedoeld (nog) de naam van 'ecstasyvoorlichting'. Bij de bezoekers van Unity stands op een party is ecstasy namelijk nog steeds de populairste partydrug en blijft het verreweg het meest bevroagde onderwerp. Dat het hier om een specifieke groep gaat, wordt duidelijk uit het feit dat het ecstasygebruik onder deze bezoekers hoger ligt dan het cannabisgebruik; en amfetaminegebruik hoger dan cocaïnegebruik.

Na tien jaar van redelijke goede en stabiele ecstasykwaliteit, werden bij de test-service in 2009 plots grote hoeveelheden ecstasy aangeboden waarin MDMA niet de belangrijkste werkzame stof was. In 2010 is het percentage 'echte' ecstasy met 81% echter weer vrijwel terug op het oude niveau. De gemiddelde dosering lag met 96 mg zelfs iets hoger dan voorgaande jaren.

In tegenstelling tot de landelijke DIMS gegevens, werden in Amsterdam nauwelijks ecstasymonsters aangeboden die mephedrone bevatten. Ecstasymonsters die mCPP bevatten kwamen vaker voor, maar vergeleken met 2009 al een stuk minder. Wel waren mCPP-monsters opvallend vaak versneden met middelen tegen misselijkheid.

Sinds de eeuwwisseling neemt het aantal bij de testservice aangeleverde cocaïnemonsters gestaag toe. Hoewel de gemiddelde zuiverheid niet afneemt, worden wel steeds meer verontreinigingen aangetroffen in de cocaïne, vooral levamisol en fenacitine. Slechts een kwart van de monsters bevat uitsluitend cocaïne.

Net als na de ecstasycrisis van 1997, heeft de markt zich ook na de crisis van 2009 snel hersteld. Het heeft niet geleid tot een toename van het aantal vragen over ecstasy bij de telefonische advieslijn of via internet, of een daling van ecstasygebruik bij de bezoekers van de Unity-stand op party's. Verontreiniging met mephedrone of andere stoffen lijken, in vergelijking met de landelijke situatie, in Amsterdam nauwelijks meer voor te komen.

V

SAMENVATTING

Anno 2010 valt in het Amsterdamse uitgaansleven een keur aan muziekstijlen te beluisteren. De hoofdstedelijke uitgaansagenda puilt uit. Het hele jaar rond is er van alles te doen én voor elk wat wils. Toch is er in clubland niet echt iets wat er duidelijk uitspringt. Clubexploitanten zijn voorzichtig qua investering en nieuwe programmering. De homoscene lijkt zich weer enigszins te herstellen. Muziek en dans blijven in belangrijke mate richtinggevend voor veel stappers, maar de invloed van technologische communicatie rukt steeds verder op. Door de non-stop communicatiestroom van iPhones, Blackberry's en Androids lijkt de club als traditionele sociale ontmoetingsplek onder druk te staan. Critici vinden dat het geflirt met beeldschermen tot een collectief autisme op de dansvloer leidt. Maar de groeiende invloed van de sociale media leidt ook tot legio spontane feestinitiatieven. Door de versnelling van communicatie kunnen feestorganisaties hun achterban in korte tijd mobiliseren. De zoektocht naar locaties buiten het geordende en volgens sommigen overgereguleerde feestcircuit blijft groot. De semi-illegale parkraves nemen in frequentie toe.

de Antenne monitor

Al sinds 1993 beschrijft en analyseert Antenne op basis van zowel kwalitatieve als kwantitatieve gegevens trends en middelengebruik bij jongeren en jongvolwassenen in Amsterdam. In de **panelstudie** worden de laatste ontwikkelingen gevolgd aan de hand van halfjaarlijkse individuele interviews met een panel van fanatieke stappers en professionals uit het uitgaansleven. De focus ligt bij de trendsetters die snuffelen aan nieuwe muziekstijlen, uitgaanslocaties en genotmiddelen, of met oude varianten in een nieuw jasje experimenteren. Ook wanneer iets uit de mode raakt, lopen zij voorop. De panelstudie richt zich daarnaast op buurt- en probleemjongeren. De panelstudie rapporteert over trends, signalen en geruchten, maar biedt geen precieze cijfers.

De **survey** levert daarentegen juist wel kwantitatieve gegevens over middelengebruik binnen specifieke groepen (scholieren, jongeren in de jeugdzorg, coffee-shopbezoekers, cafébezoekers en clubbezoekers). In 2010 richtte de survey zich voor de derde maal op de Amsterdamse cafébezoekers. Net als in 2000 en 2005 zijn bezoekers van Amsterdamse cafés geënquêteerd. Zij vormen een getrouwe

afspiegeling van jonge en jongvolwassen bezoekers van mainstream, hippe, homo- en studentencafés. Hieronder bevinden zich ook trendsetters, maar het publiek is toch grotendeels trendvolgend en mainstream. In totaal hebben 590 cafégangsters een vragenlijst ingevuld. Zij zijn gemiddeld 27 jaar en nagenoeg even vaak man als vrouw. Driekwart is autochtoon Nederlands. Ruim de helft woont op zichzelf en het opleidingsniveau van de doorsnee cafébezoeker ligt hoog.

Cijfers zijn tevens afkomstig van **preventie indicatoren**. Het gaat hierbij om informatie over de alcohol- en drugsmarkt in de vorm van kwantitatieve gegevens over informatie- en adviesvragen bij een telefonische servicelijn en via internet, over voorlichtingscontacten op party's en over testuitslagen van vrijwillig aangeleverde drugs.

De gegevens uit de verschillende onderdelen van Antenne schetsen samen een gedifferentieerd beeld van ontwikkelingen in de hoofdstedelijke wereld van genotmiddelen.

alcohol

Het alcoholaanbod in het uitgaansleven blijft stabiel en draait allang niet meer om wijn en bier alleen. Desalniettemin is 'duur drinken' uit. Panelleden wijten dit aan het 'crisisgevoel' en de hoge alcoholprijzen in de horeca. Stappers in het dance circuit drinken beduidend meer alcohol dan urban liefhebbers. Vergeleken met de late jaren negentig staan de huidige promotieactiviteiten van de alcoholindustrie op een laag pitje. Tekenend is dat trendsetters niet en masse een nieuwe drinkhype in het uitgaansleven zien.

Bij de cafébezoekers uit de survey drinkt bijna iedereen, maar vormen dagelijkse drinkers een forse minderheid. Gemiddeld worden vijf glazen alcohol per drinkdag geconsumeerd, waarmee het aantal glazen vergeleken met de voorgaande cafésurveys in 2000 en 2005 gelijk blijft. Hoewel de norm over wanneer iemand te veel alcohol heeft gedronken daalde, heeft dit vooralsnog geen aantoonbare invloed gehad op het drinkgedrag. Eén op de tien cafébezoekers is 'probleemdrinker': zij drinken meer en vaker, maar vertonen vooral meer symptomen van afhankelijkheid en schadelijk drinkgedrag. Mannelijke cafébezoekers drinken gemiddeld meer en zijn ook vaker probleemdrinkers dan vrouwelijke bezoekers. Leeftijd, etniciteit en type café maken niet of nauwelijks verschil. De meeste cafégangsters gaan na het stappen met de fiets naar huis en de rest is veelal lopend of met het openbaar vervoer. Er stappen weinig cafébezoekers met een slok op in de auto, maar met een aantal glazen alcohol op de fiets gebeurt des te meer. Bij de buurt- en probleemjongeren drinken Nederlanders en Surinamers meer en frequenter dan Marokkanen.

tabak

De gemoederen zijn na het invoeren van het rookverbod in juli 2008 inmiddels wat tot bedaren gekomen. Over de hele linie wordt in uitgaansgelegenheden minder stiekem gerookt. De meeste clubs hanteren een blijvend streng rookbeleid. Alleen op de meer specifieke feesten worden de teugels soms gevierd als een forse minderheid de regels overtreedt. Overigens wordt later in de nacht de rookregel vaker overtreden.

Iets meer dan de helft van de cafébezoekers rookt, waaronder een kwart dagelijks. De niet-dagelijkse rokers nemen op rookdagen gemiddeld 5 sigaretten; dagelijkse rokers gemiddeld 12 per dag. Ofschoon veel rokers het rookverbod in een café wel eens zeggen te negeren, zijn er ook die sinds het rookverbod juist geminderd zijn. Opvallend vergeleken met de vorige café-surveys is de nagenoeg halvering van het aandeel dagelijkse rokers, terwijl het aandeel huidige (laatste maand) rokers vrijwel gelijk bleef. Met andere woorden: de rokers zijn niet verminderd, maar zij zijn wel geminderd.

cannabis

Mede als gevolg van het rookverbod komt blowen in clubs minder vaak voor. Met uitzondering van specifieke 'blowculturen' onder andere in het urban milieu, zeggen panelleden opvallend minder blowers te zien. Er wordt in elk netwerk cannabis gerookt, maar de trend is al jarenlang dalend. Zelfs in kringen waar soms stevig andere drugs worden gebruikt. De échte blowers vallen volgens panelleden steeds meer op.

De meeste cafébezoekers hebben ooit wel eens cannabis gebruikt, maar met het stijgen der leeftijd ontgroeien de meeste hun cannabisgebruik. Bijna een kwart van de cafégangers is huidig (laatste maand) blower, maar slechts 1% blowt dagelijks. Rond het cannabisgebruik is weinig veranderd, hoewel er tijdens het uitgaan minder geblowd wordt. De voorkeur voor hasj ten opzichte van wiet lijkt toe te nemen.

Bij de buurtjongeren in de panelnetwerken heeft een ruime meerderheid ervaring met cannabis; een grote groep blowt ook dagelijks. Professionals zien naast de ontspannende effecten, bij een minderheid, ook problematisch gebruik als vlucht voor of neutralisering van persoonlijke problemen.

cocaïne, ecstasy en mephedrone

Het gebruik van cocaïne komt vergeleken met ecstasy volgens panelleden meer spontaan voor en is minder strikt gebonden aan tijdstip en setting. Het uitgaanslandschap van alternatieve (studenten)leefstijlen en dito muziekvoorkeuren heeft

aan invloed gewonnen in de afgelopen jaren. In dit milieu lijkt vooral cocaïne minder in trek. Cocaïne blijft zowel in het nachtleven als in de privésfeer populair, maar een groeiende groep zegt wars te zijn voor het ooit zo hippe en succesvolle imago. Ecstasy vertoont in de panelnetwerken weer een lichte stijging na een onrustige periode in 2009. De verkrijgbaarheid en het vertrouwen in 'goede' pillen zijn over de hele linie toegenomen. Bovendien is er volgens veel gebruikers geen ander substituuat dat het speciale rushgevoel van ecstasy weet te benaderen. Ook mephedrone niet, een stimulerend middel dat tijdens de ecstasydip in beperkte kringen populair werd. Ondanks positieve verhalen, lijken de negatieve ervaringen (o.a. hartkloppingen, nerveus gedrag, hoofdpijn, stijve kaken) toch de overhand te hebben. Er zijn dan ook maar weinig cafébezoekers die mephedrone hebben gebruikt.

Onder de cafébezoekers uit de survey zijn ecstasy en cocaïne de meest gebruikte 'partydrugs'. Toch hebben de meesten nog nooit ecstasy, cocaïne of een ander middel gebruikt. In de laatste maand gebruikte ruim één op de tien cafébezoekers ecstasy, evenveel als cocaïne, waarbij het deels om dezelfde personen gaat. Er zijn geen dagelijkse gebruikers en de meesten beperken hun gebruik tot speciale gelegenheden. Wat betreft het ecstasy- en cocaïnegebruik onder cafébezoekers, lijkt in de loop der jaren het onderscheid tussen mainstream en hip vervaagd. Dit sluit aan bij het beeld dat trendsetters in de panelstudie schetsen.

Bij buurtjongeren in panelnetwerken wordt mondjesmaat met ecstasy en cocaïne geëxperimenteerd, voornamelijk door witte gebruikers. Bij de meer etnisch gemêleerde groepen probleemjongeren (vooral dak- en thuislozen) is meer ervaring met cocaïne en ecstasy.

Bij de informatie- en adviesvragen via de telefonische servicelijn en internet, gaan na alcohol en cannabis de meeste vragen over cocaïne. Bij de telefonische vragen over cocaïne is echter sprake van een dalende trend, terwijl er over ecstasy via de telefoon, in tegenstelling tot de website, nauwelijks meer vragen worden gesteld.

Ecstasy blijft bij de bezoekers van Unity-stands op party's nog steeds de populairste drug en verreweg het meest bevroegde middel. Met de kanttekening dat het hier een specifieke groep partybezoekers betreft, aangezien hun ecstasygebruik hoger ligt dan hun cannabisgebruik. Na tien jaar van redelijk goede en stabiele ecstasykwaliteit, gevolgd door de dip in 2009, toen in veel pillen niet MDMA de belangrijkste werkzame stof was, is in 2010 het percentage 'echte' ecstasy bij de testservice weer vrijwel terug op het oude niveau. De gemiddelde dosering lag met 96 mg zelfs iets hoger dan in voorgaande jaren. Ook panelleden herkennen dit beeld. Net als na de ecstasycrisis van 1997, heeft de markt zich ook na de crisis van 2009 snel hersteld.

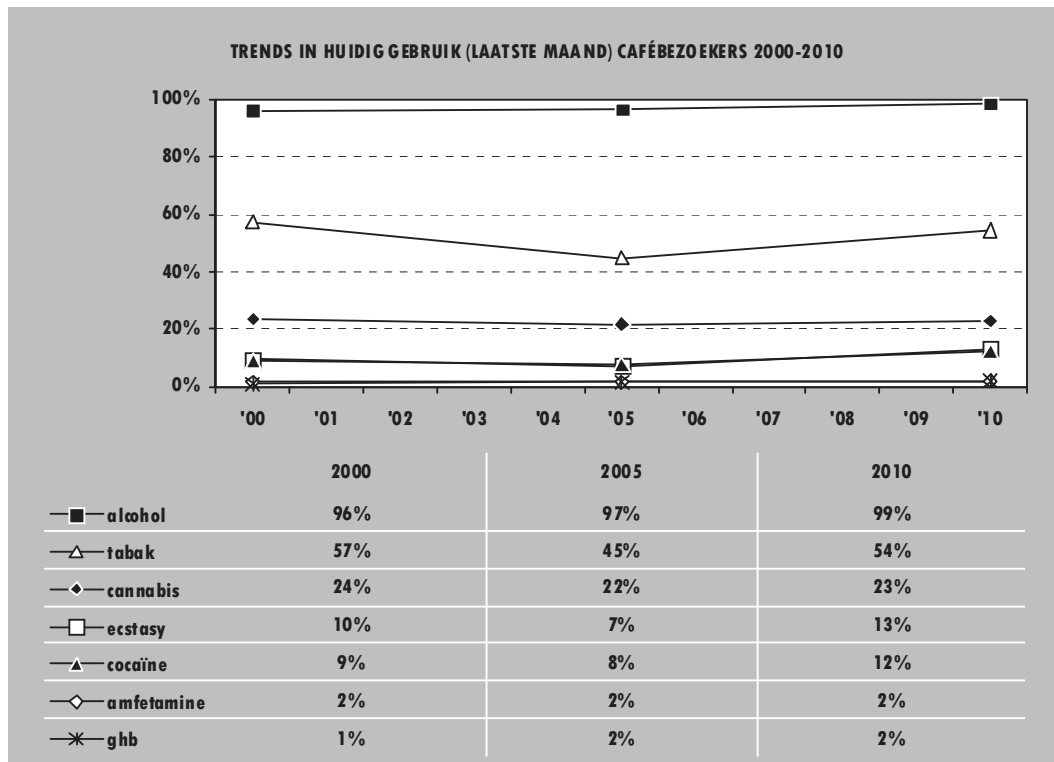
Opvallend is dat in Amsterdam, in tegenstelling tot de landelijke DIMS gegevens, nauwelijks ecstasymonsters werden aangeboden die mephedrone bevatten. Ecstasymonsters die mCPP bevatten kwamen vaker voor, maar een stuk minder dan in 2009. Sinds de eeuwwisseling neemt het aantal bij de testservice aangeleverde cocaïnemonsters gestaag toe. Hoewel de gemiddelde zuiverheid van cocaïne niet afneemt, worden wel steeds meer verontreinigingen aangetroffen, vooral levamisol en fenacitine. Slechts een kwart van de monsters bevat uitsluitend cocaïne.

amfetamine en ghb

De Amsterdamse markt van amfetamine en GHB is klein vergeleken met cocaïne en ecstasy. In sommige scenes is amfetamine of GHB het op één na favoriete middel, maar onder cafébezoekers scoort het gebruik duidelijk een stuk lager.

Toch lijkt er vooral bij jonge hoogopgeleide feestneuzen sprake te zijn van een rehabilitatie van amfetamine. Het ontpopt zich hier tot een middel dat vooral gedeeld en/of voor een habbekrats wordt doorverkocht. Volgens panelleden ligt de hernieuwde populariteit van amfetamine in het verlengde van de gegroeide alternatieve feestcultuur die pep als 'protestmiddel' omarmt. Ook bij de testservice worden de laatste twee jaar meer amfetaminemonsters aangeboden. Methamfetamine blijft marginaal en is moeilijk verkrijgbaar.

GHB is, net als het andere narcosemiddel lachgas, vooral populair bij de jonge feestaanwas. GHB-gebruik vindt plaats op privésettings (afterfeesten), ad hoc feesten en in clubs. Het middel wordt vaak via vriendennetwerken verspreid. De gebruiksrisico's worden vaak voor lief genomen omdat de prettige roeseffecten (o.a. ontspanning, erotisch, sociaal contact, dempend, geen kater) overheersen. Desalniettemin woedden er soms stevige discussies over out gaan en kickgedrag bij gebruikers. Ook enkele cafébezoekers zijn wel eens out gegaan op GHB, maar frequente GHB-gebruikers zijn hier niet aangetroffen.

overige middelen

Het gebruik van andere illegale middelen komt bij de cafébezoekers in de survey niet veel voor; het gaat hooguit om enkele procenten. Ook binnen het panel worden bepaalde middelen soms alleen in zeer beperkte kring gebruikt.

Het gebruik van **lachgas** komt weer in de buurt van de eerste piek in 1997. Maar in plaats van de grote gastanks, waar honderden ballonnen uit konden worden gehaald, slepen groepjes lachgasgebruikers nu met hun eigen slagroomspruit en een tas vol patronen. **Ketamine** volgt op enige afstand en het gebruik blijft voornamelijk beperkt tot het alternatieve uitgaanssegment. De verkrijgbaarheid is onregelmatig. **Psychedelica** als LSD, paddo's, truffels, DMT en ayahuasca spelen een marginale rol in het klassieke uitgaansleven. **Viagra** en **poppers** zijn vooral populair in promiscue hetero- en homonetwerken. **Combigebruik** komt in alle netwerken voor, maar meer frequent en gevarieerd in de dance scene. Ofschon er favoriete combinaties zijn, wordt er ook veel impulsief gecombineerd.

middelengebruik cafébezoekers 2010

	ooit	laatste maand
alcohol	100%	99%
tabak	82%	54%
cannabis	80%	23%
ecstasy	46%	13%
cocaine	34%	12%
amfetamine	18%	2%
GHB	11%	2%
lachgas	26%	2%
ketamine	8%	< 1%
paddo's	25%	< 1%
LSD	7%	< 1%
crack	1%	0%
heroïne	3%	< 1%
poppers	25%	3%
viagra	4%	1%
MDMA-poeder	28%	5%
2-CB	5%	< 1%
methamfetamine	3%	0%
mephedrone	2%	< 1%
Ritalin	9%	1%

conclusie

Koning alcohol regeert, niet geheel verrassend, in de Amsterdamse cafés. Vrijwel alle cafébezoekers drinken en hoewel ze vergeleken met tien jaar geleden eerder vinden dat iemand te veel heeft gedronken, vertaalt zich dat vooralsnog niet in een daling van de geconsumeerde hoeveelheden. Er is wel een duidelijke verandering in het rookgedrag te bespeuren met een forse afname van het aandeel dagelijkse rokers. Tijdens het uitgaan wordt ook minder geblowd. Opmerkelijk is dat middelengebruik van cafébezoekers vergeleken met voorgaande cafésurveys van 2000 en 2005 minder aan setting en scene gebonden is. Waar de status van mainstream, hip, homo of student ooit werelden van verschil accentueerden, lijken ze nu minder onderscheidend en naar elkaar toegegroeid te zijn. Deze ontwikkeling onder trendvolgers, werd door trendsetters al eerder getypeerd als 'mainstream-hip'.

Met het spoedige herstel van de ecstasymarkt lijkt ook het vertrouwen van gebruikers in het middel terug. Vergeleken met 2009 is de status van ecstasy gestegen ten faveure van andere en nieuwe middelen als mephedrone. Bij de trendsetters uit de panelstudie is het gebruik van zowel GHB als amfetamine licht gestegen, in tegenstelling tot cocaine. Dit duidt mogelijk op een groter 'subcultureel elan' onder jonge stapgroepen, die hun feestheil voor een deel buiten het reguliere clubcircuit zoeken. Hoewel het Amsterdamse uitgaansleven ook veel

scenes kent waar weinig of geen drugs worden gebruikt, lijkt het meer alternatief getinte feestsegment te groeien. Dit nieuwe elan onder jonge trendsetters, dat we in de monitor van 2009 als de 'nieuwe wildheid' typeerden, lijkt zich hiermee uit te kristalliseren.

VI

ENGLISH SUMMARY

Amsterdam nightlifers had a wide array of music styles to choose from in 2010. The club and events agenda was packed. There was something for every taste all the year round, but none of the activities in clubland really stood out. Club owners were being cautious about new investments and new programming. The gay scene was showing some signs of recovery after years of malaise.

For many nightlifers, music and dancing are still major motives in their choice of activities, but the virtual media are encroaching on nightlife scenes more and more. Non-stop communication via iPhones, blackberries and androids seems to be undermining the function of the nightclub as a traditional meeting place. Critics say the constant flirtation with pulsating plasma screens on the dance floor is leading to collective autism. Yet the burgeoning influence of social media also triggers countless impromptu partying initiatives. Swift communication enables event planners to mobilise their clientele in no time. There is a continuing quest to find venues outside the well ordered (some say overregulated) Amsterdam events scene. Semi-illegal park raves now spring up with increasing frequency.

the Antenna monitoring scheme

Since 1993, Amsterdam Antenna has been documenting and analysing trends in nightlife and substance use among Amsterdam young adults and adolescents. Our **panel study** traces the latest developments every year by holding individual, semi-annual interviews with a panel of avid nightlifers and professionals from various nightlife scenes. The main focus is on trendsetters who try out new types of music, events, nightspots and drugs, or who experiment with new variations on older themes. They also lead the way as particular drugs or styles go out of fashion. The panel study also focuses on neighbourhood and problem youth. It reports trends, signs and rumours from all these groups, but it provides no exact figures.

Our annual **survey**, by comparison, delivers quantitative data about substance use in specific groups in the city: school-aged adolescents, young clients of youth services, cannabis coffeeshop customers, pubgoers and clubbers. The 2010 survey focuses for the third time on Amsterdam pubgoers. As in 2000 and 2005, we surveyed a wide range of customers in Amsterdam pubs and cafés. Our

sample reliably represented the young adults and adolescents who were frequenting mainstream, trendy, gay and student pubs in 2010. Some trendsetters were amongst them, but most respondents could be considered trend followers and mainstreamers. A total of 590 pubgoers completed the questionnaire. Their average age was 27, and they were almost evenly split between males and females. Three quarters were of Dutch ethnicity. More than half lived alone, and the average pubgoer had a high level of education.

Other statistics reported here derive from sources we call **substance use prevention indicators**. These provide quantitative data on the alcohol and drugs markets from several sources: requests for information or advice received via a telephone help line and a website; drug education contacts at dance events; and results from the testing of voluntarily submitted drugs. Altogether, the information reported in the various components of Antenna yields a diversified picture of developments and trends in Amsterdam's world of recreational substances.

alcohol

Little has changed in terms of the alcoholic beverages on offer in Amsterdam nightspots. Although a wide range of drinks has long been available, expensive drinks are currently out of vogue. Panel members attribute this to a 'feeling of economic crisis' and to the high prices charged in nightlife venues. Nightlifers in the dance music scene drink substantially more than urban devotees. Alcohol promotion by the drinks industry currently adopts a lower profile than in the late 1990s. Significantly, our trendsetter informants did not seem keen to report many new drinking fads in 2010.

Virtually all the pubgoers we surveyed consumed alcohol, but daily drinkers were far in the minority. Per drinking day, respondents averaged five units of alcohol, unchanged in relation to the 2000 and 2005 surveys. Although the norm they reportedly set for excessive drinking was now lower than previously, this did not yet have any demonstrable impact on the actual drinking behaviour. One in ten pubgoers qualified as problem drinkers; they reported drinking larger amounts of alcohol and at greater frequencies than others, and notably also more symptoms of alcohol dependence and harmful drinking behaviour. Male pubgoers drank more on average than female pubgoers and were more likely to be problem drinkers. Age, ethnicity and type of venue made little or no difference. Most pubgoers reported cycling home after a night out, and most of the rest either walked or took public transport. Although few pubgoers drove cars after drinking, all the more of them rode bicycles.

Amongst neighbourhood and problem youth, the ethnic Dutch and Surinamese young people reportedly drank alcohol more frequently and in greater quantities than Moroccan youth.

tobacco

The annoyance triggered by the 2008 smoking ban has meanwhile somewhat abated. Surreptitious smoking is now less widespread in all types of nightspots. Most clubs consistently and strictly enforce the ban. Some leniency may be observed at certain types of events if a large minority of attendees are breaking the rules. Rules are also more likely to be violated later at night.

Slightly more than half of the pubgoers we surveyed were current (last-month) tobacco smokers, and one quarter smoked daily. Non-daily smokers consumed an average of five cigarettes on days that they smoked; daily smokers averaged twelve a day. Although many smokers reported ignoring the pub smoking ban on occasion, some also said they have cut down on smoking since the ban took effect. A difference worth noting since our previous pub surveys is that the percentage of daily smokers has practically been cut in half, whereas the percentage of current smokers remains about the same. In other words, there are just as many smokers, but they smoke fewer cigarettes.

cannabis

Partly as a consequence of the smoking ban, cannabis smoking in clubs is likewise less frequent. With the exception of specific cannabis cultures in the urban music and a few other scenes, panel members reported spotting fewer cannabis smokers. There are some people that smoke cannabis in every network represented in the panel, but the trend has been diminishing for years, even in circles where heavy use of other drugs may take place. 'Real' cannabis smokers increasingly stand out in the crowd, panel members report.

Most pubgoers had tried cannabis at some time, but most 'grew out' of cannabis smoking as they got older. Almost one quarter of the pubgoers had smoked it in the past month, but only one per cent smoked it every day. Few changes were evident in cannabis use patterns, except for the reduced cannabis smoking in nightlife. Smokers who preferred hashish to marijuana were apparently on the increase.

A large majority of neighbourhood youth in the panel networks had experience with cannabis, and a considerable number smoked it daily. Professionals working with young people report that, beyond the relaxing effects of the drug, a minority develop more problematic cannabis use in trying to escape from or neutralise personal problems.

cocaine, ecstasy and mephedrone

In comparison to ecstasy, panel members report that the use of cocaine is more impromptu and less tied to particular settings or times of the day. Night scenes with alternative or student lifestyles and the corresponding musical preferences have gained in popularity in recent years. Cocaine, in particular, is less common there. Although it does remain popular in other scenes and in private settings, a growing number of people are expressing an aversion to the one-time cool, successful image emanated by cocaine.

In the panel networks, there was a reported light increase in ecstasy use in 2010 after the unstable period the previous year. The availability of 'good-quality' ecstasy tablets increased all across town, as did consumer confidence. Many users insist that no ersatz drug can even approach that special buzz they get from ecstasy. Mephedrone, a stimulant that gained popularity in a few circles during the recent ecstasy market slump, is said to be no match for ecstasy. Despite some positive reports about mephedrone, the negative experiences, such as heart palpitations, nervousness, headache and stiff jaws, seem to predominate. Indeed, few pubgoers we questioned had ever taken mephedrone.

Amongst the pubgoers who took party drugs, ecstasy and cocaine were the most widely used. Apart from them, the majority of pubgoers had never tried ecstasy, cocaine or other hard drugs. About one in eight reported having taken ecstasy in the past month, and a similar percentage had taken cocaine (partly the same respondents). No daily users were encountered, and most users took the drugs on special occasions only. In terms of ecstasy and cocaine use among pubgoers, the distinction between trendy and mainstream users seems to have blurred over the years. The trendsetters in our panel study also had that impression.

In circles of neighbourhood youth, some sparse experimentation with ecstasy or cocaine occurs, mostly by ethnic Dutch youth. In the more ethnically mixed, often homeless groups of problem youth we observe, there is more experience with cocaine and ecstasy.

After alcohol and cannabis, cocaine is the third most common drug in inquiries received by the Jellinek Prevention telephone and Internet service. There is a downward trend in telephone queries about cocaine. Few telephone questions are now received about ecstasy, but more come in via the website.

At dance events, workers at the stands operated by Unity (a project for drug and alcohol education) report that ecstasy is still the most popular party drug and the subject of the most questions. Obviously this involves a specific subgroup of nightlifers, who take ecstasy even more frequently than cannabis. After a ten-year span of reasonably good and stable quality of ecstasy, followed by a

dip in 2009 when MDMA was often not the primary active ingredient in tablets, the percentage of 'real' ecstasy samples submitted to the Jellinek testing service in 2010 had almost reverted to its previous level. The average dosage was even slightly higher than in previous years at 96 milligrams. This bore out the impressions of panel members. Just as after the ecstasy crisis of 1997, the market promptly recovered from the 2009 crisis.

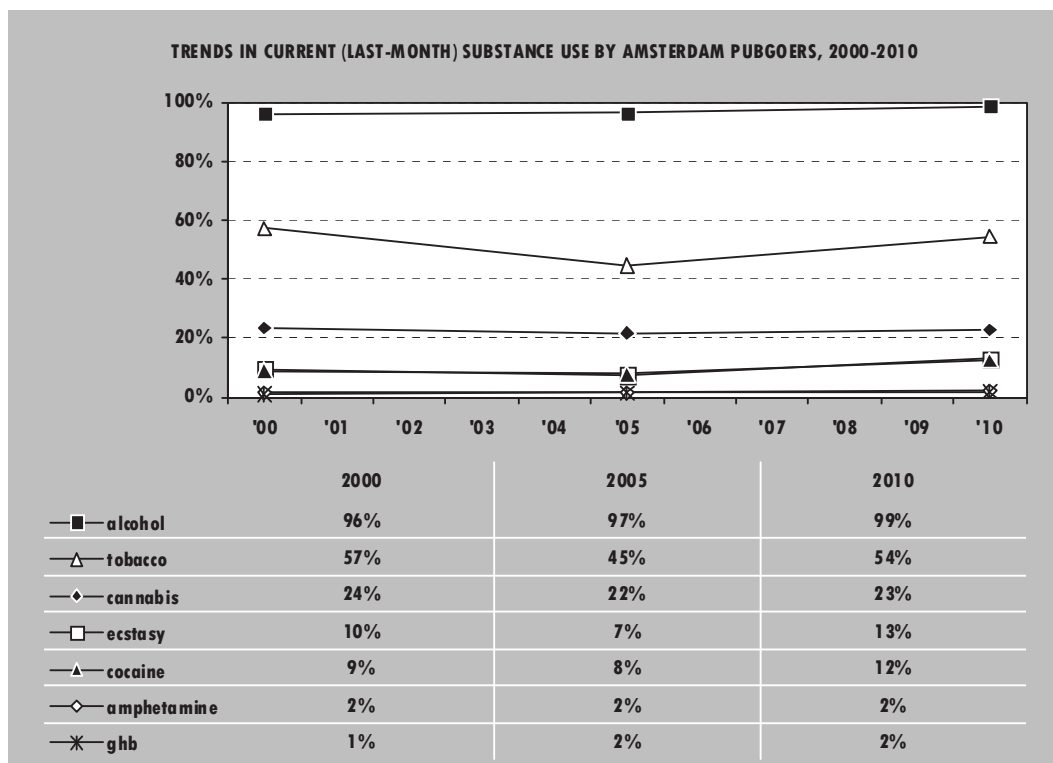
Remarkably, very few ecstasy specimens containing mephedrone were detected in Amsterdam – contrasting with the Dutch nationwide data from the Drugs Information and Monitoring System (DIMS). Rather more samples containing mCPP were encountered, but still substantially fewer than in 2009. Since the turn of the century, the number of cocaine specimens submitted to the test service has steadily increased. Although the average purity of cocaine has not diminished, more and more contaminants are being detected, in particular levamisol and phenacetin. Only one quarter of the samples submitted in 2010 consisted exclusively of cocaine.

amphetamine and ghb

The Amsterdam markets for amphetamine and GHB are small compared to those for cocaine and ecstasy. Although there are some nightlife scenes where either amphetamine or GHB is the second most popular drug, the use of these drugs by pubgoers is far less common.

Yet amphetamine is apparently undergoing a 'rehabilitation' at present, especially amongst young, educated partygoers. It has surfaced in some scenes as a drug that is mainly shared and/or resold for a tiny sum. Panel members report that this 'speed renaissance' is in line with the expanding alternative partying culture that welcomes pep pills as protest drugs. Growing numbers of amphetamine specimens are also being submitted to the drugs testing service in the past two years. Methamphetamine, for its part, remains a marginal drug and is difficult to obtain in Amsterdam.

GHB (like another anaesthetic, laughing gas) is popular especially with young newcomers to nightlife. It is taken mainly in private settings such as after-parties, at impromptu dance events and in nightclubs. Often it is distributed via networks of friends. Many users turn a blind eye to the risks of GHB, in order to experience its pleasurable high (including relaxing, erotic, entactogenic and downer effects) and due to the unlikelihood of hangovers. But disputes also rage, as many users are prone to pass out or show sensation-seeking behaviour. Some of the pubgoers we questioned indeed reported having passed out on GHB, but we did not encounter frequent users in the sample.

other drugs

We observed only very low percentages of pubgoers that currently took illicit drugs other than the ones discussed so far. Panel informants similarly reported that many such drugs are found only in very limited circles.

In 2010, the use of **laughing gas** rose back to levels near those in its first peak in 1997. But in contrast to the industrial gas canisters then provided in nightspots (enough to fill hundreds of balloons), in 2010 small groups of laughing gas users were toting their own whipped cream canisters and bags full of chargers. The use of **ketamine** was rather less prevalent and was limited mostly to the alternative nightlife segment; availability was erratic. **Psychedelics** such as LSD, magic mushrooms, truffles, DMT and ayahuasca played only marginal roles in classical nightlife. **Viagra** and **poppers** were popular mainly in promiscuous gay and straight networks. **Polydrug use** was seen in all networks, but was more frequent and varied in the dance music scene. Although certain specific combinations were more popular, drugs were often combined impulsively as well.

substance use by Amsterdam pubgoers, 2010

	lifetime	last month
alcohol	100%	99%
tobacco	82%	54%
cannabis	80%	23%
ecstasy	46%	13%
cocaine	34%	12%
amphetamine	18%	2%
GHB	11%	2%
laughing gas	26%	2%
ketamine	8%	< 1%
magic mushrooms	25%	< 1%
LSD	7%	< 1%
crack cocaine	1%	0%
heroin	3%	< 1%
poppers	25%	3%
Viagra	4%	1%
MDMA powder	28%	5%
2-CB	5%	< 1%
methamphetamine	3%	0%
mephedrone	2%	< 1%
Ritalin	9%	1%

conclusions

Not surprisingly, King Alcohol reigns in Amsterdam pub life. Virtually all pubgoers drink it. Although they currently tend to rate people as excessive drinkers more readily than a decade ago, this is not yet mirrored in a decline in the amounts consumed. Smoking behaviour does show clear changes, expressed in a sharp decline in the percentage of daily tobacco smokers. Cannabis is now also smoked less in nightlife. Interestingly in comparison with the previous pub surveys in 2000 and 2005, the use of specific substances is now less closely tied to particular settings and scenes. Whereas mainstream, trendy, gay or student nightlife scenes once reflected worlds of difference, these scenes appear to have converged somewhat and are less differentiating today. This development among trend followers has been characterised by trendsetters in our panel as 'mainstream hip'.

Following the swift recovery of the ecstasy market, user confidence appears to have been restored. In comparison with 2009, the status of ecstasy in relation to other drugs and to new drugs like mephedrone has rebounded. Trendsetters in the panel say the use of both GHB and amphetamine has risen slightly, but not the use of cocaine. This could be evidence of a stronger 'subcultural élan' in some groups of young nightlifers who seek their pleasures partly outside the established club scene. Although there are also many regions of Amsterdam nightlife where little or no drug use occurs, the alternatively inclined partying segment is

apparently growing. The new élan now seen in young trendsetters, which we characterised in our 2009 Antenna as a 'new partying madness', thus seems to be taking on more tangible forms.

BIJLAGE A

PANEL

de panelmethode.....	185
geruchten, signalen en trends.....	187
panelnetwerken en panelmutaties	188
tabellen	190
Tabel 1 panelnetwerken: club- en partycircuit	190
Tabel 1 panelnetwerken: club- en partycircuit (vervolg).....	191
Tabel 2 top drie drugs: club en partycircuit	192
Tabel 3 druggebruik: club- en partycircuit.....	193
Tabel 3 druggebruik: club- en partycircuit (vervolg).....	194
Tabel 3 druggebruik: club- en partycircuit (vervolg).....	195
Tabel 4 panelnetwerken: buurtjongeren en probleemjongeren	196
Tabel 5 top drie drugs: buurtjongeren en probleemjongeren.....	196
Tabel 6 druggebruik: buurtjongeren en probleemjongeren	197

de panelmethode

De panelstudie verzamelt doorlopend informatie over de Amsterdamse drugsmarkt. Dit gebeurt op basis van interviews met insiders in verschillende netwerken en scènes van gebruikers. In tegenstelling tot andere onderdelen van Antenne gaat het in de panelstudie nauwelijks om cijfers, maar om dynamische processen als uitgaanstrends en druggebruik onder jongeren en jongvolwassenen. Hoewel we de bevindingen van de panelstudie niet in cijfers uitdrukken, kunnen we er wel algemene ontwikkelingen mee schetsen.

Die ontwikkelingen behelzen enerzijds de trendsetters en de vroege trendvolgers die meer dan gemiddeld met drugs experimenteren en vaak voortrekkers zijn van nieuwe ontwikkelingen in het uitgaansleven. We onderscheiden drie typen trendsetters: de *maven* (bollebozen), *connectors* en de *salesmen*.⁹⁶ De *maven* hebben veel kennis van het uitgaanscircuit en/of de drugsmarkt en kunnen ons hierover alles vertellen. Ze opereren deels achter de schermen, maar wisselen ook onderling specifieke informatie uit over drugs. Ze weten ons haarfijn te vertellen hoe de vork precies in de steel steekt als het gaat over farmacologische eigenschappen van verschillende typen drugs. Soms zijn ze betrokken als innovators die uit hobbyïsme veel chemische kennis hebben en een buitengewone interesse vertonen voor (nieuwe) drugs. Zij hebben geen behoefte om nieuwe chemische innovaties bij een groot publiek onder de aandacht te brengen. De *connectors* opereren dynamischer en zijn goed op de hoogte van de uitgaans- en drugsmarkt. Soms sijpelt er kennis door van de *maven* waar ze soms contact mee hebben. De *connectors* weten precies waar de belangrijke of invloedrijke spelers op de markt zich bevinden en welke posities ze innemen binnen het hectische uitgaansleven. *Connectors* investeren veel tijd in sociale contacten om op de hoogte te blijven van nieuwe ontwikkelingen. De kracht van *salesmen* of *proseliteerders* (evangelisten)⁹⁷ is dat ze veel overtuigingskracht hebben en in staat zijn om een grotere groep, tot zelfs de grootste sceptici, te enthousiasmeren voor een 'nieuwe' drug, een nieuwe clubavond, of een nieuwe mode. Daar waar anderen voorzichtig zijn, wil de evangelist het van de daken schreeuwen. Het is goed mogelijk dat trendsetters meerdere posities en rollen hebben. Aangezien de innoverende, producerende en consumerende segmenten binnen het uitgaansleven vaak in elkaar grijpen, kan iemand zowel de rol van de *connector* als van de *salesmen* spelen.

⁹⁶ Gladwell (2000).

⁹⁷ Cohen (1975).

Naast trendsettende uitgaansnetwerken wordt het panel ook vertegenwoordigd door veldwerkers die contact hebben met de buurt- en probleemjongeren. De ontwikkelingen hier gaan eerder over jongeren die vanwege hun riskante en problematische leefstijl sneller in de problemen komen. De laagopgeleide en deels verpauperde zwerfjeugd, buurtjongeren met een strafblad of Oost-Europese hoerenjongens zijn de tegenpool van de doorgaans hoogopgeleide trendsetters. Het leven van alledag speelt zich bij de buurt- en probleemjongeren eerder af in de marge.

We moeten oppassen om de bevindingen niet te generaliseren naar jongeren in het algemeen. De panelstudie gaat niet over de 'doorsneejongeren' in het mainstream uitgaansleven, alhoewel zij dit segment wel beschrijft als nieuwe ontwikkelingen in het uitgaanscircuit een algemeen karakter krijgen en zich via trendsetters en vroege trendvolgers verder verspreiden onder een breder publiek.

De leden van het panel worden sinds 1994 doorlopend twee keer per jaar onafhankelijk van elkaar face-to-face geïnterviewd. Hiermee voorkomen we dat leden elkaar beïnvloeden of napraten. Iedereen die deel uitmaakt van het panel heeft zicht op een bepaald netwerk, een specifieke scene of locatie waar alcohol en drugs worden geconsumeerd. Het is overigens niet uitgesloten dat netwerken elkaar deels overlappen. Zowel op megafeesten als in favoriete clubs of cafés kunnen panelleden tegelijkertijd aanwezig zijn en vanuit hun eigen beleving verslag doen van het feest, de locatie en de sfeer. Het gaat daarbij niet om het eigen druggebruik, maar over wat zij waarnemen in hun netwerk en directe omgeving. De verhalen van clubmedewerkers en stappers kunnen zeer uiteenlopend zijn omdat er vanuit een verschillend perspectief wordt gekeken. Dit maakt de panelmethode juist zo boeiend, omdat we in onze analyse en vertaling van de verhalen over het hedonistische uitgaansleven en het problematische buurt- en straatleven en (nieuwe) patronen, signalen en trends in verschillende dimensies op de voet kunnen blijven volgen.

Om de anonimiteit van zowel panelleden als clubs, cafés, coffeeshops, etcetera te waarborgen noemen we geen namen van horecagelegenheden als deze door panelleden direct in verband worden gebracht met handel- en of druggebruik. We kiezen bewust voor deze voorzichtige benadering om de anonimiteit van panelleden en locaties te waarborgen en ze niet in diskrediet te brengen. Als er een impressie wordt gegeven van een populaire clubavond of party, dan wordt de locatie gewoon vermeld aangezien we dan niet ingaan op het midde-engebruik. Aangezien sommige panelleden twee diverse netwerken beschrijven wordt elk panellid met een nummer én de letter 'a' of 'b' gecodeerd om de verschillende netwerken te typeren.

geruchten, signalen en trends

In de gehanteerde panelmethodiek is een beveiliging ingebouwd om vage en moeilijk traceerbare geruchten te onderscheiden van duidelijk waarneembare verschijnselen die zowel door panelleden als onderzoekers geverifieerd kunnen worden. Deze waarneembare verschijnselen noemen wij signalen omdat ze werkelijk in het oog springen en zodoende ook kunnen worden gevolgd en zo mogelijk zelfs verklaard. Maar signalen zijn nog geen trend. Waar precies een signaal ophoudt en een trend begint, is niet altijd duidelijk aan te wijzen omdat het over illegale middelen gaat waarover geen productiecijfers van fabrikanten bestaan. Dit maakt het des te complexer om *hypes* te onderscheiden van werkelijke trends. We spreken pas van een trend als meerdere panelleden in verschillende netwerken tegelijkertijd en onafhankelijk van elkaar een vergelijkbare en nieuwe ontwikkeling waarnemen in de uitgaans- of drugsmarkt. Bij voorkeur worden deze waarnemingen ook bevestigd door andere, kwantitatieve onderdelen van Antenne.

De panelstudie bevat actuele informatie over spraakmakende *hypes*, nieuwe scenes, muziekgenres en uitgaanslocaties. Maar de betekenis en het belang van het Amsterdamse uitgaansleven wordt ook in een sociaal-culturele en historische context geplaatst die veel verder reikt dan de vluchtigheid van hip en hype, die vaak vergankelijk en tijdsgebonden blijken te zijn.⁹⁸ Wat bij wijze van spreken vandaag in de mode is, kan morgen alweer passé zijn. Onze focus is daarom niet alleen gericht op nieuwe fenomenen binnen een uitgaanssetting. Ook de dynamiek van de verschillende drugsmarkten en prijsontwikkelingen, de verandering van toedieningswijze, riskante en/of favoriete combinaties en de opkomst van nieuwe synthetische of natuurlijke middelen worden gevolgd en beschreven. Het blijft daarom van evident belang om ontwikkelingen in de drugsmarkt, veranderende leefstijlen en gebruik van genotmiddelen onder jonge mensen op empirisch controleerbare wijze te blijven volgen. Deze kennis blijft een belangrijke bron voor beleid, preventie en hulpverlening en leidt tevens tot een beter begrip en duiding van hedendaagse jeugdstijlen.

De panelstudie geeft op de langere termijn meer inzicht in gebruikspatronen, reguleringsmechanismen, de mate van interesse in 'nieuwe' drugs en het verschijnen en verdwijnen van middelen op de gebruikersmarkt. Elke nieuwe generatie ontdekt en gebruikt op haar eigen wijze en onder een ander gesternte de genotmiddelen die in omloop zijn. Dit verklaart waarom het middelengebruik een golvend karakter vertoont met pieken en dalen. De nieuwkomers vormen zichzelf

⁹⁸ Leland (2004).

een beeld op grond van hun eigen ervaring, ervaringen van vrienden en de bestaande informatie die op dat moment voorhanden is. Internet is voor jongeren een veilig en rijk medium om specifieke informatie over drugs te zoeken op speciale voorlichtingsites of vragen te stellen aan de eigen feestcommunity. Nieuwe hypes, rages en kicks worden – mede door nieuwe communicatievormen als Facebook, MySpace, Hyves en YouTube – snel bekend in de scene. We kunnen slechts gissen naar de consequenties hiervan.

panelnetwerken en panelmutaties

Wie hypes en trends van druggebruik binnen jongerenculturen wil duiden, heeft een daarop afgestemde methode nodig die flexibel én voor langere tijd geldend en toepasbaar is. Continuïteit is daarbij van essentieel belang om de golfbewegingen van trends in druggebruik door de tijd te volgen.

Het streven is om alle deelnemende panelleden twee maal per jaar te interviewen. We slagen hier grotendeels in, maar kunnen niet voorkomen dat panelleden om wat voor reden dan ook afhaken. Om nieuwe ontwikkelingen op de voet te blijven volgen, blijft het noodzaak om het panel aan te blijven vullen met leden die een goed begrip hebben van nieuwe fenomenen in het uitgaansleven. Verderop in deze bijlage staat bij elk panellid vermeld aan welke meting hij of zij heeft meegedaan en welke specifieke netwerken worden vertegenwoordigd. Ook wordt een overzicht gegeven van panelmutaties met nieuwe, vervangen en uitgetreden panelleden.

De panelmutaties zijn onderverdeeld in drie categorieën: *nieuwe panelleden*, die een nieuwe locatie of netwerk vertegenwoordigen; *vervangen panelleden* die worden vervangen door anderen afkomstig uit hetzelfde of gelijksoortig netwerk; en *uittrekkende panelleden* die niet worden vervangen omdat er geen geschikte opvolger is.

nieuwe panelleden

Er zijn twee nieuwe personen in het panel; geworven na tips van panelleden of op basis van veldwerk benaderd:

- Anny (122a) alternatief en house
- Sytz (123a) feestgenootschap upperground

uittrekkende panelleden

In totaal zijn er drie personen uit het panel getreden die niet zijn vervangen:

- BB's (79b) vriendenkring stapt minder frequent
- Travis (106a) gaat bijna niet meer uit
- Zef (107a) is het uitgaansleven ontgroeid

vervangen panelleden

Drie panelleden zijn door een ander vervangen die deel uit maakt van het zelfde netwerk:

- Moni (85a) doorbitch en underground, vervangt Pepe
- Ponjo (81a/b) portier, vervangt Remo
- Joyce (108a) mix, vervangt Resi

toelichting bij tabellen panelnetwerken

Een panellid dat wordt vervangen door een vergelijkbaar panellid dat zicht heeft op dezelfde scene en/of locatie behoudt hetzelfde panelnummer en wordt aangeduid met een **V** (als een panellid voor de laatste keer deelneemt en zeer waarschijnlijk wordt vervangen dan wordt dit aangeduid met **UV**).

Een geheel nieuw panellid dat zicht heeft op een nieuw netwerk of locatie en geen ander panellid vervangt, wordt aangeduid met een **N**.

De kolom T geeft het nummer van de meting aan (33 en/of 34).

De kolom andere etniciteit: adoptie (ado), allochtoon (all), Antilliaans (ant), Australisch (aus), Aziatisch (azi), diversen (div), Dominicaans (dom), Europees (eur), halfbloed (half), Hongaars (hon), Latino (lat), Marokkaans (mar), Moluks (mol), Pools (pol), Roemeens (roe), Surinaams (sur), toeristen (toe), Turks (tur), Verenigde Staten (vs), Zuid-Amerikaans (zam).

tabellen

Tabel 1 panelnetwerken: club- en partycircuit										
naam	functie	code	T	setting scene	leeftijd (gem.)	aantal	♀	NL	andere etniciteit	
Angel	clubber	65a	33 34	afters	20-40 (30)	25	50%	80%	20% mix	
Angelina	stapper	118a	33 34	urban dancehall	17-40 (23)	25-50	25%	20%	80% sur/ant	
Anny	clubber	122a N	33	afters alto	20-30 (25)	40-50	59%	90%	10% eur	
Bram	clubber	94a	33 34	hip vip	30-35 (33)	150	70%	70%	25% eur 5% all	
	vrienden groep	94b	33 34	harde kern	25-30 (27)	20	20%	70%	30% eur	
Clara	dj	99a	33 34	lesbo gay	18-50 (22)	25	25%	60%	35% eur 5% all	
	clubber	99b	33 34	techno	17-50 (26)	250	50%	80%	20% eur	
David	dj	57a	33 34	gay camp	18-50 (33)	40-50	0%	70%	20% eur 10% mix	
		57b	33 34	gay leer	18-50 (33)	40-50	0%	70%	20% eur 10% mix	
Debby	bardame	56b	33 34	urban	16-30 (22)	100-1200	40%	20%	70% sur/ant 10% toe	
	bardame	56c	33 34	dance	16-30 (22)	100-1200	30%	80%	15% all 5% toe	
Ernie	organisator	116a	33 34	underground	20-30 (25)	250	50%	90%	10% mix	
Gerard	raver clubber	114a	33	dance	20-27 (24)	40	40%	80%	20% div	
Gregory	clubber	112a	33 34	urban techno	20-30 (25)	10	90%	15%	70% sur 15% mar	
Has	raver	75a	33 34	underground feesten	22-30 (25)	100	50%	90%	10% eur	
Jamie	gabber	113a	33 34	hardcore gabber	17-29 (22)	50	40%	90%	10% eur	
Jorg	clubber	58a	33 34	hip hetero	24-28 (26)	50	20%	60%	10% tur 30% eur	
		58b	33 34	hip homo	20-40 (30)	20	20%	70%	15% sur 5% mar 10% div	
Joyce	stapper	108a V	33 34	mix	20-30 (25)	15	40%	70%	30% all	
Martine	bardame stapper	119a	33 34	danscafé	20-40 (30)	40-55	20%	95%	5% eur	
Moni	doorbitch stapper	85a V	33 34	creatief alternatief	24-30 (25)	50	50%	100%		

Tabel 1 panelnetwerken: club- en partycircuit
(vervolg)

naam	functie	code	T	setting scene	leeftijd (gem.)	aantal	♀	NL	andere ethniciteit
Ponjo	portier	81a	34	dance	20-28 (25)	100-1200	40%	100%	
		V		81b	mix				
Remo	portier	81a	33	dance	20-30 (24)	300-1200	50%	90%	5% all 5% toe
	portier	81b	33	mix	20-28 (25)	100	40%	75%	25% toe
Rogier	stapper	41a	33 34	psytrance	20-38 (29)	100	40%	60%	40% eur
Saskia	stapper	95a	33 34	alternatief	25-30 (27)	20	50%	100%	
Spike	dj promoter	77a	33 34	club chique	20-35 (26)	30-40	40%	60%	40% all
Sytz	organisator	123a	34	adhoc wild	20-30 (25)	500-1000	50%	90%	10% all
Toby	booker	105a	33	club	18-27 (23)	250	40%	100%	
Toto	organisator	117a	33	chicago detroit	26-27 (24)	300	40%	100%	
Vince	dj stapper	76a	33 34	club creatief	25-35 (28)	150	40%	85%	15% eur/all

Tabel 2 top drie drugs: club en partycircuit

		Drug 1		Drug 2		Drug 3	
		T 33	T 34	T 33	T 34	T 33	T 34
Angel	65a	xtc	xtc	ghb	ghb	keta	keta
Angelina	118a	xtc	xtc	speed	speed		
Anny	122a	xtc		coke		ghb	
Bram	94a	coke	coke	xtc	xtc	keta/ghb	keta/ghb
	94b	xtc	xtc	coke	coke	ghb	ghb
Clara	99a	coke	coke	xtc	xtc	speed	ghb
	99b	xtc	xtc	coke	coke	ghb	speed
David	57b	Xtc	xtc	mephe	mephe	ghb	ghb
Debby	56b	coke	coke				
	56c	xtc	xtc	coke	coke	ghb	ghb
Ernie	116a	ghb	ghb	coke	coke	keta	keta
Gerard	114a	xtc		ghb		speed	
Gregory	112a	xtc	xtc	speed	speed	2-CB	2-CB
Has	75a	coke	coke	xtc	xtc	speed	speed
Jamie	113a	coke	coke	xtc	xtc	speed	speed
Jorg	58a	coke	coke	xtc	xtc	ghb	ghb
	58b	coke	coke	xtc	xtc	ghb	ghb
Joyce	108a		xtc		speed		keta
Martine	119a	coke	coke	ghb	ghb	speed	speed
Moni	85a	ghb	ghb	speed	speed	xtc	xtc
Ponjo	81a		coke		speed		xtc
	81b		coke		speed		xtc
Remo	81a	xtc		coke		speed	
	81b	xtc		coke		speed	
Rogier	41a	xtc	xtc	lsd	lsd	speed	speed
Saskia	95a	coke	coke	ghb	ghb	xtc	xtc
Spike	77a	xtc	xtc	coke	coke	cannabis	cannabis
Sytz	123a		xtc		speed		ghb
Toby	105a	xtc		coke		ghb	
Toto	117a	coke		ghb		xtc	
Vince	76a	xtc	xtc	ghb	ghb	coke	coke

keta = ketamine, mephe = mephedrone

Tabel 3 druggebruik: club- en partycircuit

	T	Angel 65a	Angelina 118a	Anny 122a	Bram 94a	Bram 94b	Clara 99a	Clara 99b	David 57a	David 57b	Debby 56b
alcohol	33	**	****	*****	*****	*****	*****	*****	*****	*****	*****
	34	**	***		*****	*****	*****	*****	*****	*****	*****
amfetamine	33	***	*	***	-	*	**	***	***	**	-
	34	***	*		-		**	***	***	**	-
cannabis	33	*	*****	**	*	**	**	***	*	*	**
	34	*	****		*	**	**	***	*	*	**
cocaine (poeder)	33	**	*	***	**	***	***	****	**	**	*
	34	**	*		**	****	***	****	**	**	*
crack basecoke	33	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
34	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ecotrip ⁹⁹	33	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	34	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ecstasy	33	*****	*	*****	*	***	****	*****	*****	***	*
	34	*****	*		*	***	****	*****	*****	***	*
ecstasy-achtigen	33	-	-	**	-	-	-	*	*	*	-
	34	-	-	-	-	-	-	*	*	*	-
erectogenen ¹⁰⁰	33	**	*	-	*	-	*	*	*****	*****	-
	34	**	*	-	*	-	*	*	*****	*****	-
ghb	33	*****	-	****	-	-	**	***	****	**	-
	34	*****	-	-	-	-	**	***	****	**	-
heroïne methadon	33	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
34	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ketamine	33	***	-	****	-	**	**	**	**	*	-
	34	****	-	-	-	**	**	**	**	*	-
lachgas	33	*****	-	**	-	-	**	**	-	-	-
	34	*****	-	-	-	-	**	**	-	-	-
lsd trips	33	*	-	*	-	-	-	-	-	-	-
	34	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-
mephedrone	33	-	-	***	-	*	-	**	***	***	-
	34	-	-	-	-	*	-	**	**	**	-
methamfetamine	33	-	-	-	-	-	-	-	*	-	-
	34	-	-	-	-	-	-	-	*	-	-
paddo's	33	-	*	**	-	-	-	-	-	-	-
	34	-	*	-	-	-	-	-	-	-	-
poppers	33	-	-	***	**	-	***	**	*****	*****	-
	34	-	-	-	**	-	***	**	*****	*****	-
slaapmiddelen	33	-	-	-	-	-	-	-	***	*	-
	34	-	-	-	-	-	-	-	***	*	-
overig	33	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	34	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

- = 0%; * = 1 - 10%; ** = 11 - 25%; *** = 26 - 50%; **** = 51 - 75%; ***** = 76 - 100%

⁹⁹ cactus, salvia, dmt, yage, etc.

¹⁰⁰ Viagra, Kamagra, gel sachets, etc.

Tabel 3 druggebruik: club- en partycircuit
(vervolg)

	T	Debby 56c	Ernie 112a	Gerard 114a	Gregory 112a	Has 75a	Jamie 113a	Jörg 58a	Jörg 58b	Joyce 108a	Martine 119a
alcohol	33	****	*****	*****	**	*****	*****	*****	*****	*****	*****
	34	****	*****		**	*****	*****	*****	*****	*****	*****
amfetamine	33	-	*****	**	*	**	**	*	*		**
	34	-	**		*	**	**	*	*	*	
cannabis	33	*	**	****	****	**	****	*	-		**
	34	*	**		****	**	****	*	-	**	
cocaine (poeder)	33	**	**	****	-	**	****	**	**		****
	34	**	**		-	**	****	**	**	**	
crack	33	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
basecoke	34	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ecotrip ¹⁰¹	33	-	-	-	-	*	-	-	-	-	-
	34	-	-	-	-	*	-	-	-	-	-
ecstasy	33	***	**	*****	****	*	**	*****	****		**
	34	***	**		****	*	**	*****	****	*****	
ecstasy-achtigen	33	-	-	***	-		-	*	-		****
	34	-	-			*	-	*	-	*	
erectogenen ¹⁰²	33	-	-	-	-	-	-	**	**		-
	34	-	-	-	-	-	-	**	**	-	-
ghb	33	-	****	****	**	*	*	*	*		***
	34	-	***		*	*	*	*	*	-	
heroïne	33	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
methadon	34	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ketamine	33	-	****	**	-	*	**	*	*		***
	34	-	**		-	*	*	*	*	*	
lachgas	33	-	****	*****	-	*	**	-	-		****
	34	-	****			*	**	-	-		
lsd	33	-	-	****	-	*	*	-	-		*
	34	-	-		-	*	-	-	-	**	
mephedrone	33		*	*****	-		**				-
	34		*			*	***				-
methamfetamine	33	-	-	-	-	-	-	*	*		-
	34	-	-	-	-	-	-	*	*	-	-
paddo's	33	-	-	-	*	*	**	-	-		**
	34	-	-	-	-	*	**	-	-	***	
poppers	33	-	-	-	-	-	*	-	-		-
	34	-	-	-	-	-	*	-	-	**	
slaapmiddelen	33	-	-	-	-	-	-	-	-		-
	34	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
overig ¹⁰³	33	-	-	-	-	-	-	-	-		*
	34	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

- = 0%; * = 1 - 10%; ** = 11 - 25%; *** = 26 - 50%; **** = 51 - 75%; ***** = 76 - 100%

¹⁰¹ cactus, salvia, dmt, yage, etc.

¹⁰² Viagra, Kamagra, gel sachets, etc.

¹⁰³ 4-fluo.

Tabel 3 druggebruik: club- en partycircuit
(vervolg)

	T	Moni 85a	Ponjo Remo 81a	Ponjo Remo 81b	Rogier 41a	Saskia 95a	Spike 77a	Sytz 123a	Toby 105a	Toto 117a	Vince 76a
alcohol	33	*****	*****	*****	*****	*****	*****		*****	*****	*****
	34	*****	****	****	*****	*****	*****	*****			*****
amfetamine	33	****	*	*	***	****	-		**	**	****
	34	*****	*	*			-	**			****
cannabis	33	****	**	*	****	**	**		***	*****	**
	34	**	***	**	****	**	**	**			**
cocaine (poeder)	33	***	***	*	**	*****	*		**	****	****
	34	***	**	**	**	*****	*	*			****
crack basecoke	33	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	34	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ecotrip ¹⁰⁴	33	-	**	-	***	*	-	-	-	-	*
	34	-	-	-	***	*	-	-	-	-	*
ecstasy	33	****	***	**	****	*****	*		***	**	****
	34	****	**	*	***	*****	*	***			****
ecstasy-achtigen	33	-	***	-	***	*	-	-	-	-	**
	34	-	***	-	***	*	-	*	-	-	**
erectogenen ¹⁰⁵	33	-	-	-	*	*	-		*	-	-
	34	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ghb	33	***	**	-	**	*****	*		**	****	****
	34	****	*	*	**	*****	*	***			****
heroïne methadon	33	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	34	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ketamine	33	***	*	-	***	****	-		*	**	****
	34	***	-	-	***	****	-	**			****
lachgas	33	*	-	-	***	****	-		*	*	**
	34	*	-	-	***	****	-	*			**
lsd trips	33	*	-	-	***	*	-	-	-	-	-
	34	-	-	-	-	-	-	*			-
mephedrone	33	**	-	-	*	**	-	-		*	**
	34	*	-	-	*	**	-	*			**
methamfetamine	33	-	-	-	*	-	-	-	-	-	-
	34	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
paddo's	33	*	-	-	***	*	-	-	-	-	-
	34	-	-	-	***	*	-	-	-	-	-
poppers	33	**	-	-	*	-	-	*		*	*
	34	-	-	-	-	-	-	*			*
slaapmiddelen	33	-	-	-	*	***	-		*	-	-
	34	-	-	-	*	***	-	-		-	-
overig	33	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	34	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

- = 0%; * = 1 - 10%; ** = 11 - 25%; *** = 26 - 50%; **** = 51 - 75%; ***** = 76 - 100%

¹⁰⁴ cactus, salvia, dmt, yage, etc.

¹⁰⁵ Viagra, Kamagra, gel sachets, etc.

Tabel 4 panelnetwerken: buurtjongeren en probleemjongeren

naam	functie	code	T	setting scene	leeftijd (gem.)	aantal	♀	NL	andere etniciteit
Cartier	straathoekwerker	103a	33 34	noord	16-24 (19)	70-95	35%	85%	5% mar 5% sur 5% tur
Erik	ambulant jongerenwerk	20a	33 34	oost	tot 22	100	10%	10%	30% sur 40% mar 10% tur 10% div
Fared	straathoekwerker	83a	33 34	oost	15-24 (18)	35	0%	0%	100% mar
Lefty	straathoekwerker	104a	33 34	centrum	18-23 (21)	6	40%	20%	60% mar 20% sur
Yah	casemanager dak- en thuisloze jongeren	82b	33	thuislozen oost	18-21 (20)	24	40%	0%	25% sur/ant 50% mar

Tabel 5 top drie drugs: buurtjongeren en probleemjongeren

		Drug 1		Drug 2		Drug 3	
		T 33	T 34	T 33	T 34	T 33	T 34
Cartier	103a	cannabis	cannabis	alcohol	alcohol	xtc	xtc
Erik	20a		cannabis		alcohol		coke
Fared	83a	cannabis		alcohol		coke	
Lefty	104a	cannabis	cannabis	alcohol	alcohol	xtc	xtc
Yah	82b	cannabis	cannabis	alcohol	alcohol	coke	coke

Tabel 6 druggebruik: buurtjongeren en probleemjongeren

	T	130a Cartier	104a Lefty	20a Erik	83a Fared	82b Yah
alcohol	33	****	***	***	***	*****
	34	****	****		**	
amfetamine	33	**	-	-	-	-
	34	**				
cannabis	33	***	-	*****	*****	*****
	34	****	****		****	
cocaine (poeder)	33	**			-	***
	34	**	*		-	
crack basecoke	33	-	-	-	*	**
	34	-	-		*	
ecotrip ¹⁰⁶	33	-	-	-	-	-
	34	-	-			
ecstasy	33	**	**	*	-	****
	34	**	*		-	
ecstasy-achtigen	33	**	-	-	-	***
	34	**	-		-	
erectogenen ¹⁰⁷	33	-	-	**	*	-
	34	-	-		-	
ghb	33	**	-	-	-	**
	34	**	-		-	
heroïne	33	-	-	-	-	***
methadon	34	-	-		-	
ketamine	33	-	-	-	-	-
	34	-	-		-	
lachgas	33	-	-	-	-	-
	34	-	-		-	
lsd trips	33	-	-	-	-	-
	34	-	-		-	
methamfetamine	33	-	-	-	-	*
	34	-	-		-	
paddo's	33	-	*	-	-	-
	34	-	*		-	
poppers	33	-	-	-	-	-
	34	-	-		-	
slaapmiddelen	33	-	-	-	-	**
	34	-	-		-	
overig	33	-	*	-	-	-
	34	-	*		-	

- = 0%; * = 1 - 10%; ** = 11 - 25%; *** = 26 - 50%; **** = 51 - 75%; ***** = 76 - 100%

¹⁰⁶ cactus, salvia, dmt, yage, etc.

¹⁰⁷ Viagra, Kamagra, gel sachets, etc.

BIJLAGE B

CAFÉBEZOEKERS

1	het onderzoek	203
	Tabel 1.1 representativiteit algemene kenmerken (korte vragenlijst)	203
	Tabel 1.2 representativiteit middelengebruik (korte vragenlijst).....	203
	Tabel 1.3 geslacht, leeftijd en etniciteit	204
	Tabel 1.4 geslacht, leeftijd en etniciteit – naar type café	205
	Tabel 1.5 woonsituatie en woonplaats	205
	Tabel 1.6 woonsituatie en woonplaats – naar type café	205
	Tabel 1.7 opleiding, werk, studie en inkomen	206
	Tabel 1.8 opleiding, werk, studie en inkomen – naar type café	206
	Tabel 1.9 (geestelijke) gezondheid	207
	Tabel 1.10 (geestelijke) gezondheid – naar type café	207
2	middelengebruik	208
	Tabel 2.1 tabak	208
	Tabel 2.2 frequentie en hoeveelheid (huidige rokers)	208
	Tabel 2.3 tabak per subgroep	209
	Tabel 2.4 rookverbod.....	209
	Tabel 2.5 alcohol	210
	Tabel 2.6 frequentie en hoeveelheid (huidige drinkers)	210
	Tabel 2.7 met wie (huidige drinkers)	210
	Tabel 2.8 alcohol per subgroep	211
	Tabel 2.9 riskant drinken	211
	Tabel 2.10 AUDIT - riskant drinkgedrag	212
	Tabel 2.11 AUDIT - afhankelijkheidssymptomen.....	212
	Tabel 2.12 AUDIT - schadelijk drinkgedrag.....	213
	Tabel 2.13 AUDIT - score	213
	Tabel 2.14 riskant en problematisch alcoholgebruik per subgroep.....	214
	Tabel 2.15 cannabis	215
	Tabel 2.16 frequentie en hoeveelheid (huidige blowers)	215
	Tabel 2.17 voorkeuren (huidige blowers)	216
	Tabel 2.18 cannabis per subgroep	216
	Tabel 2.19 ecstasy	217
	Tabel 2.20 frequentie (huidige gebruikers)	217
	Tabel 2.21 ecstasy per subgroep.....	217
	Tabel 2.22 ecstasy-achtigen	218
	Tabel 2.23 ecstasy-achtigen per subgroep.....	218

Tabel 2.24	cocaine	219
Tabel 2.25	frequentie (huidige gebruikers)	219
Tabel 2.26	cocaine per subgroep	219
Tabel 2.27	amfetamine	220
Tabel 2.28	frequentie (huidige gebruikers)	220
Tabel 2.29	amfetamine per subgroep	220
Tabel 2.30	amfetamine-achtigen	221
Tabel 2.31	amfetamine-achtigen per subgroep	221
Tabel 2.32	ghb	222
Tabel 2.33	frequentie (huidige gebruikers)	222
Tabel 2.34	out gaan.....	222
Tabel 2.35	ghb per subgroep.....	222
Tabel 2.36	combi met alcohol (tegelijktijd of kort achter elkaar, laatste jaar) . 223	
Tabel 2.37	combi met alcohol per subgroep	223
Tabel 2.38	narcosemiddelen	224
Tabel 2.39	narcosemiddelen per subgroep	224
Tabel 2.40	psychedelica	224
Tabel 2.41	psychedelica per subgroep	224
Tabel 2.42	'straatdrugs'	225
Tabel 2.43	'straatdrugs' per subgroep	225
Tabel 2.44	poppers en viagra	225
Tabel 2.45	poppers en viagra per subgroep.....	225
Tabel 2.46	overige middelen	226
Tabel 2.47	overige middelen per subgroep	226
3	uitgaan	227
Tabel 3.1	uitgaan	227
Tabel 3.2	uitgaan – naar type café	227
Tabel 3.3	onveilig voelen tijdens uitgaan	228
Tabel 3.4	tabak tijdens het uitgaan	228
Tabel 3.5	tabak tijdens het uitgaan – per subgroep	228
Tabel 3.6	alcohol voor en tijdens het uitgaan	229
Tabel 3.7	alcohol voor en tijdens het uitgaan – per subgroep.....	229
Tabel 3.8	soorten alcohol tijdens het uitgaan.....	229
Tabel 3.9	niet-alcoholische dranken tijdens het uitgaan.....	230
Tabel 3.10	overige middelen voor en tijdens het uitgaan	230
Tabel 3.11	gebruikerstype	231
Tabel 3.12	gebruikerstype – per subgroep	231
Tabel 3.13	naar huis na het uitgaan	232
Tabel 3.14	verkeersdeelname en middelengebruik	232
Tabel 3.15	rijden onder invloed.....	232
4	trends	233
Tabel 4.1	vergelijking steekproeven cafébezoekers	233
Tabel 4.2	trends in uitgaan	234

Tabel 4.3	tabak per jaar per type café	236
Tabel 4.4	trends tabak.....	236
Tabel 4.5	alcohol per jaar per type café	237
Tabel 4.6	trends alcohol.....	238
Tabel 4.7	trends riskant en problematisch alcoholgebruik	238
Tabel 4.8	cannabis per jaar per type café	239
Tabel 4.9	trends cannabis.....	240
Tabel 4.10	ecstasy per jaar per type café	241
Tabel 4.11	trends ecstasy	241
Tabel 4.12	cocaïne per jaar per type café	242
Tabel 4.13	trends cocaïne	242
Tabel 4.14	amfetamine per jaar per type café	243
Tabel 4.15	trends amfetamine	243
Tabel 4.16	narcosemiddelen per jaar per type café	244
Tabel 4.17	trends narcosemiddelen	244
Tabel 4.18	psychedelica per jaar per type café	245
Tabel 4.19	trends psychedelica	245
Tabel 4.20	'straatdrugs' per jaar per type café	246
Tabel 4.21	trends 'straatdrugs'	246
Tabel 4.22	poppers en viagra per jaar per type café	247
Tabel 4.23	trends poppers en viagra	247
Tabel 4.24	energydrinks en slaapmiddelen per jaar per type café	248
Tabel 4.25	trends energydrinks en slaapmiddelen.....	248
Tabel 4.26	trends in beschikbaarheid.....	249
Tabel 4.27	trends in verkrijgbaarheid.....	249
Tabel 4.28	trends in prijzen van ecstasy en cocaïne (recente gebruikers)	250

Verschillen (p-waarden)

*	< .05
**	< .01
***	< .005
****	< .001

n.s. geen significant verschil

Bij nominale variabelen (percentages) is gebruik gemaakt van chi-kwadraat analyse; bij continue variabelen (gemiddelden) van T-test.

1 het onderzoek

	TOTAAL	non-respons	respons	<i>p</i>
geslacht				
man	53.4%	53.9%	53.4%	<i>n.s.</i>
vrouw	46.6%	46.1%	46.6%	
leeftijd				
jonger dan 20 jaar	6.7%	6.2%	8.0%	<i>n.s.</i>
20-24 jaar	31.0%	31.1%	31.0%	
25-29 jaar	35.4%	35.1%	36.1%	
30-34 jaar	19.0%	19.9%	16.5%	
35 jaar en ouder	7.9%	7.7%	8.3%	
gemiddeld (s.d.)	26.8 (5.6)	26.8 (5.6)	26.6 (5.7)	<i>n.s.</i>
mediaan	26	26	26	
etniciteit				
Nederlands	75.1%	74.9%	75.4%	<i>n.s.</i>
Surinaams / Antilliaans	4.5%	4.3%	4.8%	
Turks / Marokkaans	2.0%	1.9%	2.2%	
overig westers	8.9%	8.7%	9.4%	
overig niet-westers	9.6%	10.1%	8.2%	
type café				
mainstream	49.2%	49.7%	48.0%	<i>n.s.</i>
hip	28.0%	29.0%	25.6%	
homo	10.2%	9.6%	11.7%	
student	12.6%	11.8%	14.7%	

	TOTAAL	non-respons	respons	<i>p</i>
cannabis				
ooit	86.6%	86.7%	86.2%	<i>n.s.</i>
jaar	49.3%	49.5%	48.9%	<i>n.s.</i>
maand	24.7%	25.7%	22.0%	<i>n.s.</i>
ecstasy				
ooit	47.3%	47.7%	46.5%	<i>n.s.</i>
jaar	30.8%	29.9%	32.9%	<i>n.s.</i>
maand	10.0%	9.4%	11.6%	<i>n.s.</i>
cocaine				
ooit	36.8%	37.4%	35.4%	<i>n.s.</i>
jaar	22.7%	22.7%	22.8%	<i>n.s.</i>
maand	9.6%	9.4%	10.1%	<i>n.s.</i>
amfetamine				
ooit	20.4%	20.4%	20.3%	<i>n.s.</i>
jaar	7.6%	7.2%	8.5%	<i>n.s.</i>
maand	2.0%	2.0%	2.0%	<i>n.s.</i>

Tabel 1.3 geslacht, leeftijd en etniciteit

		TOTAAL (n = 590)		
geslacht				
man				51.1%
vrouw				48.9%
seksuele geaardheid				
hetero				84.3%
homo/lesbo/bi				15.7%
leeftijd				
jonger dan 20 jaar				7.8%
20-24 jaar				30.6%
25-29 jaar				36.1%
30-34 jaar				36.1%
35 jaar en ouder				8.7%
gemiddeld (s.d.)				26.6 (5.8)
mediaan				26
geboorteland				
	vader	moeder	respondent	
Nederland	82.4%	80.7%	91.0%	
Suriname	2.5%	3.1%	0.7%	
Antillen	0.8%	0.7%	0.8%	
Turkije	1.0%	0.3%	0%	
Marokko	1.2%	1.2%	0.7%	
overig westers	7.8%	10.5%	4.2%	
overig niet-westers	3.6%	3.4%	2.2%	
onbekend	0.7%	0.2%	0.3%	
etniciteit				
Nederlands				74.9%
Surinaams				4.2%
Antilliaans				1.0%
Turks				0.8%
Marokkaans				1.4%
overig westers				13.2%
overig niet-westers				4.1%
onbekend				0.3%
westers				88.4%
niet-westers				11.6%
tot welke groep behoort je, volgens jou?¹⁰⁸				
Nederlands				90.7%
Surinaams				1.9%
Antilliaans				0.5%
Turks				0.3%
Marokkaans				0.5%
overig westers				3.1%
overig niet-westers				2.2%
onbekend				0.3%
gemengd (Nederlands + anders)				0.5%
westers				94.5%
niet-westers				5.5%

¹⁰⁸ De gemengde groep is bij de dichotomie buiten beschouwing gelaten.

Tabel 1.4 geslacht, leeftijd en etniciteit – naar type café

	mainstream (n = 283)	hip (n = 151)	homo (n = 69)	student (n = 87)	<i>p</i>
geslacht					
man	43.3%	46.7%	82.4%	60.0%	****
vrouw	56.7%	53.3%	17.6%	40.0%	
seksuele geaardheid					
hetero	94.0%	97.3%	11.6%	88.2%	****
homo/lesbo/bi	6.0%	2.7%	88.4%	11.8%	
leeftijd					
jonger dan 20 jaar	9.6%	3.3%	2.9%	14.0%	****
20 tot 25 jaar	30.5%	25.8%	27.5%	41.9%	
25 tot 30 jaar	37.9%	45.7%	17.4%	27.9%	
30-34 jaar	17.0%	17.2%	20.3%	12.8%	
35 jaar en ouder	5.0%	7.9%	31.9%	3.5%	
gemiddeld (s.d.)	26.0 (4.8)	27.1 (5.1)	31.0 (8.8)	24.5 (4.8)	****
mediaan	26	27	31	25	
objectieve etniciteit					
westers	89.3%	87.4%	88.4%	87.4%	<i>n.s.</i>
niet-westers	10.7%	12.6%	11.6%	12.6%	

Tabel 1.5 woonsituatie en woonplaats

	TOTAAL (n = 590)
woonsituatie	
alleen	55.0%
partner en/of kinderen	22.1%
ouders of verzorgers	13.4%
anders ¹⁰⁹	9.5%
woonplaats	
Amsterdam	79.7%
elders	20.3%

Tabel 1.6 woonsituatie en woonplaats – naar type café

	mainstream (n = 283)	hip (n = 151)	homo (n = 69)	student (n = 87)	<i>p</i>
woonsituatie					
alleen	54.1%	55.3%	53.6%	58.6%	<i>n.s.</i>
partner en/of kinderen	21.6%	26.0%	26.1%	13.8%	
ouders of verzorgers	13.4%	10.0%	14.5%	18.4%	
anders ¹⁰⁹	11.0%	8.7%	5.8%	9.2%	
woonplaats					
Amsterdam	78.4%	87.4%	73.9%	74.7%	*
elders	21.6%	12.6%	26.1%	25.3%	

¹⁰⁹ Vrijwel alle een vorm van studentenhuisvesting of woongroep: studentenhuis, op kamers, bij hospita, met andere huisgenoten, e.d.

Tabel 1.7 opleiding, werk, studie en inkomen

	TOTAAL (n = 590)
opleidingsniveau	
geen/basisonderwijs	2.0%
vmbo ¹¹⁰	2.5%
havo/vwo ¹¹¹	28.0%
mbo	9.0%
hbo/universiteit	58.5%
werkend	
nee	17.1%
< 20 uur p.w.	30.5%
≥ 20 uur p.w.	52.4%
studerend	
nee	49.0%
ja	51.0%
bezigheid	
werkend ¹¹²	45.4%
studerend ¹¹³	51.0%
geen van beide	3.6%
inkomen p.m.	
gemiddeld (s.d.)	€ 1491 (2169)
mediaan	€ 1300

Tabel 1.8 opleiding, werk, studie en inkomen – naar type café

	mainstream (n = 283)	hip (n = 151)	homo (n = 69)	student (n = 87)	<i>p</i>
opleidingsniveau					
geen/basisonderwijs	0.7%	2.0%	5.8%	3.4%	****
vmbo ¹¹⁰	2.5%	2.6%	5.8%	0%	
havo/vwo ¹¹¹	28.3%	19.2%	24.6%	44.8%	
mbo	8.1%	9.9%	15.9%	4.6%	
hbo/universiteit	60.4%	66.2%	47.8%	47.1%	
werkend					
nee	15.5%	19.9%	13.0%	20.7%	***
< 20 uur p.w.	35.0%	23.2%	17.4%	39.1%	
≥ 20 uur p.w.	49.5%	57.0%	69.6%	40.2%	
studerend					
nee	46.0%	56.8%	61.2%	36.0%	***
ja	54.0%	43.2%	38.8%	64.0%	
bezigheid					
werkend ¹¹²	43.5%	51.4%	55.2%	33.7%	*
studerend ¹¹³	54.0%	43.2%	38.8%	64.0%	
geen van beide	2.5%	5.4%	6.0%	2.3%	
inkomen					
gemiddeld (s.d.)	€ 1563 (2905)	€ 1555 (1301)	€ 1615 (902)	€ 1055 (783)	<i>n.s.</i>
mediaan	€ 1300	€ 1500	€ 1675	€ 1000	

¹¹⁰ Vmbo (beroepsgericht, theoretisch of gemengd), lbo, vbo, i-vbo, lts, mavo of mulo.

¹¹¹ Havo, mms, vwo of hbs.

¹¹² Fulltime of parttime baan, zonder opleiding.

¹¹³ Student of scholier, eventueel in combinatie met (bij)baan.

Tabel 1.9 (geestelijke) gezondheid

	TOTAAL (n = 590)
Wat vind je van je eigen gezondheid?	
uitstekend	19.3%
goed	62.7%
redelijk	17.0%
slecht	1.0%
Welk rapportcijfer geef je je leven in het algemeen?	
onvoldoende (0-5)	1.7%
(ruim) voldoende (6-7)	23.2%
(zeer) goed (8-10)	75.0%
gemiddeld (s.d.)	7.5 (0.5)
mediaan	8
Mental Health Inventory (MHI-5)	
gemiddelde schaalscore (s.d.)	74.1 (13.8)
mediaan	76
psychisch ongezond (MHI schaalscore ≤ 60)	16.6%
Patient Health Questionnaire (PHQ-9)	
gemiddelde schaalscore (s.d.)	0.5 (1.2)
mediaan	0
mogelijke depressie (PHQ schaalscore ≥ 5)	2.7%

Tabel 1.10 (geestelijke) gezondheid - naar type café

	mainstream (n = 283)	hip (n = 151)	homo (n = 69)	student (n = 87)	p
eigen gezondheid					
uitstekend	17.4%	22.8%	20.3%	18.4%	<i>n.s.</i>
goed	66.7%	60.4%	63.8%	52.9%	
redelijk	15.2%	16.1%	14.5%	26.4%	
slecht	0.7%	0.7%	1.4%	2.3%	
rapportcijfer					
onvoldoende	1.1%	3.4%	1.5%	1.2%	<i>n.s.</i>
(ruim) voldoende	22.0%	18.8%	27.9%	31.4%	
(zeer) goed	77.0%	77.9%	70.6%	67.4%	
gemiddeld (s.d.)	8.0 (0.9)	8.0 (1.0)	8.0 (1.0)	8.0 (0.9)	<i>n.s.</i>
mediaan	8	8	8	8	
MHI-5					
gemiddeld (s.d.)	74.7 (13.0)	74.5 (14.0)	71.3 (15.2)	73.7 (14.6)	<i>n.s.</i>
mediaan	76	76	76	76	
psychisch ongezond	15.2%	15.3%	26.1%	16.1%	<i>n.s.</i>
PHQ-9					
gemiddeld (s.d.)	0.4 (1.1)	0.5 (1.3)	0.6 (1.3)	0.6 (1.1)	<i>n.s.</i>
mediaan	0	0	0	0	
mogelijke depressie	2.1%	3.3%	2.9%	3.4%	<i>n.s.</i>

2 middelengebruik

Tabel 2.1 tabak

	TOTAAL (n = 590)
ooit-gebruik	81.9%
recent gebruik	62.6%
huidig gebruik	54.4%
startleeftijd	
gemiddeld (s.d.)	15.1 (2.9)
mediaan	15.0

Tabel 2.2 frequentie en hoeveelheid (huidige rokers)

	huidige rokers (n = 318)
frequentie	
dagelijks	47.9%
bijna dagelijks	9.9%
een paar dagen per week	7.3%
alleen in het weekend	7.3%
af en toe / bij gelegenheden	15.3%
zelden / bijna nooit	8.9%
gestopt	3.2%
hoeveelheid per dag	
minder dan 1 sigaret	1.7%
1-5 sigaretten	41.3%
6-10 sigaretten	29.0%
11-20 sigaretten	27.1%
meer dan 20 sigaretten	1.0%
gemiddeld (s.d.) ¹¹⁴	8.4 (6.1)
mediaan	7.0
denk je zelf wel eens dat je te veel of te vaak rookt?	
ja	69.6%
nee	30.4%

¹¹⁴ Een trekje = 0.1 sigaret.

Tabel 2.3 tabak per subgroep

	ooit	recent	huidig	aantal sigaretten (huidige rokers)
geslacht	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
man	79.6%	62.5%	54.7%	8.9 (6.4)
vrouw	84.3%	62.7%	53.9%	7.9 (5.8)
leeftijd	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
jonger dan 20 jaar	84.8%	76.1%	65.2%	8.5 (6.2)
20-24 jaar	82.2%	63.9%	51.7%	8.5 (6.2)
25-29 jaar	84.0%	62.6%	55.9%	7.6 (5.6)
30-34 jaar	76.8%	56.7%	50.5%	9.0 (6.8)
35 jaar en ouder	78.4%	55.1%	53.1%	10.7 (6.1)
etniciteit	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
westers	82.1%	61.7%	53.6%	8.1 (6.1)
niet-westers	79.4%	67.6%	58.8%	10.0 (6.0)
type café	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
mainstream	84.1%	60.7%	52.9%	8.0 (5.9)
hip	82.8%	67.1%	59.1%	8.8 (6.5)
homo	75.4%	58.0%	52.2%	10.2 (6.4)
student	78.2%	64.4%	52.9%	7.5 (5.5)

Tabel 2.4 rookverbod

	nooit-rokers (n = 107)	ex-rokers (n = 160)	huidige rokers (n = 348)	<i>p</i>
Ga je sinds het rookverbod meer of minder uit in cafés?				
minder	2.8%	3.0%	12.1%	****
hetzelfde	75.5%	81.1%	82.5%	
meer	21.7%	15.8%	5.4%	
Is het sinds het rookverbod meer of minder prettig in cafés?				
minder	4.7%	3.1%	24.2%	****
hetzelfde	19.8%	30.2%	42.2%	
meer	75.5%	66.7%	33.4%	
Drink je sinds het rookverbod meer of minder alcohol in cafés?¹¹⁵				
minder	1.9%	3.2%	8.3%	<i>n.s.</i>
hetzelfde	94.2%	93.7%	86.9%	
meer	3.9%	3.2%	9.8%	
Vind je het goed dat roken in cafés verboden is?				
ja	94.3%	92.5%	34.4%	****
nee	5.7%	7.5%	65.6%	
Negeer je wel eens het rookverbod in een café?				
ja	~	~	46.1%	
nee			53.9%	
Rook je sinds het rookverbod meer of minder in het algemeen?				
minder	~	~	43.6%	
hetzelfde			46.5%	
meer			6.4%	
ik rook niet / ik ben gestopt			3.5%	

¹¹⁵ Niet-drinkers buiten beschouwing gelaten.

Tabel 2.5 alcohol

	TOTAAL (n = 590)
ooit-gebruik	99.8%
recent gebruik	99.5%
huidig gebruik	98.6%
startleeftijd	
gemiddeld (s.d.)	14.1 (2.1)
mediaan	14.0

Tabel 2.6 frequentie en hoeveelheid (huidige drinkers)

	huidige drinkers (n = 580)
frequentie	
dagelijks	8.9%
bijna dagelijks	11.0%
een paar dagen per week	41.7%
alleen in het weekend	21.7%
af en toe / bij gelegenheden	12.2%
zelden / bijna nooit	3.3%
gestopt	1.2%
aantal glazen per dag	
minder dan 1 glas	0.2%
1 of 2 glazen	21.0%
3 of 4 glazen	36.7%
5 of 6 glazen	24.9%
7 of 8 glazen	7.1%
9 of 10 glazen	6.1%
meer dan 10 glazen	4.0%
gemiddeld (s.d.) ¹¹⁶	4.7 (3.2)
mediaan	4.0

Tabel 2.7 met wie (huidige drinkers)

	huidige drinkers (n = 580)
met wie drink je meestal alcohol?	
alleen	0.7%
met partner	5.2%
met vrienden/kennissen	59.8%
met partner en vrienden/kennissen	34.3%

¹¹⁶ Een slokje = 0.1 glas.

Tabel 2.8 alcohol per subgroep

	ooit	recent	huidig	aantal glazen (huidige drinkers)
geslacht	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	****
man	100.0%	99.7%	99.0%	5.5 (3.8)
vrouw	99.7%	99.3%	98.2%	3.9 (2.3)
leeftijd	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	*
jonger dan 20 jaar	100.0%	100.0%	97.8%	4.8 (2.4)
20-24 jaar	100.0%	99.4%	99.4%	5.3 (4.1)
25-29 jaar	100.0%	99.5%	98.6%	4.4 (2.6)
30-34 jaar	100.0%	100.0%	98.0%	4.6 (3.1)
35 jaar en ouder	99.8%	98.0%	98.0%	4.1 (2.8)
etniciteit	<i>n.s.</i>	*	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
westers	99.8%	99.8%	99.0%	4.7 (3.2)
niet-westers	100.0%	97.1%	95.6%	4.7 (3.3)
type café	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
mainstream	100.0%	99.6%	98.9%	4.6 (2.9)
hip	100.0%	99.3%	97.4%	4.7 (3.1)
homo	98.6%	98.6%	98.6%	4.5 (2.7)
student	100.0%	100.0%	100.0%	5.4 (4.7)

Tabel 2.9 riskant drinken

	TOTAAL (n = 590)
riskant drinken¹¹⁷	
ja	27.4%
nee	72.6%
denk je zelf wel eens dat je te veel of te vaak drinkt?	
ja	49.1%
nee	50.9%
bij hoeveel glazen heeft iemand van jouw leeftijd te veel gedronken?	
gemiddeld (s.d.)	8.8 (5.6)
mediaan	8.0

¹¹⁷ Dagelijks of een paar keer per week ten minste 4 (tot 19 jaar) of 5 (vanaf 19 jaar) glazen alcohol.

Tabel 2.10 AUDIT - riskant drinkgedrag

	TOTAAL (n = 590)
hoe vaak drink je alcoholhoudende drank?	
nooit	1.2%
maandelijks of minder	6.9%
2 tot 4 keer per maand	23.9%
2 tot 3 keer per week	52.7%
4 keer per week of vaker	15.3%
hoeveel glazen alcohol drink je op een typische dag wanneer je drinkt?	
geen	0.7%
1 tot 2	18.3%
3 tot 4	35.7%
5 tot 6	26.0%
7 tot 9	11.7%
10 of meer	7.6%
hoe vaak drink je 6 of meer glazen per gelegenheid?	
nooit	8.5%
minder dan 1 keer per maand	26.1%
maandelijks	31.5%
wekelijks	32.0%
dagelijks of bijna dagelijks	1.9%

Tabel 2.11 AUDIT - afhankelijkheidssymptomen

	TOTAAL (n = 590)
hoe vaak heb je het afgelopen jaar gemerkt dat je niet in staat was het drinken te stoppen nadat je eenmaal begonnen was met drinken?	
nooit	66.7%
minder dan 1 keer per maand	17.9%
maandelijks	10.0%
wekelijks	5.3%
dagelijks of bijna dagelijks	0%
hoe vaak heb je het afgelopen jaar nagelaten om te doen wat normaal van je werd verwacht vanwege je drankgebruik?	
nooit	70.9%
minder dan 1 keer per maand	23.8%
maandelijks	4.1%
wekelijks	1.2%
dagelijks of bijna dagelijks	0%
hoe vaak heb je het afgelopen jaar de behoefte gehad om 's ochtends je eerste alcoholhoudende drank te gebruiken om weer op gang te kunnen komen na een sessie met overmatig drankgebruik?	
nooit	95.3%
minder dan 1 keer per maand	3.6%
maandelijks	0.8%
wekelijks	0.3%
dagelijks of bijna dagelijks	0%

Tabel 2.12 AUDIT - schadelijk drinkgedrag

	TOTAAL (n = 590)
hoe vaak heb je je het afgelopen jaar schuldig gevoeld of zelfverwijt gehad over je drankgebruik?	
nooit	59.3%
minder dan 1 keer per maand	34.0%
maandelijks	5.1%
wekelijks	1.7%
dagelijks of bijna dagelijks	0%
hoe vaak kon je je het afgelopen jaar gebeurtenissen van de dag daarvoor niet meer herinneren vanwege je drankgebruik?	
nooit	57.7%
minder dan 1 keer per maand	35.7%
maandelijks	5.4%
wekelijks	1.2%
dagelijks of bijna dagelijks	0%
ben je zelf of iemand anders wel eens gewond geraakt als gevolg van je drankgebruik?	
nee	67.1%
ja, maar niet in het laatste jaar	24.1%
ja, gedurende het laatste jaar	8.7%
heeft een familielid, vriend, of een dokter of andere hulpverlener in de gezondheidszorg zijn/haar bezorgdheid geuit over je drankgebruik en je gesuggereerd je drankgebruik te minderen?	
nee	88.8%
ja, maar niet in het laatste jaar	4.9%
ja, gedurende het laatste jaar	6.3%

Tabel 2.13 AUDIT - score

	TOTAAL (n = 590)
score	
niveau I: laag risico 0 - 7 punten	40.9%
niveau II: toenemend risico 8 - 15 punten	48.7%
niveau III: hoog risico 16 - 19 punten	6.9%
niveau IV: zeer hoog risico 20 - 40 punten	3.5%
gemiddeld (s.d.)	9.3 (5.0)
mediaan	9.0
mogelijk problematisch alcoholgebruik (≥ 16 punten)	
ja	10.4%
nee	89.6%

Tabel 2.14 riskant en problematisch alcoholgebruik per subgroep

	riskant ¹¹⁸ drinken	probleem ¹¹⁹ drinken
geslacht	****	****
man	35.9%	15.4%
vrouw	18.7%	5.2%
leeftijd	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
jonger dan 20 jaar	34.8%	13.0%
20-24 jaar	30.9%	10.6%
25-29 jaar	26.0%	9.0%
30-34 jaar	19.2%	10.1%
35 jaar en ouder	31.9%	11.8%
etniciteit	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
westers	27.9%	10.8%
niet-westers	21.2%	5.9%
type café	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
mainstream	27.9%	8.9%
hip	25.2%	9.3%
homo	26.2%	10.1%
student	30.6%	17.2%

¹¹⁸ Dagelijks of een paar keer per week ten minste 4 (tot 19 jaar) of 5 (vanaf 19 jaar) glazen alcohol.

¹¹⁹ Mogelijk problematisch alcoholgebruik. AUDIT score \geq 16 punten.

Tabel 2.15 cannabis

	TOTAAL (n = 590)
ooit-gebruik	79.7%
recent gebruik	45.6%
huidig gebruik	22.7%
startleeftijd	
gemiddeld (s.d.)	16.5 (2.8)
mediaan	16.0

Tabel 2.16 frequentie en hoeveelheid (huidige blowers)

	huidige blowers (n = 133)
frequentie	
dagelijks	3.8%
bijna dagelijks	3.1%
een paar dagen per week	11.5%
alleen in het weekend	5.3%
af en toe / bij gelegenheden	45.8%
zelden / bijna nooit	28.2%
gestopt	2.3%
aantal joints per dag	
minder dan 1 joint	19.7%
1 joint	54.3%
2 joints	16.5%
3 joints	4.7%
4 joints	3.1%
5 joints	0.8%
> 5 joints	0.8%
gemiddeld (s.d.) ¹²⁰	1.3 (1.0)
mediaan	1.0
riskant blowen ¹²¹	
ja	10.2
nee	89.8
denk je zelf wel eens dat je te veel of te vaak blowl?	
ja	17.2
nee	82.8

¹²⁰ Een trekje = 0.1 joint.

¹²¹ Dagelijks blowen of een paar dagen per week meer dan 1 joint blowen.

Tabel 2.17 voorkeuren (huidige blowers)

	huidige blowers (n = 133)
met wie meestal	
alleen	8.5%
met partner	6.2%
met vrienden/kennissen	68.2%
met partner en vrienden/kennissen	17.1%
met of zonder tabak	
meestal met tabak	96.9%
meestal zonder tabak	3.1%
hasj of wiet	
liever hasj	48.8%
liever wiet	25.6%
maakt niet uit	25.6%

Tabel 2.18 cannabis per subgroep

	ooit	recent	huidig	aantal joints (huidige blowers)
geslacht	<i>n.s.</i>	***	****	**
man	81.6%	50.7%	28.3%	1.5 (1.1)
vrouw	77.6%	39.6%	16.2%	1.0 (0.7)
leeftijd	<i>n.s.</i>	****	****	<i>n.s.</i>
jonger dan 20 jaar	78.3%	69.6%	43.5%	1.8 (1.5)
20-24 jaar	80.6%	50.0%	23.3%	1.3 (0.8)
25-29 jaar	84.4%	46.7%	24.6%	1.1 (0.9)
30-34 jaar	74.7%	31.3%	11.2%	1.5 (1.0)
35 jaar en ouder	68.6%	30.6%	16.3%	0.8 (0.4)
etniciteit	<i>n.s.</i>	*	***	<i>n.s.</i>
westers	79.2%	43.7%	20.7%	1.3 (0.9)
niet-westers	82.4%	58.2%	37.3%	1.4 (1.2)
type café	***	*	*	<i>n.s.</i>
mainstream	80.6%	42.6%	18.9%	1.5 (1.3)
hip	84.8%	50.3%	26.7%	1.1 (0.7)
homo	62.3%	35.3%	17.6%	1.3 (1.0)
student	81.6%	55.2%	32.2%	1.1 (0.7)

Tabel 2.19 ecstasy

	TOTAAL (n = 590)
ooit-gebruik	46.0%
recent gebruik	33.1%
huidig gebruik	13.1%
startleeftijd	
gemiddeld (s.d.)	20.8 (4.2)
mediaan	20.0

Tabel 2.20 frequentie (huidige gebruikers)

	huidige gebruikers (n = 77)
frequentie	
dagelijks	0%
bijna dagelijks	0%
een paar dagen per week	1.3%
alleen in het weekend	3.9%
af en toe / bij gelegenheden	79.2%
zelden / bijna nooit	15.6%
denk je zelf wel eens dat je te veel of te vaak ecstasy gebruikt?	
ja	14.3
nee	85.7

Tabel 2.21 ecstasy per subgroep

	ooit	recent	huidig
geslacht	**	***	<i>n.s.</i>
man	51.2%	38.8%	13.8%
vrouw	40.4%	26.7%	12.6%
leeftijd	**	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
jonger dan 20 jaar	21.7%	19.6%	8.7%
20-24 jaar	47.5%	37.4%	13.4%
25-29 jaar	46.2%	34.4%	13.7%
30-34 jaar	53.5%	30.3%	11.2%
35 jaar en ouder	49.0%	31.4%	18.0%
etniciteit	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
westers	46.8%	33.5%	13.1%
niet-westers	38.2%	27.9%	11.9%
type café	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
mainstream	44.9%	32.2%	13.4%
hip	53.6%	37.1%	13.3%
homo	38.2%	29.4%	13.4%
student	42.5%	32.2%	11.5%

Tabel 2.22 ecstasy-achtigen

	MDMA poeder	2-CB
ooit-gebruik	27.6%	4.8%
recent gebruik	19.6%	2.8%
huidig gebruik	4.5%	0.2%

Tabel 2.23 ecstasy-achtigen per subgroep

	MDMA poeder ooit	2-CB ooit
geslacht	**	*
man	32.3%	6.8%
vrouw	22.2%	2.5%
leeftijd	*	<i>n.s.</i>
jonger dan 20 jaar	10.9%	4.3%
20-24 jaar	25.3%	5.1%
25-29 jaar	32.1%	3.3%
30-34 jaar	32.7%	5.2%
35 jaar en ouder	24.0%	10.0%
etniciteit	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
westers	27.5%	5.3%
niet-westers	26.5%	1.5%
type café	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
mainstream	26.3%	3.6%
hip	31.8%	5.5%
homo	19.1%	2.9%
student	31.4%	9.4%

Tabel 2.24 cocaïne

	TOTAAL (n = 590)
ooit-gebruik	34.1%
recent gebruik	23.9%
huidig gebruik	12.4%
startleeftijd	
gemiddeld (s.d.)	22.0 (4.4)
mediaan	21.0

Tabel 2.25 frequentie (huidige gebruikers)

	huidige gebruikers (n = 73)
frequentie	
dagelijks	0%
bijna dagelijks	0%
een paar dagen per week	0%
alleen in het weekend	16.4%
af en toe / bij gelegenheden	56.2%
zelden / bijna nooit	27.4%
denk je zelf wel eens dat je te veel of te vaak cocaïne gebruikt?	
ja	27.8%
nee	72.2%

Tabel 2.26 cocaïne per subgroep

	ooit	recent	huidig
geslacht	****	**	***
man	40.8%	28.1%	16.2%
vrouw	26.6%	18.9%	8.4%
leeftijd	****	**	*
jonger dan 20 jaar	10.9%	8.7%	2.2%
20-24 jaar	25.6%	18.9%	12.2%
25-29 jaar	39.6%	26.9%	10.0%
30-34 jaar	45.5%	33.3%	20.4%
35 jaar en ouder	41.2%	25.5%	17.6%
etniciteit	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
westers	34.0%	23.5%	11.6%
niet-westers	33.8%	26.5%	17.9%
type café	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
mainstream	31.8%	22.6%	11.0%
hip	40.4%	26.5%	15.4%
homo	31.9%	26.1%	17.4%
student	32.2%	21.8%	8.0%

Tabel 2.27 amfetamine

	TOTAAL (n = 590)
ooit-gebruik	17.8%
recent gebruik	7.5%
huidig gebruik	2.0%
startleeftijd	
gemiddeld (s.d.)	21.3 (4.9)
mediaan	20.0

Tabel 2.28 frequentie (huidige gebruikers)

	huidige gebruikers (n = 12)
frequentie	
dagelijks	0%
bijna dagelijks	0%
een paar dagen per week	8.3%
alleen in het weekend	8.3%
af en toe / bij gelegenheden	50.0%
zelden / bijna nooit	33.3%
denk je zelf wel eens dat je te veel of te vaak amfetamine gebruikt?	
ja	16.7%
nee	83.3%

Tabel 2.29 amfetamine per subgroep

	ooit ***	recent *	huidig n.s.
geslacht			
man	22.7%	9.8%	2.7%
vrouw	11.9%	5.3%	1.4%
leeftijd	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
jonger dan 20 jaar	10.9%	10.9%	2.2%
20-24 jaar	16.1%	6.7%	1.1%
25-29 jaar	17.5%	9.0%	1.9%
30-34 jaar	21.2%	4.1%	3.1%
35 jaar en ouder	25.5%	8.0%	4.0%
etniciteit	<i>n.s.</i>	****	<i>n.s.</i>
westers	18.3%	7.9%	2.1%
niet-westers	13.2%	3.0%	0%
type café	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
mainstream	15.2%	7.4%	2.8%
hip	23.8%	9.3%	2.0%
homo	14.5%	4.4%	1.5%
student	18.4%	6.9%	0%

Tabel 2.30 amfetamine-achtigen

	methamfetamine	mephedrone	ritalin
ooit-gebruik	2.6%	2.3%	8.7%
recent gebruik	0.9%	1.7%	4.3%
huidig gebruik	0%	0.2%	1.0%

Tabel 2.31 amfetamine-achtigen per subgroep

	methamfetamine ooit	mephedrone ooit	ritalin ooit
geslacht	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	**
man	3.4%	3.4%	11.1%
vrouw	1.8%	1.1%	6.0%
leeftijd	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
jonger dan 20 jaar	2.2%	2.2%	15.2%
20-24 jaar	2.8%	2.9%	8.9%
25-29 jaar	1.4%	2.9%	9.5%
30-34 jaar	3.1%	1.0%	5.1%
35 jaar en ouder	6.0%	0%	6.0%
etniciteit	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
westers	2.7%	2.4%	8.3%
niet-westers	1.5%	1.5%	10.3%
type café	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
mainstream	2.5%	3.9%	7.8%
hip	2.7%	0.7%	12.0%
homo	5.9%	0%	4.4%
student	0%	1.2%	9.3%

Tabel 2.32 ghb

	TOTAAL (n = 590)
ooit-gebruik	11.2%
recent gebruik	6.3%
huidig gebruik	1.9%
startleeftijd	
gemiddeld (s.d.)	25.0 (6.1)
mediaan	25.0

Tabel 2.33 frequentie (huidige gebruikers)

	huidige gebruikers (n = 11)
frequentie	
dagelijks	0%
bijna dagelijks	0%
een paar dagen per week	0%
alleen in het weekend	0%
af en toe / bij gelegenheden	27.3%
zelden / bijna nooit	72.7%
denk je zelf wel eens dat je te veel of te vaak ghb gebruikt?	
ja	0%
nee	100%

Tabel 2.34 out gaan

	ooit-gebruikers (n = 66)
ooit out gegaan	
ja	24.2%
nee	75.8%

Tabel 2.35 ghb per subgroep

	ooit	recent	huidig
geslacht	***	***	n.s.
man	15.4%	9.8%	2.7%
vrouw	6.7%	2.8%	1.1%
leeftijd	n.s.	n.s.	n.s.
jonger dan 20 jaar	6.5%	6.5%	2.2%
20-24 jaar	10.1%	5.6%	1.7%
25-29 jaar	9.0%	3.8%	1.0%
30-34 jaar	18.2%	11.1%	2.1%
35 jaar en ouder	15.7%	9.8%	6.0%
etniciteit	n.s.	n.s.	n.s.
westers	10.6%	6.2%	1.8%
niet-westers	14.7%	6.0%	3.0%
type café	n.s.	n.s.	n.s.
mainstream	10.6%	6.5%	2.5%
hip	14.1%	7.4%	0%
homo	14.5%	10.1%	4.4%
student	5.7%	1.1%	1.1%

Tabel 2.36 combi met alcohol¹²²

	recente ¹²³ gebruikers	TOTAAL (n = 590)
cannabis + alcohol		
ja	77.9%	32.9%
nee	22.1%	67.1%
ecstasy + alcohol		
ja	78.9%	24.7%
nee	21.1%	75.3%
cocaïne + alcohol		
ja	92.1%	20.3%
nee	7.9%	79.7%
ghb + alcohol		
ja	69.4%	4.3%
nee	30.6%	95.7%

Tabel 2.37 combi met alcohol per subgroep^{122/124}

	cannabis	ecstasy	cocaine	ghb
geslacht	***	***	<i>n.s.</i>	***
man	39.2%	30.2%	22.8%	6.8%
vrouw	25.5%	18.8%	17.0%	1.8%
leeftijd	***	<i>n.s.</i>	*	<i>n.s.</i>
jonger dan 20 jaar	56.4%	10.9%	6.7%	4.3%
20-24 jaar	35.3%	25.7%	15.9%	4.5%
25-29 jaar	34.8%	25.5%	23.8%	1.9%
30-34 jaar	21.4%	25.8%	28.9%	8.1%
35 jaar en ouder	21.6%	30.0%	18.0%	5.9%
etniciteit	*	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
westers	30.8%	25.3%	20.1%	4.3%
niet-westers	46.8%	19.7%	20.9%	2.9%
type café	***	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
mainstream	28.7%	24.6%	18.2%	4.3%
hip	39.6%	26.8%	24.2%	5.4%
homo	20.6%	24.2%	20.6%	5.8%
student	44.6%	21.8%	20.0%	1.1%

¹²² Afgelopen jaar gebruik tegelijkertijd of kort achter elkaar.

¹²³ Percentages gelden voor recente blowers (n = 268) en recente gebruikers van ecstasy (n = 195), cocaine (n = 141), amfetamine (n = 44) en ghb (n = 37).

¹²⁴ Percentages van TOTAAL (n = 590).

Tabel 2.38 narcosemiddelen

	ketamine	lachgas
ooit-gebruik	7.7%	25.5%
recent gebruik	3.8%	10.8%
huidig gebruik	0.9%	1.9%

Tabel 2.39 narcosemiddelen per subgroep

	ketamine ooit ****	lachgas ooit ***
geslacht		
man	12.2%	30.7%
vrouw	2.8%	20.1%
leeftijd	<i>n.s.</i>	*
jonger dan 20 jaar	0%	15.2%
20-24 jaar	8.4%	31.8%
25-29 jaar	7.7%	21.1%
30-34 jaar	9.2%	30.3%
35 jaar en ouder	10.0%	22.0%
etniciteit	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
westers	7.6%	25.6%
niet-westers	7.4%	23.5%
type café	<i>n.s.</i>	****
mainstream	5.3%	22.3%
hip	12.2%	31.5%
homo	10.3%	16.2%
student	5.8%	32.6%

Tabel 2.40 psychedelica

	paddo's	lsd
ooit-gebruik	24.8%	6.9%
recent gebruik	4.6%	1.5%
huidig gebruik	0.7%	0.3%

Tabel 2.41 psychedelica per subgroep

	paddo's ooit ****	lsd ooit n.s.
geslacht		
man	33.8%	8.5%
vrouw	15.1%	5.0%
leeftijd	<i>n.s.</i>	*
jonger dan 20 jaar	21.7%	4.3%
20-24 jaar	22.3%	5.7%
25-29 jaar	26.3%	5.3%
30-34 jaar	23.2%	7.1%
35 jaar en ouder	32.0%	20.0%
etniciteit	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
westers	25.0%	7.4%
niet-westers	23.5%	2.9%
type café	*	<i>n.s.</i>
mainstream	20.3%	6.1%
hip	31.3%	8.8%
homo	20.6%	5.9%
student	31.4%	7.0%

Tabel 2.42 'straatdrugs'

	heroïne	crack
ooit-gebruik	1.2%	2.9%
recent gebruik	0%	0.3%
huidig gebruik	0%	0.3%

Tabel 2.43 'straatdrugs' per subgroep

	heroïne ooit	crack ooit
geslacht	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
man	0.7%	3.1%
vrouw	1.8%	2.1%
leeftijd	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
jonger dan 20 jaar	0%	2.2%
20-24 jaar	1.1%	2.2%
25-29 jaar	0.5%	2.4%
30-34 jaar	1.0%	3.1%
35 jaar en ouder	6.0%	8.0%
etniciteit	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
westers	1.2%	3.1%
niet-westers	1.5%	1.5%
type café	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
mainstream	1.1%	1.8%
hip	1.4%	4.7%
homo	1.5%	5.9%
student	1.2%	1.2%

Tabel 2.44 poppers en viagra

	poppers	viagra
ooit-gebruik	25.1%	4.3%
recent gebruik	9.6%	2.1%
huidig gebruik	3.3%	1.2%

Tabel 2.45 poppers en viagra per subgroep

	poppers ooit	viagra ooit
geslacht	****	***
man	33.7%	7.1%
vrouw	15.9%	1.4%
leeftijd	****	****
jonger dan 20 jaar	6.5%	0%
20-24 jaar	14.7%	2.3%
25-29 jaar	29.2%	1.9%
30-34 jaar	33.7%	8.2%
35 jaar en ouder	46.0%	18.0%
etniciteit	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
westers	25.2%	3.7%
niet-westers	23.5%	8.8%
type café	****	***
mainstream	21.4%	3.2%
hip	25.7%	2.7%
homo	47.8%	14.7%
student	17.9%	2.3%

Tabel 2.46 overige middelen

	energydrinks	slaap- en kalmerings middelen	anabolen
ooit-gebruik	88.4%	19.3%	0.3%
recent gebruik	65.2%	10.6%	0.2%
huidig gebruik	36.0%	3.8%	0%

Tabel 2.47 overige middelen per subgroep

	energydrinks maand	slaap- en kalmerings middelen ooit	anabolen ooit
geslacht	*	*	<i>n.s.</i>
man	40.1%	15.6%	0.3%
vrouw	31.7%	23.2%	0.4%
leeftijd	***	<i>n.s.</i>	*
jonger dan 20 jaar	50.0%	17.4%	2.2%
20-24 jaar	47.2%	16.4%	0%
25-29 jaar	31.8%	20.0%	0%
30-34 jaar	21.4%	21.4%	0%
35 jaar en ouder	31.4%	25.5%	2.0%
etniciteit	***	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
westers	33.1%	19.6%	0.2%
niet-westers	55.9%	16.7%	1.5%
type café	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
mainstream	37.4%	18.7%	0%
hip	36.9%	20.9%	0.7%
homo	31.9%	23.5%	1.5%
student	33.3%	15.3%	0%

3 uitgaan

Tabel 3.1 uitgaan

	TOTAAL (n = 590)
aantal dagen cafébezoek afgelopen maand	
gemiddeld (s.d.)	6.5 (4.2)
mediaan	5.0
uitgaanstype afgelopen maand	
thuisblijver (0 keer)	3.8%
gelegenheidsstapper (1-3 keer)	37.0%
vaste stapper (≥ 4 keer)	59.2%
uitgaanslocatie afgelopen maand (excl. thuisblijvers)	
Amsterdam centrum	76.2%
Amsterdam buiten centrum	7.0%
buiten Amsterdam	16.8%
uitgaansgelegenheden afgelopen maand (excl. thuisblijvers)	
café / lounge	97.8%
club / discotheek	67.6%
coffeeshop	7.9%
(pop)concert	29.1%
thuisfeestjes (bijv. bij vrienden)	73.9%
megaparty (> 10.000 bezoekers)	5.1%
kleinere party (< 10.000 bezoekers)	26.6%
afterparty	18.8%
geld uitgegeven tijdens uitgaansavond	
gemiddeld (s.d.)	€ 31 (28)
mediaan	€ 21

Tabel 3.2 uitgaan - naar type café

	mainstream (n = 283)	hip (n = 151)	homo (n = 69)	student (n = 87)	ρ
aantal dagen cafébezoek					
gemiddeld (s.d.)	6.5 (4.4)	6.5 (4.3)	5.9 (4.0)	6.9 (4.1)	<i>n.s.</i>
mediaan	5.0	5.0	5.0	6.0	
uitgaanstype					
thuisblijver	3.9%	6.1%	0%	2.3%	<i>n.s.</i>
gelegenheidsstapper	36.9%	38.8%	33.8%	36.8%	
vaste stapper	59.2%	55.1%	66.2%	60.9%	
uitgaanslocatie					
Amsterdam centrum	71.5%	80.9%	88.2%	73.8%	***
Amsterdam buiten centrum	6.7%	11.0%	1.5%	6.0%	
buiten Amsterdam	21.9%	8.1%	10.3%	20.2%	
uitgaansgelegenheden					
café / lounge	97.0%	99.2%	97.0%	98.8%	<i>n.s.</i>
club / discotheek	64.0%	69.3%	75.9%	70.1%	<i>n.s.</i>
coffeeshop	6.5%	12.1%	8.3%	5.7%	<i>n.s.</i>
(pop)concert	27.6%	32.1%	18.4%	36.6%	<i>n.s.</i>
thuisfeestjes	74.8%	76.3%	70.0%	70.5%	<i>n.s.</i>
megaparty	6.1%	4.0%	4.3%	4.3%	<i>n.s.</i>
kleinere party	25.7%	30.4%	32.1%	19.7%	<i>n.s.</i>
afterparty	16.7%	17.3%	23.4%	24.3%	<i>n.s.</i>
geld uitgegeven					
gemiddeld (s.d.)	€ 29 (24)	€ 34 (30)	€ 41 (37)	€ 23 (25)	****
mediaan	€ 25	€ 20	€ 30	€ 20	

Tabel 3.3 onveilig voelen tijdens uitgaan

	TOTAAL (n = 590)
onveilig in café of club	
ja, in Amsterdam	17.1%
ja, alleen buiten Amsterdam	1.6%
nee	81.4%
onveilig in uitgaansgebied	
ja, in Amsterdam	20.3%
ja, alleen buiten Amsterdam	2.9%
nee	76.8%

Tabel 3.4 tabak tijdens het uitgaan

	TOTAAL (n = 590)
roken tijdens uitgaan	45.1%
aantal sigaretten	
gemiddeld (s.d.)	8.9 (6.0)
mediaan	8.0

Tabel 3.5 tabak tijdens het uitgaan – per subgroep

	roken tijdens uitgaan	aantal sigaretten (s.d.)
geslacht	<i>n.s.</i>	*
man	44.5%	9.9 (6.5)
vrouw	45.5%	8.0 (5.3)
leeftijd	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
jonger dan 20 jaar	65.2%	8.6 (5.9)
20-24 jaar	44.4%	9.6 (6.4)
25-29 jaar	42.5%	8.5 (5.3)
30-34 jaar	41.4%	7.7 (6.4)
35 jaar en ouder	45.1%	10.6 (6.3)
etniciteit	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
westers	44.0%	8.9 (6.0)
niet-westers	52.9%	8.6 (5.9)
type café	<i>n.s.</i>	****
mainstream	43.5%	8.5 (5.9)
hip	48.3%	7.4 (4.6)
homo	44.9%	10.7 (6.3)
student	44.8%	11.3 (7.3)

Tabel 3.6 alcohol voor en tijdens het uitgaan

	TOTAAL (n = 590)
drinken voor uitgaan	23.2%
aantal glazen	
gemiddeld (s.d.)	3.3 (2.4)
mediaan	3.0
drinken tijdens uitgaan	93.7%
aantal glazen	
gemiddeld (s.d.)	6.4 (4.9)
mediaan	5.0
drinken uitgaansavond (voor en tijdens)	94.6%
aantal glazen	
gemiddeld (s.d.)	7.2 (5.5)
mediaan	6.0

Tabel 3.7 alcohol voor en tijdens het uitgaan – per subgroep

	drinken voor uitgaan	aantal glazen voor (s.d.)	drinken tijdens uitgaan	aantal glazen tijdens (s.d.)
geslacht	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	***	****
man	24.2%	3.6 (2.7)	97.0%	8.1 (5.7)
vrouw	22.1%	2.9 (2.7)	90.6%	4.6 (2.8)
leeftijd	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
jonger dan 20 jaar	24.2%	3.8 (2.3)	87.0%	6.4 (3.5)
20-24 jaar	27.8%	3.6 (2.4)	92.2%	6.3 (6.2)
25-29 jaar	21.9%	3.5 (2.7)	95.3%	6.5 (4.3)
30-34 jaar	20.2%	2.4 (1.8)	93.9%	6.7 (4.1)
35 jaar en ouder	17.6%	2.1 (0.8)	98.0%	6.3 (4.5)
ethniciteit	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	*
westers	23.6%	3.3 (2.5)	94.2%	6.6 (5.0)
niet-westers	20.6%	3.3 (2.1)	89.7%	5.3 (3.9)
type café	<i>n.s.</i>	***	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
mainstream	22.7%	2.8 (1.9)	92.2%	6.3 (4.4)
hip	26.0%	4.1 (2.4)	96.0%	6.4 (4.3)
homo	19.1%	2.3 (1.0)	94.2%	6.6 (4.0)
student	23.0%	4.2 (3.8)	94.3%	6.9 (7.2)

Tabel 3.8 soorten alcohol tijdens het uitgaan

	TOTAAL (n = 590)
soorten alcohol	
bier	82.4%
wijn	63.2%
champagne	30.5%
kant-en-klare mixjes (bijv. <i>Breezer</i>)	5.3%
cocktails (bijv. 'baco')	48.3%
likeur (bijv. <i>Baileys</i>)	14.1%
sterkedrank (bijv. whisky)	45.0%
kleine flesjes alcohol (bijv. <i>Flügel</i>)	8.7%

Tabel 3.9 niet-alcoholische dranken tijdens het uitgaan

	TOTAAL (n = 590)
frisdrank tijdens uitgaan	37.7%
aantal glazen	
gemiddeld (s.d.)	2.5 (1.5)
mediaan	2.0
energydrinks tijdens uitgaan	2.9%
aantal glazen	
gemiddeld (s.d.)	1.4 (0.6)
mediaan	1.0

Tabel 3.10 overige middelen voor en tijdens het uitgaan

	TOTAAL (n = 590)
overige middelen voor uitgaan	
cannabis	1.7%
andere drugs ¹²⁵	0.7%
overige middelen tijdens uitgaan	
cannabis	6.3%
ecstasy	0.9%
cocaine	2.9%
amfetamine	0.2%
mdma	0.9%
ketamine	0%
ghb	0.3%
poppers	0.7%
viagra	0.2%

¹²⁵ Cocaine, ecstasy, mdma en een onbekend middel.

Tabel 3.11 gebruikerstype

	TOTAAL (n = 590)
gebruikerstype ¹²⁶	
nuchteren	6.3%
drinkers	84.5%
blowers	4.9%
peppers	4.2%

Tabel 3.12 gebruikerstype - per subgroep

	nuchter	drinker	blower	pepper
geslacht	***	<i>n.s.</i>	***	<i>n.s.</i>
man	2.8%	83.2%	8.4%	5.6%
vrouw	9.7%	86.0%	1.4%	2.9%
leeftijd	<i>n.s.</i>	***	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
jonger dan 20 jaar	13.0%	65.2%	15.2%	6.5%
20-24 jaar	8.0%	85.6%	4.0%	2.3%
25-29 jaar	4.3%	87.9%	3.9%	3.9%
30-34 jaar	6.5%	84.8%	4.3%	4.3%
35 jaar en ouder	2.1%	83.0%	4.3%	10.6%
etniciteit	<i>n.s.</i>	***	***	<i>n.s.</i>
westers	5.8%	86.5%	3.6%	4.0%
niet-westers	10.3%	70.6%	13.2%	5.9%
type café	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
mainstream	7.7%	83.6%	4.7%	4.0%
hip	4.1%	87.6%	5.5%	2.8%
homo	6.3%	79.4%	3.2%	11.1%
student	5.8%	86.0%	5.8%	2.3%

¹²⁶ Zie pag. 123 voor definities.

Tabel 3.13 naar huis na het uitgaan¹²⁷

	TOTAAL (n = 590)
niet zelf rijden	
lopend	29.5%
taxi	7.6%
openbaar vervoer	18.3%
meerijden auto	1.7%
meerijden anders	1.7%
totaal	35.8%
zelf rijden	
fiets	58.0%
brommer/scooter	3.2%
auto/motor	3.2%
totaal	64.2%

Tabel 3.14 verkeersdeelname en middelengebruik

	niet zelf rijden (n = 211)	fiets (n = 341)	auto/brommer (n = 38)	p
alcohol uitgaansavond				
niet gedronken	7.8%	3.9%	21.1%	****
1 á 2 glazen	16.6%	15.5%	26.3%	
meer dan 2 glazen	75.6%	80.6%	52.6%	
cannabis uitgaansavond				
niet gebruikt	90.5%	95.0%	100%	*
wel gebruikt	9.5%	5.0%	0%	
overige middelen uitgaansavond				
niet gebruikt	94.2%	95.4%	97.2%	n.s.
wel gebruikt	5.8%	4.6%	2.8%	

Tabel 3.15 rijden onder invloed

	TOTAAL (n = 590)
als je uit gaat met de auto, spreekt je dan van tevoren met je vrienden af wie de BOB is?	
ja	84.8%
nee	15.2%
hoeveel glazen vind je dat je mag drinken als je zelf auto gaat rijden?	
gemiddeld (s.d.)	1.5 (1.3)
mediaan	2.0

¹²⁷ Meerdere antwoorden mogelijk. Totaal 'niet zelf rijden' heeft zich uitsluitend lopend verplaatst en/of door anderen laten vervoeren. Totaal 'zelf rijden' is (ook) zelf met fiets, brommer en/of auto naar huis gegaan.

4 trends

Tabel 4.1 vergelijking steekproeven cafébezoekers

	2000 (n = 504)	2005 (n = 408)	2010 (n = 590)	p
geslacht				
man	44.5%	52.0%	51.1%	*
vrouw	55.5%	48.0%	48.9%	
leeftijd				
jonger dan 20 jaar	14.3%	9.4%	7.8%	****
20-24 jaar	33.9%	30.0%	30.6%	
25-29 jaar	31.7%	28.1%	36.1%	
30-34 jaar	12.3%	18.0%	16.8%	
35 jaar en ouder	7.7%	14.5%	8.7%	
gemiddeld (s.d.)	25.4 (6.0)	27.4 (6.9)	26.6 (5.8)	****
mediaan	25.0	26.0	26.0	
etniciteit				
westers	91.8%	91.4%	88.4%	n.s.
niet-westers	8.2%	8.6%	11.6%	
type café				
mainstream	45.4%	42.6%	48.0%	***
hip	25.8%	19.4%	25.6%	
homo	14.7%	19.6%	11.7%	
student	14.1%	18.4%	14.7%	
woonsituatie				
alleen	44.2%	45.1%	55.0%	****
partner en/of kinderen	26.0%	31.9%	22.1%	
ouders of verzorgers	22.6%	15.7%	13.4%	
anders ¹²⁸	7.1%	7.4%	9.5%	
woonplaats				
Amsterdam	66.2%	71.1%	79.7%	****
elders	33.8%	28.9%	20.3%	
opleidingsniveau				
geen/basisonderwijs	5.2%	1.2%	2.0%	****
vmbo ¹²⁹	7.1%	6.9%	2.5%	
havo/vwo ¹³⁰	24.4%	32.0%	28.0%	
mbo	23.3%	17.5%	9.0%	
hbo/universiteit	40.0%	42.4%	58.5%	
bezigheid				
werkend ¹³¹	52.4%	53.2%	45.4%	*
studerend ¹³²	45.2%	42.9%	51.0%	
geen van beide	2.4%	3.9%	3.6%	

¹²⁸ Vrijwel alle een vorm van studentenhuisvesting of woongroep: studentenhuis, op kamers, bij hospita, met andere huisgenoten, e.d.

¹²⁹ Vmbo (beroepsgericht, theoretisch of gemengd), lbo, vbo, i-vbo, lts, mavo of mulo.

¹³⁰ Havo, mms, vwo of hbs.

¹³¹ Fulltime of parttime baan, zonder opleiding.

¹³² Student of scholier, eventueel in combinatie met (bij)baan.

Tabel 4.2 trends in uitgaan

	2000 (n = 504)	2005 (n = 408)	2010 (n = 590)	p
cafébezoek				
afgelopen maand				
gemiddeld (s.d.)	~	6.7 (4.8)	6.5 (4.3)	n.s.
mediaan		5.5	5.0	
uitgaanstype				
afgelopen maand				
thuisblijver	1.8%	2.0%	3.8%	*
gelegenheidsstapper	29.5%	34.6%	37.0%	
vaste stapper	68.7%	63.5%	59.2%	
uitgaanslocatie				
afgelopen maand ¹³³				
A'dam centrum	77.0%	77.9%	76.2%	***
A'dam buiten centrum	2.2%	4.8%	7.0%	
buiten A'dam	20.7%	17.3%	16.8%	
uitgaansgelegenheden				
afgelopen maand ¹³³				
café / lounge	94.7%	98.2%	97.8%	***
club / discotheek	64.4%	66.3%	67.6%	n.s.
coffeeshop	8.8%	10.1%	7.9%	n.s.
(pop)concert	13.3%	~	29.1%	****
thuisfeestjes	60.1%	60.1%	73.9%	****
megaparty	~	4.8%	5.1%	n.s.
kleinere party	~	23.9%	26.6%	n.s.
houseparty ¹³⁴	8.6%	26.9%	28.5%	****
uitgaven				
uitgaansavond				
gemiddeld (s.d.)	€35.46 (30.49)	€39.62 (47.05)	€30.99 (28.00)	***
mediaan	€26.55	€30.00	€22.00	
vervoer				
uitgaansavond				
niet zelf gereden	~	44.4%	35.8%	*
fiets		48.8%	57.8%	
auto ¹³⁵		6.9%	6.4%	

¹³³ Alleen van toepassing op gelegenheidsstappers en vaste stappers.

¹³⁴ In 2000 werd nog gesproken van 'houseparty'; later is dit onderverdeeld in megaparty (>10.000 bezoekers) en kleinere party's (< 10.000 bezoekers). Voor de vergelijking zijn deze twee categorieën samengevoegd.

¹³⁵ Inclusief andere motorvoertuigen (brommer, motor).

regressie analyse

Voor de trendanalyses is gebruik gemaakt van logistische (nominale variabelen, percentages) of lineaire (continue variabelen, gemiddelden) regressie analyse. In de volgende tabellen zijn alleen regressiecoëfficiënten weergegeven van statistisch significante ($p \leq .05$) variabelen. Een negatieve coëfficiënt geeft aan dat het gebruik of de gebruikshoeveelheid kleiner is dan in de referentiegroep; bij een positieve coëfficiënt is het gebruik of de gebruikshoeveelheid groter.

Regressie zonder correctie op achtergrondkenmerken is een bivariate analyse met de uitkomstmaat (gebruik of hoeveelheid) en het jaar van survey. Regressie zonder correctie op achtergrondkenmerken is een multivariate stapsgewijze analyse met de uitkomstmaat (gebruik of hoeveelheid), het jaar van survey en een viertal achtergrondkenmerken (geslacht, leeftijd, etniciteit en type café). In deze regressieanalyse wordt model berekend op basis waarvan het gebruik kan worden voorspeld. Variabelen die niet worden opgenomen in het model hebben niet per definitie geen enkele samenhang met gebruik. Het is bijvoorbeeld mogelijk dat etniciteit samenhangt met gebruik en geslacht samenhangt met gebruik, maar geslacht ook samenhangt met etniciteit. Wanneer dat het geval is, wordt één van de twee in het model opgenomen; degene die het beste voorspelt. De andere variabele hangt dan weliswaar samen met gebruik, maar voegt niets toe aan de voorspelling. Op vergelijkbare wijze kan ook de samenhang tussen jaar van survey en gebruik (=trend) 'verdwijnen' wanneer achtergrondkenmerken aan het model worden toegevoegd.

Hoe goed het model overeenkomt met de werkelijkheid wordt uitgedrukt in de verklaarde variantie (R^2). Wij noemen dit de voorspellende waarde van het model. Wanneer geen regressiemodel kon worden gemaakt (geen enkele variabele heeft een significante invloed op de uitkomstmaat), dan is dat weergegeven door een '-' in de rij R^2 .

Gemiddelde hoeveelheden per dag hebben betrekking op huidige drinkers (glazen alcohol) en blowers (joints); gemiddelde hoeveelheden tijdens de uitgaansavond hebben betrekking op drinkers en blowers tijdens de uitgaansavond.

Tabel 4.3 tabak per jaar per type café

	mainstream	hip	homo	student	TOTAAL
ooit-gebruik					
2000	85.6%	92.3%	87.8%	88.7%	88.1%
2005	77.0%	89.9%	82.5%	76.0%	80.4%
2010	84.1%	82.8%	75.4%	78.2%	81.9%
<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
recent gebruik					
2000	66.7%	80.5%	64.4%	69.6%	70.3%
2005	44.8%	69.6%	55.0%	45.3%	51.7%
2010	60.7%	67.1%	58.0%	64.4%	62.6%
<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>****</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>*</i>	<i>****</i>
huidig gebruik					
2000	54.8%	68.1%	45.2%	56.5%	57.2%
2005	36.2%	60.8%	51.3%	40.0%	44.6%
2010	52.9%	59.1%	52.2%	52.9%	54.4%
<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>****</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>***</i>
dagelijks gebruik					
2000	41.0%	55.4%	43.2%	45.1%	45.6%
2005	21.8%	51.9%	41.3%	21.3%	31.4%
2010	22.1%	29.7%	33.3%	24.1%	25.6%
<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>n.s.</i>	<i>****</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>*</i>

Tabel 4.4 trends tabak

	ooit	recent	huidig	gebruik dagelijks
<i>regressie zonder correctie achtergrondkenmerken</i>				
jaar				
heden t.o.v. verleden	-.045	-.032		-.090
R²	.008	.006	.001	.044
<i>regressie met correctie achtergrondkenmerken</i>				
jaar				
heden t.o.v. verleden	-.043	-.030		-.089
geslacht				
mannen t.o.v. vrouwen				
leeftijd				
ouder t.o.v. jonger		-.021		
etniciteit				
westers t.o.v. niet-westers				
type café				
<i>mainstream (ref)</i>				
hip	.411	.661	.584	.756
homo				.649
student				
R²	.019	.031	.020	.076

Tabel 4.5 alcohol per jaar per type café

	mainstream	hip	homo	student	TOTAAL
ooit-gebruik					
2000	99.1%	100%	95.6%	100%	99.0%
2005	100%	100%	100%	100%	100.0%
2010	100%	100%	98.6%	100%	99.8%
<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
recent gebruik					
2000	96.4%	100%	94.5%	98.6%	97.4%
2005	95.4%	100%	98.8%	100%	97.8%
2010	99.6%	99.3%	98.6%	100%	99.5%
<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>***</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	
huidig gebruik					
2000	94.6%	100%	94.1%	95.7%	96.1%
2005	92.5%	100%	98.8%	100%	96.6%
2010	98.9%	97.4%	98.6%	100%	98.6%
<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>****</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>*</i>
gebruik uitgaansavond					
2000	80.8%	98.5%	87.8%	93.0%	88.1%
2005	81.5%	97.5%	95.0%	89.3%	88.7%
2010	92.9%	96.0%	94.2%	94.3%	93.7%
<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>****</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>***</i>
hoeveelheid per dag					
2000	5.2 (3.5)	5.2 (2.9)	4.8 (3.0)	5.0 (3.1)	5.1 (3.2)
2005	4.7 (3.4)	5.4 (2.4)	4.8 (2.6)	4.8 (2.6)	4.9 (2.9)
2010	4.6 (2.9)	4.7 (3.1)	4.5 (2.7)	5.4 (4.7)	4.7 (3.2)
<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
hoeveelheid uitgaansavond					
2000	5.4 (4.3)	7.1 (4.4)	7.2 (4.8)	7.8 (4.9)	6.5 (4.6)
2005	6.7 (4.7)	6.9 (4.4)	7.1 (4.3)	7.2 (4.6)	6.9 (4.5)
2010	6.3 (4.4)	6.4 (4.3)	6.6 (4.0)	6.9 (7.2)	6.4 (4.9)
<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
riskant drinken					
2000	21.6%	48.1%	35.1%	40.8%	33.1%
2005	19.2%	49.4%	45.0%	35.1%	33.1%
2010	27.9%	25.2%	26.2%	30.6%	27.4%
<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>*</i>	<i>****</i>	<i>*</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
probleemdrinken					
2000	~	~	~	~	~
2005	5.8%	26.6%	10.0%	13.3%	12.1%
2010	8.9%	9.3%	10.1%	17.2%	10.4%
<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>n.s.</i>	<i>****</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>

Tabel 4.6 trends alcohol

	ooit	recent	huidig	gebruik avond	hoeveelheid per dag	hoeveelheid avond
<i>regressie zonder correctie achtergrondkenmerken</i>						
jaar						
heden t.o.v. verleden		.136	.097	.068		
R ²	.062	.032	.020	.015	-.001	-.001
<i>regressie met correctie achtergrondkenmerken</i>						
jaar						
heden t.o.v. verleden		.129	.095	.062	-.043	
geslacht						
mannen t.o.v. vrouwen				.990	1.837	3.145
leeftijd						
ouder t.o.v. jonger				.038	-.079	
etniciteit						
westers t.o.v. niet-westers	2.428	1.842	1.740	.999		1.177
type café						
<i>mainstream (ref)</i>						
hip				1.637		
homo	-2.425				-.549	
student				.610		
R ²	.297	.169	.133	.143	.086	.108

Tabel 4.7 trends riskant en problematisch alcoholgebruik

	riskant ¹³⁶ drinken	probleem ¹³⁷ drinken
<i>regressie zonder correctie achtergrondkenmerken</i>		
jaar		
heden t.o.v. verleden	-.029	
R ²	.005	.002
<i>regressie met correctie achtergrondkenmerken</i>		
jaar		
heden t.o.v. verleden	-.033	
geslacht		
mannen t.o.v. vrouwen	.952	.810
leeftijd		
ouder t.o.v. jonger		
etniciteit		
westers t.o.v. niet-westers	.670	
type café		
<i>mainstream (ref)</i>		
hip	.712	.833
homo		
student	.432	.671
R ²	.097	.063

¹³⁶ Dagelijks of een paar keer per week ten minste 4 (tot 19 jaar) of 5 (vanaf 19 jaar) glazen alcohol.

¹³⁷ Mogelijk problematisch alcoholgebruik. AUDIT score \geq 16 punten.

Tabel 4.8 cannabis per jaar per type café

	mainstream	hip	homo	student	TOTAAL
ooit-gebruik					
2000	67.5%	90.0%	74.0%	74.3%	75.2%
2005	67.2%	82.3%	73.8%	73.3%	72.5%
2010	80.6%	84.8%	62.3%	81.6%	79.7%
<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	****	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	**
recent gebruik					
2000	36.1%	59.2%	41.1%	35.7%	42.8%
2005	33.9%	50.6%	35.0%	28.0%	36.3%
2010	42.6%	50.3%	35.3%	55.2%	45.6%
<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	***	**
huidig gebruik					
2000	16.7%	35.4%	30.1%	17.1%	23.6%
2005	16.7%	36.7%	23.8%	16.0%	21.8%
2010	18.9%	26.7%	17.6%	32.2%	22.7%
<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	*	<i>n.s.</i>
gebruik uitgaansavond					
2000	6.1%	19.2%	14.9%	1.4%	10.1%
2005	2.9%	17.7%	11.3%	5.3%	7.8%
2010	6.0%	6.6%	7.2%	5.7%	6.3%
<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>n.s.</i>	**	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
hoeveelheid per dag					
2000	1.8 (1.2)	1.7 (1.7)	1.2 (0.5)	1.3 (0.9)	1.6 (1.3)
2005	1.7 (1.6)	2.0 (1.3)	1.5 (1.0)	1.5 (1.3)	1.7 (1.3)
2010	1.5 (1.3)	1.1 (0.6)	1.3 (1.0)	1.1 (0.7)	1.3 (1.0)
<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>n.s.</i>	***	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	*
hoeveelheid uitgaansavond					
2000	2.0 (1.2)	1.8 (1.9)	1.4 (0.7)	1.0 (0.0)	1.8 (1.5)
2005	1.6 (1.1)	2.8 (2.4)	1.3 (0.8)	3.5 (3.5)	2.3 (2.1)
2010	3.0 (3.6)	0.9 (0.3)	2.1 (2.2)	1.4 (1.1)	2.1 (2.7)
<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>n.s.</i>	*	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
riskant blowen					
2000	2.6%	6.9%	6.8%	0%	4.0%
2005	2.3%	12.7%	6.3%	2.7%	5.1%
2010	3.2%	0.7%	2.9%	1.2%	2.2%
<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>n.s.</i>	****	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	*

Tabel 4.9 trends cannabis

	ooit	recent	huidig	gebruik avond	hoeveelheid per dag	hoeveelheid avond	riskant blowen ¹³⁸
<i>regressie zonder correctie achtergrondkenmerken</i>							
jaar							
heden t.o.v. verleden				-.054			
R ²	.003	.001	.000	.009	.008	.002	.008
<i>regressie met correctie achtergrondkenmerken</i>							
jaar							
heden t.o.v. verleden				-.063	-.038		
geslacht							
mannen t.o.v. vrouwen	.271	.638	.809	1.056	.378		1.386
leeftijd							
ouder t.o.v. jonger		-.065	-.063			-.068	-.059
etniciteit							
westers t.o.v. niet-westers			-.636	-.809			-.875
type café							
<i>mainstream (ref)</i>							
hip	.868	.794	.978	1.182			.991
homo			.454				
student							
R ²	.039	.083	.091	.101	.031	.016	.100

¹³⁸ Dagelijks blowen of een paar dagen per week meer dan 1 joint blowen.

Tabel 4.10 ecstasy per jaar per type café

	mainstream	hip	homo	student	TOTAAL
ooit-gebruik					
2000	21.7%	55.4%	42.5%	22.9%	33.7%
2005	17.2%	49.4%	52.5%	25.3%	31.9%
2010	44.9%	53.6%	38.2%	42.5%	46.0%
<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	****	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	*	****
recent gebruik					
2000	12.1%	35.4%	24.7%	13.0%	20.2%
2005	10.9%	32.9%	21.3%	10.7%	17.2%
2010	32.2%	37.1%	29.4%	32.2%	33.1%
<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	****	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	****	****
huidig gebruik					
2000	4.9%	18.5%	12.5%	4.3%	9.5%
2005	5.2%	13.9%	11.3%	1.3%	7.4%
2010	13.4%	13.3%	13.4%	11.5%	13.1%
<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	***	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	**	***
gebruik uitgaansavond					
2000	0.4%	6.2%	2.7%	0%	2.2%
2005	2.3%	5.1%	5.0%	1.3%	3.2%
2010	1.1%	0%	1.4%	1.1%	0.9%
<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>n.s.</i>	***	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	**

Tabel 4.11 trends ecstasy

	ooit	recent	huidig	gebruik avond
<i>regressie zonder correctie achtergrondkenmerken</i>				
jaar				
heden t.o.v. verleden	.055	.071	.041	
R²	.017	.024	.006	.010
<i>regressie met correctie achtergrondkenmerken</i>				
jaar				
heden t.o.v. verleden	.055	.073		
geslacht				
mannen t.o.v. vrouwen	.260	.533		
leeftijd				
ouder t.o.v. jonger	.026			
etniciteit				
westers t.o.v. niet-westers				
type café				
<i>mainstream (ref)</i>				
hip	.954	.820	.648	1.071
homo	.402			
student				
R²	.087	.074	.037	.049

Tabel 4.12 cocaïne per jaar per type café

	mainstream	hip	homo	student	TOTAAL
ooit-gebruik					
2000	14.9%	45.4%	34.2%	15.7%	25.7%
2005	10.9%	43.0%	48.8%	18.7%	26.0%
2010	31.8%	40.4%	31.9%	32.2%	34.1%
<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	****	<i>n.s.</i>	*	<i>n.s.</i>	**
recent gebruik					
2000	9.3%	33.1%	24.7%	8.6%	17.6%
2005	8.0%	26.6%	26.3%	13.3%	16.2%
2010	22.6%	26.5%	26.1%	21.8%	23.9%
<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	****	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	**
huidig gebruik					
2000	5.3%	17.2%	11.1%	2.9%	8.9%
2005	4.0%	19.0%	7.5%	5.3%	7.8%
2010	11.0%	15.4%	17.4%	8.0%	12.4%
<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	**	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	*
gebruik uitgaansavond					
2000	1.7%	6.2%	4.1%	0%	3.0%
2005	1.1%	3.8%	2.5%	1.3%	2.0%
2010	2.5%	2.7%	8.8%	0%	2.9%
<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>

Tabel 4.13 trends cocaïne

	ooit	recent	huidig	gebruik avond
<i>regressie zonder correctie achtergrondkenmerken</i>				
jaar				
heden t.o.v. verleden	.041	.040	.042	
R²	.009	.007	.006	.000
<i>regressie met correctie achtergrondkenmerken</i>				
jaar				
heden t.o.v. verleden	.039	.039		
geslacht				
mannen t.o.v. vrouwen	.399	.407	.451	
leeftijd				
ouder t.o.v. jonger	.048			
etniciteit				
westers t.o.v. niet-westers				
type café				
<i>mainstream (ref)</i>				
hip	.981	.858	.958	.807
homo	.439	.493		
student				
R²	.109	.061	.057	.054

Tabel 4.14 amfetamine per jaar per type café

	mainstream	hip	homo	student	TOTAAL
ooit-gebruik					
2000	11.5%	27.1%	19.2%	12.9%	16.9%
2005	8.0%	35.4%	22.5%	12.0%	16.9%
2010	15.2%	23.8%	14.5%	18.4%	17.8%
<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	*	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
recent gebruik					
2000	3.1%	7.0%	8.3%	5.7%	5.2%
2005	2.3%	13.9%	7.5%	2.7%	5.6%
2010	7.4%	9.3%	4.4%	6.9%	7.5%
<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	*	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
huidig gebruik					
2000	1.3%	1.6%	2.8%	1.4%	1.6%
2005	0.6%	3.8%	1.3%	1.3%	1.5%
2010	2.8%	2.0%	1.5%	0%	2.0%
<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>

Tabel 4.15 trends amfetamine

	ooit	recent	gebruik huidig
<i>regressie zonder correctie achtergrondkenmerken</i>			
jaar			
heden t.o.v. verleden			
R²	.000	.004	.001
<i>regressie met correctie achtergrondkenmerken</i>			
jaar			
heden t.o.v. verleden			
geslacht			
mannen t.o.v. vrouwen	.565	.669	
leeftijd			
ouder t.o.v. jonger	.027		
etniciteit			
westers t.o.v. niet-westers			
type café			
<i>mainstream (ref)</i>			
hip	.963	.786	
homo			
student			
R²	.068	.043	.025

Tabel 4.16 narcosemiddelen per jaar per type café

	mainstream	hip	homo	student	TOTAAL	
GHB	ooit-gebruik					
	2000	3.9%	12.4%	10.1%	4.3%	7.1%
	2005	5.7%	19.0%	17.5%	2.7%	10.0%
	2010	10.6%	14.1%	14.5%	5.7%	11.2%
	<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
	recent gebruik					
	2000	~	~	~	~	~
	2005	4.0%	10.1%	6.3%	0%	4.9%
	2010	6.5%	7.4%	10.1%	1.1%	6.3%
	<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
huidig gebruik						
2000	0.9%	0%	4.3%	0%	1.0%	
2005	1.7%	2.5%	1.3%	0%	1.5%	
2010	2.5%	0%	4.4%	1.1%	1.9%	
<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	
ketamine	ooit-gebruik					
	2000	0.9%	6.2%	7.4%	1.4%	3.2%
	2005	1.7%	11.4%	3.8%	4.0%	4.4%
	2010	5.3%	12.2%	10.3%	5.8%	7.7%
	<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	*
	recent gebruik					
	2000	~	~	~	~	~
	2005	1.7%	6.3%	0%	1.3%	2.2%
	2010	2.1%	7.4%	5.9%	1.2%	3.8%
	<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	*	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
huidig gebruik						
2000	0%	0.8%	1.5%	0%	0.4%	
2005	1.1%	2.5%	0%	0%	1.0%	
2010	0.7%	2.0%	0%	0%	0.9%	
<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	

Tabel 4.17 trends narcosemiddelen

	gebruik GHB ooit	gebruik ketamine ooit
<i>regressie zonder correctie achtergrondkenmerken</i>		
jaar		
heden t.o.v. verleden	.047	.091
R²	.007	.020
<i>regressie met correctie achtergrondkenmerken</i>		
jaar		
heden t.o.v. verleden		.089
geslacht		
mannen t.o.v. vrouwen	.597	1.346
leeftijd		
ouder t.o.v. jonger		
etniciteit		
westers t.o.v. niet-westers		
type café		
<i>mainstream (ref)</i>		
hip	.785	1.297
homo		
student		
R²	.071	.126

Tabel 4.18 psychedelica per jaar per type café

	mainstream	hip	homo	student	TOTAAL	
s'opped	ooit-gebruik					
	2000	16.6%	44.6%	18.9%	21.1%	24.8%
	2005	12.6%	39.2%	26.3%	20.0%	21.8%
	2010	20.3%	31.3%	20.6%	31.4%	24.8%
	<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	*	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
	recent gebruik					
	2000	4.4%	10.8%	6.8%	4.2%	6.3%
	2005	2.3%	5.1%	3.8%	1.3%	2.9%
	2010	4.6%	3.3%	2.9%	8.1%	4.6%
	<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
LSD	ooit-gebruik					
	2000	5.3%	17.7%	6.8%	2.9%	8.4%
	2005	1.7%	15.2%	8.8%	5.3%	6.4%
	2010	6.1%	8.8%	5.9%	7.0%	6.9%
	<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	*	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
	recent gebruik					
	2000	0%	1.5%	0%	0%	0.4%
	2005	0.6%	2.5%	1.3%	0%	1.0%
	2010	1.4%	1.4%	0%	3.5%	1.5%
	<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
huidig gebruik						
2000	1.3%	3.1%	0%	1.4%	1.6%	
2005	0%	0%	0%	0%	0%	
2010	0%	0%	2.9%	2.3%	0.7%	
<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	
LSD	ooit-gebruik					
	2000	5.3%	17.7%	6.8%	2.9%	8.4%
	2005	1.7%	15.2%	8.8%	5.3%	6.4%
	2010	6.1%	8.8%	5.9%	7.0%	6.9%
	<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	*	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
	recent gebruik					
	2000	0%	1.5%	0%	0%	0.4%
	2005	0.6%	2.5%	1.3%	0%	1.0%
	2010	1.4%	1.4%	0%	3.5%	1.5%
	<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
huidig gebruik						
2000	0%	0%	0%	0%	0%	
2005	0%	0%	0%	0%	0%	
2010	0.4%	0.7%	0%	0%	0.3%	
<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	

Tabel 4.19 trends psychedelica

	gebruik pado's ooit	gebruik LSD ooit
<i>regressie zonder correctie achtergrondkenmerken</i>		
jaar		
heden t.o.v. verleden		
R ²	.000	.001
<i>regressie met correctie achtergrondkenmerken</i>		
jaar		
heden t.o.v. verleden		
geslacht		
mannen t.o.v. vrouwen	.652	.491
leeftijd		
ouder t.o.v. jonger		.080
etniciteit		
westers t.o.v. niet-westers		
type café		
<i>mainstream (ref)</i>		
hip	1.061	1.002
homo		
student		
R ²	.079	.107

Tabel 4.20 'straatdrugs' per jaar per type café

	mainstream	hip	homo	student	TOTAAL	
heroïne	ooit-gebruik					
	2000	0.9%	0.8%	2.7%	0%	1.0%
	2005	0%	1.3%	5.0%	1.3%	1.5%
	2010	1.1%	1.4%	1.5%	1.2%	1.2%
	<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
	recent gebruik					
	2000	0.4%	0%	0%	0%	0.2%
	2005	0%	0%	1.3%	0%	0.2%
	2010	0%	0%	0%	0%	0%
	<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
huidig gebruik						
2000	0.4%	0%	0%	0%	0.2%	
2005	0%	0%	0%	0%	0%	
2010	0%	0%	0%	0%	0%	
<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	
crack	ooit-gebruik					
	2000	2.6%	8.5%	8.2%	2.9%	5.0%
	2005	0.6%	2.5%	2.5%	4.0%	2.0%
	2010	1.8%	4.7%	5.9%	1.2%	2.0%
	<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
	recent gebruik					
	2000	1.8%	3.8%	2.7%	1.4%	2.4%
	2005	0.6%	1.3%	1.3%	1.3%	1.0%
	2010	0.4%	0%	1.5%	0%	0.3%
	<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
huidig gebruik						
2000	0.9%	0.8%	0%	1.4%	0.8%	
2005	0%	1.3%	0%	0%	0.2%	
2010	0.4%	0%	1.5%	0%	0.3%	
<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	

Tabel 4.21 trends 'straatdrugs'

	gebruik heroïne ooit	gebruik crack ooit
<i>regressie zonder correctie achtergrondkenmerken</i>		
jaar		
heden t.o.v. verleden		-0.075
R²	.001	.013
<i>regressie met correctie achtergrondkenmerken</i>		
jaar		
heden t.o.v. verleden		-0.076
geslacht		
mannen t.o.v. vrouwen		
leeftijd		
ouder t.o.v. jonger	.098	
etniciteit		
westers t.o.v. niet-westers		
type café		
<i>mainstream (ref)</i>		
hip		1.060
homo		
student		
R²	.092	.054

Tabel 4.22 poppers en viagra per jaar per type café

	mainstream	hip	homo	student	TOTAAL	
poppers	ooit-gebruik					
	2000	12.2%	27.1%	56.8%	11.3%	22.5%
	2005	13.8%	24.1%	63.8%	12.0%	25.2%
	2010	21.4%	25.7%	47.8%	17.9%	25.1%
	<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	*	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
	recent gebruik					
	2000	7.5%	10.9%	35.1%	2.8%	11.8%
	2005	2.9%	8.9%	43.8%	2.7%	12.0%
	2010	5.3%	6.8%	36.2%	7.1%	9.6%
	<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
huidig gebruik						
2000	3.1%	4.7%	21.9%	1.4%	6.0%	
2005	1.1%	2.5%	31.3%	0%	7.1%	
2010	2.1%	1.4%	15.9%	0%	3.3%	
<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	*	<i>n.s.</i>	**	
viagra	ooit-gebruik					
	2000	~	~	~	~	~
	2005	4.0%	3.8%	16.3%	0%	5.6%
	2010	3.2%	2.7%	14.7%	2.3%	4.3%
	<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
	recent gebruik					
	2000	~	~	~	~	~
	2005	4.0%	2.5%	7.5%	0%	3.7%
	2010	0.4%	2.7%	10.3%	0%	2.1%
	<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	**	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
huidig gebruik						
2000	~	~	~	~	~	
2005	1.1%	1.3%	3.8%	0%	1.5%	
2010	0%	0.7%	8.8%	0%	1.2%	
<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	

Tabel 4.23 trends poppers en viagra

	gebruik poppers ooit	gebruik viagra ooit
<i>regressie zonder correctie achtergrondkenmerken</i>		
jaar		
heden t.o.v. verleden		
R²	.001	.002
<i>regressie met correctie achtergrondkenmerken</i>		
jaar		
heden t.o.v. verleden		
geslacht		
mannen t.o.v. vrouwen	.726	1.686
leeftijd		
ouder t.o.v. jonger	.046	.082
etniciteit		
westers t.o.v. niet-westers		-1.306
type café		
<i>mainstream (ref)</i>		
hip	.502	
homo	1.366	.841
student		
R²	.191	.235

Tabel 4.24 energysdrinks en slaapmiddelen per jaar per type café

	mainstream	hip	homo	student	TOTAAL	
energysdrinks	ooit-gebruik					
	2000	64.6%	76.7%	64.9%	63.4%	67.6%
	2005	78.7%	84.8%	71.3%	80.0%	78.7%
	2010	89.3%	91.9%	81.2%	85.1%	88.4%
	<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	***	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	****
	recent gebruik					
	2000	~	~	~	~	~
	2005	67.2%	69.6%	56.3%	53.3%	63.0%
	2010	67.3%	71.8%	58.0%	52.9%	65.2%
	<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
huidig gebruik						
2000	14.4%	26.4%	20.3%	14.1%	18.3%	
2005	44.8%	36.7%	28.8%	28.0%	37.0%	
2010	37.4%	36.9%	31.9%	33.3%	36.0%	
<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	
slaap- en kalmeringsmiddelen	ooit-gebruik					
	2000	12.9%	26.9%	28.8%	20.0%	19.9%
	2005	20.7%	25.3%	28.8%	18.7%	22.8%
	2010	18.7%	20.9%	23.5%	15.3%	19.3%
	<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
	recent gebruik					
	2000	3.6%	8.5%	16.9%	7.1%	7.3%
	2005	9.2%	12.7%	8.8%	12.0%	10.3%
	2010	11.0%	9.5%	13.2%	9.4%	10.6%
	<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
huidig gebruik						
2000	1.3%	3.1%	9.9%	1.4%	3.0%	
2005	3.4%	6.3%	3.8%	6.7%	4.7%	
2010	4.2%	3.4%	5.9%	1.2%	3.8%	
<i>verschil 2010 t.o.v. 2005</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	

Tabel 4.25 trends energysdrinks en slaapmiddelen

	gebruik energysdrinks		gebruik slaap- en kalmeringsmiddelen	
	ooit	huidig	ooit	huidig
<i>regressie zonder correctie achtergrondkenmerken</i>				
jaar				
heden t.o.v. verleden	.128	.084		
R²	.071	.036	.000	.001
<i>regressie met correctie achtergrondkenmerken</i>				
jaar				
heden t.o.v. verleden	.139	.090		
geslacht				
mannen t.o.v. vrouwen	.361	.380	-.498	-.965
leeftijd				
ouder t.o.v. jonger	-.054	-.065	.058	
etniciteit				
westers t.o.v. niet-westers				
type café				
<i>mainstream (ref)</i>				
hip	.599		.446	1.166
homo				
student				
R²	.113	.081	.052	.037

Tabel 4.26 trends in beschikbaarheid*"Hoeveel mensen in jouw vriendenkring gebruiken ...?"*

	2005 (n = 408)	2010 (n = 590)	p
cannabis			
niemand	17.5%	15.2%	<i>n.s.</i>
een paar	63.2%	64.8%	
de helft	11.4%	11.0%	
de meesten	7.2%	8.5%	
allemaal	0.7%	0.5%	
ecstasy			
niemand	47.2%	28.5%	****
een paar	40.0%	49.6%	
de helft	7.9%	11.6%	
de meesten	3.7%	9.7%	
allemaal	1.2%	0.6%	
cocaine			
niemand	57.2%	42.3%	****
een paar	34.9%	50.3%	
de helft	5.4%	4.9%	
de meesten	2.0%	2.4%	
allemaal	0.5%	0.2%	

Tabel 4.27 trends in verkrijgbaarheid*"Hoe moeilijk of makkelijk zou jij in jouw omgeving aan ... kunnen komen?"*

	2005 (n = 408)	2010 (n = 590)	p
ecstasy			
heel makkelijk	14.5%	27.1%	****
makkelijk	27.1%	31.6%	
tussenin	27.8%	24.9%	
moeilijk	22.4%	10.5%	
heel moeilijk	8.1%	6.0%	
cocaine			
heel makkelijk	10.3%	20.1%	****
makkelijk	22.7%	23.2%	
tussenin	24.1%	26.3%	
moeilijk	27.8%	18.5%	
heel moeilijk	15.0%	11.8%	

Tabel 4.28 trends in prijzen van ecstasy en cocaine (recente gebruikers)

	2005 (n = 404)	2010 (n = 590)	<i>p</i>
ecstasy gekocht in het afgelopen jaar			
06-dealer	~	32.0%	
dealer thuis	~	16.6%	
uitgaansleven	~	22.8%	
totaal	64.7%	59.0%	<i>n.s.</i>
prijs per ecstasypil			
gemiddeld (s.d.)	€ 3.15 (€ 1.46)	€ 4.55 (€ 1.96)	****
mediaan	€ 3.00	€ 5.00	
cocaine gekocht in het afgelopen jaar			
06-dealer	~	46.0%	
dealer thuis	~	7.9%	
uitgaansleven	~	15.1%	
totaal	63.6%	58.7%	<i>n.s.</i>
prijs per gram cocaine			
gemiddeld (s.d.)	€ 48.81 (€ 5.16)	€ 48.30 (€ 7.48)	<i>n.s.</i>
mediaan	€ 50.00	€ 50.00	

BIJLAGE C

PREVENTIE INDICATOREN

Tabel 1	vragenstellers telefonische vragen.....	253
Tabel 2	middelen telefonische vragen omgeving	253
Tabel 3	middelen telefonische vragen eigen problematiek	254
Tabel 4	vragenstellers internetvragen.....	255
Tabel 5	top vijf van middelen bij internetvragen	255
Tabel 6	vragenstellers top vijf middelen bij internetvragen.....	255
Tabel 7	thema's internetvragen.....	255
Tabel 8	bezoekers en vragenstellers Unity-stand	256
Tabel 9	middelengebruik bezoekers Unity-stand	256
Tabel 10	trends middelengebruik partyavond.....	257
Tabel 11	middelen bij vragen Unity-stand.....	257
Tabel 12	thema's bij vragen Unity-stand	258
Tabel 13	ecstasymonsters aangeboden bij Jellinek Preventie	258
Tabel 14	belangrijkste werkzame stof ecstasymonsters	259
Tabel 15	dosering MDMA-tabletten in milligrammen.....	259
Tabel 16	dosering cocaïnepoeders in volumepercentage.....	260

Tabel 1 vragenstellers telefonische vragen

	EIGEN PROBLEMATIEK			OMGEVING			INFORMATIE	TOTAAL	
	man	vrouw	totaal	man	vrouw	totaal	¹³⁹ totaal	excl. info	incl. info
1992	59%	41%	140	27%	73%	241	-	381	-
1993	62%	38%	169	29%	71%	313	-	482	-
1994	62%	38%	259	30%	70%	432	-	691	-
1995	55%	45%	287	26%	74%	498	-	785	-
1996	58%	42%	639	28%	72%	655	465	1294	1759
1997	54%	46%	408	26%	72%	375	286	783	1069
1998	50%	50%	379	32%	68%	279	166	658	824
1999	46%	54%	339	27%	73%	292	180	631	811
2000	55%	45%	286	27%	73%	406	202	692	894
2001	53%	47%	234	33%	67%	456	196	690	886
2002	56%	44%	171	32%	68%	317	143	488	631
2003	63%	37%	179	26%	74%	352	156	531	687
2004	56%	44%	266	25%	75%	348	149	614	763
2005	55%	45%	293	29%	71%	343	208	636	844
2006	58%	42%	278	29%	71%	353	181	631	812
2007	62%	38%	249	28%	72%	339	157	657	814
2008	67%	33%	251	40%	60%	399	117	700	817
2009	64%	36%	178	34%	66%	209	96	389	548
2010	56%	44%	172	30%	70%	276	78	468	546

Tabel 2 middelen telefonische vragen omgeving

	alcohol	amfetamine	cannabis	cocaine	ecstasy	gokken ¹⁴⁰	medicijnen	opiaten	tripmiddelen	combinaties	GHB	anders
1992	23%	2%	13%	11%	4%	15%	1%	9%	2%	21%	~	2%
1993	21%	1%	12%	9%	10%	13%	2%	7%	2%	19%	~	5%
1994	24%	1%	15%	12%	7%	8%	1%	12%	1%	15%	~	5%
1995	26%	3%	14%	14%	8%	7%	1%	12%	1%	12%	~	5%
1996	26%	4%	15%	10%	6%	5%	2%	9%	2%	14%	~	1%
1997	25%	4%	15%	12%	3%	5%	1%	12%	2%	14%	~	7%
1998	25%	1%	22%	17%	3%	5%	< 0.5%	9%	1%	9%	~	8%
1999	32%	1%	11%	21%	2%	5%	< 0.5%	8%	0%	13%	~	8%
2000	31%	< 0.5%	11%	22%	3%	6%	1%	7%	< 0.5%	10%	~	6%
2001	35%	< 0.5%	13%	17%	2%	6%	< 0.5%	6%	< 0.5%	8%	~	11%
2002	31%	1%	15%	19%	3%	3%	1%	7%	0%	10%	~	10%
2003	29%	1%	15%	20%	3%	4%	1%	6%	< 0.5%	14%	~	11%
2004	27%	1%	17%	16%	1%	4%	3%	3%	< 0.5%	11%	1%	15%
2005	24%	2%	15%	15%	2%	4%	1%	4%	< 0.5%	11%	2%	18%
2006	27%	1%	17%	17%	1%	1%	2%	3%	0%	10%	1%	20%
2007	24%	< 0.5%	14%	12%	1%	4%	3%	4%	1%	13%	3%	21%
2008	24%	1%	13%	15%	< 0.5%	6%	1%	2%	< 0.5%	10%	1%	27%
2009	26%	1%	11%	15%	1%	4%	2%	1%	0%	11%	< 0.5%	28%
2010	25%	1%	12%	11%	1%	7%	1%	2%	0%	12%	1%	¹⁴¹ 27%

¹³⁹ Inclusief telefoongesprekken met onbekende vragensteller (20 in 2010).

¹⁴⁰ Incl. (internet)poker.

¹⁴¹ Waaronder 5% andere middelen (o.a. crystal meth, crack of niet gespecificeerde 'drugs') en 3% niet middelgerelateerd (o.a. internet, gamen). Overige vragen gaan grotendeels over algemene informatie of hulpverlening.

Tabel 3 middelen telefonische vragen eigen problematiek

	alcohol	amfetamine	cannabis	cocaine	ecstasy	gokken ¹⁴²	medicijnen	opiaten	tripmiddelen	combinaties	GHB	anders
1992	16%	1%	17%	4%	25%	4%	9%	4%	6%	11%	~	1%
1993	14%	6%	17%	3%	31%	5%	5%	4%	5%	12%	~	4%
1994	18%	3%	10%	6%	29%	5%	4%	3%	3%	13%	~	7%
1995	17%	4%	15%	4%	24%	5%	5%	5%	5%	10%	~	7%
1996	24%	3%	12%	5%	15%	6%	2%	4%	5%	8%	~	17%
1997	22%	2%	14%	5%	16%	4%	5%	6%	4%	9%	~	13%
1998	23%	2%	13%	7%	12%	4%	9%	8%	4%	8%	~	11%
1999	23%	3%	20%	9%	8%	4%	6%	2%	4%	6%	~	15%
2000	31%	< 0.5%	15%	13%	9%	5%	4%	6%	1%	6%	~	7%
2001	28%	< 0.5%	16%	17%	13%	1%	3%	3%	< 0.5%	6%	~	12%
2002	30%	1%	12%	10%	9%	5%	6%	5%	1%	10%	~	12%
2003	39%	0%	9%	11%	6%	6%	3%	3%	1%	8%	~	10%
2004	17%	< 0.5%	15%	10%	5%	2%	6%	3%	6%	6%	< 0.5%	29%
2005	22%	1%	14%	9%	4%	1%	6%	3%	1%	9%	2%	28%
2006	26%	2%	16%	7%	4%	4%	3%	2%	1%	9%	1%	25%
2007	24%	1%	16%	5%	3%	4%	3%	4%	< 0.5%	8%	2%	32%
2008	22%	2%	10%	12%	4%	4%	4%	2%	< 0.5%	9%	1%	30%
2009	15%	2%	11%	9%	3%	3%	4%	2%	0%	12%	4%	35%
2010	28%	0%	12%	8%	4%	1%	8%	2%	1%	9%	3%	¹⁴³ 24%

¹⁴² Incl. (internet)poker.

¹⁴³ Waaronder 5% andere middelen (o.a. crack, mephedrone of niet gespecificeerde 'drugs') en 2% niet middelgerelateerd (o.a. internet, gamen). Overige vragen gaan grotendeels over algemene informatie of hulpverlening.

Tabel 4 vragenstellers internetvragen

	zelf	omgeving	neutraal	TOTAAL
2000	204	92	690	986
2001	324	178	1061	1563
2002	283	181	935	1397
2003	152	93	801	1046
2004	181	136	590	907
2005	133	93	314	540
2006	164	96	376	636
2007	146	70	245	461
2008	101	53	197	350
2009	73	52	187	312
2010	85	65	271	421

Tabel 5 top vijf van middelen bij internetvragen

	cannabis	ecstasy	alcohol	cocaine	¹⁴⁴ amfetamine
2000	15%	13%	11%	9%	4%
2001	13%	15%	11%	10%	-
2002	11%	9%	12%	9%	-
2003	13%	9%	15%	7%	3%
2004	12%	11%	15%	8%	5%
2005	15%	10%	17%	8%	5%
2006	12%	6%	12%	8%	5%
2007	13%	8%	15%	9%	4%
2008	13%	8%	15%	7%	4%
2009	11%	5%	16%	8%	4%
2010	11%	6%	15%	8%	2%

Tabel 6 vragenstellers top vijf middelen bij internetvragen

	N	zelf	omgeving	neutraal
alcohol	63	30%	29%	41%
cannabis	47	26%	45%	30%
ecstasy	27	63%	11%	26%
cocaine	32	38%	28%	34%
amfetamine	13	46%	31%	23%

Tabel 7 thema's internetvragen

	info	gebruik	medisch	hulp	markt
2000	51%	18%	15%	12%	4%
2001	48%	18%	16%	15%	3%
2002	47%	16%	18%	17%	3%
2003	64%	2%	17%	14%	2%
2004	52%	6%	21%	19%	2%
2005	47%	1%	35%	15%	2%
2006	52%	3%	32%	10%	3%
2007	45%	1%	38%	13%	3%
2008	49%	2%	31%	16%	2%
2009	52%	2%	25%	18%	4%
2010	58%	1%	23%	16%	2%

¹⁴⁴ In 2001 en 2002 was amfetamine van de 5^e plaats verdrongen door internetvragen over GHB (2%).

Tabel 8 bezoekers en vragenstellers Unity-stand

	BEZOEKERS DIE EEN VRAGENLIJST INVULDEN			VRAGENSTELLERS	
	N	gemiddelde leeftijd	percentage vrouw	N	percentage vrouw
2002	~	~	~	789	29%
2003	2857	22.7	28%	839	27%
2004	3446	22.8	27%	535	25%
2005	6358	23.3	29%	902	26%
2006	6227	22.7	32%	749	22%
2007	7469	24.3	35%	788	30%
2008	8968	23.6	36%	740	26%
2009	9506	23.6	38%	1334	27%
2010	11267	24.0	35%	1252	26%

Tabel 9 middelengebruik bezoekers Unity-stand

	alcohol	tabak	cannabis	ecstasy	cocaine	amfetamine	GHB	paddo's	efedra	herbal's	ketamine	NIETS
laatste maand												
man	92%	70%	54%	59%	32%	31%	15%	6%	2%	3%	10%	2%
vrouw	88%	62%	35%	43%	18%	22%	10%	3%	1%	2%	6%	4%
t/m 18 jaar	88%	66%	44%	36%	14%	19%	6%	4%	1%	2%	4%	6%
19-22 jaar	93%	73%	53%	58%	28%	32%	12%	5%	1%	2%	9%	2%
23-26 jaar	93%	69%	49%	58%	31%	29%	16%	5%	2%	3%	11%	1%
27 jaar en ouder	87%	58%	39%	52%	26%	24%	14%	5%	2%	2%	8%	3%
TOTAAL	88%	66%	47%	53%	27%	28%	13%	5%	2%	2%	9%	2%
partyavond¹⁴⁵												
man	72%	55%	25%	43%	11%	19%	6%	1%	< 1%	1%	2%	6%
vrouw	60%	46%	12%	29%	4%	14%	5%	< 1%	< 1%	< 1%	1%	11%
t/m 18 jaar	63%	53%	18%	25%	4%	10%	2%	< 1%	< 1%	1%	1%	13%
19-22 jaar	70%	58%	23%	41%	9%	21%	5%	1%	< 1%	1%	2%	6%
23-26 jaar	73%	53%	21%	39%	10%	17%	6%	< 1%	< 1%	< 1%	2%	6%
27 jaar en ouder	65%	43%	17%	39%	9%	15%	7%	1%	1%	< 1%	2%	9%
TOTAAL	67%	51%	21%	37%	9%	17%	5%	1%	< 1%	1%	2%	7%

¹⁴⁵ In de vragenlijst die bezoekers van de Unity-stand op de party invullen, wordt gevraagd welke middelen de respondenten die avond hebben gebruikt. Eventueel middelengebruik kan zowel vóór de party als tijdens de party hebben plaatsgevonden.

Tabel 10 trends middelengebruik partyavond

	alcohol	tabak	cannabis	ecstasy	cocaine	amfetamine	GHB	paddo's	efedra	herbals	ketamine	NIETS
TOTAAL												
2003	66%	55%	37%	50%	20%	19%	4%	2%	~	~	~	6%
2004	66%	55%	30%	44%	13%	16%	4%	1%	3%	~	~	8%
2005	59%	47%	26%	39%	12%	17%	4%	1%	2%	~	~	5%
2006	65%	52%	24%	34%	11%	17%	5%	1%	1%	1%	~	9%
2007	67%	54%	24%	38%	12%	17%	5%	1%	1%	1%	2%	9%
2008	72%	58%	26%	40%	12%	19%	6%	1%	1%	1%	1%	8%
2009	70%	55%	23%	32%	10%	17%	5%	1%	< 1%	1%	2%	10%
2010	67%	51%	21%	37%	9%	17%	5%	1%	< 1%	1%	2%	7%
AMSTERDAM E.O.												
2004	56%	45%	26%	43%	13%	13%	3%	1%	3%	~	~	6%
2005	61%	48%	29%	43%	13%	14%	4%	0%	2%	~	~	5%
2006	64%	49%	23%	38%	12%	11%	5%	1%	1%	1%	~	8%
2007	68%	53%	26%	44%	12%	14%	6%	1%	1%	1%	2%	6%
2008	73%	55%	26%	47%	12%	14%	7%	1%	1%	1%	1%	6%
2009	71%	56%	23%	43%	10%	15%	6%	1%	< 1%	1%	2%	7%
2010	66%	48%	19%	42%	8%	13%	6%	< 1%	< 1%	1%	2%	6%
SELECTIE FEESTEN¹⁴⁶												
2004	57%	52%	29%	48%	14%	20%	4%	1%	3%	~	~	6%
2005	59%	50%	27%	42%	13%	20%	4%	1%	2%	~	~	5%
2006	67%	55%	27%	45%	15%	24%	7%	1%	2%	1%	~	6%
2007	67%	55%	26%	46%	15%	20%	7%	2%	1%	1%	2%	7%
2008	74%	59%	26%	48%	14%	21%	7%	1%	1%	< 1%	2%	5%
2009	70%	57%	25%	40%	12%	19%	4%	1%	< 1%	1%	2%	6%
2010	67%	53%	21%	41%	11%	20%	3%	< 1%	1%	1%	1%	6%

Tabel 11 middelen bij vragen Unity-stand

	ecstasy	alcohol	cannabis	cocaine	amfetamine	GHB	ketamine
2002	38%	8%	3%	5%	3%	7%	2%
2003	40%	7%	6%	6%	6%	8%	0%
2004	38%	8%	6%	6%	6%	10%	2%
2005	36%	7%	3%	10%	4%	10%	5%
2006	28%	10%	4%	8%	7%	11%	6%
2007	37%	5%	2%	8%	5%	10%	4%
2008	31%	6%	3%	7%	4%	9%	4%
2009	27%	3%	2%	7%	5%	10%	5%
2010	32%	6%	4%	5%	5%	8%	7%

¹⁴⁶ Negen grote party's (landelijk) die Unity van 2004 t/m 2010 elk jaar heeft bezocht.

Tabel 12 thema's bij vragen Unity-stand

	lange termijn	basisinfo	weking/effect	dosis/frequentie	prepair & repair	testen drugs	aantoonbaarheid	combinaties	kwaliteit	medisch
2002	15%	12%	11%	7%	7%	6%	3%	11%	6%	8%
2003	19%	16%	11%	10%	7%	6%	6%	6%	5%	4%
2004	17%	9%	13%	5%	5%	7%	5%	5%	8%	7%
2005	14%	17%	10%	7%	4%	8%	2%	9%	5%	7%
2006	15%	13%	15%	4%	7%	7%	4%	6%	4%	5%
2007	12%	16%	17%	4%	3%	7%	3%	6%	3%	5%
2008	12%	20%	9%	4%	7%	7%	2%	7%	4%	5%
2009	7%	25%	13%	6%	6%	8%	2%	4%	4%	3%
2010	5%	27%	18%	2%	4%	6%	1%	4%	3%	8%

Tabel 13 ecstasymonsters aangeboden bij Jellinek Preventie

	N	tablet	poeder/kristal	capsule
1993 (2 ^e halfjaar)	184	88%	3%	8%
1994	584	90%	4%	4%
1995	1038	93%	4%	3%
1996	1049	94%	5%	2%
1997	868	92%	9%	2%
1998	703	89%	9%	3%
1999	481	85%	13%	1%
2000	389	92%	5%	3%
2001	367	93%	6%	1%
2002	239	89%	10%	1%
2003	321	88%	9%	2%
2004	343	86%	13%	< 0.5%
2005	211	88%	12%	0%
2006	375	77%	23%	1%
2007	342	94%	6%	< 0.5%
2008	309	87%	13%	1%
2009	923	91%	8%	1%
2010	763	88%	12%	1%

Tabel 14 belangrijkste werkzame stof ecstasymonsters

	MDMA	¹⁴⁷ overige fenethylamines	amfetamine	overig
1993 (2 ^e halfjaar)	58%	23%	10%	9%
1994	63%	19%	10%	9%
1995	66%	21%	8%	5%
1996	76%	18%	4%	2%
1997	56%	19%	15%	10%
1998	87%	2%	6%	4%
1999	95%	3%	1%	1%
2000	97%	2%	< 0.5%	3%
2001	94%	4%	1%	2%
2002	94%	3%	1%	2%
2003	98%	1%	1%	1%
2004	92%	2%	< 0.5%	6%
2005	85%	5%	2%	7%
2006	90%	2%	2%	6%
2007	87%	2%	1%	5%
2008	86%	1%	1%	12%
2009	58%	2%	1%	36%
2010	81%	1%	1%	¹⁴⁸ 17%

Tabel 15 dosering MDMA-tabletten in milligrammen ¹⁴⁹

	N	min	max	gemiddeld	standaard deviatie
1994	328	3	222	107	30
1995	638	6	173	93	27
1996	731	9	199	95	27
1997	439	1	181	86	33
1998	540	3	136	64	22
1999	384	5	195	68	22
2000	346	8	212	76	30
2001	317	8	193	89	29
2002	199	8	209	84	25
2003	275	4	212	81	32
2004	294	27	188	86	34
2005	156	5	180	88	41
2006	252	2	172	85	33
2007	276	3	157	87	34
2008	225	1	182	87	38
2009	475	1	180	74	32
2010	534	1	190	96	34

¹⁴⁷ MDEA, MDA, 2-CB.

¹⁴⁸ Waaronder 4% mCPP (n = 28), 1% mephedrone (n = 6) en 8% negatieve uitslag zuurtest, maar niet naar het laboratorium verstuurd (n = 63).

¹⁴⁹ Ecstasytabletten (geen poeders) met MDMA als belangrijkste werkzame stof.

Tabel 16 dosering cocainepoeders in volumepercentage

	N	min	max	gemiddeld	standaard deviatie
2000	3	28	62	43	17
2001	5	38	84	64	19
2002	15	10	89	65	23
2003	10	52	90	73	?
2004	35	18	89	51	22
2005	36	22	88	61	17
2006	35	20	82	57	20
2007	69	12	89	65	18
2008	89	25	89	68	18
2009	83	8	89	56	18
2010	97	14	90	57	16

MUZIEKLEXICON

Acid house 118-130 bpm	Acid house is ontstaan in de jaren tachtig in Chicago, toen houseproducers de nieuwe <i>Roland TB-303 Bassline</i> gingen gebruiken in hun producties. Dit maakte het mogelijk dance tracks te maken die voornamelijk bestaan uit een telkens herhaalde baslijn en een drumritme. Het metronoomstrakke samenspel tussen de drumcomputer en de bascomputer zorgt voor een hypnotiserend effect.
Dance 118-135 bpm	Hoewel veel popmuziek betiteld kan worden als dansmuziek, heeft dance als genre sinds de jaren tachtig specifiek betrekking op grotendeels elektronische muziek die speciaal bedoeld is om de dansvloer vol te krijgen en zich richt op de clubcultuur. De meeste dance stijlen kenmerken zich door eenvoudige, repeterende melodieën met een prominente bassdrum, in een vierkwartsmaat gespeeld.
Dancehall 70-126 bpm	Dancehall varieert van romantische songteksten tot rauwe protestliederen en songs over vrouwelijk schoon, seks en geweld. Kenmerkend voor deze stijl is de prominent stuwende elektronische reggaebeat (' <i>riddim</i> '), waarbij de bas ettelijke keren loos gaat in een hoger octaaf.
Dubstep 70-140 bpm	Kenmerkend voor dubstep (nauw verwant aan grime) zijn de baslijnen (140 bpm) en het lage tempo van de drums (70 bpm), waardoor het heel langzaam klinkt en de sound de overhand krijgt boven het tempo. De baslijnen (<i>wobble bass</i>) zijn vaak geïnspireerd door drum 'n bass.
Drum 'n bass 165-185 bpm	Drum 'n bass kenmerkt zich door haar ritmisch slagwerk (drum) en het gebruik van lage tonen (bass) als belangrijkste onderdeel van de melodie in de muziekstijl. Typisch voor drum 'n bass is de breakbeat, een gebroken vierkwartsmaat op een hoge snelheid.

Electro 120-138 bpm	De prominente aanwezigheid van oude drumcomputers (<i>Roland TR-808</i> en <i>Roland TR-909</i>) typeren electro, waarbij ook vaak een door de <i>vocoder</i> vervormd robotachtig stemgeluid klinkt. Electro clash is een mix van new wave en synthpop. De huidige electro – soms verward met techno of house – is schatplichtig aan de electrostroming uit de jaren tachtig.
Hardcore tot 260 bpm	De hardste, snelste en meest duistere van alle house stijlen. Vroeger bekend als gabber, nu ook als hardstyle.
Hiphop 70-90 bpm	Levensstijl én muziekstijl ontstaan in de jaren zeventig in The Bronx. De vier elementen die het fundament van de hiphop vormen: mc'ing, dj'ing, breakdance en graffiti. Schokkerige, funky muziekstijl die geconcentreerd is rond het rappen en waarin vaak gebruik wordt gemaakt van samples.
House 120+ bpm	Verzamelnaam voor elektronische dansmuziek. Tegenwoordig ook: een specifieke stroming die het meeste lijkt op de originele housemuziek uit Chicago, waarbij de nadruk minder op de elektronische instrumenten ligt en meer op de 'groove' en de vocalen.
Latin house 120-132 bpm	Latin House is een <i>sophisticated</i> vorm van elektronische dance muziek, die house mengt met Latijns-Amerikaanse ritmes uit o.a. Brazilië, Cuba en Colombia.
Minimal 120-135 bpm	Subgenre van techno dat zich onderscheidt door lage basmelodieën, subtiele veranderingen, klikgeluiden en complexe vierkwarts beats. De kick is minder belangrijk dan bij techno. Opvallend is de gelijkwaardigheid van samples en geluidsfragmenten, waarbij alle componenten onmisbaar zijn voor de algehele 'groove'.
Psytrance 133-148 bpm	De psytrance sound bestaat uit zware beats, felle ritmes en psychedelische geluidseffecten. Een klassieke (Goa) track duurt 8-12 minuten, waarbij de energie geleidelijk aan wordt opgebouwd door veranderingen in de percussie patronen en het toevoegen van meer gecompliceerde en gelaagde synthesizergeluiden, om zo een hypnotische climax te creëren.
R&B 70-110 bpm	Dit muziekgenre bevat invloeden uit de hiphop en Motown en wordt vooral gemaakt door commercieel georiënteerde zwarte producers.

Reggaeton 90-140 bpm	Reggaeton kenmerkt zich door een dwingend en zich herhalend ritme dat <i>Dem Bow</i> wordt genoemd. Het ritme vindt zijn oorsprong in een nummer van reggae artiest Shabba Ranks uit begin jaren negentig. Er wordt veel gebruikgemaakt van samplers, synthesizer en drum machines, maar ook van <i>Bomba y Plena</i> (Puertoricaanse muziek) en salsa ritmes. De Caribische en voornamelijk Spaanse <i>gansta rap</i> gaat vaak over criminaliteit, seks en liefde.
Techno 128+ bpm	Monotone ritmes, abstracte melodieën en het ontbreken van vocalen zijn de kenmerken van deze gecomputeriseerde muziek.
Tekno 160-210 bpm	Keiharde, compromisloze en psychedelische variant van hardcore, populair op illegale feesten.
Trance 125-150 bpm	Pompeuze house met dwingende vierkwartsmaat die wordt begeleid met dromerige melodieën en psychedelische effecten, afgewisseld met drumclimaxen.
Urban 90-130 bpm	Letterlijk: stedelijk. In Nederland containerbegrip en (nieuwe) verzamelnaam voor een commerciële, melodieuze en dansbare mix van R&B, rap en hiphop, mode, straatcultuur en glamour. Populair onder allochtone jongeren.

bpm = *beats per minute* (muziektempo)

LITERATUUR

- Abraham MD, Kaal HL & Cohen PDA (2003)** *Licit and illicit drug use in Amsterdam, 1987 to 2001*. Amsterdam: Cedro / Mets & Schildt.
- Amsterdam JGC van, Opperhuizen A, Koeter MWJ, Aerts LAGJM van & Brink W van den (2009)** *Ranking van drugs. Een vergelijking van de schadelijkheid van drugs*. Bilthoven: RIVM.
- Babor TF, Higgins-Biddle JC, Saunders JB & Monteiro MG (2001)** *AUDIT. The Alcohol Use Disorders Identification Test. Guidelines for Use in Primary Care*. Geneva: World Health Organization.
- Benschop A, Nabben T & Korf DJ (2009)** *Antenne 2008. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers (Jellinekreeks nr. 20).
- Bervoets E, Koeman N, Dijk V, Torre EJ van der & Groot E de (2008)** *Wat kan hier? Veiligheidsanalyse Rembrandtplein en Leidseplein: (uitgaans)geweld, maatregelen, effecten*. De Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Berwick DM, Murphy JM, Goldman PA, Ware Jr. JE, Barsky AJ, Weinstein MC (1991)** Performance of a five-item mental health screening test. *Medical Care*, 29(2) :169-176.
- Bossong MG, Brunt TM, Dijk JP van, Rigter SM, Hoek J, Goldschmidt HMJ & Niesink RJM (2010)** mCPP: an undesired addition to the ecstasy market. *Journal of Psychopharmacology*, 24(9): 1395-1401.
- Booi H, Jong I de, Oirschot L & Slot J (2009)** *De Staat van de Jeugd. Jeugdmonitor Amsterdam 2009*. Amsterdam: Gemeente Amsterdam, Dienst Onderzoek en Statistiek.
- Brunt TM, Poortman A, Niesink RJ & van den Brink W (2010)** Instability of the ecstasy market and a new kid on the block: mephedrone. *Journal of Psychopharmacology* [online voorpublicatie].
- Brussel GHA van & Buster MCA (2005)** *OGGZ Monitor Amsterdam '02'03'04*. Amsterdam: GGD.
- Cohen H (1975)** *Drugs, druggebruikers en drugscene*. Alphen aan den Rijn: Uitgeverij Samson.
- Dijkshoorn H (2002)** *Amsterdamse gezondheidsmonitor 1999-2000. Ongezonde leefgewoonten in Amsterdam*. Amsterdam: Gemeentelijke Geneeskundige en Gezondheidsdienst Amsterdam.
- Dijkshoorn H (2006)** *De gezondheid van Surinamers in Amsterdam*. Amsterdam: GGD, cluster EDG.
- Dijkshoorn H, Dijk TK van & Janssen AP (red.) (2009)** *Zo gezond is Amsterdam! Eindrapport Amsterdamse Gezondheidsmonitor 2008*. Amsterdam: GGD, cluster Epidemiologie, Documentatie en Gezondheidsbevordering (EDG).

- Ende DVM van den, Schoenmakers TM, Issa SM & Mheen D van de (2010)** *Niet voorgeschreven gebruik van ADHD medicatie: redenen voor gebruik, gevolgen en verslaving*. Den Haag: Basement Grafische Producties.
- EMCDDA & Europol (2009)** *EMCDDA–Europol joint publications No 1. Methamphetamine: a European Union perspective in the global context*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Ganpat S, Kleinjan M & Mheen D van de (2009)** *Oneigenlijk medicijngebruik onder Nederlandse jongeren: aard en omvang*. Den Haag: Basement Grafische Producties.
- GGD (2008)** *Factsheet Voortgezet Onderwijs 2e klas Gezondheidsonderzoek*. Amsterdam: GGD, afdeling Epidemiologie, Documentatie & Gezondheidsbevordering.
- GGD (2008)** *Ambulanceritten gerelateerd aan paddogebruik 2007*. Amsterdam: GGD Amsterdam.
- GGD (2008)** *Update paddo incidenten 01-01-08 tot en met 31-08-2008*. Amsterdam: GGD Amsterdam.
- Gladwell M (2000)** *The Tipping point. How little things can make a big difference*. New York: Little Brown & Company.
- Hasselt N van (red.) (2010)** *Preventie van schadelijk alcoholgebruik en drugsgebruik onder jongeren*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Kemenade OE van (2006)** *Onderzoeksverslag Unity Amsterdam*. Scriptie Vrijtijdsmanagement NHTV internationaal hoger onderwijs Breda.
- Korf DJ & Steenhoven P van der (1994)** *Antenne 1993. Trends in alcohol, tabak, drugs en gokken bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: De Jellinek (Jellinekreeks nr. 2).
- Korf DJ, Nabben T & Schreuders M (1995)** *Antenne 1994. Trends in alcohol, tabak, drugs en gokken bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: De Jellinek (Jellinekreeks nr. 3).
- Korf DJ, Nabben T & Schreuders M (1996)** *Antenne 1995. Trends in alcohol, tabak, drugs en gokken bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: De Jellinek (Jellinekreeks nr. 5).
- Korf DJ, Nabben T, Lettink D & Bouma H (1998)** *Antenne 1997. Trends in alcohol, tabak, drugs en gokken bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Thela Thesis (Jellinekreeks nr. 7).
- Korf DJ, Nabben T, Lettink D & Bouma H (1999)** *Antenne 1998. Trends in alcohol, tabak, drugs en gokken bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Thela Thesis (Jellinekreeks nr. 8).
- Korf DJ, Nabben T, Diemel S & Bouma H (2000)** *Antenne 1999. Trends in alcohol, tabak, drugs en gokken bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Thela Thesis (Jellinekreeks nr. 9).
- Korf DJ, Nabben T & Benschop A (2001)** *Antenne 2000. Trends in alcohol, tabak, drugs en gokken bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers (Jellinekreeks nr. 10).

- Korf DJ, Nabben T & Benschop A (2002)** *Antenne 2001. Trends in alcohol, tabak, drugs en gokken bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers (Jellinekreeks nr. 11).
- Korf DJ, Nabben T, Leenders F & Benschop A (2002)** *GHB: tussen extase en narcose*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- Korf DJ, Nabben T & Benschop A (2003)** *Antenne 2002. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers (Jellinekreeks nr. 12).
- Korf DJ, Nabben T & Benschop A (2004)** *Antenne 2003. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers (Jellinekreeks nr. 14).
- Kroenke K, Strine TW, Spitzer RL, Williams JB, Berry JT & Mokdad AH (2009)** The PHQ-8 as a measure of current depression in the general population. *Journal of Affective Disorders*, 114(1-3):163-173.
- Laar MW van, Cruts AAN, Verdurmen JEE, Ooyen-Houben MMJ van & Meijer RF (red.) (2008)** *Nationale drug monitor. Jaarbericht 2007*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Leland J (2004)** *Hip: the history*. New York: Harper Collins.
- Martin A, Rief W, Klaiberg A & Braehler E (2006)** Validity of the Brief Patient Health Questionnaire Mood Scale (PHQ-9) in the general population. *General Hospital Psychiatry*, 28(1):71-77.
- Nabben T, Benschop A & Korf DJ (2006)** *Antenne 2005. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers (Jellinekreeks nr. 17).
- Nabben T, Benschop A & Korf DJ (2007)** *Antenne 2006. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers (Jellinekreeks nr. 18).
- Nabben T, Benschop A & Korf DJ (2008)** *Antenne 2007. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers (Jellinekreeks nr. 19).
- Nabben T, Benschop A & Korf DJ (2010)** *Antenne 2009. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers (Jellinekreeks nr. 21).
- Németh Z, Kun B & Demetrovics Z (2010)** The involvement of GHB (Gamma-hydroxybutyrate) in reported sexual assaults: a systematic review. *Journal of Psychopharmacology* (te verschijnen).
- O+S (2008)** *Fact sheet nummer 1. Amsterdamse horeca: opmars restaurants*. Amsterdam: Dienst Onderzoek en Statistiek (Gemeente Amsterdam).
- O+S (2010)** *Amsterdam in cijfers 2010*. Amsterdam: Dienst Onderzoek en Statistiek (Gemeente Amsterdam). [via www.os.amsterdam.nl]
- Perenboom R, Oudshoorn K, Herten L van, Hoeymans N, Bijl R (2000)** *Levensverwachting in goede geestelijke gezondheid: bepaling afkappunten en wegingsfactoren voor de MHI-5 en GHQ-12*. Leiden: TNO.
- Schifano F, Albanese A, Fergus S, Stair JL, Deluca P, Corazza O, Davey Z, Corkery J, Siemann H, Scherbaum N, Farre' M, Torrens M, Demetrovics Z, Ghodse AH, Psychonaut Web Mapping & ReDNet Research Groups. (2010)** Mephedrone (4-

methylmethcathinone; 'meow meow'): chemical, pharmacological and clinical issues. *Psychopharmacology* [online voorpublicatie].

Spitzer RL, Kroenke K & Williams JB (1999) Validation and utility of a self-report version of PRIME-MD. The PHQ primary care study. *JAMA*, 282:1737-1744.

Stolte IG, Schilthuis W & Wal MF van der (2005) *Genotmiddelengebruik onder 1e-jaars MBO leerlingen in Amsterdam*. Amsterdam: GGD Amsterdam, cluster EDG.

Uitenbroek DG, Ujcic-Voortman JK, Janssen AP, Tichelman PJ & Verhoeff AP (red.) (2006) *Gezond Zijn en Gezond Leven in Amsterdam*. Amsterdam: GGD, cluster Epidemiologie, Documentatie en Gezondheidsbevordering (EDG).

Vuuren CL van & Nijman MCE (2006) *Monitor jeugdgezondheidszorg (JGZ) Amsterdam 2005: een monitor in ontwikkeling*. Amsterdam: GGD Amsterdam.

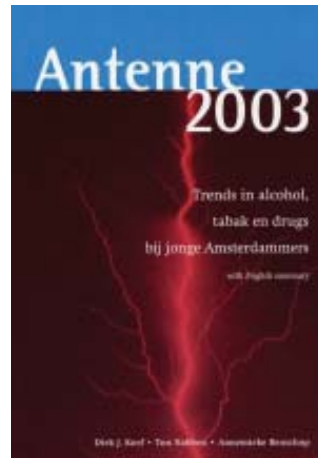
Zee KI van der, Sanderma R (1993) *Het meten van de algemene gezondheidstoestand met de RAND-36. Een handleiding*. Groningen: Noordelijk Centrum voor Gezondheidsvraagstukken (RUG).

ISBN 90 51705 642 1

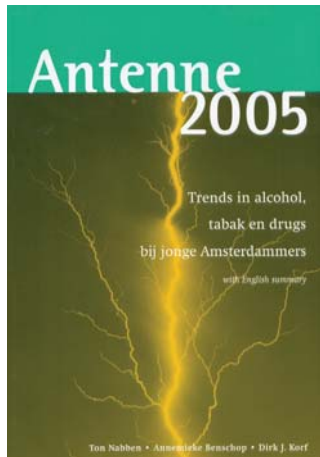
ISBN 90 5170 733 9

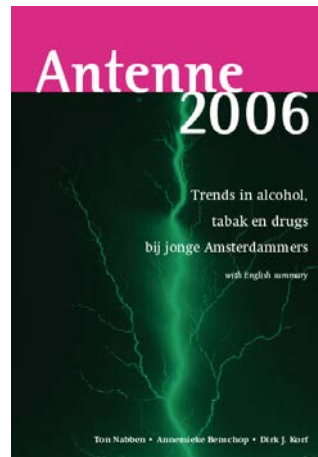
ISBN 90 5170 810 6

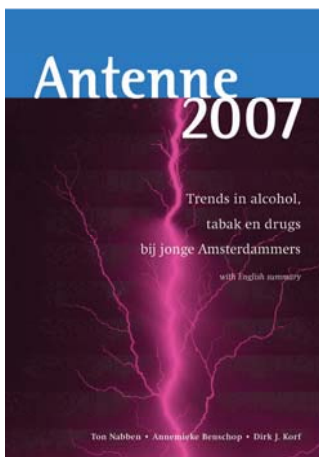
ISBN 90 5170 493 3

ISBN 90 361 0045 3

ISBN 978 90 5170 856 1

ISBN 978 90 5170 892 9

ISBN 978 90 3610 137 0

ISBN 978 90 3610 182 0

De Amsterdamse drugsmarkt is sinds de jaren negentig van de vorige eeuw met de komst van ecstasy en allerlei andere drugs complexer geworden. De nieuwe hedonistische roescultuur verspreidde zich tegelijkertijd met het houseritme als een veenbrand over het uitgaansleven. De snelheid waarmee ecstasy uitgroeide tot de meest populaire illegale drug na cannabis overviel beleidsmakers en gezondheidsinstellingen. Ook vanuit strafrechtelijk oogpunt kwam het plotselinge succes van ecstasy als een donderslag bij heldere hemel.

ISBN 978 90 3610 200 1

Ton Nabben beschrijft en verklaart in zijn proefschrift vanuit verschillende perspectieven de golfbewegingen van drugsgebruik binnen het trendsettende, heterogene en vloeiende uitgaansleven. Ook ontwikkelingen rond nieuwe regelgeving en strafrechtelijk drugsbeleid komen als gevolg van massificatie, gezondheidsincidenten en drugshandel uitgebreid aan orde. De focus ligt op de periode 1988-2010: van acid tot zero tolerance. Maar ook de voorgeschiedenis van het roemruchte Amsterdamse uitgaansleven komt in zijn *magnus dopus* ruimschoots ter sprake en kent vele historische vertrekpunten. Het ontstaan van de Opiumwet, de verschillende bloeiperiodes van het uitgaansleven waarvan de eerste ruim een eeuw geleden (rond 1890), de komst van coffeeshops, LSD, speed en cocaïne. En de opeenvolging van spectaculaire subculturen als provo's, hippies, krakers, punks en na de elektronische revolutie ook house, die de stad in de 'decadente' jaren negentig op zijn palen deed trillen.

HIGHAMSTERDAM.NET